

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

Eglė SAVICKAITĖ

**MAGIJA KAIP UNIVERSALI PATIRTIS:
LIETUVOS STUDENTŲ TYRIMAI XXI A. PR.**

Daktaro disertacija
Humanitariniai mokslai, etnologija (07H)

Kaunas, 2013

UDK 398.4(474.5)
Sa-274

Disertacija rengta 2008–2012 metais Vytauto Didžiojo universitete.

Mokslinė vadovė:

Doc. dr. **Dalia Senvaitytė** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, etnologija 07H).

ISBN 978-9955-12-951-6

TURINYS

IVADAS.....	4
Tyrimų ir šaltinių apžvalga.....	13
I. STUDENTŲ MAGIJOS IR RELIGIJOS SAMPRATOS.....	31
I. 1. Pirminės žodžių <i>magija</i> ir <i>religija</i> asociacijos.....	31
I. 2. Magijos ir religijos perskyros bei sąsajos.....	37
II. STUDENTŲ MAGINĖS-RELIGINĖS PRAKTIKOS: EGZAMINAI.....	54
II. 1. Maginės-religinės praktikos ir lytis	56
II. 2. Maginės-religinės praktikos ir studijuojama mokslų sritis.....	75
II. 3. Maginės-religinės praktikos ir studijuojamas kursas.....	80
III. STUDENTŲ MAGINIŲ-RELIGINIŲ PRAKTIKŲ BRUOŽAI.....	84
III. 1. Orientacija į sėkmę.....	85
III. 2. Atvirkštinė ir panašumo magija.....	90
III. 3. Kontaktinė magija.....	97
IV. MAGIJA KAIP UNIVERSALI PATIRTIS: STUDENTŲ ANTGAMTINIO PASAULIO SUVOKINIAI.....	101
IV. 1. Pirminės (tiesioginės) patirtys.....	102
IV. 2. Antrinės (netiesioginės) patirtys.....	118
IŠVADOS.....	124
SANTRUMPOS.....	126
ŠALTINIAI.....	127
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	128
PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA.....	134
PRIEDAI.....	135

IVADAS

Įvairių laikotarpių magijos ir religijos sampratos perteikia tuo metu visuomenėje dominuojančias kultūros normas: priimtinas ir nepriimtinas praktikas, tikėjimus, vertybes, antgamtinio pasaulio vaizdinius. Šios sampratos yra reliatyvios, priklauso nuo socialinio, ekonominio, politinio konteksto ir oficialiu, o neretai neoficialiu lygmeniu (šiuo dažniau nei oficialiu) joms suteikiamos aiškios neigiamos arba teigiamos reikšmės. Tačiau teigiamoms ar neigiamoms sampratomis teikiamos prasmės išblėsta, kai žmogus tiesiogiai ar netiesiogiai susiduria su racionaliai nepaaiškinamais reiškiniais ir bando juos savaip aiškinti arba tiesiog ignoruoti. Asmeninė ir išgirsta kitų žmonių patirtis, susidūrus su nepaaiškinamais reiškiniais susiformavę suvokiniai, neretai dėl to kylantis smalsumas, abejonės, baimė, išreikšti įvairiai jungiamomis skirtingomis praktikomis, atspindi žmogaus dvasinės gerovės ieškojimo kelius.

Tyrimo problema – magijos supratimo ribos. Magijos samprata moksliniame diskurse neišvengiamai atskleidžia ne tik mokslininko ar tiriamos visuomenės sampratas, bet ir išryškina perskyras. Taip atsiranda poreikis plėsti sampratos ribas, telkiantis ne tik į praktinę magijos pusę, bet ir į bendrus maginės pasaulėžiūros aspektus.

Tyrimo objektas – Lietuvos studentų magijos ir religijos samprata, maginės-religinės praktikos bei antgamtinio pasaulio patirtys ir suvokiniai XXI a. pr.

Tyrimo tikslas – remiantis Lietuvos studentų magijos ir religijos sampratomis, maginėmis-religinėmis praktikomis, antgamtinio pasaulio suvokimais, patirtimis, atskleisti magijos supratimo įvairovę. Darbe siekiama nustatyti galimas magijos ir mokslų srities, kurso sąsajas, taip pat ir specifines studentams būdingas magijos ir religijos sampratas, praktikas, požiūrius ir vertybes, analizuoti skirtingų Lietuvos universitetų studentų, kuriuos sieja studijavimo laikotarpiu patiriamas bendrumo jausmas (tiek mokslo, tiek laisvalaikio prasme), apklausų duomenis.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

- 1) Išanalizuoti, kaip studentai supranta magiją ir religiją.
- 2) Ištirti studentams būdingas su sėkme per egzaminus susijusias maginės-religinės praktikas, atsižvelgiant į jų sąsajas su lytimi, studijuojama mokslų sritimi ir kursu.
- 3) Ištirti, kaip Jacqueline Simpson ir Steve'o Roudo pateikti modernaus prietaro modeliai bei Jameso George'o Frazerio išskirti pagrindiniai magijos principai atsiskleidžia studentams būdingose maginėse-religinėse praktikose, susijusiose su egzaminų sėkme.

Etnologinių / folkloristinių mokslo veikalų, kuriuose būtų išskiriami šiandien visuomenei ar tam tikrai jos grupei būdingi magijos bruožai, yra nedaug. Todėl atkreiptas dėmesys į „Anglų folkloro žodyne“ (*A Dictionary of English Folklore*) J. Simpson ir S. Roudo pateikiamus modernaus prietaro modelius, formules ir pagrindinius principus. Siekiant atskleisti modernaus

prietaro ir magijos ryšį bei studentų bendruomenei būdingus magijos bruožus, remtasi minėtų mokslininkų išskirtais modernaus prietaro bruožais, taip pat atsižvelgta į J. G. Frazerio nurodytus esminius magijos principus¹.

4) Išanalizuoti studentų antgamtinio pasaulio patirtis ir suvokinius.

Temos naujumas ir aktualumas

Lietuvių folkloro medžiagos rinkėjai, skelbėjai ir tyrėjai (B. Buračas, M. Čilvinaitė, J. Balys ir kt.) domėjosi ilgai tradicijoje gyvuojančiais gyvenimo trukmės, vestuvių, šeimos padidėjimo, būsimo derliaus, oro permainių ir kitų ateities įvykių spėjimais bei veiksmais, kurie buvo atliekami kalendorinių ir šeimos švenčių apeigų metu ar pradendant įvairius sezoninius darbus². Pradžią šioje srityje padarė J. Basanavičius – surinko daugybę burtų, tikėjimų, prietarų ir kitų su jais susijusių žanrų tekstų³. J. Balio dėka daug šios medžiagos sukaupia prieškarinio Lietuvių tautosakos archyve⁴. Lietuviškų užkalbėjimų yra surinkęs ir publikavęs ne tik J. Balys⁵, bet ir suomių mokslininkas J. V. Mansikka⁶. Tarpukaryje leistas J. V. Mansikkos leidinys „Lietuvių užkalbėjimai“ (*Litauische Zaubersprüche*). – FF Communications. Helsinki, 1929, No. 87⁷. Tačiau, nors magija domėtasi nuo seno, dėl etnografinių metodų specifikos dažniausiai buvo užrašomos ir analizuojamos daugiau žodinės formulės, o kitiems platesniems magijos kontekstams skirtas menkas dėmesys⁸.

Šiandien su magija susijusius dalykus – lietuvių užkalbėjimus, tikėjimus, jų struktūrą tiria D. Vaitkevičienė⁹, M. Zavjalova, R. Balkutė¹⁰, D. Černiauskaitė¹¹, agrarinę magiją,

---

¹ Plačiau J. Simpson, S. Roud modernaus prietaro modeliai bei J. G. Frazer esminiai magijos principai analizuojami skyriuje *Maginių-religinių praktikų bruožai*, p. 85-86.

² Milius V. *Lietuvių etnologijos bibliografija*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2001.

³ *Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 12: Juodoji knyga. Surinko Jonas Basanavičius, sudarė K. Aleksynas. Parengė K. Aleksynas, L. Sauka. Įvadą ir paaiškinimus parašė L. Sauka. Vilnius: LLTI, 2004.

⁴ Sauka L. Įvadas. Ten pat, p. 22.

⁵ *Liaudies magija ir medicina*, 1951, *Lietuvių žemdirbystės papročiai ir tikėjimai*, 1986.

⁶ V. J. Mansikka'os archyvo lituanistika. *Tautosakos darbai*, [t.] XII (XIX). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2000, p. 286–316.

⁷ Vaitkevičienė D. *Lietuvių užkalbėjimų šaltiniai*: Elektroninis sąvadas. Vilnius, [CD-ROM], 2005.

⁸ *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Prieiga per internetą: <<http://identitetas.mch.mii.lt/>> (prisijungta 2012 m. gegužės 10 d.).

⁹ Vaitkevičienė D. Tikėjimų struktūros klausimu. *Tautosakos darbai* [t.] VIII (XV). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 90–99.

¹⁰ Zavjalova M. Daiktų pasaulis lietuvių užkalbėjimuose. *Tautosakos darbai* [t.] VIII (XV), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 149–162; *Liaudies magija: užkalbėjimai, maldelės, pasakojimai XX a. pab.–XXI a. pr. Lietuvoje*. Sudarytoja Rita Balkutė, spec. red. Marija Zavjalova, Vilnius, [CD-ROM], 2004.

¹¹ Černiauskaitė D. Metaforos funkcijos lietuvių užkalbėjimuose. *Tautosakos darbai*, [t.] XX (XXVII). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 151–159.

užkalbėjimus – D. Kulakauskienė¹², sapnų aiškinimus, pasakojimus apie sapnus, sapnų teksto formas – A. Višinskaitė¹³, blogos akies fenomeną – M. Balikienė¹⁴ ir kt.

Magijos sisteminė analizė Vakarų pasaulyje turi senas tradicijas (A. Comte'as, M. Mülleris, H. Spenceris, G. W. F. Hegelis, J. Lubbockas, E. B. Tyloras, J. G. Frazeris, A. Pictetas, C. P. Tiele, N. Söderblomas, W. Schmidtas, J. H. Kingas, R. R. Marretas, H. Hubertas, M. Maussas ir kt.)¹⁵. Nuo XIX a. magija buvo reikšmingas objektas diskutuojant apie religijos evoliuciją. Tuo metu neretai magija buvo suprantama kaip „primityviausia“ pasaulio pažinimo forma. Kitu atveju magija suvokta kaip vėlyvesnis reiškinys negu monoteizmas¹⁶. Magijos egzistavimas ne tik „primityviose“ kultūrose, bet ir Vakarų šalyse, kuriose mokslo pažanga buvo akivaizdi, neabejotinai kurstė tolesnes mokslininkų diskusijas, todėl ieškota ir magijos sąsajų su mokslu (J. G. Frazeris, A. Le Roy, E. B. Tyloras, F. B. Jevonsas, M. Maussas, H. Hubertas, L. Levy-Brühlis, E. E. Evansas-Pritchardas ir kt.)¹⁷.

Studentų magijos tyrimai¹⁸ pradėti XX a. pradžioje¹⁹. Vėliau tirtos (ir iki šiol tiriamos) ir kitos visuomenės grupės – sportininkai, azartinių žaidimų mėgėjai, lošėjai (R. A. Proctoras²⁰, K. Ohtsuka ir T. Duong²¹, K. M. Kingas²², G. Gmelchas²³, C. J. Gregory ir B. M. Petrie²⁴, J. M. Burger ir A. L. Lynn²⁵ ir kt.). Studentų magijos tyrimuose neretai pastebima tendencija jų praktikuojamą magiją laikyti atskira tradicinės magijos kategorija. Studentų praktikuojama

---

¹² Kulakauskienė D. Lietuvių agrarinė magija: XIX a. pabaiga–XX a. pirmoji pusė. *Darbai ir Dienos*, 11 (20). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1999, p. 95–119; Kulakauskienė D. Užkalbėjimai. *Darbai ir dienos*, (31). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2002, p. 277–284.

¹³ Višinskaitė A. Individualumas ir tradicija pasakojimuose apie sapnus. *Tautosakos darbai*, [t.] XXXI. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 183–189; Sapnų aiškinimai: teksto formų lyginimas. *Tautosakos darbai*, [t.] XXII (XXIX). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005, p. 119–124.

¹⁴ Balikienė M. *Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija (Etnologija 07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

¹⁵ Styers R. *Making Magic: Religion, Magic, and Science in the Modern World*. Oxford university press, 2004.

¹⁶ Žr. *Magijos tyrimai: magijos ir religijos santykis*, p. 21–28.

¹⁷ Styers R. *Making Magic: Religion, Magic, and Science in the Modern World*. Oxford university press, 2004.

¹⁸ Terminas „magijos tyrimai“ darbe apima įvairių skirtingų disciplinų (psichologijos, sociologijos) maginių ir religinių, prietarinių, antgamtinių, paranormaliųjų, maginių ir religinių tikėjimų, prietarų tyrimus. Prietariai, paranormalieji, antgamtiniai, prietaringieji, maginiai ir religiniai tikėjimai darbe sovokiami kaip susiję su antgamtiniu pasauliu, tam tikrų jėgų egzistavimu ir pagrįsti analoginio, intuityvaus mąstymo principais, todėl laikomi magijos sudedamąja dalimi.

¹⁹ Plačiau studentų magijos tyrimai (kokie ir kas tyrė) analizuoti skyriuje *Tyrimų ir šaltinių apžvalga*, p. 13–30.

²⁰ Proctor R. A. *Chance and Luck: A Discussion of the Laws of Luck, Coincidences, Wagers, Lotteries, and the Fallacies of Gambling. With notes on Poker and Martingales*. London, 1887 [eBook, 2005].

²¹ Ohtsuka K., Duong T. (2000). Vietnamese Australian gamblers' Views on Luck and Winning: A Preliminary Report, in: J. MacMillen, L. Laker (Eds.). *Developing strategic alliances: Proceedings of the 9th National Association for Gambling Studies Conference*. Gold Coast, Queensland, 1999.

²² King K. M. Neutralizing marginally deviant behavior: Bingo Players and Superstition. *Journal of Gambling Studies*. Vol. 6, Issue 1, 1990, p. 43–61.

²³ Gmelch G. Baseball Magic (2000). Revised version of „Superstition and Ritual in American Baseball“ from *Elysian Fields Quarterly*. Vol. 11, No. 3, 1992.

²⁴ Gregory C. J., Petrie B. M. Superstitions of Canadian Intercollegiate Athletes: an Inter-Sport Comparison. *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 10, No. 2, 1975, p. 59–68.

²⁵ Burger J. M., Lynn A. L. Superstitious Behavior among American and Japanese Professional Baseball Players. *Basic and Applied Social Psychology*. Vol. 27, Issue 1, 2005, p. 71–76.

magija laikoma modernios magijos praktikos forma, kuri socialiai ar tradiciškai neperduodama (kaip „pirmykštė magija“), o egzistuoja kaip studentų kūrybinis produktas²⁶. Šiame darbe oponuojama minėtai studentų magijos sampratai – magija nėra suvokiama kaip nauja ar moderni magijos forma, bet veikia kaip įvairių praktikų derinys, kuris atspindi intuityvų kūrybinį žmogaus ieškojimą, apskritai yra vienas būdingų magijos bruožų. Magijos „lankstumą“ rodo ir jos taikymas įvairiose žmogaus veiklos srityse (darbas, sportas, studijos, kiti svarbūs gyvenimo įvykiai ir veikla).

Mokslininkai tyrė visuomenei (taip pat ir studentams) būdingus prietarus atsižvelgdami į lytį, religiją, švietimą, rasę, emocinę ir socialinę kontrolę (F. B. Dresslaras, E. S. Conklinas, H. Nixonas, M. E. Wagneris, G. E. Lundeenas, O. W. Caldwellis, E. E. Emme, E. E. Levittas, G. Parida ir kt.). Studentų praktikuojamą magiją kaip modernios magijos formą tyrė ir tipologino D. ir Ch. Albasai²⁷. Studentams būdinga maginė elgsena klasifikuota atsižvelgiant į jos paskirtį: 1) į sėkmę orientuota maginė elgsena, 2) į apsaugą nuo nesėkmės orientuota maginė elgsena. Magija mokslininkų daugiau sieta su praktikavimu ir skirta nuo archainės pasaulėžiūros, atsižvelgiant į didesnės visuomenės kompleksškumą, heterogeniškumą, kultūros normas²⁸.

Šiame darbe atsižvelgta į minėtų XX–XXI a. pr. skirtingų disciplinų mokslininkų (daugiausia psichologų, sociologų) studentų magijos tyrimus, juose iškeltą metodologinę tyrimo problematiką, dominuojančius tyrimo pjūvius²⁹; taip pat atkreiptas dėmesys į šiandien būdingas magijos ir religijos reiškinių tyrimo antropologines tendencijas – daugiau telkiamasi į žmogaus individualią patirtį, suvokinius, sampratas, neieškant universalių dėsnių. Išanalizavus studentų magijos ir religijos sampratas, studentams būdingas maginės-religines praktikas, atskleidžiamos tiriamai bendruomenei būdingiausios sampratos ir maginių-religinių praktikų ypatumai. Darbe tirtos ne tik studentų magijos ir religijos sampratos, maginės-religinės praktikos, bet ir antgamtinio pasaulio patirtys ir suvokiniai, kuriuose magija atsiskleidžia kaip bendražmogiškos pasaulėžiūros dalis. Tokiame kontekste išryškėja magijos suvokimo dualizmas – atsispindi du skirtingi jos matymo būdai. Viena vertus, magija atsiskleidžia kaip į tikslą orientuotų praktikų,

---

²⁶ Pvz., D. Kulakauskienė, atsižvelgdama į magijos praktikų perdavimo / perėmimo būdą, skyrė moderniasias ir tradicines magijos praktikas: tradicinės magijos praktikos mus pasiekia „iš istorinės etninės kultūros per senelius, tėvus, kaimo bendruomenę, moderniosios magijos praktikos plinta kaip laikmečio mados. Pastarosios dažniausiai būna įvairių svetimų kultūrų dvasinių praktikų sintezė. Atskiri jų elementai išskiriami iš kultūrinio konteksto ir performuojami pagal šių dienų poreikius. Taip atsiranda naujos magijos praktikų formos“. [Kulakauskienė D. *Magija brėstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr.) Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai, Etnologija (07 H). Kaunas, VDU, 2006, p. 8]; Studentų magiją moderniaja magija įvardijo D. ir Ch. Albasai [D., Ch. Albas. Modern Magic: The Case of Examinations. *Qualitative Sociology*. Vol. 11, No. 4 (1988), p. 259–274.].

²⁷ D., Ch. Albas. Modern Magic: The Case of Examinations. *Qualitative Sociology*. Vol. 11, No. 4 (1988), p. 259–274.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Žr. *Studentų magijos tyrimai*, p. 13–21.

veiksmų visuma. Kita vertus, studentų maginėse-religinėse praktikose atsispindintys antgamtinio pasaulio suvokiniai, antgamtinio pasaulio patirtys atskleidžia magiją kaip prisidedančią prie žmogaus pasaulėžiūros formavimosi.

Taip magijos sampratą atskleidžiančių šiuolaikinei bendruomenei skirtų magijos reiškinių tyrimų Lietuvoje nėra. Bendrai moksleivių tikėjimo tendencijas analizavo Tomas Stulpinas³⁰. Moksleiviams būdingas maginės praktikos ir magijos, likimo sampratą tyrė Dovilė Kulakauskienė³¹, tačiau jos studijoje maginės praktikos analizuotos labiau atsižvelgiant į jų tradiciškumą ar netradiciškumą. M. Balikienė tyrė studentų, apskritai įvairaus amžiaus, skirtingų profesijų Lietuvos žmonių požiūrį į blogą akį. Mokslininkė į blogą akį žiūri kaip į kultūrinį konstruktą – homogenišką, bet kartu ir daugiaprasmi, nuo konteksto labai priklausomą reiškinių.³² Šiuo požiūriu (magija suvokiama kaip iš esmės kontekstuali) disertacija darbu yra artima.

Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos

Tradycja yra suvokiama kaip dinamiška sistema, kurios pamatą sudaro kartotė ir kūrybiškumas³³. Studentų praktikuojama egzaminų magija pasižymi kūrybiniu ieškojimu, dėsningumą stebėjimu ir sėkmingų praktikų kartojimu.

Magija – žmogaus santykis su antgamtinio pasauliu, apčiuopiamą pagrindą įgyjantis per įvairaus pobūdžio kūrybiškai jungiamas praktikas. Taip magija apibrėžiama ir kaip simbolinio veiksmo atlikimo technika (analizuojant praktikas), ir kaip pasaulėžiūros dalis (dėmesį skiriant antgamtinio pasaulio suvokiniams, kurie lemia praktikas). Apibrėžiant magijos sampratą reikšminga Susan Greenwood magijos kaip santykio su antgamtinio pasauliu samprata³⁴; taip pat Bruce'o Kapfererio išvalgos, susijusios su magijos kūrybiškumu, kintamumu ir būdinga tendencija jungti įvairaus pobūdžio praktikas³⁵.

Religija suprantama kaip tikinčiųjų bendruomenę vienijanti antgamtinio pasaulio aiškinimo sistema, turinti bendrus ritualus, praktikas ir į visuomenės gerovę orientuotas tikintiesiems perduodamas dogmas ir vertybes.

---

³⁰ Stulpinas T. *Šiuolaikinių ugdymų tyrimų aspektai: mokinių vertinamieji emociniai santykiai su aplinka*. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/8/straipsniai/str8.pdf> (prisijungta 2008 m. kovo 23 d.).

³¹ Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusės–XXI a. pr.) Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai, Etnologija (07 H). Kaunas, VDU, 2006.

³² Balikienė M. *Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija (Etnologija 07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012, p. 5.

³³ Jonutytė J. Kartotė: Tradicijos sąvokos matas ir pamatas. *Tautosakos darbai*, [t. XXXIX], Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p. 36–49.

³⁴ Greenwood S. *The Anthropology of Magic*. Oxford, New York: Berg, 2009.

³⁵ Kapferer B. *Beyond Rationalism: Rethinking Magic, Witchcraft and Sorcery*. Berghahn Books, 2006.

Pasaulėžiūra suprantama kaip pažiūrą į pasaulį visuma. Johnas Valkas pabrėžia, kad pasaulėžiūra yra būtent tas terminas, kuris apima tiek religinius, tiek su religija nesusijusius požiūrius, sampratas, tikėjimus, vaizdinius³⁶.

Maginė pasaulėžiūra – intuityviai, individualių tiesioginių ir netiesioginių antgamtinio pasaulio patirčių pagrindu susiformavusių pažiūrų į pasaulį visuma.

Tikėjimas – tai pripažinimas, jog egzistuoja tam tikri antgamtiniai reiškiniai ar galios, neieškant logika pagrįstų įrodymų. Tiesa, šiandien visiškai atsiriboti nuo mokslo, logika pagrįstų samprotavimų yra beveik neįmanoma, todėl galima kalbėti ir apie *pusiau tikėjimo* sąvoką³⁷, kuri atspindi individo abejones, svarstymus, susijusius su antgamtinių reiškinių egzistavimu ar neegzistavimu.

Prietaurai apibrėžia tam tikrus intuityviu pagrindu susiformavusius tikėjimus, kurie neretai tampa maginių veikslių, praktikų priežastimi. Kitaip sakant, prietaurai, kaip ir kiti *paranormalieji, antgamtiniai, prietaringieji, maginiai-religiniai tikėjimai* darbe yra suvokiami kaip magijos sudedamoji dalis.

Maginės-religinės praktikos – intuityviu pagrindu (siekiant išbandyti, prisijaukinti sėkmę) susiformavę veiksmai. Siekiant pasisekimo per egzaminą, studentai derina įvairaus pobūdžio praktikas, taip pat ir religines. Terminas **praktikos** pasirinktas neatsitiktinai. Lietuvių kalbos žodyne šis terminas atspindi įgyjamas žinias, o veiksmožodžio *praktikuoti* viena iš reikšmių – bandyti, mėginti, tikrinti³⁸. Studentų maginės-religinės praktikos kaip tik yra susijusios su dėsningumu stebėjimu, tinkamų būdų sėkmei prisijaukinti ieškojimu, naujų būdų išbandymu.

Sėkmė – atsitiktinumo ar žmogaus individualiomis pastangomis (remiantis maginėmis-religinėmis praktikomis ar/ir sąmoningu įdirbiu, gebėjimų ugdymu) gautas siekiamas rezultatas.

Tyrimo metodai

Duomenų rinkimo metodai

Lauko tyrimai buvo atliekami keturiais etapais (1 etapas – 2005 m., 2 etapas – 2006 m., 3 etapas – 2008 m., 4 etapas – 2009–2012 m.).

1 etapas. 2005 m. siekiant sudaryti klausimyną ir išsiaiškinti pradines studentų magijai būdingas formas, atliktas žvalgomasis tyrimas – taikytos atvirų klausimų anketos. Respondentai

---

³⁶ Valk J. Religion or Worldview: Enhancing Dialogue in the Public Square. *Marburg Journal of Religion*. Vol. 14, No. 1 (May 2009), p. 12.

³⁷ „Pusiau tikėjimo“ sąvoką įvedė C. Campbellas. Žr. Campbell C. Half-belief and the paradox of ritual instrumental activism: a theory of modern superstition. *The British Journal of Sociology*. Vol. 47, No. 1 (Mar., 1996).

³⁸ *Elektroninis lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

tyrimui atrinkti atsitiktiniu būdu. Tyrimo metu apklausta 20 skirtingų universitetų / kolegijų studentų.

2 etapas. 2006 m. Vytauto Didžiojo universitete (VDU) studentų praktikuojamoms magijos formoms atskleisti taikytos atvirų klausimų anketos. Atsitiktinė respondentų apklausa atlikta VDU. Tyrimo metu apklausta 100 VDU studentų.

3 etapas. 2008 m. pavasarį dėl tarptautinių mainų programos į VDU atvykusių studijuoti ir užsienyje studijuojančių studentų praktikuojamoms magijos formoms atskleisti naudota į anglų kalbą išversta atvirų klausimų anketa³⁹. Taikytas atsitiktinės respondentų atrankos metodas. Tyrimo metu apklausta 30 VDU ERASMUS studentų.

Darbo metu, atsižvelgiant į naujai aptiktas studentų magijos formas, klausimynas buvo sistemingai pildomas. 2008 m. pabaigoje klausimyną nutarta praplėsti – įtraukti klausimai, susiję su laimingais mėnesiais, mėnesio, savaitės dienomis, taip pat įterpti klausimai, susiję su horoskopų įtaka veiklos rezultatams, o atsižvelgiant į studentų magijai būdingą orientaciją į sėkmę, klausimai respondentų sėkmės sampratai atskleisti.

Klausimyną sudarė 12 pagrindinių klausimų grupių, susijusių su konkrečia praktikuojama magijos forma: amuletai / talismanai, laimingi skaičiai, maldos, specialūs veiksmai, atliekami prieš individui svarbią veiklą, laimingi mėnesiai, mėnesio dienos, savaitės dienos, tų dienų nuotaika ar elgsena, astrologinės prognozės / horoskopai, sapnai, apranga ar jos spalva, naujo daikto įsigijimas, higienos laikymasis / nesilaikymas, išskirtinis kelias, maršrutas, mityba.

4 etapas. 2009–2012 m. apklausos vykdytos ir kituose Lietuvos universitetuose: Kauno technologijos universitete (KTU), Vilniaus universitete (VU), Vilniaus Gedimino technikos universitete (VGTU), Klaipėdos universitete (KU), Šiaulių universitete (ŠU), Lietuvos sveikatos mokslų universitete (LSMU). Toliau buvo taikomos anketos (atvirų klausimų anketa – klausimynas). Taikyta atsitiktinė arba atsitiktinė stratifikuota respondentų atranka. Apklaustas vienodas skaičius respondentų iš visų minėtų Lietuvos universitetų (po 40 studentų iš kiekvieno universiteto). Tyrimo metu stengtasi apklausti panašų skaičių respondentų, studijuojančių skirtingas mokslų sritis (humanitariniai mokslai, socialiniai mokslai, tikslieji mokslai), taip pat panašų skirtingų lyčių atstovų skaičių. Tyrimo rezultatai darbe pateikti lentelėse, diagramose.

Ketvirtajame etape taip pat siekta išsiaiškinti Lietuvos studentams būdingas magijos ir religijos sampratas, įvairius antgamtinio pasaulio suvokinius, mistines patirtis, įvairias praktikas

---

³⁹ Respondentų apklausa vykdyta VDU studentų bendrabučio „Baltija“ patalpose arba, esant būtinybei, pateikus klausimyną internetu. Respondentai klausimyną pildė patys (atsižvelgiant į kalbos skirtumus, laiko stoką, pageidavimus). Jei pateikėjas nesuprato klausimo, tyrėja pateikė klausimą šnekamąja anglų kalba taip, kad šis suprastų ir gebėtų į jį atsakyti.

ir jų interpretacijas. Šiam tikslui pasiekti taikyti struktūruoto interviu, pusiau struktūruoto interviu, fokusuotų grupių⁴⁰, pokalbio metodai.

Pirminėms studentų magijos ir religijos asociacijoms atskleisti naudotas eksperimento metodas. Eksperimento metu studentų buvo prašoma įvardyti pirmą jiems kilusią asociaciją, susijusią su žodžiu *magija* arba *religija*. Buvo atlikti du eksperimentai skirtingose vietose (universitete ir bare). Vieno eksperimento metu siekta sužinoti pirmines studentų magijos asociacijas. Per antrą eksperimentą – pirmines magijos asociacijas atsižvelgiant į pirminių religijos asociacijų kontekstą. Tyrimo rezultatai pateikti lentelėse.

Duomenų analizės metodai

Lyginamasis, empirinės medžiagos analizės ir interpretacinis metodai taikyti siekiant atskleisti pirmines studentams kilusias asociacijas, susijusias su žodžiais *religija* ir *magija*, taip pat analizuojant magijos ir religijos sampratas, magines-religines praktikas, išskiriant esminius jų bruožus. Magijos kaip pasaulėžiūros aspektai atskleisti per antgamtinio pasaulio patirtis bei suvokinius, daugiau telkiantis į analizės ir interpretacinį metodus.

Tyrimui turėjo įtakos S. Greenwood ir B. Kapfererio magijos analizei skirti teoriniai darbai. Todėl artima (ypač analizuojant studentų bendruomenei būdingas magijos ir religijos sampratas, antgamtinio pasaulio patirtis ir suvokinius) *emic* perspektyva, kuri reikšminga susikoncentruojant į žmogaus patirtis, sampratas, telkiamasi į tai, ką tiriamas reiškinyms reiškia tiriamajam, nesiekiant jokių universalių dėsnių ar mokslinės tiesos. *Etic* perspektyva daugiau taikyta analizuojant studentų magines-religines praktikas.

Tyrimo rezultatai

Tyrimas parodė, kad studentų magijos ir religijos sampratos priklauso nuo konteksto. Magija (klausta tik apie pirmines asociacijas, susijusias su žodžiu *magija*) studentams asociavosi su stebuklais, paslaptimis, antgamtinėmis galiomis, burtais, galia, ritualais, ypatinga jausena. Išryškėjo magijos kaip nepaprastos, paslaptingos suvokimas, bet ypač neigiamos magijos reikšmės neužfiksuota. Neigiamesnė magijos reikšmė užfiksuota, kai pirminės *magijos* asociacijos buvo vardijamos greta *religijos* pirminių asociacijų. Šiame kontekste tradicinė religija yra daugiau palaikoma⁴¹ nei magija. Panašias tendencijas parodo ir studentų kokybinio tyrimo rezultatai. Magijos ir religijos sampratos neretai atspindi jau nuo XIX a. moksliniam diskursui būdingas magijos ir religijos perskyras.

Analizuojant studentų magines-religines praktikas, susijusias su pasisekimu laikant egzaminus, pastebėtos jų sąsajos su lytimi bei studijuojama mokslų sritimi. Susisteminius ir

---

⁴⁰ Fokusuotų grupių metodas yra kokybinio tyrimo metodas, naudojamas siekiant atskleisti respondentų sampratas, apibrėžimus, požiūrius. Tiriant fokusuotų grupių metodu respondentai gali laisvai šnekėtis tarpusavyje.

⁴¹ Dauguma tiriamųjų (~79 %) laiko save katalikais. Tai atspindi ir jų pateikiamuose religijos apibrėžimuose.

palyginus skirtingų tyrimo etapų (2006, 2008, 2009–2012 m.) rezultatus paaiškėjo, kad maginės-religinės praktikos būdingesnės merginoms, o merginų ir vaikinų maginių-religinių praktikų specifiškai skiriasi nežymiai. Maginių-religinių praktikų bei studijuojamo kurso sąsajos sunkiai apčiuopiamos. Maginių-religinių praktikų sąsajos su studijuojama mokslų sritimi pastebimos, tačiau skirtingais tyrimo etapais gautos išvados ne visuomet sutampa. Pastebėta, kad humanitarinių mokslų atstovams būdinga aiškinti sapnus, teikti reikšmę astrologinėms prognozėms / horoskopams, tikslųjų mokslų atstovams – teikti reikšmę amuletams / talismanams, higienos laikymuisi / nesilaikymui prieš egzaminus. Socialinių mokslų atstovams būdingos maginės-religinės praktikos prieš egzaminus, bet nė viena maginė-religinė praktika ryškiai nedominavo visais tyrimo etapais.

Studentų maginės-religinės praktikos yra išskirtinai teigiamos (orientuotos į sėkmę) ir remiasi individualistinio pobūdžio jau XIX a. J. G. Frazerio išskirtais atvirkštinės, panašumo ir kontaktinės magijos principais. Tai leidžia studentų egzaminų magiją matyti ne kaip naują ar modernią magijos formą, o apskritai apibūdinti magiją kaip dinamišką, lanksčią, prisitaikančią prie kintančių sąlygų, besiplečiančią į naujas veiklos sritis.

Tyrimo metu pastebėta, kad nepriklausomai nuo to, kaip ir kuo (magija, religija, mokslu) studentai remiasi aiškindami tam tikrus antgamtinius reiškinius, bendra tendencija šiandien yra antgamtinius reiškinius, objektus ir kt. apibūdinti atsižvelgiant į savo pojūčius, išgyvenimus, patirtis. Sava (tiesioginė) antgamtinė patirtis studentams yra svarbiausia ir labiausiai formuoja jų maginę pasaulėžiūrą.

Ginamieji teiginiai

1. Studentų magijos ir religijos sampratoje vyraujančios magijos ir religijos perskyros rodo viešą tradicinės religijos, o ne magijos palaikymą.
2. Studentai nėra linkę skirti maginių ir religinių praktikų – neretai panašios praktikos atliekamos lygiagrečiai, neįsijaučiant jokių prieštaravimų.
3. Studentų maginės-religinės praktikos atskleidžia egzaminų magiją ne kaip naują ar modernią magijos formą, o apibūdina magiją kaip dinamišką, lanksčią, prisitaikančią prie kintančių sąlygų, besiplečiančią į naujas veiklos sritis.
4. Antgamtinio pasaulio pirminės (tiesioginės) ir antrinės (netiesioginės) patirtys yra esminiai veiksniai, formuojantys žmogaus maginę pasaulėžiūrą.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, skirtas studentų magijos ir bendriesiems magijos reiškinių tyrimams bei šaltiniams aptarti. Dėstyimo dalį sudaro šie skyriai: I. Studentų magijos ir religijos sampratos, II. Studentų maginės-religinės praktikos: egzaminai, III. Studentų maginių-religinių praktikų bruožai (remiantis J. Simpson, S. Roudo ir J. G. Frazerio išskirtais modernaus prietaro

modeliais bei esminiais magijos principais), IV. Magija kaip universali patirtis: studentų antgamtinio pasaulio suvokiniai.

Pirmojoje darbo dalyje analizuojama, kaip tiriama studentai supranta magiją ir religiją. Magijos ir religijos sampratos atskleidžiamos per pirmines studentams kilusias žodžių *religija* ir *magija* asociacijas, per pokalbį, interviu išryškėjusias respondentų mintis, magines-religines praktikas. Antrojoje darbo dalyje, siekiant išsiaiškinti galimas magijos sąsajas su lytimi, studijuojama mokslų sritimi, kursu, analizuojama praktinė magijos pusė – studentų maginės-religinės praktikos, susijusios su pasisekimu per egzaminus. Trečiojoje darbo dalyje atskleidžiami studentų maginių-religinių praktikų, susijusių su pasisekimu per egzaminus, bruožai. Siekiant išskirti studentų maginių-religinių praktikų bruožus atsižvelgiant į jų „tradiciskumą“ ar „modernumą“, remiamasi J. Simpson, S. Roudo išskirtais modernaus prietaro modeliais ir J. G. Frazerio pateiktais esminiais magijos principais. Ketvirtojoje darbo dalyje siekiama išanalizuoti studentų antgamtinio pasaulio patirtį, kaip ji atspindima ir kaip per ją kuriamas santykis su antgamtiniu pasauliu.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, santrumpos, literatūros sąrašas, priedai.

Tyrimų ir šaltinių apžvalga

Studentų magijos tyrimai

Studentų magijos tyrimų pradininkais galima laikyti XX a. pr. Amerikos psichologijos, sociologijos mokslų atstovus. Kitų valstybių mokslininkų (Pietų Afrikos, Indijos, Turkijos, Suomijos, Didžiosios Britanijos, Kanados ir kt.) studentų magijos tyrimai yra kur kas vėlyvesni ir pasirodė tik XX a. II pusėje. Tokiais tyrimais siekta atskleisti tiriamajam laikotarpiui būdingą „prietaringumo“ mastą, priežastis ir perspektyvas atsižvelgiant į išsimokslinimą. Studentų tikėjimams apibūdinti vartotos „prietaro“, „prietaringojo tikėjimo“ sąvokos. „Magijos“ terminas daugiau sietas su pirmąsiais mąstymo, tikėjimų sistemos visuma, o prietarai suvokti tarsi tos egzistavusios sistemos padriki nykstantys, tačiau iki šių dienų išlikę elementai. Minėta, kad šiame darbe prietaras, atsižvelgiant į tai, kad remiasi tais pačiais maginio mąstymo principais, yra laikomas sudedamąja magijos dalimi⁴². Tyrimams taip pat būdingos paranormaliojo tikėjimo, prietaringųjų, antgamtinių, tradicinių, maginių-religinių tikėjimų sąvokos studentų tikėjimui apibūdinti.

Vienas žymiausių tiriama temai skirtų mokslinių veikalų, parašytų XX a. pr., – Kalifornijos universiteto profesoriaus Fletcherio B. Dresslaro veikalas „Prietaringumas ir švietimas“ (*Superstition & Education*). Mokslininkas tyrimą vykdė 10 metų, apklausė 875

---

⁴² Žr. *Studentų maginių-religinių praktikų bruožai*, p. 85–102.

Kalifornijos vidurinių mokyklų moksleivius; rinko išsimokslinusių jaunų žmonių prietarus ir tikėjimus. Susisteminius tyrimo metu gautus rezultatus, buvo sudaryta populiariausių prietarų lentelė. Nustatyta, kad moterys / merginos yra labiau linkusios į prietarus negu vyrai / vaikinai⁴³. Prietarus F. B. Dresslaras priešpriešino moksliniam stebėjimui, o jų egzistavimą visuomenėje siejo su baime. Remiantis šia studija atlikta ir dauguma tolesnių prietarų, prietaringųjų tikėjimų tyrimų JAV (E. S. Conklino, H. K. Nixono, M. E. Wagnerio ir kt.). Šie tyrimai darbe toliau aptariami išskiriant mokslininkų indėlį į studentų magijos tyrimų pokyčius.

Edmundas S. Conklinas kritikavo F. B. Dresslaro tyrimo metodiką. Mokslininkas teigė, jog F. B. Dresslaro tyrimo rezultatų klasifikavimo metodas neleidžia iki galo atskleisti individualių respondentų skirtumų – rezultatai buvo sugrupuoti atsižvelgiant į tai, kokie prietariai būdingi ir kiek jie populiarūs tarp apklaustųjų. Todėl E. S. Conklinas atliko prietarų lyginamąjį tyrimą lyčių atžvilgiu. Tyrimu buvo nustatyta, kad moterys laikosi ir žino daugiau prietarų nei vyrai, taip pat vyrai greičiau bręsdami atsikrato prietarų. Tačiau moterų žinomi prietariai yra daugiau susiję su namų, buities, socialiniais reikalais ir yra intymūs bei asmeniški, o vyrų prietariai – su sportu, verslu, gyvenimo veikla⁴⁴. E. S. Conklino atliktas tyrimas ne tik įtvirtino prietarų tyrimuose naują lyties statistinį kintamąjį duomenį, bet kartu ir patvirtino F. B. Dresslaro pastabas prietarų ir lyties santykio atžvilgiu.

H. K. Nixono tyrimo tikslas šiek tiek skyrėsi nuo anksčiau minėtų tyrėjų – mokslininko nedomino „įprasti“, vadinamieji tradiciniai, prietariai (pvz., perbėgusi kelią juoda katė, išpilta druska reiškia nelaimę ir kt.). H. K. Nixonas buvo įsitikinęs, jog klausimynų temos, susijusios su juodomis katėmis, keturlapiu dobuliu ir kt., yra per daug atviros ar aiškios, kad repondentai pripažintų turį tokių prietarų. Todėl mokslininkas sudarė klausimyną pagal 30 skirtingų potemių, kurios iš pirmo žvilgsnio atrodo empiriškai patikrintos. Dauguma jų buvo susijusios su telepatija, astrologija, chiromantija, frenologija⁴⁵. Reikšminga paminėti, kad H. K. Nixono įvesti metodologiniai pokyčiai didžiąja dalimi prisidėjo prie naujų pasiekimų vertinant prietaringumą, o mokslininko sukurtas klausimynas naudotas kitų mokslininkų dar bent 30 metų. Pavyzdžiui, Eugene'as E. Levittas (1952 m.) siekė nustatyti, kiek 1925 m. H. K. Nixono surinkti prietariai žinomi po 25 metų⁴⁶. Tyrimas parodė, kad, palyginti su H. K. Nixono darbo rezultatais, po 25 metų tais pačiais prietarais tiki mažesnė apklaustųjų dalis.

---

⁴³ Dresslar F. B. *Superstition & Education*. Berkeley University Press, 1907.

⁴⁴ Conklin E. S. Superstitious belief and practise among college students. *The American Journal of Psychology*. Vol. 30, No. 1, Jan., 1919.

⁴⁵ Nixon H. K. Popular Answers to Some Psychological Questions. *The American Journal of Psychology*. Vol. 36, no. 3 (Jul., 1925), p. 418–423.

⁴⁶ Levitt E. E. Superstitions: Twenty-five years ago and today. *The American Journal of Psychology*. Vol. 65, No. 3 (Jul., 1952), p. 443–449.

Mazie E. Wagneris, skirtingai nei pirmiau aptarti autoriai, daugiau dėmesio skyrė studentų prietarų / tikėjimų prigimčiai nagrinėti. Mokslininkas siekė nustatyti psichologinius, sociologinius veiksnius, verčiančius laikytis tikėjimų. Pažymėtina, jog M. E. Wagneris rėmėsi F. B. Dresslaro surinktų prietarų lentele ir ieškojo dėsningumą tarp prietarų ir studento išsimokslinimo, amžiaus, lyties, lankomos aukštosios mokyklos tipo, rasės, emocinės bei socialinės kontrolės ir kt.⁴⁷. Taigi prietarų tyrimuose pasirodo dar keletas reikšmingų statistinių kintamųjų duomenų: išsimokslinimas, amžius, aukštoji mokykla, rasė, emocinė, socialinė kontrolė. Šie statistiniai kintamieji duomenys ypač reikšmingi aptariamo laikotarpio edukacinės sociologijos moksluose. Pavyzdžiui, Gerhardas E. Lundeenas ir Otisas W. Caldwellis tyrė vyresniųjų klasių moksleivių ir koledžo studentų tikėjimus bei švietimo įtaką jų mažėjimui ar daugėjimui. Tyrimo rezultatai parodė, kad švietimas turi įtakos studentų tikėjimų mastui, t. y. jį mažina, bet nepanaikina jo. Pastebėta, kad moterys žino daugiau prietarų ir atsižvelgia į juos⁴⁸. Earle'as E. Emme taip pat telkėsi į studentų tikėjimų prigimtį bei tikėjimo ir racionalių žinių santykį. Mokslininkas išsiaiškino, kad tėvų auklėjimas yra pagrindinis veiksnys, turintis įtakos tikėjimui ar netikėjimui prietarais, o protas, studento žinios nėra susiję su prietaringumu⁴⁹.

Prietarų gyvavimui mokslo aplinkoje nustatyti buvo pasirenkamos ir tam tikrų tautybių studentų grupės, kuriose, manyta, prietarai, kultūriškai nulemti tikėjimai yra itin gajūs. Tokiais tyrimais paprastai siekiama išsiaiškinti, kiek švietimas veikia tradicinius, kultūriškai sąlygotus studentų tikėjimus. Pavyzdžiui, Gustavas Jahoda nurodė, kad yra sudėtinga įrodyti tai, kad išsimokslinimas turi stiprios įtakos maginio mitinio pobūdžio tikėjimams. Prietaringųjų subkultūros augimas JAV, didesnis visuomenės susidomėjimas horoskopais ir noras geriau suprasti Afrikos studijas paskatino ir Jay M. Pasachoffą, Richardą J. Coheną ir Nancy W. Pasachoff atlikti panašų tyrimą Harvardo universitete⁵⁰. Šių autorių atlikti tyrimai kritikuoti atsižvelgiant į tai, kad medžiaga buvo netinkamai surinkta, nepagrįstos iškeltos hipotezės, tyrimai atlikti tik su vyriškos lyties respondentais. C. A. Salteris ir L. M. Routledge'as tyrė universitetą baigusius merginas ir vaikus. Mokslininkai siekė nustatyti, kiek ir kaip mokslo žinias įsisavina studentai / studentės bei kaip tai veikia jų prietaringumą. Tyrimo metu paaiškėjo,

---

⁴⁷ Wagner M. E. Superstitions and their social and psychological correlatives among college students. *Journal of Educational Sociology*. Vol. 2, No. 1 (Sep., 1928), p. 26–36.

⁴⁸ Lundeen G. E., Caldwell O. W. A study of unfounded beliefs among school seniors and college students. *The Journal of Educational Research*. Vol. 22, 1930, p. 257–273.

⁴⁹ Emme E. E. Modification and origin of certain beliefs in superstition among 96 college students. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*. Vol. 10, Issue. 2, 1940, p. 279–291.

⁵⁰ Pasachoff J. M., Cohen R. J. & Pasachoff N. W. Belief in the supernatural among Harvard and West African university students. Prieiga per internetą: < <http://www.nature.com/nature/journal/v227/n5261/pdf/227971a0.pdf>> (prisijungta 2009 m. birželio 5 d.).

kad baigę universitetą studentai yra labiau išsimokslinę (turi daugiau savo mokslo srities patirties) ir mažiau prietaringi⁵¹.

George'as I. Za'rouras nagrinėjo, kiek klasė, lytis, mokykla ir kiti faktoriai turi įtakos prietaringumo lygiui. Mokslininkas priėjo išvadą, kad didėjant švietimo lygiui prietaringumas gerokai sumažėja. Taip pat nustatyta, kad antrojo kurso merginos ir studentai, studijuojantys meno disciplinas, yra daug prietaringesni nei vaikinai ir studentai, studijuojantys taikomuosius mokslus⁵². Tyrimas atskleidžia ne tik prietarų būdingumą / nebūdingumą lyties, apskritai išsimokslinimo, bet ir konkrečios mokslų srities atžvilgiu – meno disciplinų studentai prietaringesni nei taikomųjų mokslų studentai. Tokias išvadas priėjo ir kiti tyrėjai. Pavyzdžiui, R. Bhushan ir L. I. Bhushanas nustatė, jog visos keturios prietarų skalės tematinės grupės (sėkmė ir likimas, burtai, magija ir vaiduokliai, religija ir astrologija) susijusios su lytimi ir fakultetu, kuriame apklaustasis studijuoja. Menų fakulteto studentės buvo prietaringiausios, o tikslųjų mokslų studentai vaikinai – ne tokie prietaringi⁵³.

XX a. pabaigoje (ypač psichologų veikaluose) magijos, tikėjimo, prietaro terminus vis dažniau keičia paranormaliųjų tikėjimų terminas. Paranormalusis tikėjimas, anot Harvey J. Irvino, suvokiamas kaip vidinis pripažinimas, kad egzistuoja tam tikri paranormalūs reiškiniai⁵⁴. Ši sąvoka neretai priskiriama su antgamtiniais reiškiniais susijusiems tikėjimams, vaizdiniais ar patirtims, kurie egzistuoja už institucinių mokslo ir religijos ribų. Paranormaliojo tikėjimo terminas apima tikėjimus, susijusius su Naujojo amžiaus (*New Age*) ideologija, ateivių, monstrų egzistavimu ir kt.⁵⁵ Paranormaliojo tikėjimo terminas iš dalies turi neigiamą prasmę, nes žmogaus individualų ar religija paremtą tikėjimą laiko netikru, savotiškai nenormaliu dalyku. Tačiau šiandien mokslas paprastai suprantamas kaip vienintelis patikimų žinių vertinimo kriterijus, o nesant galimybės empiriškai patvirtinti tokio pobūdžio tikėjimus, jie (mokslo požiūriu) yra vertinami kaip paranormalūs.

Ir prietarų, ir paranormaliųjų tikėjimų tyrimuose lytis, amžius, mokslo žinios, asmenybės kontrolė yra vieni reikšmingiausių statistinių kintamųjų duomenų. Taip pat siekiama nustatyti paranormaliųjų tikėjimų prigimtį, priklausomybes. Pavyzdžiui, Wayne'as S. Messeris

---

⁵¹ Salter C. A. & Routledge L. M. Supernatural beliefs among graduate students at the University of Pennsylvania. Prieiga per internetą: <<http://www.nature.com/nature/journal/v232/n5308/pdf/232278a0.pdf>> (prisijungta 2009 m. birželio 5 d.).

⁵² Za'rour, G. I. Superstitions among certain groups of Lebanese Arab students in Beirut. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 3, No. 3, 1972, p. 273–282.

⁵³ Bhushan R., Bhushan L. I. Superstition among College students. *Asian Journal of Psychology and Education*. Vol. 19, No. 4, 1987 p. 11–16.

⁵⁴ Irvin H. J. *The Psychology of Paranormal Belief – A Researcher's Handbook*. Great Britain, 2009, p. 14.⁵⁵ The Arda: Association of Religion Data Archives. Prieiga per internetą: <http://wiki.thearda.com/tcm/concepts/paranormal/> (prisijungta 2012 m. sausio 4 d.).

ir Richardas A. Griggsas tyrė studentų tikėjimą dešimčia paranormalių reiškinių, taip pat dėstytojo vaidmenį kovojant su nepažiniais tikėjimais, ugdant kritinį mąstymą. Rezultatai parodė, kad 99 % apklaustųjų bent kartą paminėjo tikintys vienu iš paminėtų paranormalių reiškinių. Be to, turintys panašių tikėjimų studentai gavo daug mažesnius kurso įvertinimus⁵⁶.

Paranormaliųjų tikėjimų struktūrą analizavo Martinas R. Grimmeris ir K. D. White⁵⁷. Tirtas ir lygintas paranormaliųjų tikėjimų paplitimas konkrečiose valstybėse. Pavyzdžiui, Jerome'as J. Tobacykas bei Anna M. Pirttila-Backman lygino paranormaliuosius tikėjimus tarp Suomijos ir JAV universitetų studentų, taip pat siekė nustatyti didesnę ar mažesnę jų paplitimą. Paaikškėjo, kad amerikiečių tikėjimas daugiau tradicinis – jie tiki prietarais, kerėjimais ir neįprastomis gyvenimo formomis. Tuo tarpu suomių tikėjimai daugiau susiję su mirtimi, ryški mirties baimė. Paranormalieji tikėjimai rodė glaudesnes suomių nei amerikiečių sąsajas su asmenybės kontrole⁵⁸.

Paranormaliųjų tikėjimų tyrimuose neretai ieškota sąsajų su asmenybės bruožais, asmenybės kontrole. Išryškėja bendros tendencijos paranormaliųjų tikėjimų laikymąsi sieti su iliuziniu kontrolės pojūčiu (B. T. Willingas ir D. Lesteris⁵⁹, I. Dagas⁶⁰ ir kt.).

Reikšmingas Karlo Peltzerio bandymas atskleisti paranormaliojo tikėjimo ir maginio mąstymo ryšius. Maginių idėjų skalė parodė ryškią asmenybės koreliaciją su paranormaliojo tikėjimo skale ir su penkiomis iš septynių paranormaliojo tikėjimo porūšių: prietarai, kerėjimai, neįprastos galios, spiritizmas ir tradicinis religinis tikėjimas⁶¹. Pateiktos tyrimo išvados iš esmės patvirtina magijos ir paranormaliųjų tikėjimų sąsajas, o ne tik asmenybės koreliaciją su viena ar kita tikėjimų skale.

Paranormaliaisiais tikėjimais, prietarais, magija, religija, antgamtiškumu XX a. pab.–XXI a. pr. tyrė daugybė mokslininkų (C. Campbells⁶², S. A. Vyse'as⁶³ I. O. Vlachosas,

---

⁵⁶ Messer W. S., Griggs R. A. Student Belief and Involvement in the Paranormal and Performance in Introductory Psychology. *Teaching of Psychology*. Vol. 16, Issue 4, 1989, p. 187–191.

⁵⁷ Grimmer M. R., White K. D. *The structure of paranormal beliefs among Australian psychology students*. Prieiga per internetą: <<http://www.questia.com/PM.qst;jsessionid=H1dL9YSn7YlxxzLTGY9c7c9lcTCWz22W0vJSsCJTjnHGh0TN1bv!343392858?a=o&d=76922660>> (prisijungta 2009 m. liepos 9 d.).

⁵⁸ Tobacyk J. J., Pirttila-Backman A. M. Paranormal beliefs and their implications in university students from Finland and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 23, No. 1, 1992, p. 59–71.

⁵⁹ Willing B. T., Lester D. Paranormal beliefs and personality scores of high school students. *Perceptual and Motor Skills*. Vol. 85 (3, Pt 1), 1997.

⁶⁰ Dag I. The relationships among paranormal beliefs, Locus of Control and Psychopatology in a Turkish College Sample. *Personality and Individual Differences*. Vol. 26, Issue 4, 1999, p. 723–737.

⁶¹ Peltzer K. Paranormal beliefs and personality among black South African students. Prieiga per internetą: <[G&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=1cebc934c01a07ad893aef4806d9cf44](http://www.questia.com/PM.qst;jsessionid=H1dL9YSn7YlxxzLTGY9c7c9lcTCWz22W0vJSsCJTjnHGh0TN1bv!343392858?a=o&d=76922660)> (prisijungta 2009 m. liepos 9 d.).

⁶² Campbell C. Half-belief and the paradox of ritual instrumental activism: a theory of modern superstition. *The British Journal of Sociology*. Vol. 47, No. 1, 1996, p. 151–166.

⁶³ Vyse S. *Believing in magic: The psychology of superstition*. Oxford University press, 1997, p. 272.

S. Beratisas, P. Hartocollisas⁶⁴, P. Kulhara, A. Avasthis, A. Sharma⁶⁵, E. Goode'as⁶⁶, A. S. Goeritzas, J. Schumacheris⁶⁷, R. Beckas ir J. P. Milleris⁶⁸, P. Bressanas⁶⁹, A. Jamesas, A. Wellsas⁷⁰, G. Keinan⁷¹, K. S. Yipas⁷², A. Orensteinas⁷³, T. W. Rice'as⁷⁴, R. Wisemanas ir C. Watt⁷⁵, C. Huntley, T. Peetersas⁷⁶, K. Nowosielskis, A. Drosdzolis, V. Skrzypulecas, O. Lindertas, M. Klimanek, K. Jablonskis⁷⁷, M. Saheris⁷⁸, O. Wainas, M. Spinella⁷⁹, A. Furnhamas, L. A. Wongas⁸⁰, M. Lindeman, M. Saher⁸¹, K. Aarnio⁸² ir kt.

Apibendrinant gausią tyrimų medžiagą nustatyta, kad XX a. pr. – XX a. vidurio sociologų, psichologų veikaluose atsiskleidžia teorinės studentų magijos tyrimo kryptys⁸³. Pagrindiniai statistiniai kintamieji duomenys tiriant studentų magiją: a) amžius, b) lytis, c)

---

⁶⁴ Vlachos I. O., Beratis S., Hartocollis P. Magico-religious Beliefs and Psychosis. *Psychopathology*. Vol 30 (2), Mar-Apr., p. 93–9.

⁶⁵ Kulhara P., Avasthi A., Sharma A. Magico-religious Beliefs in Schizophrenia: a Study from North India. *Psychopathology*. Vol. 33, 2000, p. 62–68.

⁶⁶ Goode E. *Paranormal beliefs: A Sociological Introduction*. Waveland per. Inc., 2000.

⁶⁷ Goeritz A. S., Schumacher J. WWW as a Research Medium: An Illustrative Survey on Paranormal Belief. *Perceptual and Motor Skills*. Vol. 90, p. 1195–1206.

⁶⁸ Beck R., Miller J. P. Erosion of Belief and Disbelief: Effects of Religiosity and Negative Effect on Beliefs in the Paranormal and Supernatural. *The Journal of Social Psychology*. Vol. 141, Issue 2, 2001, p. 277–287.

⁶⁹ Bressan P. The Connection Between Random Sequences, everyday coincidences, and Belief in the Paranormal. *Applied Cognitive Psychology*. Vol. 16, Issue 1, 2002, p.17–34.

⁷⁰ James A., Wells A. Death Beliefs, Superstitious Beliefs and Health Anxiety. *British Journal of Clinical Psychology*. Vol. 41, Issue 1, 2002, p. 43–53.

⁷¹ Keinan G. The Effects of Stress and Desire for Control on Superstitious Behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*. Vol. 28, 2002, p. 102–108.

⁷² Yip K. S. Traditional Chinese Religious Beliefs and Superstitions in Delusions and Hallucinations of Chinese Schizophrenic patients. *International Journal of Social Psychiatry*. Vol. 49, No. 2, 2003, p. 97–111.

⁷³ Orenstein A. Religion and Paranormal Belief. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Vol. 41, Issue 2, 2002, p. 301–311.

⁷⁴ Rice T. W. Believe it or Not: Religious and Other Paranormal Beliefs in the United States. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Vol. 42, Issue 1, 2003, p. 95–106.

⁷⁵ Wiseman R., Watt C. Measuring Superstitious Belief: Why Lucky charms matter. *Personality and Individual Differences*. Vol. 37, Issue 8, 2004, p. 1533–1541.

⁷⁶ Huntley C., Peeters T. Paranormal beliefs, religious Beliefs and Personality Correlates. Prieiga per internetą: <http://www.studiosus.nl/scripties/00_paranormalbeliefs.doc> (prisijungta 2009 m. liepos 10 d.).

⁷⁷ Nowosielski K., Droszol A., Skrzypulec V., Lindert O., Klimanek M., Jablonski K. Percepcja bólu okołoporodowego i natęenie stresu przedporodowego u kobiet cięarnych w aspekcie myslenia symboliczno-magicznego. Prieiga per internetą: <http://www.viamedica.pl/gazety/gazeta/darmowy_pdf.phtml?indeks=6&indeks_art=81> (prisijungta 2009 m. liepos 10 d.).

⁷⁸ Saher M. Everyday Beliefs About Food and Health. Prieiga per internetą: <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/psyko/vk/saher/everyday.pdf>> (prisijungta 2009 m. liepos 10 d.).

⁷⁹ Wain O., Spinella M. Executive Functions in Morality, Religion and Paranormal Beliefs. *International Journal of Neuroscience*. Vol. 117, No. 1, 2007, p. 135–146.

⁸⁰ Furnham A., Wong L. A. Cross-cultural Comparison of British and Chinese Beliefs about the Causes, Behaviour Manifestations and Treatment of Schizophrenia. *Psychiatry Research*. Vol. 151, Issues 1–2, 2007, p. 123–138.

⁸¹ Lindeman M., Saher M. Vitalism, Purpose and Superstition. *British Journal of Psychology*. Vol. 98, Issue 1, 2007, p. 33–44.

⁸² Lindeman M., Aarnio K. Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs. *Journal of Research in Personality*. Vol. 41, Issue 4, 2007, p. 731–744.

⁸³ Conklin E. S. Superstitious Belief and Practise Among College Students. *The American Journal of Psychology*. Vol. 30, No.1, 1919, p. 83–102. Wagner M. E. Superstitions and Their Social and Psychological Correlatives Among College Students. *Journal of Educational Sociology*. Vol. 2, No. 1, 1928, p. 26–36. Za'rou George I. Superstitions Among Certain Groups of Lebanese Arab Students in Beirut. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 1972, p. 273–282.

išsimokslinimas, d) religija. Sociologiniams tyrimams taip pat būdinga ieškoti prietarų laikymosi / nesilaikymo sąsajų su žmogaus emocine ir socialine kontrole.

Prietaringumo ir amžiaus santykis domino nedaugelį autorių. Paprastai ieškant sąsajų su amžiumi atsižvelgiama ir į pateikėjų išsimokslinimą. Tuo tarpu jau XX a. pr. ir vėliau tyrimus atlikę mokslininkai suprato, kad reikėtų atsižvelgti, kiek lytis turi įtakos prietaringumui ir kokie prietariai būdingesni vienai ar kitai lyčiai. Mokslininkai daugiausia sutarė, kad prietariai yra labiau paplitę tarp moterų negu tarp vyrų (E. E. Emme⁸⁴, G. E. Lundeenas, O. W. Caldwellis⁸⁵, J. Malleris, G. Lundeenas⁸⁶, R. M. Zapf⁸⁷ ir kt.). Tačiau kai kurie mokslininkai prie tokių išvadų nepriėjo (R. S. Harteris⁸⁸, A. J. Ter Keursta⁸⁹). Tai gali būti susiję su pasirinkta skirtinga metodologija, rezultatų patikimumu, statistinio svorio nepakankamumu. Pažymėtina, kad pirmieji tokio pobūdžio tyrimai buvo nesudėtingi, susiję su visuomenėje vyraujančiais prietaisais ir jų paplitimo masto nustatymu. Respondentai tiesiog buvo prašomi išvardyti kuo daugiau žinomų prietarų, kurie jiems daugiau ar mažiau buvo prasmingi.

XXI a. pr. atliekant sociologinio, psichologinio pobūdžio magijos tyrimus lytis kaip vienas iš statistinių kintamųjų duomenų yra ir toliau svarbi. Pavyzdžiui, Rirchardas Wisemanas ir Caroline Watt taip pat atliko tyrimus, susijusius su lyties problematika prietaringųjų tikėjimų kontekste. Vienoje iš tyrimo sudedamųjų dalių respondentų buvo prašoma pažymėti, kiek jiems yra reikšmingi trys teigiami ir trys neigiami prietaringieji tikėjimai. Neigiami prietaringieji tikėjimai: vaikščiojimas po kopėčiomis, veidrodžio sudaužymas, skaičius 13. Teigiami prietaringieji tikėjimai: pirštų sukryžiuavimas, stuksenimas į medį, sėkmę nešančio amuleto / talismano nešiojimas. Teigiami ir neigiami prietaringieji tikėjimai autorių išskiriami pagal tai, ar jie neša sėkmę, teikia apsaugą, ar pritraukia respondentui nesėkmę. Atlikti tyrimai parodė, kad yra itin glaudus statistinis lyties ir prietarų tipo (teigiamų ir neigiamų prietaringųjų tikėjimų) ryšys. Moterys daugiau nei vyrai teikė reikšmės teigiamiems prietaringsiems tikėjimams. Neigiamiems prietaringsiems tikėjimams teikė reikšmę tiek vyrai, tiek moterys⁹⁰.

---

⁸⁴ Emme E. E. Modification and Origin of Certain Beliefs in Superstition Among 96 College Students. *Journal of Psychology*. Vol. 10, 1940, p. 279–291.

⁸⁵ Lundeen G. E., Caldwell O. W. A. Study of Unfounded Beliefs Among High-School Seniors. *Journal of Educational Research*. Vol. XXII, 1930.

⁸⁶ Maller J., Lundeen G. Sources of Superstitious Beliefs. *Journal of Educational Research*. Vol. 26 (5), 1933, p. 321–343.

⁸⁷ Zapf R. M. Relationship Between Belief in Superstitions and other Factors. *Journal of Educational Research*. Vol. 38 (8), 1945, p. 561–579.

⁸⁸ Harter R. S. The Effects of Training Upon the Belief in Certain Popular Misconceptions. *Journal of Applied Psychology*. Vol 21 (1), 1937, p. 119–129.

⁸⁹ Ter Keurst A. J. The Acceptance of Superstitious Beliefs Among Secondary School Pupils. *Journal of Education*. Vol. XXXII (9), 1939, p. 673–685.

⁹⁰ Wiseman R., Watt C. Measuring Superstitious Belief: Why Lucky Charms Matter. *The Parapsychological Association Convention*. 2004, p. 291–298.

Sonia George ir Krishna P. Sreedhar nustatė, kad moterys laikosi ženkliai daugiau prietarų negu vyrai. Daugiausia tai buvo susiję su tokiomis klausimyno temomis: pranašingi ženklai, praeiksmiai, dvasios. Autorės teigia, kad šiuolaikinės išsilavinusios moterys daug labiau laikosi prietarų, nors, kaip ir vyrai, turi lygias galimybes įgyti žinių, mąstyti racionaliai ir reikšti savo nuomonę⁹¹. Taip pat B. A. Futrel tyrimo metu nustatė, kad moterims yra reikšmingi religiniai tikėjimai, pavyzdžiui, tikėjimas Dievu ar velniu. Be to, moterys labiau negu vyrai yra linkusios nešioti laimę nešančius amuletus / talismanus, ypatingai rengtis tam, kad sumažintų stresą, nerimą⁹².

Socialinių mokslų tyrimų, atspindinčių magijos ir lyties santykį, yra išties daug. Tačiau autorė neturi tikslo jų visų apžvelgti, o tik stengsis atkreipti dėmesį į bendras su tyrimų tema susijusias tendencijas ir rezultatus.

Studijuojamų mokslų santykis su prietaringumu – dažnas užsienio mokslininkų tyrimo objektas. Ankstyviausiuose tyrimuose (XX a.) aiškintasi, kaip prietaringumo lygis priklauso nuo aukštosios mokyklos, jos buvimo vietos, aukštosios mokyklos studento kurso, specialybės ir kt. Neatsitiktinai tirti (G. Parida, G. Jahoda, J. M. Pasachoffas, R. J. Cohenas, N. W. Pasachoffas ir kt.) Afrikos, Libano, Indijos studentai. Ieškota neracionalių tikėjimų, prietarų priežasčių. Siekta iširti, kiek išsimokslinimas turi įtakos prietaringumo mažėjimui. Šiandien taip pat ieškoma studijuojamos mokslų srities, fakulteto, disciplinos, kurso sąsajų su įvairiais studentų tikėjimais. Pavyzdžiui, S. George bei K. P. Sreedhar siekė nustatyti tikėjimų ir studijuojamos disciplinos santykį. Autorės palygino kelių disciplinų (išskyrė kelias kategorijas: gamtos, socialiniai mokslai, kalbos) studentų grupes ir padarė išvadą, kad tarp šių trijų grupių nėra jokių skirtumų jų racionalaus ar loginio mąstymo atžvilgiu, todėl galima manyti, kad visos šios studijų kryptys nepadaeda studentams atsikratyti prietarų laikymosi; kaip ir gamtos mokslų išsilavinimas neturi didesnės įtakos nei socialinių mokslų⁹³. Pažymėtina, kad vėlyvesniuose (ypač XXI a. pr.) tyrimuose vis rečiau daromos griežtos išvados prietaringumo ir išsimokslinimo atžvilgiu. Kitaip tariant, pripažįstama, kad tiek loginis mąstymas, tiek maginis mąstymas yra būdingi visų mokslo sričių bei skirtingų lyčių studentams.

Studentų magijos tyrimuose, atliekamuose socialinių mokslų atstovų, dažniausiai pasirenkami keli statistiniai kintamieji duomenys: lytis, religija, studijuojama disciplina, mokslų sritis, kursas, amžius ir kt. Nors studentų magijai skirtų darbų užsienyje yra daug, bet pastarieji ne visiškai atitinka etnologinę / antropologinę reiškinių matymo perspektyvą. Ypač tokio

---

⁹¹ George S., Krishna P. S. Globalisation and the Prevalence of Superstitious Beliefs. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*. Vol. 32, No. 3, 2006, p. 241–247.

⁹² Futrel B. A Closer Look at the Relationship Between Superstitious Behaviors and Trait Anxiety. *Rollins Undergraduate Research Journal*. Vol. 5, Issue 2, Art. 5, 2011, p. 1–8.

⁹³ George S., Sreedhar K. P. Globalisations and the Prevalence of Superstitious Beliefs. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*. Vol. 32, No. 3, 2006, p. 245.

matymo galimybę sumažina taikoma metodologija, taip pat atsižvelgiant į mokslo specifiką, skiriasi vartojami terminai. Tiesa, šiam darbui (labiausiai vienai iš darbo dalių – „Studentų maginės-religinės praktikos: egzaminai“) artima su studentų egzaminų magija susijusi Danielio ir Cheryl Albasų studija. Mokslininkai apibrėžė magiją kaip tam tikrą elgseną, kuria siekiama konkrečių rezultatų ir kuri apima daugybę kasdienių, įprastų veiksmų, tačiau jos sėkmė priklauso nuo tam tikro mistinio elemento. Buvo surinkta šimtai asmeninių studentų ataskaitų, kuriose apibūdinta konkreti su egzaminais susijusi elgsena. Ši „magiška“ elgsena klasifikuota atsižvelgiant į jos paskirtį: 1) maginis veiksmas, atliktas siekiant sėkmės ir 2) maginis veiksmas, atliktas siekiant išvengti nesėkmės. Paaiškėjo, kad studentų magija yra idėjiškai sinkretiška, individuali ir nėra bloga linkinti. Archajinės pasaulėžiūros elementų turinčios senosios magijos ir studentų praktikuojamos magijos skirtumai susiję su didesniu visuomenės kompleksiskumu ir heterogeniškumu, kultūrinėmis normomis bei tuo, koks kiekis kolektyvinių veiksmų yra įtraukiamas⁹⁴. Nors tyrimo objektas artimas, D. ir Ch. Albasų požiūris į studentų egzaminų magiją autorei nėra priimtinas dėl: 1) griežto maginės elgsenos skirstymo į orientuotą į sėkmę ir orientuotą į apsaugą nuo nesėkmės, nes neretai maginiai veiksmai atlieka abi šias funkcijas arba jos persipina; 2) modernios, arba studentų, magijos kaip socialiai neperduodamos suvokimo.

Pažymėtina, kad Lietuvoje studentų magijai skirtų tyrimų nėra. Tiesa, savo disertacijoje M. Balikienė tiria ir studentų (greta kitų visuomenės grupių) tikėjimą bloga akimi. Taiklios autorės išvalgos yra vertinga lyginamųjų tyrimų medžiaga. Vis dėlto šioje disertacijoje apsiribojama blogos akies komplekso raiška šiuolaikinėje Lietuvoje. Mokslininkė daugiau telkiasi į blogos akies kaip kultūrinio konstrukto tyrimą, o ne blogos akies (apskritai magijos) supratimo problematiką skirtingų jos matymo būdų kontekste. Šis darbas savo struktūra (pasirinktomis tyrimo kryptimis maginių-religinių praktikų atžvilgiu) siejasi su studentų tyrimu apžvalgoje aptartais sociologinio, psichologinio pobūdžio studentų magijos tyrimais, bet atvirų klausimų anketos leido daugiau atskleisti studentų taikomų maginių-religinių praktikų specifiką. Be to, skirtingų magijos matymo būdų atskleidimas per Lietuvos studentų sampratas, praktikas, patirtį leido pastebėti platesnį magijos kontekstą.

Magijos tyrimai: magijos ir religijos santykis

Kadangi ligšioliniuose studentų magijos tyrimuose nebuvo skiriama dėmesio gilesnei tiriamos grupės magijos ar religijos sampratų analizei, t. y. nebuvo gilinamasi į tai, kaip pati tiriamą grupę supranta magiją ar religiją, o šiame darbe analizuojamos studentų magijos bei religijos sampratos ir siekiama įvertinti magijos supratimo ribas, pristatomas magijos ir religijos sampratų mokslinis diskursas.

---

⁹⁴ D., Ch. Albas. Modern Magic: The Case of Examinations. *Qualitative Sociology*. Vol. 11, No. 4 (1988), p. 259–274.

Mokslinis diskursas atskleidžia tris pagrindinius požiūrius į magiją (religijos, mokslo atžvilgiu): 1) evoliucionistinį, kai magija pateikiama kaip primityviausia pasaulio pažinimo forma; 2) evoliucionistinį, kai politeizmas ir magija suvokiami kaip vėlyvesni reiškiniai negu monoteizmas; 3) magija suvokiama kaip egzistuojanti lygiagrečiai su mokslu ir religija.

Evoliucionistinis požiūris į magiją (religijos, mokslo atžvilgiu) būdingas XIX a. antropologų klasikų darbams. Magija juose pasitelkta kaip įrankis tinkamam religiniam tikėjimui ar praktikai apibūdinti⁹⁵. Anot Stanley J. Tambiaho, vyko ilgas teoretikų disputas – antropologiniai debatai truko nuo 1870 iki 1980 m., juose buvo reiškiamas skirtingas požiūris į religiją, magiją ir mokslą. Buvo tiriamos savarankiškos magijos, religijos, mokslo sritys, jų ribos, vystymosi stadijos ir racionalumo lygmuo⁹⁶. Šimtmetį trukusiems tyrimams ir ginčams buvo būdinga ieškoti skirtumų, o ne bendrumų, magijos, religijos ir mokslo kategorijas vertinti evoliucionistiniu požiūriu.

Tiek magiją, tiek religiją Edvardas B. Tyloras kildino iš klaidingo žmogaus mąstymo (pvz., magija suprasta kaip klaidingas okultinis mokslas), tačiau animizmas ir magija laikyti pirmų stadijų intelektualinės ir socialinės evoliucijos pagrindu. Vis dėlto mokslininkas pripažino tam tikro laipsnio magijos ir religijos koegzistavimą skirtingose visuomenės vystymosi stadijose. J. G. Frazeris visas religijas kildino iš animizmo, o religiją siejo su tikėjimu antgamtinėmis būtybėmis ir jų garbinimu (garbinimas laikytas pirmine religine praktika)⁹⁷.

J. G. Frazeris griežčiau nei E. B. Tyloras pabrėžė evoliucinę magijos ir religijos seką: 1) magija, 2) religija, 3) mokslas. Magiją mokslininkas laikė „pavainike mokslo seserimi“, o mokslą – aukščiausia kultūrinės evoliucijos pakopa. Panašiai kaip E. B. Tyloras, J. G. Frazeris magiją kildino iš klaidingos žmogaus argumentacijos, klaidingai suprastų idėjų ryšių⁹⁸.

Kitoks evoliucionistinis požiūris į magiją ir religiją būdingas Corneliui P. Tiele. Jis seniausia religijos forma laikė monoteizmą, o politeizmą ir magiją suvokė kaip vėlesnius pirminės religijos formas „išsigimimus“. Mokslininkas skirtingai aiškino magijos ir religijos atsiradimą – religiją jis kildino iš pagarbos dievams, o magiją siejo su nežinomo baime⁹⁹.

Kitaip nei C. P. Tiele, pirminę religijos vystymosi stadiją Andrew Langas sieja ir su „primityvių“ dievų garbinimu, ir su magija. Mokslininkas nesutinka su J. G. Frazeriu, kad

⁹⁵ Styers R. *Making Magic: Religion, Magic and Science in the Modern World*. Oxford university press, 2004, p. 9.

⁹⁶ Tambiah S. J. *Magic, science, religion and the scope of rationality*. Cambridge university press, Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1990, p. 2.

⁹⁷ Cunningham G. *Religion & Magic – Approaches and Theories*. Edinburgh University Press, 1999. Prieiga per internetą:

<http://books.google.lt/books?id=CkvnfNOpcgC&pg=PA42&hl=lt&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false> (prisijungta 2012 m. lapkričio 5 d.).

⁹⁸ Frazer J. G. *The Golden Bough: A Study of Magic and Religion*. New York, 1922. Prieiga per internetą: <http://www.hermetics.org/pdf/Sir_James_Frazer_-_The_Golden_Bough.pdf> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

⁹⁹ Styers R. *Making Magic: Religion, Magic and Science in the Modern World*. Oxford University press, 2004, p. 82.

religija atsiranda tik tuomet, kai magija tampa nebeveiksminga. A. Langas mano, kad netgi ankstyviausiose „laukinės religijos“ formose žinomas tikėjimas galingu kūrėju dievu¹⁰⁰.

Wilhelmas Schmidtas teigia, kad magija atsiranda iš pastangų paaiškinti neįprastas patirtis, o religijos prigimtis glūdi žmogaus pastangose klasifikuoti, atrasti įprastų daiktų ir įvykių priežastį. Noras suprasti ir fundamentalios žmogaus pastangos personifikuoti, anot W. Schmidto, veda aukščiausiosios būtybės link. Mokslininkas pritaria C. P. Tiele ir skiria pirminę religijos evoliucijos stadiją nuo magijos¹⁰¹.

XIX a. pabaigoje atsiranda atsvara evoliucionistiniam požiūriui į magiją ir religiją. Kultūrinės evoliucijos kelyje jos nebelaikomos priklausančiomis skirtingoms pereinamosioms stadijoms. Magija ir religija suvokiamos ir lyginamos kaip platesnės antgamtiskumo kategorijos.

Robertas R. Marettas interpretavo magiją kaip atsaką į stresą, nagrinėjo religinės patirties ir jausmų prigimtį. Religija mokslininkui daugiau jausmas negu mąstymas. Jausmu pagrįsta patirtis – būdingiausias ne tik religijos, bet ir magijos bruožas. Baimė būdinga religinei patirčiai, o magija kyla iš įtampos, suteikia palengvėjimą ir padrąsina. Magiją ir religiją R. R. Marettas kildino iš to paties šaltinio, todėl skirdamas magiją ir religiją (apibūdinamas ankstyviausias jų plėtros stadijas) vartojo terminą *maginis-religinis* (angl. *magico-religious*)¹⁰².

Rudolfas Ottas ir Mircea Eliade taip pat nagrinėjo religingų žmonių patirtis, tų patirčių prigimtį. Virsmą iš magijos į religiją aiškino plačia patiriamų jausmų įvairove. Mokslininkai išskyrė du religijos aspektus: visiems suprantamą ir paslaptinę, mistišką. Suprantami religijos elementai (moralė, dieviško tikslo klausimas) gali būti aptariami racionaliais būdais, o mistiškoji religijos pusė gali būti apibūdinama tik per patirtį. Kalbėdami apie patirtį, R. Ottas ir M. Eliade mano, kad mistiškąją religijos pusę gali patirti kiekvienas. Mokslininkų nuomone, magija vystėsi kartu su religija¹⁰³.

Emile'is Durkheimas, skirdamas magiją ir religiją, atsižvelgia į socialinius aspektus. Religija mokslininkui išreiškia teigiamus socialinio solidarumo aspektus, o žmonių meldimasis Dievui yra interpretuojamas kaip meldimasis visuomenei, savęs garbinimas dėl socialinio susitelkimo. Religija apibrėžiama kaip tikėjimų ir praktikų sistema, susijusi su sakraliais dalykais (skirstymas į tai, kas sakralu ir profaniška, yra išskirtinis religinio mąstymo bruožas).

---

¹⁰⁰ Lang A. *Magic and Religion*. Cosimo, Inc., 2005. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=3Gk9S9e_9F8C&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

¹⁰¹ Styers R. *Making Magic: Religion, Magic and Science in the Modern World*. Oxford University press, 2004.

¹⁰² Marett R. R. *The Threshold of Religion*. Adamant Media Corporation, 2005. Prieiga per internetą: <<http://books.google.lt/books?id=xUu9gjHX51EC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>> (prisijungta 2013 m. sausio 4 d.).

¹⁰³ Cunningham G. *Religion & Magic – Approaches and Theories*. Edinburgh University Press, 1999. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=CkvnfN0pcoG&pg=PA42&hl=lt&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false> (prisijungta 2012 m. lapkričio 5 d.).

Tikėjimai ir praktikos, anot E. Durkheimo, suvienija į vieną moralią bendruomenę – bažnyčią. Magija, anot mokslininko, taip pat sudaryta iš tikėjimų ir apeigų, turi savo mitus ir dogmas, kuriais siekiama utilitarinių tikslų. Kitaip nei religija, magija nesuvienija žmonių į grupę, neveda į bendrą sugyvenimą, t. y. nėra vadinamosios magijos bažnyčios¹⁰⁴.

Marcelis Maussas laikėsi E. Durkheimo pažiūrų ir pabrėžė, kad religiją reikėtų studijuoti kaip socialinį fenomeną. Mokslininkas skyrė magiją ir religiją atsižvelgdamas į kiekvienos praktikos santykį su socialine grupe. Religinės apeigos – oficialios, viešos, privalomos, pastovios. Tuo tarpu maginės apeigos apibūdinamos kaip draudimai. Magija ir religija, anot M. Mausso, paprastai užsiima skirtingi veikėjai skirtingose vietose¹⁰⁵.

Bronislawas Malinowskis religiją ir magiją lygino, bandydamas nustatyti jų funkcijas. Magijai, anot mokslininko, būdinga praktinė funkcija, o religija susijusi su vertybine etika. Tačiau tiek religija, tiek magija patenkina žmogaus psichologinį poreikį kontroliuoti likimą ir sėkmę, t. y. kontroliuoti tai, kas nepasiekama pragmatinėmis žiniomis. Taigi, patyrus netikrumą, pavojų, magija ir religija suteikia žinių, kaip tas situacijas įveikti¹⁰⁶.

Magiją ir religiją lygino Claude'as Levi-Straussas. Religija mokslininkui – tai gamtos dėsnių humanizavimas, o magija – žmogaus veiksmų natūralizavimas¹⁰⁷.

Cliffordas Geertzas religiją suvokia kaip pasaulio modelį, bendrą moralinės tvarkos konceptualizaciją, pasaulėžiūrą. Religiją mokslininkas suvokia ne tik kaip pasaulio modelį, bet ir kaip įrankį tam pasauliui kurti. C. Geertzas teigia, kad žmogus yra priklausomas nuo simbolių ir simbolių sistemų, kurios palaiko jo gyvybingumą ir padeda susidoroti su gyvenimo patirtimis (chaoso baime). Chaosą žmogus gali patirti trimis atvejais: būdamas ribotų analitinių gebėjimų, silpnos ištvėrmės, kai prieinama moralinio suvokimo riba. Prasmė teoretikui yra vienas iš esminių dalykų, kuris veda prie tikėjimo dievais, velniais, dvasiomis, totemais¹⁰⁸.

Konstruktivizmo atstovas Peteris L. Bergeris religiją suvokia kaip žmogaus kuriamą sakralų kosmosą. Jis teigia, kad kiekviena žmonių visuomenė yra pasaulio kūrimo iniciatorė, o religija kuriant pasaulį užima išskirtinę vietą. Visuomenė, anot mokslininko, yra žmogaus produktas (socialinė realybė negali būti be žmogaus), kaip ir žmogus yra visuomenės produktas, todėl atsiskyrimas nuo visuomenės žmogui kelia daug pavojų. Esminis pavojus – beprasmybė, o vienas iš būdų tos beprasmybės išvengti – religija. Į žmogaus kuriamą sakralų kosmosą, kaip teigia P. L. Bergeris, gali įeiti natūralūs ir dirbtiniai objektai, gyvūnai, žmonės ir žmogaus kultūros įprasminti dalykai. Sakralu yra tai, kas iškrepta iš normalios kasdienės rutinos, kažkas

¹⁰⁴ Durkheim E. *Elementary Forms of the Religious Life*. Oxford University press, 2008.

¹⁰⁵ Mauss A. *General Theory of Magic*. London and New York, 2002.

¹⁰⁶ Malinowski B. *Magic, Science and Religion and Other Essays*. Boston, 1948.

¹⁰⁷ *Anthropological Theory*. Prieiga per internetą: <<http://www.webpages.uidaho.edu/~rfrey/220theories.html>> (prisijungta 2012 m. lapkričio 5 d.).

¹⁰⁸ Geertz C. Religion as a Cultural System. In: *The Interpretation of Cultures*. Fontana Press, 1993, p. 87–125.

neįprasto ir socialiai pavojingo. Mokslininkas mano, kad realybės skaidymas į sakralią ir profanišką iš esmės būdingas religinei iniciatyvai¹⁰⁹.

S. Greenwood magiją supranta kaip holistinę, santykinę ir besiplečiančią orientaciją į pasaulį. Magija, anot mokslininkės, nėra nei iracionali, nei apsiribojanti „primityvia“ mąstysena. Tai žmogaus sąmoningumo aspektas (intuityvus proto procesas), atsiskleidžiantis patyrimo kontekste¹¹⁰.

Vėlesnėse moklinėse (nuo XX a. pab.) magijos ar religijos sampratos mažiau atsispindi perskyros. Ne tiek stengiamasi magiją ir religiją palyginti, kiek yra plečiami sampratų apibrėžimai. Bandoma magiją ir religiją tirti per žmogaus patirtis, joms teikiamas prasmės, religiją studijuoti socialiniu požiūriu (konstruktyvizmas).

Darbe autorė taip pat nekelia tikslo palyginti magiją ir religiją, magines ir religines praktikas (tai liudija ir pasirinktas maginių-religinių praktikų terminas), veikiau per praktikas, kūrybišką žmogaus gebėjimą jungti įvairaus pobūdžio (magines ir religines) praktikas, antgamtinio pasaulio patirtis siekia atskleisti bendrą žmogaus santykį su antgamtiniu pasauliu, kurį gali lemti tiek intucija, tiek patirtis, tiek tradicinė religija, mokslas.

Maginės ir religinės praktikos

Magijos ir religijos sampratos moksliniame diskurse taip pat atsiskleidžia ieškant maginių ir religinių praktikų skirtumų bei sąsajų. Jau nuo XIX a. mokslininkai stengiasi skirti magines ir religines praktikas. Maginės praktikos neretai siejamos su mago savanaudiškais interesais palenkti dvasias ar dievus savo valiai, o religinės praktikos (malda) – su nuolankumu dievybės atžvilgiu.

E. B. Tyloras magiją apibrėžė kaip ritualą (paremtą klaidingomis asociacijomis), kuriuo stengiamasi priversti dvasias įsiklausyti į nurodymus. J. G. Frazeris savo veikale įvardijo ne tik pagrindinius magijos principus (simpatinė ir kontaktinė magija), bet ir atsižvelgdamas į pobūdį skyrė magines ir religines praktikas. Mokslininkas teigė, kad magijoje tam tikras veiksmas turi priešastį ir pasekmę, o religijoje svarbiausia – nuolankumas arba maldavimas. Tiesa, J. G. Frazeris pažymėjo, kad kai kuriais atvejais magijoje bandoma paveikti dvasias, maldomis ar aukomis pelnyti jų palankumą, bet tai laikė išskirtiniais atvejais, kurie rodė magijos ir religijos sąsajas¹¹¹. A. Langas taip pat atskiria maldą kaip religinę praktiką (ji susijusi tik su dievybės gerbimu) nuo maginių praktikų, kurios remiasi imitacijos principais, burtazodžiais,

¹⁰⁹ Berger P. L. *The Sacred Canopy*. In: *The Interpretation of Cultures*. Fontana Press, 1993.

¹¹⁰ Greenwood S. *The Anthropology of Magic*. Oxford, New York, 2009, p. 17.

¹¹¹ Frazer J. G. *The Golden Bough: A Study of Magic and Religion*. New York, 1922. Prieiga per internetą: http://www.hermetics.org/pdf/Sir_James_Frazer_-_The_Golden_Bough.pdf (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

kerėjimais ir yra atliekamos siekiant palenkti dvasias ar dievus mago valiai¹¹². W. Smidtas teigia, kad magija yra beasmė ir, kad pasiektų tinkamą rezultatą, remiasi materialiais objektais ir jų slaptomis galiomis. Tuo tarpu santykis su aukštesne būtybe yra paremtas malda, nuolankumu ir paklusnumu¹¹³. B. Malinowskis skyrė magines ir religines praktikas ir teigė, kad maginėmis praktikomis siekiama specifinių, greitai gaunamų rezultatų, o religinės apeigos – tikslingos pačios savaime¹¹⁴.

M. Maussas magines ir religines apeigas skiria socialiniu požiūriu. Religinės apeigos – oficialios, viešos, privalomos, pastovios. Tuo tarpu maginės apeigos apibūdinamos kaip draudimai. Magija ir religija, anot mokslininko, paprastai praktikuojamos skirtingų veikėjų ir skirtingose vietose¹¹⁵.

Pažymėtina, kad nuo XX–XXI a. sandūros maginių ir religinių praktikų siūloma neskirti. Pavyzdžiui, R. R. Marettas atmetė J. G. Frazerio teoriją, kad skirtingos maldų formos kilusios iš nepavykusių maginių burtažodžių, kerėjimų. Maginiai ir religiniai komponentai, anot mokslininko, susimaišė iš užkalbėjimo virsdami malda¹¹⁶.

Tačiau XXI a. moksliniame diskurse taip pat esama religinio ir maginio ritualo, maginių ir religinių praktikų perskyrų. Tiesa, maginis ar religinis ritualas išskiriami atsižvelgiant į žmogaus jam teikiamą reikšmę ir tikslus. Pavyzdžiui, Bryonas K. McHenry išskiria religinį ir maginį ritualą atsižvelgdamas į tai, kokio žmogus tikisi rezultato ir kaip jis suvokia ritualo vyksmą. Jei atliekant ritualą ar laikantis tikėjimo tikimasi teigiamo rezultato ir manoma, jog galia slypi bet kokiame objekte, jo manipuliacijose, tuomet ritualas yra maginis. Jei teigiamo rezultato tikimasi atliekant ritualą ar laikantis tikėjimo ir manoma, jog galia slypi ne pačiame objekte, o tam reikalingas dvasinis agentas, tada tai yra religinis ritualas¹¹⁷.

Lietuvoje Jonas Balys magiją siejo su burtais, kuriais „žmogus nori palenkti savo valiai jį supančią aplinką, gamtinį ir antgamtinį pasaulį, tikėdamas galės priversti juos tarnauti savo naudai“¹¹⁸. Toks mokslininko požiūris atitinka daugelį XIX–XX a. vid. maginių ir religinių praktikų perskyrų, kurios yra daromos magines praktikas atskiriant nuo religinių pagal jų skirtingus tikslus. J. Balys magijos nelaikė religijos dalimi, tačiau vis dėlto siejo su

---

¹¹² Styers R. *Making Magic: Religion, Magic and Science in the Modern World*. Oxford university press, 2004, p. 82.

¹¹³ Ten pat, p. 84.

¹¹⁴ Malinowski B. *Magic, Science and Religion and Other Essays*. Boston, 1948.

¹¹⁵ Mauss M. *A General Theory of Magic*. London and New York, 2002.

¹¹⁶ Styers R. *Making Magic: Religion, Magic and Science in the Modern World*. Oxford university press, 2004, p. 86.

¹¹⁷ McHenry K. B. *The Cross and Catholics: Magic or Religion?* Prieiga per internetą: <<http://soar.wichita.edu/dspace/bitstream/handle/10057/1148/t07030.pdf?sequence=1>> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

¹¹⁸ Balys J. Lietuvių liaudies pasaulėjauta tikėjimų ir papročių šviesoje. *Raštai*. T. 2., p. 45.

ikirikščioniškosios kultūros palikimu. Tai rodo evoliucionistinį požiūrį į magijos ir religijos reiškinių.

Leonardas Sauka skyrė magiją nuo religijos ir pabrėžė jos iracionalumą. Magijai priskiriami liaudiški tikėjimai, prietarai, burtai, užkalbėjimai, tikėjimai mitinėmis būtybėmis. Pažymėtina, kad prie maginėmis nuostatomis paremtų tikėjimų priskiriami būtent liaudies tikėjimai¹¹⁹.

Iš šiuolaikinių magijos tyrėjų minėtina D. Kulakauskienė, kuri nėra linkusi tapatinti krikščionybės su magijos praktikomis, nes „religiniai (krikščioniškąja prasme) ir maginiai veiksmai skiriasi ne tiek išorine charakteristika, kiek savo kilme ir funkcija“¹²⁰. Kita vertus, mokslininkė pripažįsta, kad „religijos ir magijos santykį sudėtinga nustatyti, kadangi religiniai ir maginiai veiksmai dažnai yra šalia, toje pačioje buityje ir gyven senoje“¹²¹.

Daiva Vaitkevičienė pabrėžia maginių ir religinių praktikų perskyras ir skiria užkalbėjimus bei maldeles. Užkalbėjimais mokslininkė laiko maginę paskirtį turinčias formules, kuriomis siekiama paveikti fizinę ir psichinę realybę – pagydyti ligą, sužadinti meilę, pagausinti derlių, prišaukti lietu ir t. t.¹²² Mokslininkės nuomone, „užkalbėjimo sąvoka apima du pagrindinius komponentus – žodinę formulę ir maginę intenciją, kuri gali būti sustiprinama maginiu veiksmu. Maginė intencija atsispindi užkalbėjimo tekste, kadangi ji išreiškiama kaip pageidavimas, nurodymas, įsakymas, prašymas, linkėjimas ir pan., tuo pačiu metu dažnai atliekant maginį veiksmą <...>“¹²³. D. Vaitkevičienė maldose pastebi ryškiai išreikštą religinį jas sakančio asmens ir adresato santykį. Tuo tarpu užkalbėjimuose, anot mokslininkės, dominuoja užkalbėtojo asmeninė galia, o vietoje prašymo intonacijos neretai atsiranda įsakymas ar kategoriškas nurodymas¹²⁴. Vis dėlto pažymima, kad riba tarp maldelės ir užkalbėjimo yra gana sunkiai nubrėžiama.

Marija Zavjalova magiją sieja su užkalbėjimais, burtais (meilės burtais). Maginių ritualą (kurį supranta per užkalbėjimus) mokslininkė apibrėžia atsižvelgdama į jo struktūrą ir funkciją. Mokslininkė sako, kad užkalbėjimuose neretai „naudojami šventi objektai, turintys nepaprastą galią, pavyzdžiui: kryžius, karūna, Viešpaties karstas“¹²⁵. Tačiau M. Zavjalova paaškina, kad kiekvienas daiktas, patekęs į užkalbėjimų sferą, tampa simboliu, šio ir ano pasaulio tarpininku,

¹¹⁹ Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka. L. Saukos įvadas. Vilnius, 2004, p. 17.

¹²⁰ Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr. Lietuvoje)*. Kaunas, 2006, p. 23.

¹²¹ Ten pat.

¹²² *Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės*. Sudarė D. Vaitkevičienė. Vilnius, 2008, p. 9.

¹²³ *Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės*. Sudarė D. Vaitkevičienė. Vilnius, 2008, p. 9–10.

¹²⁴ Ten pat, p. 10.

¹²⁵ Zavjalova M. *Daiktų pasaulis lietuvių užkalbėjimuose. Tautosakos darbai*. T. VIII (XV), Vilnius, 1998, p. 149.

įgyja magišką galią¹²⁶. Taigi magišku daiktas tampa tada, kai jis yra individo įprasminamas, įsimbolinamas kaip mediumas tarp šiapus ir anapus.

Galina Miškinienė, viena iš nedaugelio autorių, vartojusių „maginių-religinių“ apeigų sąvoką, būrimą laikė sudedamąja maginių-religinių apeigų dalimi. Vis dėlto prieš būrimą atliekamą ritualą (apsiplovimą vandeniu, giesmių giedojimą) mokslininkė vadina religiniu¹²⁷.

Terminas „maginis-religinis“ atspindi praktikas, kurios skirtos antgamtinėms būtybėms siekiant tam tikro rezultato. Šiuo atveju magija ir religija priartėja viena prie kitos per savo struktūrą panašius ritualus, praktikas.

Neabejotinai didelį indėlį į magijos ir religijos tyrimus yra įnešę ne tik šimtmeti trukusiuose debatuose dalyvavę antropologai klasikai, bet ir šiandien žinomi mokslininkai, kurių veikalai buvo naudingi susipažįstant su platesniu istoriografiniu tiriama reiškiniu kontekstu. Bendrą magijos teorijų, sampratų raidą religijos, mokslo kontekste atspindi mokslininkų R. Styerso¹²⁸, M. D. Bailey¹²⁹, M. Brown¹³⁰, J. N. Bremmerio¹³¹, J. N. Bremmerio ir J. R. Veenstros¹³², N. Belmont¹³³, D. Harmeningo¹³⁴, S. J. Tambiaho¹³⁵, B. Kapfererio¹³⁶, S. Greenwood¹³⁷ ir kt. darbai.

Šaltinių apžvalga

Studentų magijos ir religijos sampratos, maginės-religinės praktikos, antgamtinio pasaulio patirtys ir suvokiniai analizuoti naudojantis autorės surinktais empiriniais kokybiniais ir kiekybiniais duomenimis.

Empirinę medžiagą autorė rinko derindama kelių rūšių metodus: anketinę apklausą (atvirų klausimų anketą), pusiau struktūruotą interviu ir fokusuotos grupės apklausas. Kiekybiniai duomenys rinkti nuo 2006 iki 2012 metų. Tyrimo metu apklausta: VDU – 170 (iš jų 30 studijuojantys tarptautinėje ERASMUS mainų programoje¹³⁸), KU – 40, ŠU – 40, KTU – 40,

¹²⁶ Zavjalova M. Daiktų pasaulis lietuvių užkalbėjimuose. *Tautosakos darbai*. T. VIII (XV), Vilnius, 1998, p. 156.

¹²⁷ Miškinienė G. Būrimo tekstai Lietuvos totorių rankraščiuose. *Tautosakos darbai*. T. IX (XVI), 1998, p. 263.

¹²⁸ Styers R. *Making Magic: Religion, Magic and Science in the Modern World*. Oxford University press, 2004.

¹²⁹ Bailey M. D. The Disenchantment of Magic: Spells, Charms and Superstition in Early European Witchcraft Literature. *American Historical Review*. 2006, p. 383–404; Bailey M. D. The Meanings of Magic. *Magic, Ritual and Witchcraft*. University of Pennsylvania press, 2006.

¹³⁰ Brown M. Thinking about Magic. *Anthropology of Religion: A Handbook*. Westport, Conn., 1997.

¹³¹ Bremmer J. N. The Birth of the Term „Magic“. *Papyrologie und Epigraphik*. Vol. 126, 1999, p. 1–12.

¹³² Bremmer J. N., Veenstra J. R. *The Metamorphosis of Magic: From Late Antiquity to the Early Modern Period*. Leuven, Paris, Dudley, MA, 2002, p. 9–14.

¹³³ Belmont N. Superstition and Popular Religion in Western Societies. *Between Belief and Transgression*. Chicago, 1982.

¹³⁴ Harmening D. The History of Western Magic: Some Considerations. *Folklore* (Electronic Journal of Folklore). Vol. 17. Tartu, 2001.

¹³⁵ Tambiah S. J. *Magic, Science, Religion, and the Scope of Rationality*. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1990.

¹³⁶ *Beyond Rationalism: Rethinking Magic, Witchcraft and Sorcery*. Edited by B. Kapferer. Berghahn Books, 2006.

¹³⁷ Greenwood S. *The Anthropology of Magic*. Oxford, New York, 2009.

¹³⁸ Apklausti studentai, atvykę studijuoti į VDU iš Ispanijos – 9, Prancūzijos – 3, Latvijos – 5, Italijos – 2, Japonijos – 1, Vokietijos – 2, Lenkijos – 1.

VU – 40, VGTU – 40, LSMU – 40 skirtingų specialybių ir kursų studentų. Iš viso atvirų klausimų anketa apklausta 410 respondentų iš skirtingų Lietuvos universitetų (229 moterys ir 182 vyrai). Smulkesnį pasiskirstymą pagal mokslų sritis, studijuojamus kursus žr. 1 lentelėje.

Tam, kad būtų objektyviai atspindėtas studentų maginių-religinių praktikų pasiskirstymas pagal mokslų kategorijas, studijuojamą kursą, naudota atsitiktinė ir atsitiktinė stratifikuota atranka (lankytasi skirtinguose universitetų padaliniuose, fakultetuose, apklausti kuo įvairesnių specialybių studentai).

Konfesiniu požiūriu dauguma apklaustųjų save laiko katalikais – ~79 %. Nepraktikuojančiais katalikais save įvardijo ~1 %, pravoslavais – ~0,7 %, ateistais – ~1,7 %, agnostikais – ~0,4 %, induistais – ~0,4 %, pagonimis – ~0,4 %, liuteronais – ~0,4 %, senovės graikų ir romėnų religijų išpažinėjais bei budistais – ~0,4 %, deklaruoja, kad jokios religijos neišpažįsta – ~1 %, nieko nenurodė – ~15 % apklaustų studentų.

2011–2012 m. autorė rinko kokybinius duomenis, susijusius su studentų bendruomenei būdingomis magijos, religijos sampratomis. Pokalbio, pusiau struktūruoto interviu, fokusuotų grupių apklausų metodais apklausta 80 pateikėjų (37 vyrai ir 43 moterys).

Studentų magijos ir religijos sampratoms atskleisti naudotasi dviejų autorės paskaitų (2012 02 23 – „Magija kaip universali patirtis“ (dalyvavo apie 100 studentų) ir 2012 03 07 – „Maginio žodžio galia akademiniame diskurse“ (dalyvavo apie 20 studentų) asmeniniais įrašais; šiose paskaitose studentai diskutavo ir vardijo pirmines su magija, religija susijusias asociacijas.

Empiriniais tyrimais pagrįstos autorės sudarytos bylos saugomos Vytauto Didžiojo universiteto Kultūros studijų ir Etnologijos katedros rankraštyne (VDU ER 1195, VDU ER 1394, VDU ER 2288).

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal studijuojamas mokslų sritis, kursas

<i>Universitetas</i>	<i>Bendras resp. kiekis</i>	<i>Moterys</i>	<i>Vyrai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Tikslieji mokslai</i>	<i>Nenurodė mokslų srities</i>	<i>I kurso studentai</i>	<i>II kurso studentai</i>	<i>III kurso studentai</i>	<i>IV kurso studentai</i>	<i>Nenurodė kurso</i>
2006 m. VDU surinkti duomenys	100	69	31	54	33	8	5	19	17	34	26	4
2008 m. VDU (ERASMUS studentai) surinkti duomenys	30	14	16	5	6	4	15	-	2	4	1	23
2009–2012 m. VDU surinkti duomenys	40	28	12	13	20	7	-	23	9	3	1	4
KU	40	34	6	6	23	11	-	8	15	3	14	-
ŠU	40	24	16	14	19	7	-	15	5	12	8	-
KTU	40	15	25	-	20	20	-	10	11	4	14	1
VU	40	17	23	25	10	5	-	12	2	14	12	-
VG TU	40	10	30	-	10	30	-	17	8	5	10	-
LSMU	40	22	18	-	9	31	-	13	5	11	11	-
<i>Iš viso</i>	<i>410</i>	<i>232</i>	<i>178</i>	<i>117</i>	<i>148</i>	<i>125</i>	<i>20</i>	<i>117</i>	<i>75</i>	<i>89</i>	<i>97</i>	<i>32</i>

I. STUDENTŲ MAGIJOS IR RELIGIJOS SAMPRATOS

I. 1. Pirminės žodžių *magija* ir *religija* asociacijos

Pirmiausia nagrinėsime pirmines studentams kylančias asociacijas, susijusias su žodžiais *magija* ir *religija*. Pirminės žmogui kilusios asociacijos, susijusios su netikėtumo momentu, todėl pastebimos reakcijos gali būti gana informatyvios ir netikėtai atskleisti tam tikram žodžiui teikiamas neigiamas arba teigiamas reikšmes. Analizuojant žodžių *magija* ir *religija* asociacijų lauką tikimasi sužinoti, kokius artimos reikšmės žodžius studentai renkasi magijai ar religijai apibūdinti ir kaip tie žodžiai atspindi jų magijos ir religijos sampratas.

1 pav. Pirminės studentams kilusios asociacijos, susijusios su žodžiu „magija“

Pirmas eksperimentas vyko per paskaitą „Maginio žodžio galia akademiniam diskurse“ Vytauto Didžiojo universitete, kai studentai vardijo pirmines jiems kilusias asociacijas, susijusias su žodžiu *magija*. Tyrimas parodė, kad paskaitos dalyviams magija asocijuojasi su tokiais žodžiais kaip „stebuklai“, „paslaptis“, „antgamtinės galios“, „mistika“, „paveikus žodis“, „burtai“, „galia“, „ritualai“, „ypatinga jausena“ ir „pasaulėvoka“ (žr. 1 pav.)¹³⁹. Diagramoje matyti, kad keletas minėtų žodžių *magija* asociacijų (ritualai, burtai, paveikus žodis) įvardija praktinę magijos pusę, t. y. atspindi magijai priskiriamas praktikas. Šalia praktikų minimos ir antgamtinės galios, o tai liudija, kad magija suvokiama kaip susijusi su antgamtiniu pasauliu.

¹³⁹ Paskaita „Maginio žodžio galia akademiniam diskurse“, 2012 m. kovo mėn. 7 d. (asmeninis įrašas).

Galiausiai išryškėja tam tikros asociacijos, kurios galėtų būti siejamos su magijos savybėmis: ypatinga pasaulėvoka, jausena, mistika, galia, stebuklais, paslaptimis¹⁴⁰.

Eksperimento metu išryškėjo magijos kaip nepaprastos, paslaptingos, netgi mistiškos suvokimas. Itin neigiamos magijos reikšmės neužfiksuota, nors tokios asociacijos kaip galia, mistika, antgamtinės galios šiek tiek siejasi ir su individo baime (baime to, ko iki galo nepažįsti, negali kontroliuoti). Šiuo atveju magija suvokiama kaip reali, veikianti, aktyvi ir galinga technika. Panašias emociniu išpūdžiu paremtas žodžio *magija* asociacijas D. Kulakauskienė pastebi tirdama moksleivių magijos sampratas. Magija, anot mokslininkės, moksleiviams asocijuojasi su paslaptingu, nekasdienišku, mistika, stebuklais, nerealiais dalykais, keistenybėmis ir kt.¹⁴¹ M. Balikienė tyrė, kaip vyresnio, vidutinio amžiaus, taip pat ir jauni išsimokslinę žmonės Lietuvoje žiūri į blogą akį. Mokslininkė nustatė, kad „daugelio pateikėjų manymu, bloga akis – ne prietaras, o baugus reiškinys, kuriame slypi paslaptinga galia“¹⁴².

2 lentelė. Pirminės studentų asociacijos, susijusios su magija ir religija (asociacijos išdėstytos tokia tvarka, kokia jos buvo išvardytos tyrimo metu)

Magija	Religija
Haris Poteris	Bažnyčia
Burtai	Jėzus Kristus
Raganos	Karas
Dvasios	Monarchija
Slaptos draugijos	Dogmatizmas
Sektos	Altorius
Spiritizmas	Korupcija
Pragaras	Vertybės
Šamanai	Sakramentas
Religija	Amžinasis gyvenimas
Vudu lėlės	Tikėjimas
Prietarai	Celibatas
Prakeikimai	Rojus
Mitologija	Magija

¹⁴⁰ Paskaita „Magija kaip universali patirtis“, baras „Irish Pub Fortas“, 2012 m. vasario mėn. 23 d. (asmeninis įrašas).

¹⁴¹ Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr.) Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai, Etnologija (07 H). Kaunas, VDU, 2006.

¹⁴² Balikienė M. *Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija (Etnologija 07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012, p. 125.

Per kitą paskaitą – „Magija kaip universali patirtis“ (paskaita vyko bare „Irish Pub Fortas“ Kaune) atliktas panašus eksperimentas, tačiau lygintos pirminės studentų asociacijos, susijusios ne tik su žodžiu *magija*, bet ir su *religija*. Eksperimento metu paaiškėjo, kad magija daugiau asocijuojasi su Hario Poterio personažu, burtais, raganomis, dvasiomis, slaptomis draugijomis, sektomis, spiritizmu, pragaru, šamanais, religija, vudu lėlėmis, prietarais, prakeikimais, mitologija. Tuo tarpu religijai būdingiausios asociacijos – Jėzus Kristus, bažnyčia, karas, monarchija, dogmatizmas, altorius, korupcija, vertybės, sakramentas, amžinasis gyvenimas, tikėjimas, celibatas, rojus, magija (žr. 2 lentelę)¹⁴³.

Nustatyta, kad ir religijos, ir magijos pirminėse asociacijose išsiskiria toms sampratų kategorijoms būdingi veikėjai. Tarp studentų užfiksuotą magijos sampratą atitinkantis Hario Poterio personažas atskleidžia magiją kaip galinčią reikštis per nepaprastų galių, ypatingų gebėjimų turintį žmogų, bet tik kaip filmuose, knygose egzistuojantį herojų. Tai išryškina magijos iliuzinius (atstovaujančius nerealiam pasauliui) bruožus.

Šiandien kinas (televizija) neabejotinai daro poveikį individo magijos sampratos formavimuisi. Tokie filmai kaip „Haris Poteris“¹⁴⁴, „Žiedų valdovas“¹⁴⁵, „Narnijos kronikos“¹⁴⁶ ir kt. tarsi įkūnija esminius magijos principus, o kartu savitą pasaulio suvokimo modelį. Filmas apie Harį Poterį išties atspindi dualaus pasaulio vaizdinį, savotiškai paaiškinantį, kodėl mes kažko nežinome ar nematome. Filme teigiama, kad egzistuoja ir mums suvokiamas realus pasaulis, ir pasaulis, kuriame veikia visai kitokios taisyklės: gyvena ypatingų gebėjimų, galių turintys žmonės, lankantys specialias mokyklas (mokosi burti, užkerėti, atkerėti, skraidyti ant šluotos ir pan.), tačiau net ir tarp ypatingų žmonių (raganių, burtininkų) esama blogio ir gėrio dichotomijos. Juodoji ir baltoji magija išsiskiria priklausomai nuo to, kokiam tikslui (kilniam ar ne) turimos galios naudojamos. Plačiąja prasme magija čia nėra pristatoma kaip nereali ar bloga. Ji reali tiems, kurie gali ją įvaldyti, suprasti ir priimti, o gera tuomet, kai skiriama kilniems, geriems tikslams pasiekti. Šiuo atveju magija pateikiama kaip morali, įgyja moralinį, šviečiamąjį, ugdomąjį aspektą ir turi savitas institucijas, kuriose yra diegiama. Per minėtus elementus ji gerokai priartėja prie religijos sampratos.

Nors minėtas filmas atrodo nerealus, kupinas iliuzijų, jis atsako į daugybę šiandien vaikui ar suaugusiajam kylančių klausimų, siūlo tam tikrą pasaulio aiškinimo būdą ir moraline prasme turi ugdomąją funkciją. Toks filmo, knygų populiarumas (ir ne tik tarp vaikų) rodo, kad

¹⁴³ Paskaita „Magija kaip universali patirtis“, baras „Irish Pub Fortas“, 2012 m. vasario mėn. 23 d. (asmeninis įrašas).

¹⁴⁴ Pagal britės rašytojos J. K. Rowling septynių fantastinių romanų seriją: „Haris Poteris ir išminties akmuo“, „Haris Poteris ir paslapčių kambarys“, „Haris Poteris ir Azkabano kalnys“, „Haris Poteris ir Ugnies taurė“, „Haris Poteris ir Fenikso brolija“, „Haris Poteris ir netikras princas“, „Haris Poteris ir mirties relikvijos“.

¹⁴⁵ Pagal J. R. R. Tolkieno kūrinį, kuris apibūdinamas kaip epinė fantazijos istorija.

¹⁴⁶ Pagal airių rašytojo C. S. Lewiso knygų seriją vaikams.

jis yra prasmingas skaitančiam ar filmą žiūrinčiam žmogui ir tokiu būdu, be abejo, formuoja tam tikrus požiūrius, sampratas, nuostatas. Tačiau reikėtų pažymėti, kad ne tik filmai, knygos, televizija formuoja individo sampratas. Ir režisierius, ir rašytojas taip pat yra individai, kurie, veikiami tų pačių šaltinių, individualių išgyvenimų, patirčių, kuria sampratas.

[domu tai, kad šiandien mokslininkai ieškodami naujų magijos, religijos apibrėžčių atkreipia dėmesį į fantastinę, grožinę literatūrą, filmus. Pavyzdžiui, Johnas Grangeris filme „Haris Poteris“ vaizduojamame magijos, fantazijos pasaulyje ieško krikščioniškos pasaulėžiūros apraiškų. Pirmuosiuose dešimty skyrių, ieškodamas tų pačių struktūrų, temų, simbolių reikšmių krikščioniškoje kultūroje, autorius analizuoja tam tikrus elementus, kurie pasikartoja visose knygose apie Harį Poterį: „Magija, fantazija ir krikščioniška pasaulėžiūra“ (*Magic, Fantasy and the Christian Worldview*), „Dievo armija prieš Šėtono tarnus?“ (*God's Army versus the Servants of Satan?*), „Herojaus kaip Jėzaus kelionė“ (*The Hero's Christlike Journey*), „Dvasinio tobulėjimo alchemija“ (*The Alchemy of Spiritual Growth*), „Vienas asmuo, dvi prigimty“ (*One Person, Two Natures*) ir kt.¹⁴⁷ Kenas Jacobsenas nagrinėja klausimus, susijusius su knyga apie Harį Poterį krikščioniškais ar bent jau religiniais bruožais¹⁴⁸. Michaelas Ostlingas, atsižvelgdamas į XXI a. vartotojišką visuomenę, analizuoja Hario Poterio populiarumo priežastis. Jis teigia, jog Haris Poteris populiarus dėl to, kad jo magija išsklaido iliuzijas. Taip jis neįprastus dalykus tarsi paverčia įprastais, dar labiau pažįstamais ir nekeliančiais iššūkių¹⁴⁹.

Studijų, straipsnių, kuriuose analizuojami filmai, knygos, šiandien yra be galo daug (A. Bugajška, I. de Brito e Zorro, A. Blake, D. Colbertas, L. Cherretas, J. Grangeris ir kt.). Toks mokslininkų susidomėjimas rašytojų, režisierių kuriamais produktais rodo jų milžinišką galią veikti visuomenę arba pagal tai, ką visuomenė atsirenka, stebėti, kaip keičiasi jos dvasiniai poreikiai. Ypač aktualu analizuoti šaltinius, susijusius su pasaulėžiūra, jos maginiais-religiniais elementais. Magijos apraiškų ieškoma literatūroje, muzikoje, dailėje ir kt.¹⁵⁰

Be minėto Hario Poterio personažo, magija studentams taip pat asocijuojasi su raganomis, šamanais ir dvasių pasauliu. Iš to galima daryti išvadą, kad magijoje veikia ne tik turintieji nepaprastų galių, ypatingų gebėjimų veikti juos supantį ar anapusinį pasaulį, bet ir anapusinio pasaulio veikėjai atsako į mėginimus juos paveikti. Pirminės asociacijos iš esmės pateikia dualaus pasaulio suvokimo vaizdinį, kuriame egzistuoja gamtinis ir antgamtinis pasauliai. Paminėtina, kad magijos siejimas su raganomis, dvasiomis, šamanais ne tik atskleidžia

¹⁴⁷ Granger J. *Looking for God in Harry Potter*. USA, 2006. Prieiga per internetą: <<http://files.tyndale.com/thpdata/FirstChapters/978-1-4143-0091-7.pdf>> (prisijungta 2012 m. liepos 15 d.).

¹⁴⁸ Jacobsen K. *Harry Potter And The Secular City: The Dialectical Religious Vision of J.K. Rowling*. *Animus*. Vol. 9, 2004. Prieiga per internetą: <www.swgc.mun.ca/animus> (prisijungta 2012 m. liepos 15 d.).

¹⁴⁹ Ostling M. *Harry Potter and the Disenchantment of the World*. *Journal of Contemporary Religion*. Vol. 18, No. 1, 2003, p. 3–23. Prieiga per internetą: <<http://www.ic.arizona.edu/ic/soc3173/readings/OstlingPotter.pdf>> (prisijungta 2012 m. liepos 15 d.).

¹⁵⁰ *Magic and The Supernatural*. Edited by S. E. Hendrix, T. J. Shannon. United Kingdom, Oxford, 2012, p. 106.

dualaus pasaulio vaizdinį, bet ir neretai magijai teikiamas neigiamas reikšmes. Pavyzdžiui, studentų buvo klausama, ar raganos jiems turi neigiamą ar teigiamą reikšmę, ir beveik vienbalsiai buvo atsakyta, jog neigiamą¹⁵¹.

Neigiamas požiūris į magiją dominuojančios religijos, religinių pažiūrų kontekste išryškėja ją siejant su pragaru, prietarais, prakeikimais, įvairiomis praktikomis (burtais, spiritizmu, bandymu pakenkti kitam naudojant vudu lėles ir kt.). Panašu, kad bet koks žmogaus kišimasis į jam nepažinčius dalykus, antgamtinio pasaulio tvarką (iš esmės taip pripažįstamas ir antgamtinio pasaulio egzistavimas) yra nepriimtinas. Viena iš paskaitos dalyvių plačiau išdėstė savo nuomonę: „Mano tai iš esmės nuomonė, kad ir baltoji magija vis tiek yra blogai, vis tiek bandai kištis kažką, <...> o religija tai tu gali tikėtis, melstis, bet tu nesistengi to angelo nuleisti. Tai magija vis tiek iracionalnesnis dalykas“¹⁵². Magija čia siejama su tam tikrų būtybių (dvasių) iškvietimu, pavojingomis praktikomis. Informatyvus paskaitos dalyvės magijos ir religijos iracionalumo vertinimas. Viena vertus, pripažįstama, kad ir religijoje, ir magijoje egzistuoja santykis su antgamtiniu pasauliu: religijoje jis paremtas tikėjimu ir malda, magijoje – tiesioginiu bandymu paveikti, iškvieisti antgamtinės būtybes. Kita vertus, magija vis tiek laikoma iracionalesne, tarsi melstis ir tikėti antgamatine būtybe būtų racionalu ar racionaliau negu bandyti įsitikinti jos buvimu. Toks studentės vertinimas atspindi daugiau tradicinės religijos (krikščionybės) nei magijos palaikymą.

Šiandien magija dažnai priskiriama prie iracionalių, paranormalių, antgamtinių reiškinių. Tačiau religija oficialiu, instituciniu lygmeniu tokių vertinimų daugiau mažiau išvengia. Pavyzdžiui, „Tarptautinių žodžių žodyne“ pateikiama tokia pirminė žodžio „magija“ reikšmė: „apeigų, susijusių su žmogaus tariamu sugebėjimu paslaptinėmis antgamtinėmis priemonėmis valdyti gamtos ir įsivaizduojamas jėgas, visuma, visų rel. kultų sudedamoji dalis“¹⁵³. Tuo tarpu žodžio „religija“ pirminė reikšmė pateikiama tokia: „tikėjimas, kad egzistuojančios antgamtinės jėgos (dievas arba dievai, dvasios); tikyba ir su ja susiję kulto veiksmai, apeigos, organizacijos“¹⁵⁴. „Elektroniniame lietuvių kalbos žodyne“ *magija* apibūdinama kaip „žodžiai ir veiksmai, prietaringų žmonių įsivaizdavimu galintys sukelti reiškinius, priešingus gamtos dėsniams, užkeikimai, kerai, burtai <...>“¹⁵⁵. Išskiriama juodoji ir baltoji magija. Baltoji magija siejama su būrimu padedant vadinamosioms dieviškoms jėgoms, o

---

¹⁵¹ Paskaita „Magija kaip universali patirtis“, baras „Irish Pub Fortas“, 2012 m. vasario mėn. 23 d. (asmeninis įrašas).

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 1985, p. 297.

¹⁵⁴ Ten pat, p. 421.

¹⁵⁵ *Elektroninis lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>> (prisijungta 2012 vasario 3 d.).

juodoji magija – padedant vadinamosioms pragaro jėgoms¹⁵⁶. Netgi skirstymas į juodąją ir baltąją magiją, siejant jas su dieviškosiomis arba pragaro jėgomis, atspindi krikščionišką pasaulėžiūrą. Tuo tarpu religija apibūdinama kaip „tikėjimas, kad egzistuojančios antgamtinės jėgos (dievas ar dievai, dvasios ir pan.), tuo tikėjimu pagrįsti moraliniai principai ir apeigos, tikyba“. Taigi magija susijusi su „prietaringų žmonių įsivaizdavimais“, „tariamais gebėjimais“, „paslaptinomis antgamtinėmis jėgomis“, „įsivaizduojamomis jėgomis“, o religija su „tikėjimu, kad egzistuoja antgamtinės jėgos“ (bet ne tariamos ar įsivaizduojamos antgamtinės jėgos, jų egzistavimas nekvestionuojamas), „tikėjimu pagrįstais moraliniais principais“ ir t. t.

Neigiamą studentų magijos sampratą atskleidžia ir jos siejimas su slaptomis draugijomis, sektomis. Eksperimento metu ir apibendrinant gautus rezultatus išiplieskė skirtingas pozicijas dėl sektų reiškiančių paskaitoje dalyvavusių asmenų diskusija. Vieni diskutuotojų sektą laikė tam tikra atskirtimi nuo normos ir skyrė sektą nuo religijos. Anot jų, sektose viskas paremta pinigais, o išpažįstant religiją pinigai nėra privalomi. Kita diskutuojančiųjų pusė teigė, jog sekta niekuo nesiskiria nuo religijos, o bažnyčių gyvavimas šiandien taip pat paremtas tam tikra duokle¹⁵⁷. TŽŽ sekta apibrėžiama kaip „religinė bendruomenė, grupė, atskilusi nuo viešpataujančios bažnyčios, tikybos, arba žmonių grupė, atsiskyrusi nuo kitų, turinti savo įsitikinimus, interesus“¹⁵⁸. Viena vertus, tokia apibrėžtis lyg ir nepabrėžia neigiamo požiūrio į sektą. Kita vertus, vadinamosios viešpataujančios bažnyčios, kartu ir jos sekėjų požiūris į atskilusias religines grupes, kurios turi savo įsitikinimų ir interesų, yra savito, dažnai neigiamo atspalvio – būti atsiskyrusiam ir tarnauti savo, o ne visuomenės interesams nėra priimtina. Tiesa, eksperimento metu pasitaikė pirminių magijos asociacijų ir su pačia religija, o tai parodo, kad jos suvokiamos kaip tarpusavyje susijusios ar turinčios bendrą bruožą¹⁵⁹.

Religija studentams asocijuojasi su svarbiausia krikščionybės asmenybe Jėzumi Kristumi. Pastebimas ir bažnyčios, kaip abstraktaus, institucionalizuoto religinio veikėjo, suvokimas. Iškyla neigiamos religijos asociacijos, susijusios su monarchija, karais, korupcija, dogmatizmu. Viena vertus, tai atspindi tam tikriems istoriniams laikotarpiams būdingą neigiamą požiūrį į religijos vaidmenį (pvz., kryžiaus karai, inkvizicija, raganų teismai ir kt.), kuris susijęs su šiandien nepriimtina bažnyčios, kaip tarpininkės tarp Dievo ir visuomenės, vaidmeniu. Kita vertus, religija suvokiama kaip kritiškai neobjektyvi pasaulio pažinimo sistema. Vis dėlto

¹⁵⁶ *Elektroninis lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>> (prisijungta 2012 vasario 3 d.).

¹⁵⁷ Paskaita „Magija kaip universali patirtis“, baras „Irish Pub Fortas“, 2012 m. vasario mėn. 23 d. (asmeninis įrašas).

¹⁵⁸ *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 1985, p. 440.

¹⁵⁹ Paskaita „Magija kaip universali patirtis“, baras „Irish Pub Fortas“ – 2012 m. vasario mėn. 23 d. (asmeninis įrašas).

požiūris į religiją, palyginti su magija, yra teigiamas. Ji siejama su tikėjimu, rojumi, vertybėmis, amžinuoju gyvenimu¹⁶⁰. Pagal šias studentų pateiktas pirmines asociacijas matyti, kad religija traktuojama kaip moralinėmis vertybėmis paremtas, vertybėmis aukštesnis už magiją tikėjimas, kurį išpažįstantis žmogus po mirties patenka į rojų ir gali džiaugtis amžinuoju gyvenimu. Paklausus, ar galima teigti, kad nėra magijai būdingų vertybių, dauguma studentų negalėjo aiškiai patvirtinti arba paneigti minėto teiginio. Vienas iš paskaitos dalyvių atsakė: „Haris Poteris turi vertybių.“¹⁶¹ Tai rodo, kad magija ir vertybės tiesiogiai susijusios nerealiame, iliuziniame filmu, knygų pasaulyje. Tačiau ne kas kitas, o knygos, filmo autorius suteikia savo personažui vertybių. Kaip jau minėta, šiandien yra daug tyrimų, susijusių su filmais ir knygomis apie Harį Poterį, juose atrandama krikščioniškos pasaulėžiūros elementų.

Pažymėtina, kad pirmo ir antro eksperimento rezultatai gana skirtingi. Pirmo eksperimento metu požiūris į magiją nebuvo labai neigiamas, o atliekant antrą eksperimentą neigiamas požiūris į magiją buvo itin stiprus. Tokius rezultatus galėjo lemti skirtinga paskaitų aplinka. Pirmasis eksperimentas vyko universitete. Tai, kad į paskaitą susirinko nedaug studentų ir dalyvavo dėstytojai, galbūt trukdė atsipalaiduoti ir laisvai diskutuoti. Antras eksperimentas vyko laisvesnėje aplinkoje – „Forto“ bare. Alkoholis, didesnis paskaitos dalyvių skaičius (dauguma jų atėjo grupelėmis, vieni kitus pažinojo) galbūt leido labiau atsipalaiduoti ir drąsiau reikšti savo nuomonę. Kita vertus, pirmo eksperimento metu tirtos tik pirminės magijos asociacijos, o per antrą eksperimentą – magijos ir religijos pirminės asociacijos. Antro eksperimento metu studentų vardijamos ir magijos, ir religijos pirminės asociacijos galėjo turėti įtakos ryškesnėms perskyroms ar, atvirkščiai, leido pastebėti jų sąsajas. Paskaitos dalyvius pakankamai provokavo viešas magijos ir religijos asociacinių pozicijų įvardijimas ir aptarimas.

Skirtinga tyrimui pasirinkta aplinka, metodologija padėjo atskleisti pirminių magijos asociacijų, o kartu ir magijos sampratos kontekstualumą. Eksperimentai parodė, kad, magijos pirminės asociacijos nagrinėjant kartu (lyginant, ieškant sąsajų) su religijos pirminėmis asociacijomis, tiriamoji grupė patyrė įtampą ir stengėsi „apginti“ religijos pozicijas. Taip pabrėžiant neigiamą požiūrį į magiją, stengiamasi palaikyti tradicinę religiją.

I. 2. Magijos ir religijos perskyros ir sąsajos

Eksperimentų metu išryškėjo pirminės studentams kilusios magijos ir religijos asociacijos, teigiamos ir neigiamos jų reikšmės. Tyrimas parodė, kad neigiamas požiūris į magiją ypač išryškėjo lyginant ją su religija, todėl šiame skyriuje atskirai aptariamos kokybinio tyrimo

---

¹⁶⁰ Paskaita „Magija kaip universali patirtis“, baras „Irish Pub Fortas“ – 2012 m. vasario mėn. 23 d. (asmeninis įrašas).

¹⁶¹ Ten pat.

(interviu, pokalbis, *focus grupės*) metu išryškėjusios studentų magijos ir religijos, maginių ir religinių praktikų sampratos. Studentų maginių ir religinių praktikų sampratos atsiskleidė ir kiekybinių tyrimų metu. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad pirmines magijos ir religijos asociacijas eksperimentų metu studentai vardijo viešai, visi kartu pildydami asociacijų lentelę. Taigi papildoma studentų magijos ir religijos sampratų analizė (studentams dalyvaujant apklausose atskirai, po vieną ar kelis) gali ne tik patvirtinti, papildyti eksperimentų metu gautus rezultatus, bet ir geriau atskleisti deklaruojamas magijos ir religijos perskyras arba sąsajas.

Kaip jau kalbėta, glaudų magijos ir religijos ryšį liudija jau nuo XIX a. atliekami antropologiniai magijos ir religijos tyrimai (E. B. Tyloras, J. G. Frazeris, R. R. Marettas, S. Freudas ir kt.)¹⁶². Apibrėždami sampratas, mokslininkai neišvengiamai ryškino magijos ir religijos perskyras. Šiame skyriuje siekiama atskleisti, kaip studentai supranta magiją ir religiją ir kaip šių kategorijų skyrimas / neskylimas pasireiškia praktiškai.

Neretai studentai maginių ir religinių praktikų, magijos ir religijos perskyros buvimą ar nebuvimą sieja su kontekstu. Griežtos skirties tarp religijos ir magijos vengiama tuomet, kai tai susiję su tam tikrais racionaliai nepaaiškinamais įvykiais. Pabrėžiamas bendras antgamtiškumo, nežemiškumo aspektas.

„Tiesą pasakius, galbūt tai kažkuo yra panašu, nes religija irgi siejama su kažkuo tokiu nežemišku. Ką aš žinau. Kad ir tas pats Jėzus, kad jis prisikėlė, ir panašiai. Tai – magija. Kažkas panašaus.“¹⁶³

Šiame pavyzdyje magija atsiskleidžia kaip pirminis atskaitos taškas, kuriuo remiantis tarsi nustatomas tam tikrų faktų, reiškinių racionalaus nepaaiškinamumo lygmuo. Pavyzdžiui, Jėzaus prisikėlimą po mirties respondentas laiko magija. Taigi magijos ir religijos panašumas išryškėja per bendras jų sąsajas su antgamtiniais, nežemiškais dalykais. Įdomu tai, kad magijos apraiškų pastebima religijose, bet ne atvirkščiai. Tokiu atveju magija suvokiama kaip pirminė, archajišku mąstymu pasižyminti pasaulio pažinimo sistema, pasaulėžiūra, kuri šiandien ypač reiškiamą religijose per simbolius.

„Šiaip vienas vienintelis grynai vat toks, grynai, kuris dar turi tokias apraiškas, sakyčiau, religija, nes simbolių labai daug. Religijoj simbolių yra labai daug ir, aišku, aš susidūrusi tik su viena religija krikščionybė, konkrečiai katalikybe, bet tai yra labai daug ir kitų religijų, kurių aš nepažįstu, bet aš manau, kad ten magijos dabar, šiuo metu, man atrodo, yra daugiau, nes vien dėl to, kad aš jų nepažįstu, bet tai religija – tai būtų tas reiškinys, kuriame labiausiai yra išreikšta

---

¹⁶² Žr. *Tyrimų ir šaltinių apžvalga*, p. 21–28.

¹⁶³ VDU ER b. 2288, l. 110. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

magija tuo metu, nes visa kita yra labai stipriai racionalizuojama, mokslu bandoma paaiškinti. Sudėtinga pasakyti, kokios dar sritys gali taip stipriai pasižymėti magija.“¹⁶⁴

Magija čia suvokiama platesne prasme nei religija. Ji yra sunkiai paaiškinama, apčiuopiama, o jos apraiškų šiandien galima matyti religijose (magija kaip religijos dalis). Magija, kaip simboliais užkoduota pasaulėžiūra, reiškiasi daugiau tose srityse, kurių mokslas nebando aiškinti, o religija – tai tas reiškinys, kuris paprastai nesukelia klausimų jo egzistavimo atžvilgiu, nes yra susijęs su tikėjimo dalykais. Tuo tarpu tikėjimas nereikalauja empiriškai patvirtinto įrodymo, kad egzistuoja tam tikri antgamtiniai reiškiniai.

Šiuo atveju, kitaip nei moksliniame diskurse, magijos priskirti iracionaliems reiškiniams, o religijos – tikėjimui antgamtinėmis dievybėmis, tikėjimų sistemai (nepabrėžiant religijos iracionalumo) tiriamieji nesistengė. Tiek magija, tiek religija iš esmės susijusios su racionaliai nepaaiškinamu pasauliu, racionaliai nepaaiškinamų praktikų efektyvumu.

„Magiją dažniausiai žmonės supranta: tai, ko racionaliai nepaaiškina ir to negali priimt, ir kas yra virš viso mokslo, to racionalaus mūsų. Tai, tarkim, magija gali būt, kaip yra, vyksta seansai kažkokie, ten kalbasi su dvasiom žmonės ar kažkas panašaus. Tai galima vadint magija, bet realiai aš tais dalykais tikiu ir kažkokie kiti pasauliai tikrai yra <...>.“¹⁶⁵

Paskutinis respondento teiginys magiją leidžia suvokti kaip realią, realiai veikiančią, o kartu ir savotiškai racionalią, ko mokslas savo tyrimo metodais negali apčiuopti, kas mokslo požiūriu atrodo visiškai neracionalu.

Magija gali būti suvokiama kaip „realesnė“ už religiją, nes žmogus pats gali aktyviai dalyvauti savo gyvenime, savęs, aplinkos, pasaulio pažinimo procese, gali per magiją paveikti savo ir kitų gyvenimą. Tuo tarpu religija siejama su pasyviu tikėjimu, nuolankumu, pagalba žmogui.

„Na, aš manau, magija apima daugiau mūsų pačių, tarkim, gyvenimą, tai, ką mes galim labiau, su magija mes vat, būtent žmonės su magija galvoja, kad vat gali kažką įtakot: savo gyvenimą, kitų gyvenimą, o religija tai jau yra tikėjimas, yra tarsi pagalba žmogui, tai vat būtent tokia galbūt pagalba.“¹⁶⁶

Taigi šiuo požiūriu magija laikoma labiau apčiuopiamu dalyku nei religija.

„Tai magija optimistiškesnė tavo požiūriu? Ta prasme, kad aš galiu dar kažką padaryti?“

„Ne, magija vat būtent daugiau galimybių. Žmogišku atžvilgiu magija yra daugiau, kad tu pats gali ja naudotis, o religija tai yra daugiau iš tokio požiūrio, iš dvasinio...“¹⁶⁷

¹⁶⁴ VDU ER b. 2288, l. 46. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁶⁵ VDU ER b. 2288, l. 102. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁶⁶ VDU ER b. 2288, l. 104. Užrašė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁶⁷ VDU ER b. 2288, l. 104. Užrašė Savickaitė, 2009-2012.

Pateikti pavyzdžiai rodo, kad magija respondentams susijusi daugiau su individualiomis praktikomis, savarankišku bandymu pažinti ir išmėginti savo galimybes, naujai atrasti save pasaulyje, naujai jį pažinti, eksperimentuoti. Be to, maginės praktikos tarsi suteikia apčiuopiamą pagalbą, atsižvelgiant į tai, ko siekiama (pavyzdžiui, pasisekimo meilėje, darbe, sporte ir kt.). Tuo tarpu religija siejama su dvasiniais žmogaus poreikiais: sustiprina dvasią, palaiko moraliai.

Moksliniame diskurse magija taip pat neretai siejama su individualiomis praktikomis, koncentracija į save, savitiksliskumą. Atsižvelgiant į tai, skiriamos maginės ir religinės praktikos. Tuo tarpu religija daugiau siejama su bendruomene, kolektyvu, bendromis kolektyvinėmis praktikomis, nuolankumu, tikėjimu, morale.

Individualios magijos savybės išryškėja ir suvokiant ją kaip individualiai paveldimą, perduodamą iš kartos į kartą. Magijos pajautimą galima išugdyti.

„<...> tas pats magijos suvokimas tai grynai individualus reikalas ir tai yra, galima sakyti, paveldima. Paveldima būtent iš tėvų, senelių, kokias žinias perduoda, kur sako: stebėk, žiūrėk ir panašiai, nu, o kitas eina priešais ir sako: netikiu ir viskas, bet galbūt širdį vis tiek kiekvieną dieną stebi, bet prieštarauja tiesiog tam, tarkime, tam grynai neracionaliajam, pavadinkime, pasaulio suvokimui.“¹⁶⁸

Magija kiekvienam individui yra artima tiek, kiek išugdomas jos pajautimas, t. y. kokias žinias individui perteikė tėvai, seneliai, kiek išugdytas jo pastabumas aplinkai. Tai iš esmės susiję su išugdytais gebėjimais pastebėti, pajauti ir tikėti. Respondentė sako, kad yra žmonių, kurie bijo prisipažinti tikintys, nes tai prieštarauja šiandien taip paplitusiam racionaliam pasaulio suvokimui. Paradoksalu, kad tikėti šiandien, atrodo, galima tik tuo, kas patikrinta. Tačiau žinojimas nėra tikėjimas. Žinojimo ir tikėjimo sampratų problematika yra dažnas filosofinių debatų objektas. Tiesą laikydamas tikėjimo transcendentine kategorija, A. Maceina teigė: „Tikėjimas pažįsta objektą tuo, kad jis laiko jį tikru. Kitaip sakant, tikėjimas prieina tiesą, ne pojūčiais patirdamas, kaip tai vyksta kasdienoje; ne tyrinėdamas, kaip tai yra moksle; ne logiškai protaudamas, kaip tai daro filosofija; bet paprasčiausiai laikydamas dalyką tikru.“¹⁶⁹ Filosofo nuomone, „kur tik pasirodo tiesioginis patyrimas ar loginis protavimas, ten savaime dingsta tikėjimas“¹⁷⁰. Tokiu atveju apie tikėjimą kokių nors reiškiniu galima kalbėti tik tuomet, kai jo nemėginama racionaliai pagrįsti. Kita vertus, visiškai atsiriboti nuo mokslo šiandien beveik neįmanoma.

Dalis studentų religiją suvokia kaip masių valdymo formą, siejamą su sukurtu bendru pasaulio aiškinimo modeliu.

¹⁶⁸ VDU ER b. 2288, l. 48. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁶⁹ Maceina A. *Religija ir visuomeninis gyvenimas*. Prieiga per internetą: <<http://maceina.lt/pdf/religijairvisuomeninisgyvenimas.pdf>> (prisijungta 2012 m. vasario 13 d.).

¹⁷⁰ Ten pat, p. 282–283.

„<...> Man magija yra kažkas nepaaiškinamo, vat, o tai, kas yra jau paaiškinama, magija nebėra, o kadangi seniai žmogus pradėjo bandyt aiškintis, jau kad ir pats principas, kalbant apie tai, kad iš kur atsirado religijos – dėl to, kad kažkas norėjo, buvo protingesnis, gentį ar kur ir paprasčiausiai suvokė kažkokį reiškinį arba jo nesuvokė, bet suvokė, kad galima tą reiškinį išnaudoti tiesiog masės valdymui ar kažkokios grupės valdymui.“¹⁷¹

Magija čia suvokiama kaip viskas, kas yra nepaaiškinama, t. y. ko negalima paaiškinti racionaliais būdais. Ji siejama su individualiomis interpretacijomis, individualiu tam tikrų reiškinų suvokimu. Tuo tarpu religija suvokiama kaip masių valdymo forma, kai žmonių mases valdo asmuo, susipažinęs su magija, manipuliuojantis tariamomis žiniomis apie tam tikrus antgamtinius reiškinius.

„<...> be maginio pagrindo nebūtų, man atrodo, kaip buvę suvaldyti mases, nes magija ne kiekvienam yra suprantama. Dėl to, vat, aš ir sakau, kad vienas magiją mato daugiau kasdieniam gyvenime, o kitas mato mažiau, o kitas išvis nemato.“¹⁷²

Tačiau ne visuomet studentai magijos sampratą plačiai apibrėžia. Dažnai magija siejama su konkrečiomis technikomis: burtais, kerais, žolelėmis. Tuo tarpu religija siejama su tikėjimų sistema.

„Kas tau yra magija?“

„Magija?“

„Tai pirma, kas šauna tau į galvą?“

„Pirmausia burtai. Pirmas žodis, kuris šauna į galvą.“

„Burtai. Toliau?“

„Burtai, žolelės, kerai.“

„Gerai, o kas tau yra religija?“

„Religija? Religija tai yra aš... ar kas man yra, ar kaip aš suprantu?“

„Tau tau tau. Kaip tu supranti?“

„Nu, tai tiesiog yra tam tikra tikėjimų sistema. Religija, bet tai yra... apibrėžia tam tikrą sistemą, kurią tu kaip ir pasirenki ir jos laikaisi, bet tai nėra kažkokia, kad tu ten gali kažką modifikuoti, jau tokia nusistovėjus sistema. Žodžiu...“¹⁷³

„<...> Yra kerėjimai, būrimai bei truputėlį galbūt netgi ir su homeopatija susiję reikaliukai, kaipo, pavyzdžiui, gydymas žolelėmis ir panašiai. Manau, kad tai yra magijos dalis.“¹⁷⁴

¹⁷¹ VDU ER b. 2288, l. 46. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁷² VDU ER b. 2288, l. 47. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁷³ VDU ER b. 2288, l. 53. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁷⁴ VDU ER b. 2288, l. 58. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Šiuo atveju magijai priskiriamos skirtingos praktikos, kuriomis siekiama skirtingu tikslų: pagydyti, užburti, užkerėti, atkerėti ir pan. Taip pat magija gali būti siejama su raganystėmis, prietarais. Tuo tarpu religija neatsiejama nuo tikėjimų sistemos, kuri negali būti ardoma, keičiama, savitai interpretuojama.

Atsižvelgdami į tai, kokiu tikslu (geru ar blogu) atliekamos maginės praktikos, studentai skiria juodosios ir baltosios magijos rūšis.

„<...> Baltoji magija yra kaip ir toks, tarkim... baltoji magija yra tada, kuomet bobutė iš kaimo paima ranką, pavyzdžiui, ant kurios yra karpa, ir tą karpą jinai užkalba su binteliu, padaro mazgelį, pasako kažkokią, paburba žodelius kokius tai ir tada sako: padėk tą bantelį pirmoj kryžkelėj, kurią sutiksi, ir tada ta karpa išnyks, suirs tas bantelis. Va, tai čia yra baltoji, kuri nelinki nieko blogo apkritai ir galima sakyti, tai yra toksai kaip ir prie tų gydomųjų, žinai, savybių. O štai juodoji magija jau yra truputėlį pikčiau ir labai dažnai žmonės, iš tikrųjų, kai galvoja apie juodąją magiją, tai daugiausia galvoja apie magiją kaip apie kerėjimą toki, dvasių kvietimą ir panašiai. Tai kad ir vaikų žaidimai su adata ir siūlu arba veidrodžiu, žvakėmis, tam tikrų demonų kvietimas arba šiaip dvasių.“¹⁷⁵

Baltoji magija siejama su apčiuopiama pagalba žmogui. Pavyzdžiui, gydymas žolelėmis. Įdomu, kad baltąją magiją respondentas sieja su „močiute iš kaimo“, kuri nelinki nieko pikta ir jos veiksmai nesukelia pavojaus: pasitelkdama magines formules ir veiksmus, individualias žinias apie gydomąsias žolelių savybes, ji stengiasi padėti. Tuo tarpu juodoji magija siejama su neigiamais siekiais ir tikslais, susijusiais su tam tikrais žaidimais, bandymais susisiekti su anapusiniu pasauliu, iškviešti dvasias ir kt. Juodoji magija siekiama pakenkti kitam (žmogui, besiblaškančiai dvasiai), tarsi sutrikdyti bendrą šio ir anapusinio pasaulio tvarką. Kviesdamas dvasias, žmogus gali ir nesuvokti, kad daro bloga. Tačiau panašūs žaidimai, kaip įvardyti studento, su adata ir siūlu, veidrodžiu, žvakėmis, demonų, dvasių kvietimai yra pavojingi ir priskirtini juodajai magijai.

Kitaip nei juodoji ir baltoji magija, religija yra teigiama ir orientuota daugiau į žmogaus, bendruomenės dvasinę pilnatvę. Religija vienija bendruomenę per bendras moralines vertybes, dogmas, ritualus.

Lygindami su magija, studentai pabrėžia, kad religijos moralinis aspektas yra vienas skiriamųjų jos bruožų. Nors pripažįstama, jog religija susijusi su racionaliai nepaaiškinamu pasauliu, ją tiriamieji išskiria kaip turinčią socialinę funkciją, skiepijančią moralines vertybes.

„<...> Pati religija tai man, pavyzdžiui, yra asmeniškai tas visas toks globalumas, tas visas pasaulis, ta esmė pasaulio, ko tu, ko pats žmogus negali suprast, suvokt. Jis gali tiktai pajauti ir iš savo vidaus tai turėt arba blogas, arba geras emocijas. Nu, religija stengiasi vest

¹⁷⁵ VDU ER b. 2288, l. 58. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

žmones link gerų emocijų, link tos geros energijos, kad žmogus geriau gyventų, jam geriau sektųsi ir jisai tą gerą energiją pats sukurtų ir ją pasauliui atiduotų. Man tai yra religija.¹⁷⁶

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad respondentas pripažįsta religiją kaip pasaulio pažinimo, jo aiškinimo sistemą, kuria žmogui siūlomas dvasinis komfortas, geros emocijos ir kuri veda sėkmės asmeniniame gyvenime link. Pabrėžiamas religijos jutiminis aspektas: negalima suvokti, galima tik pajauti. Respondento išsakytos idėjos pakankamai artimos fenomenologiniam žvilgsniui į religiją, nes religijos fenomenologai tiria religiją jos patirčių aspektu. Be to, čia religijos samprata savitai atsiskleidžia kaip „magiška“. Religija tarsi personifikuojama. Jai tarsi suteikiama žmogiškų savybių: ji veda link sėkmės, suteikia dvasinį komfortą ir pan. Religija – tai, kas vienija, suteikia gerą energiją. Religija – tai, ką išgyveni per save, ką jauti, kuri. Ji siejama daugiau su kuriančia, o ne su griauančia jėga.

Religija gali būti suvokiama kaip racionalesnė už magiją.

„Religija, ko gero, yra racionalesnė, nes...“

„Kuriuo požiūriu?“

„Tuo požiūriu, kad jinai siekia kartu įdiegti tiems tikintiesiems tam tikras moralines normas dažnu atveju. Tai šituo požiūriu jinai yra racionalesnė. Magija, jinai kažkokio tokio etinio taško galbūt labai ir neturi. Tiesiog kažkam padedi ar pakenki.“¹⁷⁷

Religija čia siejama su savotišku praktiniu pritaikomumu diegiant moralines vertybes visuomenėje. Racionalu religijoje respondentui yra tam tikri veiksmai, idėjos, vertybės, kurios padeda visuomenei išgyventi kartu. Tuo tarpu magija visuomeninio intereso neturi.

Studento nuomonei galėjo turėti įtakos oficialiai pateikiamos sampratos, kai religija siejama su krikščionybe, o magija – su pagonybe.

„<...> Man kaip tik magija daugiau net gal susijus su tais tokiais pagoniškais dalykais, tarkim, iš Lietuvos pusės. O religija tai vat būtent iš krikščionybės, bet tai čia irgi tas tiesiog, tas iš to tokio socialinio suvokimo, o ne iš... aš nežinau, kaip realiai yra.“¹⁷⁸

Magija respondentui daugiau susijusi su ikikrikščioniška lietuvių religija – pagonybe. Tuo tarpu religija kildinama iš krikščionybės. Taip religija tarsi atskiriama nuo magijos kaip neturinti šios apraiškų (magija – tai ikikrikščioniška kultūra, religija – krikščioniška kultūra). Išryškėja evoliucionistinis požiūris, kuriuo remiantis magija pateikiama kaip „primityviausia“ pasaulio pažinimo forma. Nors respondentas nesumenkina magijos reikšmės ir nevadina jos primityvia (sieja su senąja lietuvių religija), taip skirstant pabrėžiama tam tikra vystymosi schema.

¹⁷⁶ VDU ER b. 2288, l. 104. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁷⁷ VDU ER b. 2288, l. 55. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁷⁸ VDU ER b. 2288, l. 105. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Religija neretai įvardijama kaip bendruomeniška, vienijanti bendruomenę, turinti socialinę funkciją, diegianti moralines vertybes, bet ir neišvengiamai susijusi su tam tikru kontrolės mechanizmu, sistema, manipuliacija.

„Tu kalbi apie kontroliavimą. O kas kontroliuoja?“

„Valstybė. Valstybei visada paranku, kai žmonės išpažįsta vieną religiją ir tuomet galima per tam tikrus dalykus jais manipuliuoti.“

„Tai tu manai, kad valstybei tam tikrais atvejais yra paranku, kad tu būtum katalikas?“

„Nu, tam tikra prasme taip, bet tai nėra toks griežtas pasakymas, nes vėl gi tas manipuliavimas priklauso ir nuo paties žmogaus, sąmoningumo lygio, kiek jisai pats mąsto ir kiek jisai akiai tiki ta doktrina.“¹⁷⁹

Be įvardytų išskirtinių religijos bruožų, lyginant su magija, respondentas atsargiai išreiškia savo nuomonę apie valstybės ir religijos santykį. Jo požiūriu, valstybė suinteresuota, kad žmonės išpažintų vieną religiją, nes tuomet juos yra lengviau valdyti, jais manipuliuoti. Tokį respondento požiūrį gali lemti daugybė dalykų: istorinis bažnyčios ir valstybės ryšys, šiuolaikinis bažnyčios vaidmuo (pasisakymai valstybės politikos klausimais, studentų diplomai teikiami universitetų kopyčiose ir kt.). Gali būti, kad todėl studentui kyla minčių apie tam tikras valstybės ir religijos sąsajas. Respondentas jaučia bažnyčios įtaką valstybei ir valstybės įtaką religijai.

Nors bažnyčią studentai kritikuoja, jų požiūris į religiją palankesnis nei į magiją (net jei respondentas pripažįsta netikintis nei magija, nei religija).

„Kokią religiją išpažįsti?“

„Turbūt katalikybę.“

„Kodėl turbūt?“

„Nežinau, nelabai tikiu viskuo. <...> Dievu ir visais kitais tokiais aspektais.“

<...>

„O kas, tavo manymu, yra religija?“

„Tai žmogaus tikėjimas ir viltis. Ne? Nežinau...<...> Kuo žmogus tiki iš tikrųjų.“

<...>

„O kas yra magija?“

„Tai apgaulė, žmogaus apgaudinėjimas.“¹⁸⁰

Išryškėja dar vienas skiriamasis religijos bruožas – religija (krikščionybė) palaikoma valstybės, priimtina visuomenei (visuotinai pripažįstama), o magija daugiau asocijuojasi su neigiamais dalykais, slaptomis tamsiomis praktikomis ir pan.

¹⁷⁹ VDU ER b. 2288, l. 56. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁸⁰ VDU ER b. 2288, l. 95. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„<...> Skiriasi tuo, kad krikščio... nu, tarkim, religija yra visuotinai pripažįstama ir visi tai daro, ir tai supranta kaip savaime suprantamą dalyką, nu, daugelis, aišku. Kiti tai išvis to nepripažįsta, tarkim, irgi galvoja, kad čia nesąmonės ir išsigalvojimas. O magija galbūt daugeliui daugiau irgi asocijuojasi su neigiama kažkokia prasme, kad tu čia užsidarai kažkokiam kambarėly ir tu čia, nežinau, darai blogo, jeigu ta magija kokia nors užsiiminėji. Galbūt tuo ir skiriasi, bet iš esmės panašu, sakyčiau.“¹⁸¹

Šiame pavyzdyje išryškėja religijos, kaip visuotinai pripažįstamos, ir magijos, kaip slaptai praktikuojamos, samprata. Respondentė išsako savo refleksijas, kaip magiją suvokia jos aplinka. Ji jaučia, kad požiūris į magiją daugiau yra neigiamas – slaptai užsiimti magija yra blogai. Magijos bijoma kaip realios ir grėsmingos, pikta linkinčios technikos, nes dažniausiai baiminamasi to, kas nepažįstama.

Apibendrinus studentų išsakytus teigiamus ar neigiamus religijos ir magijos aspektus, kuriais iš esmės nusakoma, kas jiems priimtina arba nepriimtina vienoje ar kitoje pasaulio pažinimo sistemoje, religija yra vertinama ir iškeliamą virš magijos, nes ji siejama su moralinių vertybių skleidimu, teikia žmogui viltį (priimtinas dekalogas, tikinčiam suteikiamas orumas). Tuo tarpu magija laikoma tik siekiančia pakenkti arba padėti, tačiau etinio aspekto ji neturi. Savo ruožtu magija, atsižvelgiant į teigiamus ar neigiamus siekius, skirstoma į juodąją ir baltąją, ir respondentams priimtinesnė baltoji magija, nes šia nelinkima nieko blogo, o tik jai būdingomis praktikomis stengiamasi išgydyti (pavyzdžiui, baltajai magijai priskiriamas gydymas žolelėmis), pagelbėti įvairiose žmogui svarbiose gyvenimo srityse. Kalbant apie neigiamus aspektus, respondentams nepriimtinausia juodoji magija, kuria stengiamasi pakenkti (įvairūs dvasių, demonų kvietimai, kenkimas kitam, kerėjimai ir pan.). Tuo tarpu religija (šiuo atveju krikščionybė) respondentams nepriimtina kaip masių valdymo forma, susijusi su manipuliacija tikinčiaisiais, pinigais. Pabrėžiamos valstybės ir religijos sąsajos (valstybė kontroliuoja žmones per religiją). Išsakomas nepasitenkinimas vyraujančiu visuomenės požiūriu, kas yra doras katalikas, kada tikėjimą būtina sieti su praktikavimu. Šiandien žmogus nebūtinai tikėjimą sieja su bendruomeninėmis praktikomis, bažnytiniais ritualais, o daugiau stengiasi individualiai viską patirti. Pasitaikė studentų, kuriems nepriimtina krikščionybės siūloma baigtinė schema (rojus, žemė, pragaras).

„[Krikščionybėje] yra tam tikrų tiesų, kurios man atrodo nepriimtinos, todėl aš negaliu savęs laikyti kataliku.“

„O kokios tiesos tau nepriimtinos?“

---

¹⁸¹ VDU ER b. 2288, l. 91. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Na, pavyzdžiui, nežinau, čia tiesiog sunku apie tokius dalykus kalbėt, nes nieks nežino, kaip yra, bet man, pavyzdžiui, daug priimtinesnė atrodo budistų ir induistų siūloma reinkarnacijos idėja.“

„Kodėl? Todėl, kad tau pačiam lengviau tai suvokti ar dėl pačio požiūrio?“

„Ta prasme, šita idėja man priimtinesnė dėl to, kad tai kažkaip... kažkaip nėra kažkokio tokio baigtinio taško. Pavyzdžiui, krikščionybė siūlo tokią kažkokią baigtinę schemą, kad tu ten... rojus, pragaras, o tas kitas variantas tai yra, kad tu gali, priklausomai nuo savo veiksmų, kažkur pakilti ten tais laiptais aukštyn arba žemyn, bet tai nenurodo į kažkokį baigtinumą.“¹⁸²

Budistų ir hinduistų išpažįstamos idėjos atrodo priimtinesnės, nes jie mano, kad nuo paties žmogaus, jo veiksmų, elgesio priklauso, ar per reinkarnaciją jis pakils laipteliu aukštyn, ar nusileis laipteliu žemyn. Respondentą labiausiai traukia baigtinumo nebuvimas. Krikščionybės atveju taip pat nuo žmogaus elgesio priklauso, kur jis pateks. Baigtinumo irgi nėra. Žmogus patenka į rojų ir ten gyvena. Kitu atveju studento netenkina krikščionybei būdingi pomirtinio gyvenimo rojaus ir pragaro vaizdiniai. Kartais net ironizuojama, kad rojuje jau nėra vietos.

„Tai tu nepateksi į pragarą?“

„Pragaro nėra. Yra tik rojus, o rojus užimtas, 120 000 vietų pagal Bibliją.“¹⁸³

Panašios mintys liudija, kad šiandien bažnyčia ne visada atsako į tam tikrus žmogaus klausimus. Žmogui ne visada priimtina, kai tikėjimas siejamas su griežtomis praktikomis, ritualais, trūksta erdvės, laisvės individualiai jausti, tikėti. Bažnyčia ne visuomet suvokiama kaip patikimas tarpininkas tarp Dievo ir žmogaus – tarpininkai, kaip ir visi, yra paprasti nuodėmingieji, todėl daro klaidų, turi ydų ir pan. (pedofilijos atvejai, slapti kunigų santykiai su moterimis ir pan.). Tuomet respondentui kyla klausimas, kam varžyti, griežtai apibrėžti, uždrausti, jei nesugebame to laikytis?

„<...> Va, veidmainis yra tada, kada jisai nueina sekmadienį į bažnyčią, juo labiau, kad sakydamas, kad aš esu tikras katalikas, <...> ir tada nu, gerai, ką čia dar nušaut arba ką čia dar kokią porno pasižiūrėt, nors tai yra labai šventvagiška. Supranti? Tai kam save apgaudinėt? Varai į tą bažnyčią vien dėl to, kad tave verčia kažkas? Kas tave verčia? Bažnyčia? Nes į pragarą nueisi?“¹⁸⁴

Jeigu kalbėtume apie religiją ar magiją kaip apie techniką (praktikas, ritualus), šių sampratų reikšmė kokybiniuose studentų tyrimuose nėra griežtai skiriama.

„<...> Tai panašu irgi yra su tais visokiais ritualais ir taip toliau, sieja šituos du dalykus, nes irgi religijoje, nu kad ir, tarkim, kokią krikščionybę paėmus, nes daugiausiai su ja esu

¹⁸² VDU ER b. 2288, l. 53. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁸³ VDU ER b. 2288, l. 71. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁸⁴ VDU ER b. 2288, l. 71. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

susidūrus, tai vėl gi tai yra daug visokių ritualų ir taip toliau, kad ir į kokią bažnyčią nueisi, ten tą kraują geri, ten valgai tą duoną. Tai irgi yra ritualas kažkokiai vat. Arba gauni tą plotkelę ir va tau jau čia atleistos nuodėmės ir tu čia jau apsisavęs kažkoks esi, tai irgi yra ritualas. Kaip ir kokia magija.“¹⁸⁵

Toks religijos ir magijos lyginimas pagal, pasak respondentės, ritualus, kai per krikščioniškąsias Šv. Mišias dalyvaujama Kristaus Kūno ir Kraujo aukojime Dievui Tėvui už pasaulio išganymą (Aukos liturgija), rodo, jog tiek religija, tiek magija suvokiama kaip tam tikrais simboliniais ritualais užkoduota tikėjimo sistema, o pats ritualas – kaip simboliškai užkoduotas veiksmas, skirtas Dievo ar kitų dievybių malonei užtikrinti. Ritualas nėra išskiriamas kaip religinis ar maginis. Ritualas pats savaime jau yra suvokiamas kaip perkeltinę reikšmę turintis racionaliai nepagrįstas veiksmas, būdingas tiek religijai, tiek magijai.

Magijos ir religijos sampratų neskyrimas gali netiesiogiai išryškėti per magines-religines praktikas. Anot Bryono K. McHenry, magija yra reflektivi tuo požiūriu, kad nėra jokios priimtos standartinės jos apibrėžties¹⁸⁶. Kas vienam individui yra magija, turint omenyje praktikas, ritualus, kitam individui gali būti religija, ir atvirkščiai.

Tai neretai pastebima netiesiogiai, kai individas religijai arba magijai priskiriamas praktikas atlieka lygiagrečiai, nejausdamas jokios priešpriešos (tikima amuletais / talismanais, akmens galia, Dievu, meldžiamasi, tikima sapnais ir kt.).

„Šiaip labai tikiu tais visais dalykais, kad amuletai, talismanai neša sėkmę, ir kadangi pasidomėjau, kadangi esu šaulys, pasidomėjau, koks man akmuo talismanas labiausiai tiktų, tai visada su savimi nešiojuosi ametisto akmenėlių ir tikiu, kad jisai man galbūt kažkiek padeda.“¹⁸⁷

<...>

„Ar sukaldi malda, pavyzdžiui, prieš egzaminus <...>?“

„Šiaip visada stengiuosi sukalbėti dėl to, kad labai tikiu į Dievą. Ir šiaip kiekvieną vakarą prieš užmigdama apmąstau visus savo dienos darbus, kažko tyliai Dievo paprašau, sukaltu kokią nors maldelę, ir kaip ir tas savotiškas tikėjimas į Dievą man daugiau suteikia tvirtybės, aš labiau savim pasitikiu, ir tikiu, kad man jis padeda.“¹⁸⁸

„Šiaip labai tikiu sapnais ir labai dažnai būna, kad netgi susapnuoju, kaip man tas egzaminas seksis, kaip pasibaigs.“¹⁸⁹

¹⁸⁵ VDU ER b. 2288, l. 94. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁸⁶ McHenry K. B. *The Cross and Catholics: Magic or Religion?* Submitted to the Department of Anthropology and the Faculty of the Graduate School of Wichita State university in partial fulfillment of requirements for the degree of Master of Arts. 2007, p. 17. Priega per internetą: <http://soar.wichita.edu/dspace/bitstream/handle/10057/1148/t07030.pdf?sequence=1> (prisijungta 2012 m. vasario 6 d.).

¹⁸⁷ VDU ER b. 2288, l. 18. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁸⁸ VDU ER b. 2288, l. 19. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁸⁹ VDU ER b. 2288, l. 20. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Amuletai / talismanai paprastai priskiriami magijai, o maldos daugiau suvokiamos kaip religijos dalis. Vienu atveju praktika yra maginė, kitu – religinė. Tačiau toks individo atliekamų praktikų skirstymas ir pasirinkimas, atsižvelgiant į jų priklausomybę vienai ar kitai religinei ar maginei sistemai, neatskleidžia bendros individo pasaulėžiūros, kuri nebūtinai yra paremta tik dominuojančia religija. Kita vertus, panašiu principu paremtos maginės ar religinės praktikos individui nesukelia vidinių prieštaravimų, todėl jos praktikuojamos lygiagrečiai arba susiejamos ir sudaro vieną visumą. Pavyzdžiui, vadinamieji amuletai / talismanai krikščionybėje naudojami kaip sakramentalijos. Sakramentalijos – tai tam tikri šventi daiktai (rožančiai, škaplieriai, kryželiai, medaliai, paveikslai ir kt.) ar veiksmai, kurie padeda gauti Dievo pagalbą, apsaugą. Jas įsteigė Bažnyčia, jų poveikis priklauso nuo jos maldų galios, pamaldaus individo nusiteikimo ir kt. Atlikus tam tikrus ritualus amuletai / talismanai taip pat įgyja galią. Vienam respondentui amuletas / talismanas sėkmę neša todėl, kad jį padovanojęs asmuo kartu perdavė geras emocijas, linkėjimus, kitas turi atlikti ilgą ritualą, kad amuletas / talismanas įgytų tam tikrą galią.

„Amuletas iš simbolio išeina tada, kuomet yra toksai vienas gražus veiksmas, kada tu jį įprasmini, tai yra įgalini, kad jisai veiktų. Man atrodo, brėkstant pasiimi tą simbolį, kol jis dar netapęs amuletu, į ranką ir dabar aš nenoriu labai taip, nu, prabėgom pasakysiu, žemė turi būti arba molis, vanduo ir, jeigu jau tu tenais esi visiškai įsigilinęs, dar ir savo paties kraujo. Tada tą laikai savo delne ir lauki, kol saulė patekės. Ir tada tas simbolis, tai yra tas <...>, tarkim koksai nors medalionėlis įgauna amuleto galią, nes amuletas tai vis dar... Va, čia jau yra magija. Čia jau yra veiksmas, <...> su kuriuo tu įgalini veikti jį.“

„Na, gerai. O jeigu žmogus šito nedaro, o yra gavęs tą daiktą iš artimų žmonių, kurie jam linki gerovės ir sėkmės. Jis nešioja, nes su juo geriau jaučiasi, laiko tą daiktą amuletu. Ar tuomet tai yra amuletas / talismanas?“

„Taip. Manychiau, kad taip, bet čia jau galbūt labiau netgi ir tikėjimo reikalas.“¹⁹⁰

Šiame pavyzdyje respondentas pabrėžia amuleto įprasminimo reikšmę. Amuletui / talismanui suteikti galią įmanoma ritualo metu arba tiesiog tikėjimu. Panašiai kaip ir bažnyčia maldomis ir tikėjimu suteikia galią veikti sakramentalijoms. Dėl panašios maginių, religinių praktikų struktūros, individo poreikio visais įmanomais būdais užsitikrinti tvirtą apsaugą, nešiojamas, tarkim, tam tikram Zodiako ženklui tinkantis amuletas / talismanas, prašoma Dievo pagalbos ir kt. Taigi viena praktika tarsi pastiprina kitą ir maginėje-religinėje pasaulėžiūroje jokios konfrontacijos tiesiog nėra. Šiuo atveju tikima aukštesne jėga arba kad kas nors gali apsaugoti – ar malda Dievui, ar sudvasintas, įprasminintas daiktas, kurį studentas nešiojasi su savimi, laiko arčiau savęs. Pavyzdžiui, bažnyčioje šventinta duonelė turi apsauginę

---

¹⁹⁰ VDU ER b. 2288, l. 68. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

funkciją, tačiau tyrimo metu pasitaikė nemažai respondentų, kurie šventintą Agotos duonelę laikė savo amuletu ar talismanu.“¹⁹¹

Galima pastebėti studentui reikšmingų maginių-religinių praktikų hierarchiją. Pavyzdžiui, respondentė tiki sapnais, amuletais, o kumščių laikymu ar kitais vadinamaisiais maginiais veiksmais visiškai netiki.

„<...> Aš daugiau, sakau, stengiuos pasitikėti savimi ir Dievu, galbūt likimu dar pasitikiu labai, tai nemanau, kad tie kumščiai ar visi kitokie, vat, ženklai gali kažką labai įtakot.“¹⁹²

Religijos arba apskritai tam tikro tikėjimo išpažinimą studentai dažnai sieja su praktikavimu, o maldos sukalbėjimas yra viena iš maginių-religinių praktikų, būdingų studentams siekiant pasisiekimo per egzaminus. Gali būti kalbamos krikščioniškos ir individualios maldos, kuriomis aukštesnių jėgų prašoma pasisiekimo, pagalbos, atleidimo; kartojamos mantros¹⁹³. Nemažai šiuolaikinių studentų prieš egzaminus meldžiasi ar individualiai pasikalba su Dievu. Labiausiai paplitusios jų pačių sukurtos maldos, kurioms būdinga laisva forma, tiesioginis kontaktas su Aukščiausiuoju ir improvizacija (maldos kaskart vis kitokios).

„Paprašau Dievo, kad pasisektų.“¹⁹⁴

„Paprašau pagalbos Dievo, apgailėstauju dėl padarytų nuodėmių, padėkoju už sėkmę.“¹⁹⁵

Prieš egzaminus sukabamos ir bažnytinės maldos („Tėve mūsų“, „Sveika, Marija“, „Angele sarge“ ir kt.).¹⁹⁶ Studentai bažnytinės ar individualios maldas kalba ir bažnyčioje, ir namuose, ir universitete.

Meldimosi procesą studentai dažnai sieja su nusiraminiu. Malda kalbama tam, kad padėtų įveikti tam tikras baimes, arba tais atvejais, kai jokiais racionaliais būdais neįmanoma įveikti susidariusios padėties.

„Malda „Sveika, Marija“, sukalbu vieną kartą. Nežinau, ar malda padeda pasiekti geresnių rezultatų, tiesiog tikiu, kad ji šiek tiek padeda nusiraminti prieš egzaminus.“¹⁹⁷

---

¹⁹¹ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

¹⁹² VDU ER b. 2288, l. 19. Užr. Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁹³ VDU ER b. 2288, anketa nr. 241. Inf. VGTU studentas, 25 m., gim. Radviliškyje, studijuoja informatiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁹⁴ VDU ER b. 1195, anketa nr. 13. Inf. VDU studentė, 21 m., gim. Kaune, studijuoja istoriją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

¹⁹⁵ VDU ER b. 1195, anketa nr. 91. Inf. VDU studentas, 20 m., gim. Klaipėdoje, studijuoja Humanitarinių mokslų fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

¹⁹⁶ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

¹⁹⁷ VDU ER b. 2288, anketa nr. 63. Inf. VDU studentas, 19 m., gim. Kaune, studijuoja Teologijos fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Kartais sukalbu, kai būnu silpnai pasiruošęs egzui, galbūt iš baimės visko prisigalvoji.“¹⁹⁸

„Kartą prieš vieną atsiskaitymą ėjau į bažnyčią. Bet tai buvo daugiau vidinės ramybės paieškos nei sėkmės egzamino metu maldavimas. Paprastai tokiam nusiramimui kalbu „Tėve mūsų“ ar „Sveika, Marija“ – tas pačias paprasčiausias maldas, išmoktas dar vaikystėje. Vis dėlto dažniausiai savais žodžiais dėloji savo prašymus ar jausmus, nėra jokių taisyklių ar skaičiaus.“¹⁹⁹

„Žinoma, esu katalikė, galbūt dar todėl, kad katalikiškoje gimnazijoje mokiausi, padarė įtaką man. Prieš egzaminus mokykloje savo noru sukalbėdavau pagrindines maldas. Tikėjimas, manau, padeda nusiraminti.“²⁰⁰

Religiją studentai neretai sieja su praktikomis (maldomis), todėl natūralu, kad ir pačia maldą jie dažnai suvokia kaip religijos dalį, religinę praktiką. Dažnai pabrėžiama, jog jie kalba ne maldas, o prašo Dievo pagalbos. Taigi vadina tai prašymais. Šiuo požiūriu maldos (kaip krikščioniškos) tarsi atskiriamos nuo individualių maldų ar prašymų, nors abiem atvejais užmezgamas santykis su Dievu.

„Taip, bet tai ne malda, o prašymas.“²⁰¹

„Niekada apie tai negalvojau ir to nedariau, nebent tik: „Dieve, prašau, kad viskas būtų gerai.“²⁰²

„Maldų nekalbu, bet stresinėje situacijoje mintyse dažnai ištariu: „Dieve, padėk“ arba „Prašau, kad pasisektų“ ar ką nors panašaus.“²⁰³

„Maldos nekalbu, bet prieš kokį svarbų darbą mintimis pabūnu su Dievu.“²⁰⁴

„Kartais tyliai pasakau norą, tai nebūtinai malda, o tiesiog garsiai išsakytas noras.“²⁰⁵

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad studentai tarsi intuityviai jaučia oficialias religinės maldos sampratos apibrėžtis, t. y. maldą suvokia kaip religinę praktiką. Pavyzdžiui, krikščionybėje yra trys maldos rūšys: garbinimas, prašymas ir dėkojimas. Kalbėdami apie individualius prašymus,

---

¹⁹⁸ VDU ER b. 2288, anketa nr. 161. Inf. KTU studentas, 24 m., gim. Kaune, studijuoja ekonomiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

¹⁹⁹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 131. Inf. VU KHF studentė, 22 m., gim. Alytuje, studijuoja kultūros vadybą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰⁰ VDU ER b. 2288, anketa nr. 24. Inf. KU studentė, 20 m., gim. Telšių r. (Paragų km.). Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰¹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 76. Inf. VDU studentė, 18 m., gim. Tauragėje, studijuoja anglų filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰² VDU ER b. 2288, anketa nr. 43. Inf. VDU studentė, 19 m., gim. Alytuje, studijuoja politikos mokslus. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰³ VDU ER b. 2288, anketa nr. 58. Inf. VDU studentė, 26 m., gim. Plungėje, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰⁴ VDU ER b. 2288, anketa nr. 8. Inf. KU studentė, 22 m., gim. Joniškėje, studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰⁵ VDU ER b. 2288, anketa nr. 167. Inf. KTU studentė, 24 m., gim. Kaune, studijuoja Ekonomikos ir vadybos fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

norus, pokalbius su Dievu, studentai jų neįvardija malda. Kai kuriais atvejais respondentai pabrėžia, kad melstis reikia ne tik tuomet, kai norima kažko paprašyti ar padėkoti už pasisėkimą. Malda turėtų būti padėka, o ne prašymas tikslingai siekiant rezultato.

„Meldžiوسي. Bet stengiuosi tai daryti ne tik tada, kai noriu ko nors Dievo paprašyti. Pradedu „Tėve mūsų“ malda, o paskui paprasčiausiai kalbu su juo kaip su draugu. Man tai padeda. Ir tikrai daug kartų egzaminą išlaikiau vien dėl to, kad pasisėkė. Turbūt Dievas išklauso mano maldas.“²⁰⁶

„Malda sukalbu tik kai pasisėka, kaip padėką – „Sveika, Marija“, „Tėve mūsų“. Vieną kartą. Ar atneša sėkmės, nežinau, bet tikiu, kad melstis reikia ne tada, kai bėda ištinka.“²⁰⁷

Tokiu būdu išryškėja krikščioniška maldos samprata, kuri paremta abipusiu santykiu su dievybe – reikšmingas ne tik prašymas, bet ir davimas (Dievą pagerbiant ir jam dėkojant).

Studentų įvardyti kartojami ir akcentuojami prašymai, garsiai išreikšti norai, susiję su pasisėkimu per egzaminus (tai nėra laikoma malda), gali būti interpretuojami kaip maginė, antra vertus, ir kaip maginė-religinė formulė – jie atspindi santykį su Dievu ir naudojamą maginę struktūrą. Tačiau autorė daugiau atkreipia dėmesį į individualų žmogaus ieškojimą ir į būdus, kurių ieškoma dvasiniam pasitenkinimui pasiekti. Svarbu, kaip individas tų būdų ieško ir kaip jis pats supranta savo praktikas, kaip kuriamos tam tikros sampratos.

Nors dažnai individualų kreipimąsi į Dievą, prašymą vengiama vadinti maldomis, kartais ta atskirtis nėra ryškiai jaučiama.

„Kartais sukalbu pats savo malda, prašau, kad padėtų kokia aukštesnė jėga.“²⁰⁸

„Maldu nekalbu, bet kartais tiesiog kreipiuosi į Dievą, kad pasisėktų. Gal tai jau ir yra malda?“²⁰⁹

Maldai gali būti taikoma ir papildomų nurodymų, taisyklių (kur ji turi būti sukalbama, kada ir kt.).

„Turiu trumpą malda, kurią sukalbu iš vakaro. Ir kitą, kurią pasakau išeidamas tarpduryje. Būtent namų tarpduryje. Nebūtinai tai neša sėkmę, tačiau tikiu, kad tokiu būdu nesėkmės palieku už durų.“²¹⁰

Jacques'as Janssenas, tirdamas maldas ir jų reikšmę olandų jaunimui, išskyrė tris svarbiausius maldos aspektus: religinį, meditacinį ir psichologinį. Mokslininkas pastebėjo, kad

²⁰⁶ VDU ER b. 2288, anketa nr. 25. Inf. KU studentė, 20 m., gim. Šilutės r. (Naujamiestyje), studijuoja ekonomiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰⁷ VDU ER b. 2288, anketa nr. 32. Inf. KU studentė, 22 m., gim. Kelmėje, studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰⁸ VDU ER b. 2288, anketa nr. 163. Inf. KTU studentas, 21 m., gim. Kaune, studijuoja ekonomiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁰⁹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 52. Inf. VDU studentė, 19 m., gim. Šakių r. (Sintautuose), studijuoja viešąjį administravimą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²¹⁰ VDU ER b. 2288, anketa nr. 52. Inf. VDU studentė, 19 m., gim. Šakių r. (Sintautuose), studijuoja viešąjį administravimą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

jaunimo kalbamose maldose atsiskleidžia visi minėti aspektai. Maldos nėra susijusios vien tik su religiniais dalykais, o meldimosi pagrindas – dažnai psichologinis, t. y. neretai malda kyla iš jaunuolio (-ės) mėginimo dorotis su neigiamais įvykiais. Tuo tarpu meditacinis veiksmas, anot J. Jansseno, yra susijęs ne su kalbėjimu, komunikacija, o su apmąstymu. Įdomu ir tai, kad tyrėjas maldas sieja su susikoncentravimu, motyvacijos įgijimu.²¹¹ Tai reikštų, kad malda yra kalbama ne dėl gero egzamino pažymio (studentų atveju), bet tam, kad suteiktų jėgų ir padėtų visapusiškai panaudoti jau įgytas žinias, susikoncentruoti, pasiruošti artėjančiam egzaminui. J. Janssenas net neskiria vadinamųjų primityvių (kai orientuojamasi į rezultatą) ir religinių maldų, o daugiau akcentuoja psichologinį maldų pagrindą. Lietuvos studentų egzaminų magijos tyrimas maldų atžvilgiu patvirtina daugelį J. Jansseno pastebėjimų, susijusių su trimis svarbiausiais maldos aspektais (vyrauja individualūs prašymai, kreipimaisi į Dievą, studentui svarbią akimirką siekiama pabūti su Dievu, taip pat kalbamos mantros, medituojama ir kt.).

Moksliniame diskurse malda paprastai skiriama nuo užkalbėjimo, atsižvelgiant į tai, kaip kalbamas tekstas ir į ką yra kreipiamasi. Jei meldžiamasi Dievui ir tas veiksmas paremtas nuoširdžiu tikėjimu, tai yra malda. Jei kalbantysis naudojasi maginiais gebėjimais ir tiksliai atkartoja tekstą bei techniką, tai jau yra užkalbėjimas. Be to, galima atsižvelgti į funkciją, ar nuolankiai prašoma Dievo, ar siekiama naudos sau. Tačiau abejotina, kad tiriamiesiems būtų būdingos panašios *samoningos* perskyros. Kiekvienas žmogus yra sociali būtybė, suinteresuota savo ar kitų gerove. Daugiau tikėtina, kad žmogus to, ką praktikuoja, nepriskiria jokioms išankstinėms kategorijoms arba bent jau tos perskyros neanalizuoja.

Apibendrinant studentų magijos ir religijos sampratas, pastebimi jų sąlyčio taškai. Magijos ir religijos sampratas sieja savo struktūra panašūs simboliniai ritualai, praktikos. Todėl galima kalbėti apie maginių-religinių ritualų, maginių-religinių praktikų sampratos vartojimo tikslingumą. Be to, tiek magija, tiek religija susijusios su tikėjimu antgamtiniais, nežemiškais reiškiniais. Esminiai tyrimo metu išryškėję skiriamieji magijos ir religijos sampratų bruožai yra magijos individualumas ir religijos bendruomeniškumas. Magija yra individuali, individualiai paveldima, o religija – dogmatizuota tikėjimų sistema, kurios negalima ardyti. Religija siejama su bendruomenę vienijančiomis moralinėmis vertybėmis, magija neturi etinio taško. Magijos samprata retais atvejais gali būti suvokiama plačiau nei religijos (kaip archajinės pasaulėžiūros), todėl ji gali būti religijos dalimi, o religija suvokiama kaip magijos dalis. Atkreiptinas dėmesys, kad magijai studentai neteikia griežtai neigiamos reikšmės. Dažniausiai tiriamieji baiminasi juodosios magijos, o baltoji magija jiems atrodo priimtina.

---

²¹¹ Janssen J. The Abstract Image of God: The Case of the Dutch Youth. *Archives de sciences sociales des religions*. Vol. 109, 2000, p. 10.

Pirminių magijos ir religijos asociacijų tyrimo rezultatai daugeliu atvejų sutampa su kokybinio tyrimo rezultatais, kai respondentai buvo apklausiami individualiai: požiūris į religiją (jos sampratos apibrėžtis) buvo daugiau teigiamas negu neigiamas. Tačiau skirtinga metodika išryškino nevienodas respondentų reakcijas. Panašu, kad, vykstant viešai diskusijai apie magiją ir religiją, respondentai aiškiau ir aštriau išreiškė poziciją tiriamu klausimu, atstovavimą visuomenės interesams ir tai, ką visuomenė laiko norma. Kaip teigia Johnas Fiske, troškimas būti savimi nereiškia troškimo iš esmės skirtis nuo kitų, o greičiau siekį atskleisti individualius skirtumus priklausomybės bendruomenei lauke²¹². Studentai tradicinę religijos išpažinimą laikė norma, o magiją daugiau siejo su kažkuo alternatyviu, bet ne itin teigiamu. Išanalizavus individualių interviu su respondентаis medžiagą pastebėta, kad magijos ir religijos sampratos skiriasi. Tačiau jaučiama mažiau įtampos, laisviau reiškiami nuomonė, išsakoma ir Bažnyčios kritika. Tyrimo rezultatai patvirtina Mia Lövheim išvargas, kad „religijos“ sąvoką jaunimas dažnai sieja su „tradicine“, institucionalizuota religija, ypač su Krikščionių bažnyčia – sistema, kuri riboja jų savirealizaciją ir laisvą pasirinkimą. Jei religija ir turi jiems reikšmės, tai ji turi būti juntama viduje²¹³. Panašios tendencijos, per Bažnyčios kritiką, išryškėjo ir tarp studentų.

---

²¹² Fiske J. *Populiariosios kultūros supratimas*. Vilnius, 2008, p. 10.

²¹³ Lövheim M. *Virtually Boundless?: Youth Negotiating Tradition in Cyberspace. Everyday Religion. Observing Modern Religious Lives*. Oxford University press, 2007, p. 85.

II. STUDENTŲ MAGINĖS-RELIGINĖS PRAKTIKOS: EGZAMINAI

Studentų magijos ir religijos sampratų analizė atskleidė ne tik magijos ir religijos perskyras, bet ir sąsajas, į kurias neretai atkreipiamas dėmesys dėl religinių ir maginių praktikų panašumo. Kad studentai maginių ir religinių praktikų neskiria, matyti iš to, kad jas studentai praktikuoja lygiagrečiai, nejausdami jokios priešpriešos. Studentai nęsamoningai kartu gali praktikuoti tiek magines, tiek religines praktikas, pavyzdžiui, nešioti amuletus / talismanus, susijusius su krikščioniškais objektais (šventi paveikslėliai, medalionai, šventa Agotos duonelė, grandinė su kryželiu ir kt.), melstis, kad pasisektų laikant egzaminą. Visos šioje darbo dalyje aptariamos praktikos (nors jos dažnai priskiriamos religinėms praktikoms) susijusios su konkrečiu studentų tikslu (pasisekimu laikant egzaminą), todėl jos atitinkamai įvardijamos maginėmis-religinėmis praktikomis.

Nustatyta, jog dauguma tyrimų (2006, 2008 bei 2009–2012 m.) metu apklaustų lietuvių ir užsienio studentų mano, kad egzaminų rezultatai priklauso tik nuo to, kaip jie išmoksta dėstomą medžiagą, todėl teigti, kad panašus praktikavimas prieš egzaminus yra masinis reiškinys, negalima:

„Aš netikiu tokiais dalykais. Manau daugiau reikia realiai mąstyti ir rinktis tai, kas patikrinta laiko.“²¹⁴

Vienas iš užsienio studentų, studijuojančių VDU, plačiau išdėstė savo skeptišką nuomonę klausimyne nurodytų maginių-religinių praktikų atžvilgiu:

„Aš neturiu jokio talismano ir nedarau nieko ypatingo, kas padėtų man pasiruošti egzaminams ar pasiekti sėkmės per egzaminus. Mano nuomone, tokie dalykai negali turėti įtakos ir yra labiau būdingi moterims negu vyrams. Tai gana primityvi tradicija ir aš neturiu tokių draugų, kurie tikėtų panašiais dalykais (*I havent got any talisman or special behavior to prepare for my exams or try to be lucky on it. In my opinion that kind of element cannot have any influence and are more usual in women than in men. I think it's quite primitive tradition and in general I have no friends who believes in that.*)“²¹⁵

Vis dėlto dalis studentų tikintys, jog savo konkrečiais veiksmais (be mokymosi) gali prisidėti prie geresnių egzaminų rezultatų, žino įvairių praktikų, susijusių su pasisekimu per egzaminus.

---

²¹⁴ VDU ER b. 1195, anketa nr. 88. Inf. VDU studentas, 23 m., gim. Panevėžyje, studijuoja filosofiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²¹⁵ VDU ER b. 1394, anketa nr. 7. Inf. VDU ERASMUS studentas, 21 m., gim. Ispanijoje, studijuoja žurnalistiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

Analizuojant pačių studentų požiūrį į jų atliekamus veiksmus jau 2006 m. nustatyta, kad daugiausia tiek vaikinams, tiek merginoms būdinga pažymėti, jog tai nuoširdus tikėjimas, daugiau tikėjimas nei žaidimas, ir tikėjimas, ir žaidimas, daugiau žaidimas negu tikėjimas. Į savo veiksmus kaip į žaidimą žiūri retas studentas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Studentų požiūris į jų atliekamus veiksmus

Studentų požiūris į jų atliekamus veiksmus, turimus tikėjimus	Studentai	Studentės
<i>Nuoširdus tikėjimas</i>	~16 %	~22 %
<i>Daugiau tikėjimas nei žaidimas</i>	~23 %	~14 %
<i>Ir tikėjimas, ir žaidimas</i>	~26 %	~28 %
<i>Daugiau žaidimas nei tikėjimas</i>	~19 %	~27 %
<i>Žaidimas</i>	0 %	~3 %
<i>Kita</i>	~16 %	~6 %

Kitokį savo požiūrį išreikšti panoro daugiau vaikinai nei merginos. Būdingiausi studentų atsakymai: „tiesiog mano požiūris atsispindi, aš nelabai prietaringa, aš objektyviai žiūriu“²¹⁶, „turbūt tai savižtaiga ir tikėjimas“²¹⁷, „svarbiausia nesureikšminti pasisekimo ar nepasisekimo per egzaminus“²¹⁸. Būdingiausi studentų atsakymai: „prieš kiekvieną egzaminą turiu atrodyti tvarkingai, kaip ir kiekvieną dieną. Tai kaip ir ritualas, prieš kurį turi apsivalyti“²¹⁹, „turiu omenyje paprasčiausią tikėjimą sėkme. Bet vien sėkme negalima pasikliauti, reik įdėti ir truputį darbo“²²⁰.

Šioje darbo dalyje bus išsamiau nagrinėjamos studentams būdingos maginės-religinės praktikos ir jų sąsajos su lytimi, studijuojama mokslų sritimi bei kursu. Tai pasirinkta nagrinėti dėl to, kad jau nuo XX a. pr. atliekami įvairaus pobūdžio su studentų tikėjimais susiję tyrimai²²¹, kurių vienas iš esminių statistinių kintamųjų duomenų yra lytis, studijuojama mokslų sritis, kursas ar amžius ir kt. Darbe siekiama išsiaiškinti ne tik galimas studentų maginių-religinių

²¹⁶ VDU ER b. 1195, anketa nr. 38. Inf. VDU studentė, 23 m., gim. Šiūparių km., studijuoja filosofiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²¹⁷ VDU ER b. 1195, anketa nr. 69. Inf. VDU studentė, 21 m., gim. Tauragėje, studijuoja politikos mokslus, Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²¹⁸ VDU ER b. 1195, anketa nr. 36. Inf. VDU studentė, 22 m., gim. Kauno r., studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²¹⁹ VDU ER b. 1195, anketa nr. 97. Inf. VDU studentas, 23 m., gim. Šiauliuose, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²²⁰ VDU ER b. 1195, anketa nr. 95. Inf. VDU studentas, 22 m. gim. Kaune, studijuoja istoriją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²²¹ Žr. *Tyrimų ir šaltinių apžvalga*, p. 13–30.

praktikų sąsajas su lytimi, studijuojama mokslų sritimi, kursu, bet ir kiek tyrimo metu gauti rezultatai patvirtina ankstesnių studentų magijos tyrimų rezultatus.

II. 1. Maginės-religinės praktikos ir lytis

Tyrimo metu (2006–2012 m.) respondentams buvo pateikiamos atvirų klausimų anketos, kuriose išskirtos pagrindinės pozicijos (klausimų blokai), susijusios su įtaka pasisekimui / nepasisekimui per egzaminą: amuletai / talismanai, laimingi skaičiai, maldos, specifiniai veiksmai prieš egzaminus (be mokymosi), nuotaika / elgsena / mėnuo / mėnesio diena / savaitės diena, astrologinės prognozės / horoskopai²²², sapnai, apranga / spalva, naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas, higienos laikymasis / nesilaikymas – galvos netrinkimas / barzdos neskutimas, išskirtinis kelias / maršrutas / susiję tikėjimai. 2006 m. apklausti įvairių specialybių VDU studentai, 2008 m. – VDU studijuoti atvykę ERASMUS studentai, 2009–2012 m. – VDU, VU, VGTU, KU, ŠU, LSVMU, KTU studentai. Toliau nagrinėsime skirtingais tyrimo etapais gautus rezultatus – maginių-religinių praktikų specifiką ir pasiskirstymą lyties atžvilgiu²²³ (žr. 4 lentelę).

Amuletai / talismanai. VDU studentų anketinės apklausos (2006 m.) rezultatai parodė, kad amuletai / talismanai būdingi ~35 % studentų bei ~33 proc. studentų. Vaikinams būdingi amuletai / talismanai – metras (raktų pakabutis), apatinės kelnaitės (raudonos), gintariniai pakabučiai, gintaro gabalėlis ant odinės virvutės (runa), tušinukas, koją juosiantys karoliukai, spyruoklės formos žiedas, grandinė su pakabučiais (kryželis ir Mergelės Marijos atvaizdas), kulka, doleris, Budos statulėlė. Merginoms būdingi amuletai / talismanai – drambliuko statulėlė, įvairūs pakabučiai (iš gintaro, akmenų), auksiniai, sidabriniai žiedai, žiedas su krištoline akute, sidabrinės grandinės, Marijos paveikslukas, rožančius, gintarinė širdelė, skarabėjus, minkštas žaislas (jautis), medinė žmogaus statulėlė, rašiklis, tušinukas, giliukas.

Atsižvelgiant į studentų turimų objektų buitinę paskirtį, išskirtos dvi amuletų grupės: 1) amuletai – papuošalai, 2) amuletai – aprangos elementai. Talismanams priskirtini įvairūs rašikliai, Marijos paveikslėlis, širdelė, kulka, gintaro gabalėlis ant odinės virvelės, raktų pakabutis (metras), doleris, rožinis, ant kojos dėvimas karoliukų vėrinys, rutuliukas, drambliukas, skarabėjus, gilė²²⁴. Jie yra „nešiojami su savimi“ maginiai objektai. Išskirtos šios talismanų grupės: 1) talismanai krikščioniški objektai, 2) talismanai statulėlės, 3) talismanai rašomosios priemonės, 4) talismanai „nusirašymo“ priemonės (studentų vadinamos „špargalkės“), 5) talismanai pinigai, 6) talismanai karinės pramonės gaminiai, 7) talismanai

²²² Šis klausimų blokas įtrauktas vykdant 2009–2012 m. Lietuvos studentų tyrimus.

²²³ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė; VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė.

²²⁴ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

matavimo priemonės, 8) talismanai medžio vaisiai. Didžiąją dalį studentų turimų amuletų ar talismanų sudaro papuošalai, mažesnę – statulėlės, rašomosios priemonės ir kt.

4 lentelė. Maginių-religinių praktikų, tikėjimų, individualių įsitikinimų pasiskirstymas pagal lytį

Maginės-religinės praktikos / tikėjimai, individualūs įsitikinimai	2006 m. (apklausti VDU studentai)		2009–2012 m. (apklausti VDU, KTU, VU, VGTU, KU, ŠU, LSVMU studentai)	
	Studentai	Studentės	Studentai	Studentės
<i>Amuletai / talismanai</i>	~35 %	~33 %	~24 %	~40 %
<i>Laimingi skaičiai</i>	~65 %	~43 %	~11 %	~11 %
<i>Maldos / prašymai / kreipimaisi / norai</i>	~26 %	~38 %	~29 %	~43 %
<i>Specifiniai veiksmai prieš egzaminus (žegnojimas, spjovimas per petį, beldimas į medį, kumščių laikymas)</i>	~42 %	~43	~34 %	~28 %
<i>Ypatinga nuotaika / elgsena</i>	~65 %	~78 %	~55 %	~70 %
<i>Astrologinės prognozės / horoskopai</i>	-	-	~5 %	~18 %
<i>Sapnai</i>	~13 %	~20 %	~5 %	~19 %
<i>Apranga / spalva</i>	~39 %	~26 %	~11 %	~25 %
<i>Naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas</i>	~3 %	~19%	~16 %	~18 %
<i>Higienos laikymasis / nesilaikymas – galvos netrinkimas / barzdos neskutimas</i>	~26 %	~12 %	~11 %	~16 %
<i>Išskirtinis kelias / maršrutas / susiję tikėjimai</i>	~3%	~3%	~8 %	~5 %

Amuletai ar talismanai dažnai yra padaryti iš metalo (sidabro, geležies, aukso), akmens (gintaro, krištolo), rečiau – iš popieriaus, plastmasės, medžio, gipso, gumos, stiklo, porceliano ir kt.²²⁵

2008 m. apklausti VDU atvykę studijuoti ERASMUS studentai. Paaiškėjo, kad amuletai ir talismanai yra būdingesni ERASMUS studentėms nei studentams. Didžioji dalis visų studentų, turinčių amuletus ar talismanus, sudaro studentės merginos²²⁶. Užsienio studentai mini šiuos amuletus: karoliai su daugybe akmenukų, medalionas, pakabutis (pentagrama). Talismanai: bavariškas smurfas (*bavarian smurf*), mažas akmeninis gyvūnėlis, rašiklis²²⁷. Kaip ir tarp VDU studentų, taip ir tarp užsieniečių yra daugiau paplitę amuletai papuošalai, bei

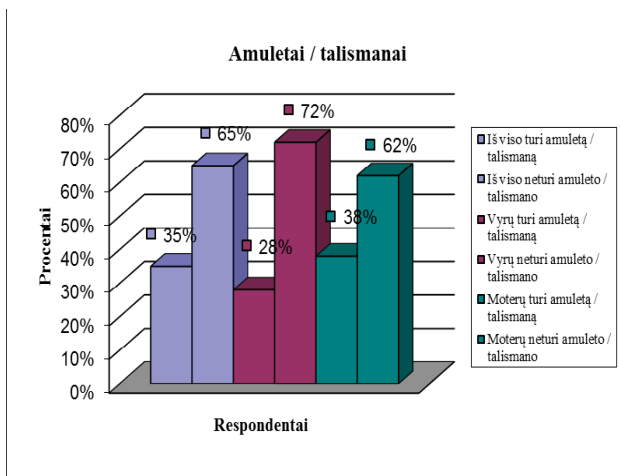
²²⁵ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²²⁶ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²²⁷ VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

talismanai statulėlės. Populiariausi metaliniai amuletai papuošalai bei plastikiniai talismanai rašomosios priemonės²²⁸. Lietuviai VDU studentai daugiau minėjo metalinius (geležis, auksas, sidabras) amuletus papuošalus ir akmeninius talismanus statulėles²²⁹.

2009–2012 m. tyrimo rezultatai (lyginant su 2006 bei 2008 m. atiktais tyrimais) skiriasi ne tiek amuletų ar talismanų specifika, kiek jų pasiskirstymu vienos ar kitos lyties atžvilgiu. Tyrimas parodė, kad amuletai / talismanai būdingi ~40 % studentų bei ~24 % studentų. Taigi merginos amuletams / talismanams teikia didesnę reikšmę nei vaikinai (žr. 2 pav.).

2 pav. Amuletų / talismanų pasiskirstymas pagal lytį (2009–2012 m.)

Vaikinams būdingi amuletai / talismanai – taturuotė su baltiškais simboliais, gausybės ragas ir kryželis, šventinta duona, skalbinių segtukas, 1 dolerio kupiūra, pakabutis su ametistu, pakabutis su gintaru, sidabrinės grandinėlės su kryželiu, Šv. Marijos medalionu, tušinukas, apyrankės, laikrodžiai, statulėlės, kulka, kašmyro megztnis. Merginoms būdingi amuletai / talismanai – Marijos medalionas, sidabrinis Mergelės Marijos medalionas, sidabrinė pasagėlė, sidabrinis angeliukas, sidabrinis pakabutis su Kristumi, medinis rožinis, sidabrinis medalionas, senas vaikiškas laikrodis, sidabrinis pakabutis ir žiedas, sidabrinis, auksinis žiedas, sidabrinė grandinėlė su kryžiuku, metalinis kryžiukas, pakabutis su Marija, graikinis riešutas, sidabrinė grandinėlė su angeliuku, titnago gabalas, gilė, tušinukas, metalinė, molinė varlytė, sidabrinis, molinis drambliukas, tie patys drabužiai ir tušinukas, šventinta Agotos duona, sidabriniai auskarai, šventųjų paveikslėliai, apyrankės, pakabučiai iš šventų vietų, medinis kryželis, gintarinis pakabutis, sidabrinis žiedas su zodiako ženklais, įvairių valiutų pinigai, moneta (slovakiška), zodiako ženklo akmuo (auskarai ir pakabutis), sidabrinis katinas, paruoštukės (prie

²²⁸ VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²²⁹ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

amuletų ar talismanų paruoštukės priskiriamos atsižvelgiant į tai, kad jas studentės nešasi į egzaminą dėl sėkmės (dėl visa ko), bet jomis praktiškai nesinaudoja²³⁰.

Pažymėtina, kad studenčių amuletai / talismanai dažnai yra papuošalai iš tauriųjų metalų (aukso, sidabro). Nemažai krikščioniškos kilmės objektų, statulėlių. Didžiausią amuletų / talismanų dalį sudaro papuošalai: žiedai, apyrankės, auskarai, grandinėlės, pakabučiai. Visa tai iš esmės patvirtina pirmajame tyrimo etape gautus rezultatus. Kita vertus, nors vaikinių amuletai / talismanai ypač neišsiskiria, amuletų / talismanų papuošalų nešiojimas jiems nėra tiek būdingas.

Laimingi skaičiai. 2006 m. atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad laimingiems skaičiams reikšmę teikia ~65 % VDU studentų bei ~43 % studenčių. Vaikinams būdingi laimingi skaičiai – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 15, 22, 33, minimi poriniai skaičiai bei 69. Populiariausi skaičiai – 4, 5, 7. Merginoms būdingi skaičiai – 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 19, 67. Dažniausiai minimi laimingi skaičiai – 2, 3, 5, 7, 8, 9, 13. Dauguma laimingų skaičių tarp VDU vaikinių ir merginų tiriamų grupių sutampa. Laimingo skaičiaus pasirinkimo motyvai taip pat neretai sutampa. Laimingo skaičiaus pasirinkimą studentai motyvuoja įvairiai. Jis gali būti pasirenkamas dėl tos priežasties, kad lydi studentą gyvenime (pvz., mokykloje sąraše jis buvo penktas, krepšinio komandoje žaidė penktuoju numeriu ir kt.): „Turėdavau, kai „kašę“ žaisdavau, 7 Nr.“²³¹ „Dažnai pasitaiko gyvenime tas skaičius.“²³² „Todėl, kad mano laimingiausias skaičius nuo mažens. Klasėj pastoviai 9 būdavau.“²³³ Skaičius gali sutapti su studento gimimo data: „Nežinau. Visur rašo, kad laimingas. Gal dėl to, kad 7 mėn[esi] gimiau.“²³⁴ Laimingą skaičių kartais pasako būrėja: „Būrėja išbūrė, kai maža buvau, gal 12 m.“²³⁵ Studentas atlieka testus ar laimi loterijoje: „Nes pagal testus, pateiktus žurnaluose, ar būrimus tai mano laimingiausias skaičius.“²³⁶ „Kažkaip kaip loterijose būdavo išeidavo“²³⁷ ir kt. Gali būti argumentuojama tuo, kad skaičiai kažką simbolizuoja (gausimą pažymį, begalybę, stiprybę), yra nelyginiai ir kt.: „Dėl to, kad

²³⁰ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²³¹ VDU ER b. 1195, anketa nr. 3. Inf. VDU studentas, 22 m., gim. Kaune, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²³² VDU ER b. 1195, anketa nr. 15. Inf. VDU studentė, 21 m., gim. Lenkijoje (Seinuose), studijuoja Humanitarinių mokslų fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²³³ VDU ER b. 1195, anketa nr. 17. Inf. VDU studentas, 24 m., gim. Šiauliuose, studijuoja Humanitarinių mokslų fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²³⁴ VDU ER b. 1195, anketa nr. 24. Inf. VDU studentė, 22 m., gim. Marijampolėje, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²³⁵ VDU ER b. 1195, anketa nr. 5. Inf. VDU studentė, 23 m., gim. Biržuose, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²³⁶ VDU ER b. 1195, anketa nr. 45. Inf. VDU studentė, 22 m., gim. Vilkaviškyje, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²³⁷ VDU ER b. 1195, anketa nr. 37. Inf. VDU studentė, 19 m., gim. Lazdijuose, studijuoja Gamtos mokslų fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

reiškia begalybę, pati taip manau.²³⁸ Svarbu ir tai, kad egzistuoja vidinis įsitikinimas, kad pasirinktas skaičius yra laimingas. Tačiau dažniausiai VDU studentai skaičių reikšmių nežino, t. y. laimingais juos laiko atsitiktinai²³⁹.

VDU studijuojantys ERASMUS studentai įvardijo tokius skaičius: 9, 5, 13 ir skaičių fi , kuris, anot pateikėjo, yra lygus 1,67 (pateikėjas nurodė kiek netikslių skaičiaus reikšmę; skaičius fi yra lygus 1,618). Dažniausiai minimi skaičiai – 9, 13²⁴⁰. VDU lietuvių studentai taip pat mini šiuos skaičius (išskyrus fi), tačiau jų įvairovė kur kas didesnė. Tai, žinoma, priklauso ir nuo didesnio apklaustų lietuvių studentų skaičiaus. Skaičius „9“ yra vienas iš dažniausiai minimų skaičių ir tarp lietuvių VDU studentų, taip pat skaičiai 5 ir 7²⁴¹.

Laimingi skaičiai pasirenkami dėl įvairių priežasčių: „Trylika, nes niekas jo nemėgsta“ (*13, because nobody like it*)²⁴²; „Fi - > auksinė proporcija“ (ϕ - > *Golden proportion*)²⁴³; „Devyni, nes tai mano antras gimimo skaičius ir aš neatsimenu, ką tai tiksliai reiškia, bet aš apie tai skaičiumi ezoterinėje literatūroje“ (*9, because it's my second birth number and I don't remember what it mean exactly, but I read about it in ezoterical liter[ature]*)²⁴⁴. Tiek lietuvių, tiek ir užsienio studentai skaičių pasirinkimą argumentuoja panašiai. Tai gali priklausyti, kaip jau minėta, nuo gimimo datos, skaitytos literatūros ir pan. Apklausti studentai skaičių reikšmių dažniausiai nežino²⁴⁵.

2009–2012 m. atliktas tyrimas parodė, kad laimingi skaičiai yra lygiai svarbūs tiek įvairiuose Lietuvos universitetuose studijuojančioms merginoms, tiek vaikinams (žr. 3 pav.). Merginoms būdingi laimingi skaičiai –2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 88. Vaikinams būdingi laimingi skaičiai – 4, 5, 7, 8, 11, 13, 44, 47, skaičius $\phi=1,67$ ²⁴⁶. Dauguma laimingų skaičių tarp vaikinių ir merginų tiriamų grupių sutampa. Neretai kreipiamas dėmesys į lyginius arba dviženklis skaičius, sudarytus iš dviejų vienodų skaitmenų (pvz., 44 ar 88). Tokie rezultatai patvirtina ir pirminiuose tyrimo etapuose gautus rezultatus laimingų skaičių įvairovės atžvilgiu. Tiesa, skiriasi procentinė išraiška – laimingi skaičiai lygiai būdingi tiek merginoms, tiek vaikinams.

²³⁸ VDU ER b. 1195, anketa nr. 33. Inf. VDU studentė, 21 m., gim. Naujojoje akmenėje, studijuoja verslo administravimą. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²³⁹ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²⁴⁰ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²⁴¹ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

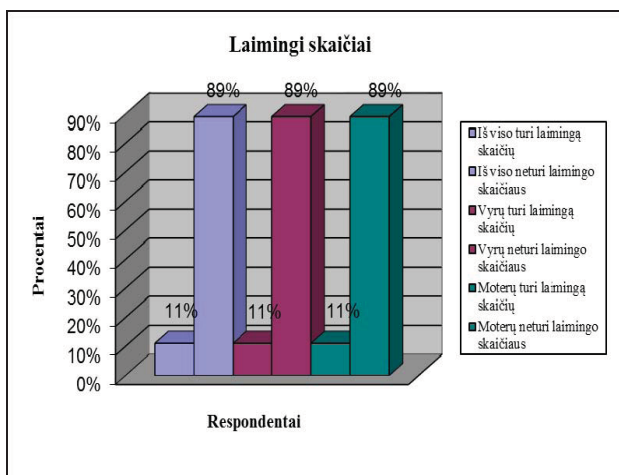
²⁴² VDU ER b. 1394, anketa nr. 15. Inf. VDU ERASMUS studentas, 23 m., gim. Ispanijoje. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁴³ VDU ER b. 1394, anketa nr. 24. Inf. VDU ERASMUS studentas, 24 m., gim. Ispanijoje, studijuoja informatiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁴⁴ VDU ER b. 1394, anketa nr. 18. Inf. VDU ERASMUS studentė, 22 m., gim. Latvijoje, studijuoja filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁴⁵ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁴⁶ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

3 pav. Laimingiems skaičiams prieš egzaminus teikiamos reikšmės pasiskirstymas pagal lytį

Maldos / prašymai / kreipimaisi. 2006 m. atliktas tyrimas parodė, kad meldimasis, kreipimasis į Dievą prieš egzaminus daugiau būdingas VDU studentėms merginoms (~38 %) nei vaikinams (~ 26 %). Vis dėlto ir individualios, ir bažnytinės maldos yra būdingos tiek vaikinams, tiek merginoms. Būdingesnis individualus kontaktas su aukščiausiąja esybe. Antrajame tyrimo etape (2008 m.) paaiškėjo, kad savos kūrybos maldas mini ir nemaža dalis ERASMUS studentų: „Aš prašau Dievo, kad jis būtų su manimi ir man padėtų“ (*I am asking God to be with me and to help me*)²⁴⁷. „Aš kalbu su savo Dievu. Jokių ypatingų maldų“ (*I speak to my „God“, no special prayers*)²⁴⁸.

Dažniausiai VDU lietuvių ir užsienio studentai maldas kalba vieną kartą. Rečiau maldos kalbamos du kartus²⁴⁹. Dažnai VDU studijuoti atvykę ERASMUS studentai ne tik paaiškina, kiek kartų kalba maldas, bet ir kada, kokiomis aplinkybėmis: „Dukart: naktį prieš egzaminą ir vykdamas į universitetą. Nes aš tikiu, kad tai padeda. Aš tikiu Dievu“ (*2 times (night before exam and during the way to university) because I believe it works (I believe in God)*)²⁵⁰. „Maždaug dvi dienas prieš egzaminą“ (*About 2 days before the exam*)²⁵¹. „Aš nežinau. Aš meldžiuosi, kai jaučiu, kad turiu tai padaryti“ (*I don` t know . I pray when I feel I should do it*)²⁵².

²⁴⁷ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁴⁸ VDU ER b. 1394, anketa nr. 1. Inf. VDU ERASMUS studentė (kitų duomenų nenurodė). Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

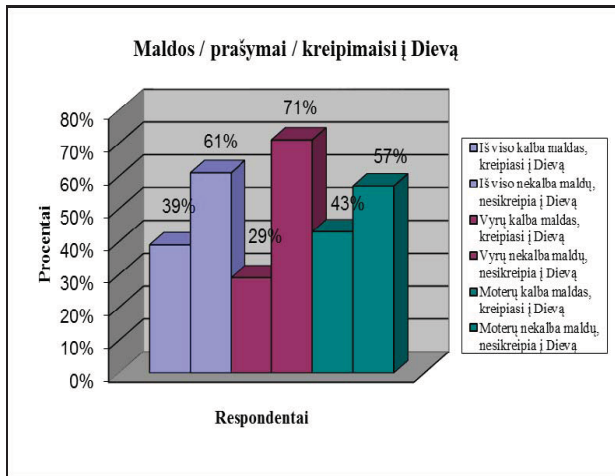
²⁴⁹ VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁵⁰ VDU ER b. 1394, anketa nr. 12. Inf. VDU ERASMUS studentė, gim. Lenkijoje, studijuoja Humanitarinių mokslų fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁵¹ VDU ER b. 1394, anketa nr. 8. Inf. VDU ERASMUS studentė, 23 m., gim. Lenkijoje, studijuoja ekonomiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁵² VDU ER b. 1394, anketa nr. 17. Inf. VDU ERASMUS studentė, 22 m., gim. Latvijoje, studijuoja filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

Reikėtų pažymėti, kad maldų kalbėjimas yra būdingas daugiau moteriškajai lyčiai tiek tarp VDU lietuvių, tiek tarp užsienio studentų.

4 pav. Teikiamos reikšmės maldoms, prašymams prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį

2009–2012 m. atliktų tyrimų rezultatai buvo, kaip ir 2006 bei 2008 m. atliktų tyrimų. Net ir apklausus skirtingų Lietuvos universitetų studentus, paaiškėjo, kad meldimasis, kreipimasis į Dievą prieš egzaminus būdingas daugiau studentėms (~43 % studentėlių ir ~29 % studentų teikia reikšmę maldoms prieš egzaminus) (žr. 4 pav.). Tiesa, pažymėtina, kad individualias ir bažnytines maldas kalba tiek vaikinai, tiek merginos.²⁵³ Esminių skirtumų ar specifikos maldų atžvilgiu nematyti. Plačiau maldos analizuotos skyriuje „Magijos ir religijos perskyros ir sąsajos“.

Specifiniai veiksmai prieš egzaminus. 2006 m. VDU vykusio studentų anketinė apklausa parodė, kad specifiniai veiksmai²⁵⁴ prieš egzaminus yra panašiai paplitę tarp studentų (~42 %) ir studentėlių (~43 %). Tiek merginos, tiek vaikinai dažniausiai mini beldimą į medį ir spjovimą per petį. Šioms praktikoms yra aktualus jų atlikimo skaičius – 3 kartai. Neretai spjaunama per petį ir beldžiama į medį kartu. Ir vaikinai, ir merginos rečiau mini tokius veiksmus prieš egzaminus kaip žegnojimasis ar kumščių laikymas.

2008 m. atliktas tyrimas parodė, kad minėti specifiniai veiksmai prieš egzaminus nėra itin paplitę tarp VDU studijuoti atvykusių ERASMUS studentų. Dažnai studentai konkrečiai neatsako, kiek kartų reikia atlikti konkretų veiksmą: „[vairiai. Aš neskaičiuoju“ (*Depends, don't count them*)²⁵⁵. „Kartais aš beldžiu į medį, bet nelabai dažnai“ (*Sometimes, I knock into the*

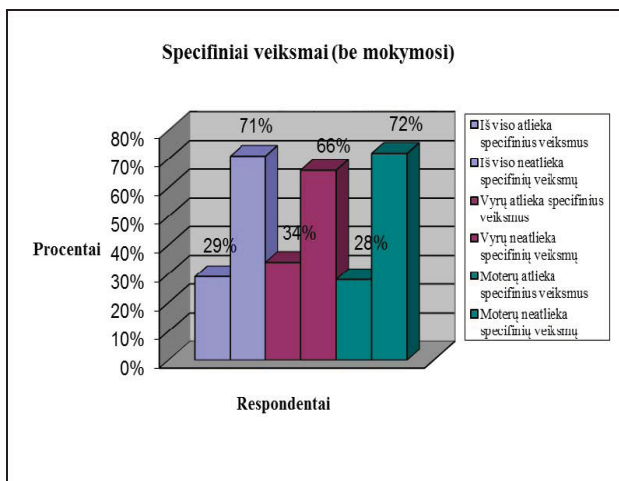
²⁵³ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012 m.

²⁵⁴ 2006 m. tyrime naudotas klausimynas, kuriame nurodyti konkretūs specifiniai veiksmai prieš egzaminus: spjovimas per petį, beldimas į medį, kumščių laikymas, žegnojimasis. Tai atsispindi ir respondentų atsakymuose.

²⁵⁵ VDU ER b. 1394, anketa nr. 1. Inf. VDU ERASMUS studentė (kitų duomenų nenurodė). Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

wood, but it is not very frequently)²⁵⁶. Retas studentas mini, kad veiksmą reikia atlikti du kartus ar ne daugiau nei vieną kartą: [kalba apie žegnojimąsi ir kumščių laikymą] „Du kartus. Kodėl? Kad gerai jausčiausi ir tikėčiau savimi, ir juokais“ (*Two times, why? To feel myself and to trust in me and for joke*)²⁵⁷. [Kalba apie žegnojimąsi] „Ne daugiau kaip vieną kartą“ (*Not more than ones*)²⁵⁸.

2009–2012 m. apklausa vykdyta platesniame studentų rate visoje Lietuvoje. Susisteminius tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad šios maginės-religinės praktikos būdingesnės vaikinams: ~34 % studentų bei ~28 % studentėlių teigia, jog specifiniai veiksmai prieš egzaminus turi įtakos jų egzaminų rezultatams. Sunku pasakyti kodėl, bet prieš egzaminus daugiau dėmesio į specifinius veiksmus kreipia vaikinai negu merginos (žr. 5 pav.).

5 pav. Teikiamos reikšmės specifiniams veiksams (be mokymosi) prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį

Šie veiksmai gali būti racionaliai paaiškinami arba racionaliai nepaaiškinami (pasitaiko įvairių atsakymų). Skirtingai nei atliekant 2006 bei 2008 m. tyrimus, specifiniai veiksmai klausimyne neišvardyti, todėl atsiskleidė kur kas didesnė jų įvairovė. Tai – „Silva“ metodas²⁵⁹, specifinė mityba (šokoladas), alus, kvėpavimas, į egzaminą ateinama pėsčiomis, sportas, poilsis, miegas, paruoštukių darymas, nesimokymas paskutinę naktį, susikaupimas motyvuojančiais posakiais. Merginoms būdinga: meldimasis, mantrų kartojimas, mintimis prašoma, kad pasisektų, apsilankymas bažnyčioje, raminanti melisų arbata, mityba (šokoladas, saldumynai), alus,

²⁵⁶ VDU ER b. 1394, anketa nr. 13. Inf. VDU ERASMUS studentas, 23 m., gim. Ispanijoje (dabar gyvenantis Suomijoje), studijuoja kompiuterinę inžineriją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁵⁷ VDU ER b. 1394, anketa nr. 21. Inf. VDU ERASMUS studentas, 23 m., gim. Prancūzijoje, studijuoja ekonomiką, vadybą. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁵⁸ VDU ER b. 1394, anketa nr. 3. Inf. VDU ERASMUS studentė, gim. Latvijoje. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁵⁹ „Silva“ metodas paprastai įvardijamas kaip „naujausiais moksliniais tyrimais paremta proto valdymo sistema, kurioje panaudojami anatomijos, biologijos, medicinos, psichologijos pasiekimai, suteikiama daug galimybių pažinti save, užslėptus resursus ir savo smegenų potencialą“ (www.silvametodas.lt).

paruoštukių darymas kaip žinojimo apie galimą pagalbą, drąsumo išraiška, jūros kvėpavimo pratimai, mankšta, geras nusiteikimas ir išsimiegojimas, beldimas į medį, žegnojimas, galvos papildomas išsitrinkimas, po lova pasidedamos knygos / užrašai, žiūrėjimas į palankias spalvas, medžiagos perrašinėjimas, atsipalaidavimas tyloje po pusvalandį ar daugiau, prieš atsiskaitymą konkrečios dainos klausymas²⁶⁰.

Ypatinga nuotaika / elgsena. 2006 m. VDU universitete atliktas tyrimas parodė, kad nuotaika ar elgsena prieš egzaminus yra reikšminga ~65 % VDU studentų bei ~78 % studentėlių. Merginos kreipia daugiau dėmesio į egzamino dienos nuotaiką ar elgseną. Pasisekimą joms reiškia teigiama (gera, optimistiška, pakili, linksma ir kt.), taip pat neutrali nuotaika, ramybė, vidinis susikaupimas. Pasitaiko atvejų, kai pasisekimą per egzaminą lemia liūdna, bloga nuotaika arba pesimistiškas nusiteikimas. Tokie pavyzdžiai atspindi esminius atvirkštinės magijos principus. Nepasisekimą per egzaminą studentėms daugiau lemia bloga, liūdna, niūri nuotaika, blogas nusiteikimas, jaudulys, nesugebėjimas susikaupiti, panika, baimė. Dalis merginų nepasisekimą per egzaminą sieja su per dideliu atsipalaidavimu, linksma nuotaika. Vaikinams nuotaika ar elgsena prieš egzaminus taip pat turi didelę reikšmę. Pasisekimą jiems daugiau lemia linksma, gera, kartais neutrali nuotaika, susikaupimas, žvalumas, taip pat teigiama, jog svarbiausia ta koja išlipti iš lovos. Nepasisekimas per egzaminą daugiau siejamas su prasta nuotaika, piktumu, nervingumu, depresija, stresu. Pažymėtina, jog atvirkštinės magijos principas atsiskleidžia tik merginų atsakymuose.

2008 m. tyrimas parodė, kad nuotaika ar elgsena prieš egzaminus yra labai svarbi ne tik VDU lietuviams, bet ir VDU studijuoti atvykusiems ERASMUS studentams. Panašūs įsitikinimai yra paplitę tarp studentų ir studentėlių apylygiai. Ryškių skirtumų nespastebėta²⁶¹. Dauguma užsienio studentų mano, kad teigiamą įtaką jų egzaminų rezultatams daro tiesiog gera nuotaika, pozityvus mąstymas, pasitikėjimas savimi: „Gera nuotaika ir skaidrus protas“ (*Good mood and clear mind*)²⁶². „Geriau, jei aš taip pat esu su savo linksma bendramoksle“ (*Better if I'm also with my funny classmate*)²⁶³. Kartais minimas ryžtingumas, valia²⁶⁴. Teigiamos įtakos turi palaikomi ryšiai su šeima, draugais: „Tai, kokie yra santykiai su šeima, draugais“ (*Relationship state with my family, my friends*)²⁶⁵; nervinimasis²⁶⁶. Neigiamą įtaką jų egzaminų

²⁶⁰ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁶¹ VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²⁶² VDU ER b. 1394, anketa nr. 18. Inf. VDU ERASMUS studentė, 22 m., gim. Latvijoje, studijuoja filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁶³ VDU ER b. 1394, anketa nr. 6. Inf. VDU ERASMUS studentė, 25 m., gim. Italijoje, studijuoja verslą ir teisę. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁶⁴ VDU ER b. 1394, anketa nr. 5. Inf. VDU ERASMUS studentas (kitų duomenų nenurodė). Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

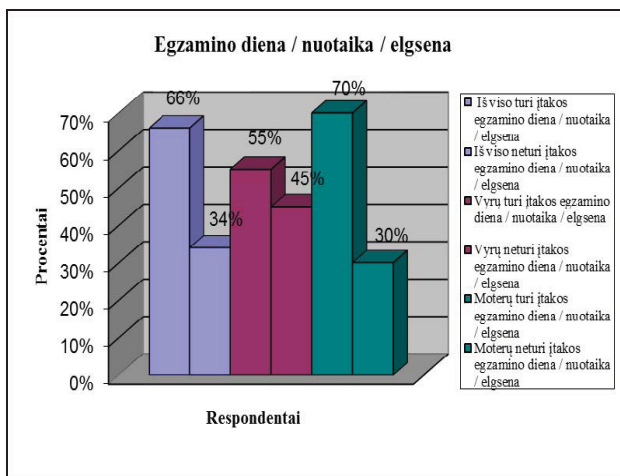
²⁶⁵ VDU ER b. 1394, anketa nr. 21. Inf. VDU ERASMUS studentas, 23 m., gim. Prancūzijoje, studijuoja ekonomiką, vadybą. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

rezultatams daro bloga dvasinė savijauta (nepasitikėjimas savimi, tikslo neturėjimas, pyktis, liūdesys, baimė it kt.), bloga fizinė savijauta: „Baimė, liūdesys, bandymas nuspėti gera ir bloga, per didelis susijaudinimas“ (*Fear, sadness, preoccupations (of good and bad), too much excitedness*)²⁶⁷.

Esminių skirtumų tarp VDU užsienio ir lietuvių studentų nuotaikos ar elgsenos prieš egzaminus nepastebėta, nes, kaip matyti, tai yra daugiau psichologinio pobūdžio tikėjimai / įsitikinimai. Teigiamos įtakos egzaminų rezultatams dažniausiai turi teigiamos emocijos. Tarp užsienio studentų teigiamos įtakos egzaminų rezultatams, ko nemini lietuvių studentai, turi santykiai su artimaisiais. Neigiamos įtakos egzaminų rezultatams tiek lietuvių, tiek užsienio studentams turi neigiama dvasinė bei fizinė savijauta.

2009–2012 m. panašus tyrimas atliktas skirtinguose Lietuvos universitetuose. Klausimynas papildytas naujais klausimais, susijusiais su mėnesio, mėnesio dienos, savaitės dienos, kurią laikomas egzaminas, reikšme. Tyrimo rezultatai labai panašūs į 2006, 2008 m. atliktų tyrimų rezultatus. Nuotaika ar elgsena prieš egzaminus yra itin aktuali tiek vaikinams, tiek merginoms. Tačiau merginos vis tik daugiau dėmesio kreipia į egzamino dienos nuotaiką, elgseną ar mėnesio, savaitės dieną (žr. 6 pav.).

6 pav. *Teigiamos reikšmės egzamino nuotaikai, elgsenai prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį*

Nors dauguma įsitikinimų iš pirmo žvilgsnio atrodo gana logiški, t. y. susiję su tam tikrais psichologiniais momentais, racionaliai juos sunku paaiškinti, ypač įsitikinimus, tikėjimus, susijusius su atvirktinės magijos principu. Merginoms būdingi tikėjimai: jei nepasiseka ryte, nesiseka visą dieną; jei esi išsigandusi, nervinga, liūdna – blogai; puiki nuotaika, pasitikėjimas

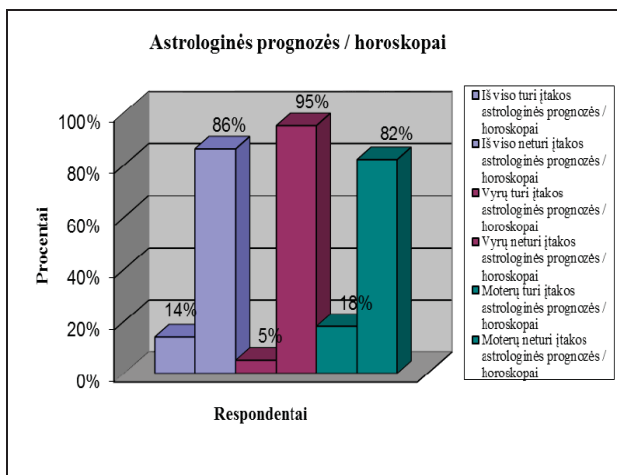
²⁶⁶ VDU ER b. 1394, anketa nr. 24. Inf. VDU ERASMUS studentas, 24 m., gim. Ispanijoje, studijuoja informatiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁶⁷ VDU ER b. 1394, anketa nr. 26. Inf. VDU ERASMUS studentė, gim. Vokietijoje. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

savimi, susikaupimas – gerai, teigiama pritraukia teigiamą; pesimistiškas nusiteikimas, kai sakai, kad nieko nemoki, neprisimeni, jaudinimasis, piktumas – gerai, per didelis pasitikėjimas savimi, puiki nuotaika – blogai (atvirkštinės magijos principas); nenoras rašyti, blogi įvykiai – blogai, puošimasis, ruošimasis, gera savijauta – bandymas pritraukti sėkmę, išsimiegojimas – gerai. Sėkmingos mėnesio dienos: gruodžio 13 [pateikėja šią dieną neteisingai įvardija kaip Švč. Mergelės Marijos dieną²⁶⁸], gruodžio 18 [pateikėja neteisingai sieja šią dieną su Švč. Mergelės Marijos Nekaltu Prasidėjimu²⁶⁹], gruodžio 14 d. – sesers gimtadienis.

Sėkmingesnės dienos, metai, kuriuos sudaro panašūs skaičiai, pvz., 2011 m. 11 d. Nesėkmingos dienos: penktadienis 13 d. – negerai; stengiamasi neiti laikyti egzaminų, kai būna 6 ar 13 d.; turi įtakos sėdėjimo vieta egzamino metu, per didelis darbštumas dieną prieš egzaminą – blogai. Vaikinams būdingi įsitikinimai / tikėjimai: geras nusiteikimas, gera nuotaika, susikaupimas, ramumas, šaltas blaivus protas, pasitikėjimas savimi, žvalumas – gerai; suirzimas, susijaudinimas, nerimas, miego trūkumas, bloga nuotaika – blogai. Svarbiausia vaikinams komfortabilumas ir teigiama savijauta. Tai esminis vaikinų ir merginų skirtumas. Atvirkštinės magijos principas tarp vaikinų nėra populiarus. Nesėkmingos savaitės dienos – ketvirtadienis²⁷⁰.

Astrologinės prognozės / horoskopai. Šis klausimų blokas įtrauktas į klausimą, tik apklausiant studentus skirtinguose Lietuvos universitetuose 2009–2012 m. Paaikškėjo, kad astrologinėms prognozėms / horoskopams prieš egzaminus teikia reikšmę daugiau merginos nei vaikinai (žr. 7 pav.).

7 pav. Teikiamos reikšmės astrologinėms prognozėms / horoskopams prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį

²⁶⁸ Gruodžio 13 d. pagal bažnytinį liturginį kalendorių yra minima šv. Liucija.

²⁶⁹ Švč. Mergelės Marijos Nekaltas Prasidėjimas pagal bažnytinį liturginį kalendorių minimas gruodžio 8 d.

²⁷⁰ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

Merginos vengia prieš egzaminą skaityti horoskopus, kad tai nedarytų įtakos jų rezultatams (vadinasi, tiki, kad jie galbūt turi įtakos); joms geriau nežinoti, ką lemia žvaigždės; pasiskaito ir nusprendžia, ar pasiseks, lemia tikėjimas tuo, ką skaito; skaito, bet nesureikšmina, horoskopai retai pasako, kaip bus. Vaikinams tai ne taip būdinga. Dažniausiai horoskopu tikima, jeigu jis yra priimtinas. Daugiau orientuojamasi į teigiama, o ne į neigiamą.

Sapnai. 2006 m. nustatyta, kad sapnus aiškinasi, interpretuoja daugiau VDU studentės merginos (~20 %) nei vaikinai (~13 %). Pasisekimą per egzaminą merginoms reiškia geri, spalvoti sapnai; kai susapnuoji, kad gauni blogą pažymį, viskas bus gerai; jei sapnuoja, kad bus sunku ar nepasiseks, realybėje bus lengva; jei nieko nesapnuoji, bus gerai; visi sapnai, išskyrus sapnus apie mirtį, nelaimes, yra gera žadantys. Nepasisekimą lemia: blogi sapnai; blogos patirtys (kai šmeižia, šaiposi) sapne; jei susapnuoji, kad gausi gerą pažymį, susapnuotas dešimtukas ar lengvas egzaminas; jei susapnuoji bulves, raudoną spalvą, bus negerai. Vaikinai pasisekimą per egzaminą sieja su gerais sapnais, geromis emocijomis, pramogomis, riejimusi, tiesiogiai nesuprantamais, bet nujaučiamos prasmės sapnais. Nepasisekimas per egzaminus siejamas su košmarais, liūdnais blogas emocijas sukeliančiais sapnais, netiesiogiai suprantamais sapnais, turinčiais prasmę. Nieko nesapnavimas taip pat yra siejamas su nepasisekimu.

Užsienio studentams panašus reiškinys nėra itin būdingas. Apie pasisekimą ar nepasisekimą per egzaminą spėja vien tik merginos²⁷¹. Užsienio studentėms pasisekimą per egzaminą reiškia blogi sapnai: „Kada man nepasisekė“ (*When I failed*)²⁷². „Blogi sapnai“ (*Bad dreams*)²⁷³. Tuo tarpu lietuvių studentams pasisekimą per egzaminą gali reikšti ne tik su blogomis emocijomis siejami sapnai. Dažnai sėkmė gali būti prognozuojama, jei sapnuojamos pramogos, pasilinksminimai, geros emocijos. Nepasisekimą per egzaminą užsienio studentėms reiškia geri sapnai: „Kada gaunu gerą pažymį“ (*When I get a good mark*)²⁷⁴. Tuo tarpu iš VDU lietuvių studentų atsakymų į pateiktus klausimus buvo įmanoma išskirti kur kas daugiau nepasisekimą per egzaminus reiškiančių sapnų grupių: 1) sapnai, kurie siejami su geromis emocijomis; 2) sapnai, kurie siejami su blogomis emocijomis; 3) sapnai, kurie siejami su tam tikrais objektais, spalvomis²⁷⁵.

2009–2012 m. vykdytų apklausų rezultatai buvo itin panašūs. Aiškintis sapnus būdinga didesnei daliai merginų (žr. 8 pav.). Kai kurios merginos tikrina, aiškinasi sapnų reikšmes: sapnuoti skaidrų vandenį – sėkmė / šaltinis (iš www.sapnai.net); susapnuoti nešvarų vandenį –

²⁷¹ VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

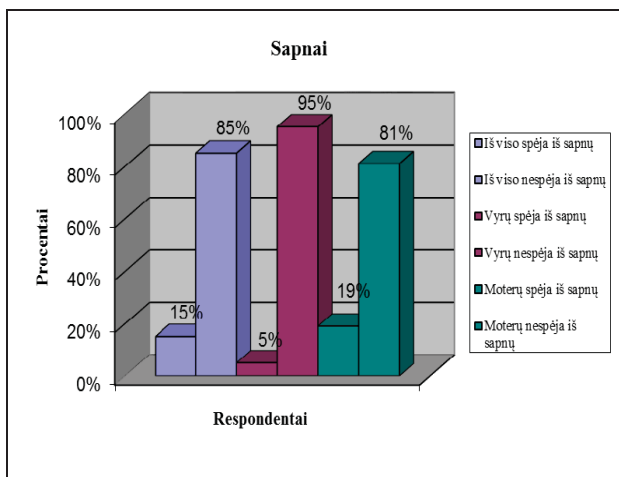
²⁷² VDU ER b. 1394, anketa nr. 19. Inf. VDU ERASMUS studentė, 22 m., gim. Latvijoje, studijuoja filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁷³ VDU ER b. 1394, anketa nr. 17. Inf. VDU ERASMUS studentė, 22 m., gim. Latvijoje, studijuoja filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁷⁴ VDU ER b. 1394, anketa nr. 19. Inf. VDU ERASMUS studentė, 22 m., gim. Latvijoje, studijuoja filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁷⁵ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

dažnai nepasiseka; jei susapnuoji žemą pažymį, gausi aukštą balą; sapnai perspėja apie įvykius, atspindi tikrovę; susapnuojamas valstybinio egzamino pažymys, atspėjamas egzamino klausimas; merginos klauso sapnų ir elgiasi pagal sapną; jei sapnas ryškus ir rimtas, paskaitoma sapno reikšmė, iš to sprendžiama apie dieną; apie pasisekimą, nepasisekimą pranašauja pranašingi sapnai, pavyzdžiui, susapnuotas pažymys; sprendžiama iš sapno (sapne pametamas skėtis), kad nepasiseks egzamine, bet spėjimas nepasitvirtina; sapnuose sužinomi brandos egzaminų rezultatai – sapnas pasitvirtina; ašaros sapnuose simbolizuoja laimę, pasisekimą; jei sapnuoji, kad išlaikai egzaminą, taip ir atsitinka, jei sapnuoji, kad neišlaikai, – vis tiek atsitinka, kad išlaikai (vadinasi, mergina prieina prie išvados, kad sapnai nieko nereiškia). Kai kurios sapnų nesureikškina, o aiškina viską per savo patyrimus. Tikima, kad spėti sapnus – pavojinga, taip įsiteigdamas gali pritraukti sėkmę / nesėkmę. Vaikiniai į klausimus, susijusius su sapnais, atsako lakoniškai (taip arba ne). Retas vaikinys savo atsakymą pakomentavo plačiau. Būdingiausi komentarai: gal ir turi įtakos; sapnai dažniausiai nulemia būsimos dienos nuotaiką²⁷⁶.

8 pav. Teikiamos reikšmės sapnams prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį

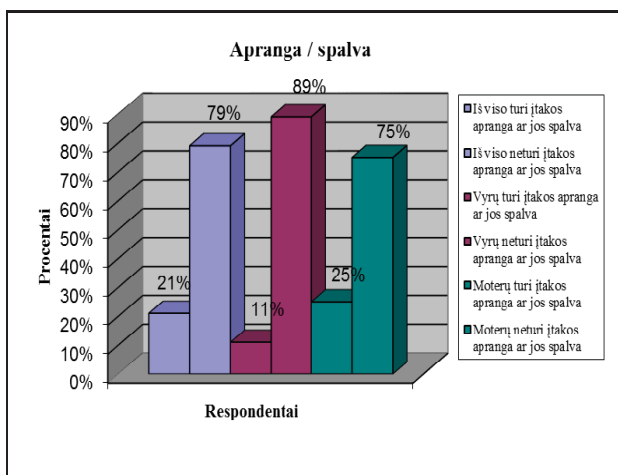
Apranga / spalva. 2006 m. nustatyta, kad ~39 % VDU studentų bei ~26 % studenčių mano, kad apranga ar jos spalva turi įtakos egzaminų rezultatams. Dauguma vaikinių prieš egzaminus rengiasi paprastai, laisvai, kasdieniškai. Kai kurie pabrėžia aprangos tvarkingumą, mini kostiumą. Dažniausiai patariama apsirengti neryškiai, tamsesnėmis, nekrinančiomis į akis spalvomis. Pasitaiko atvejų, kai minima konkreti spalva – raudona.

Studentės daugiau teikia reikšmę ne pačiai aprangai egzaminų metu (daugeliu atvejų patariama rengtis patogiai, kasdieniškai), bet pasirenkamai spalvai. Įdomu tai, kad merginos

²⁷⁶ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

išvardija kur kas daugiau konkrečių spalvų, kurios neša joms sėkmę per egzaminą: raudona, oranžinė, geltona (zodiako spalva), balta, juoda, mėlyna. Taip pat bendrai minimos pastelinės, ryškios (priverčia mąstyti), žemės spalvos. Gana dažnai VDU studentai lietuviai mini, jog apranga ar jos spalva turi įtakos jų egzaminų rezultatams. Tai nežymiai daugiau būdinga lietuvių merginoms nei vaikinams.²⁷⁷ Tuo tarpu vos pora užsienio studentų mini, jog apranga ar jos spalva turi įtakos jų egzaminų rezultatams (vienas vaikinai ir viena mergina). Mergina mini oranžinę spalvą. Apie jos reikšmę sužinojo iš populiariosios literatūros²⁷⁸. Vaikinai įvardija laikrodį kaip būtiną savo aprangos detalę, tačiau savo atsakymo nekomentuoja²⁷⁹. Keista, kad vaikinai nemini jo kaip turimo amuleto.

2009–2012 m. apklausus skirtinguose Lietuvos universitetuose studijuojančius žmones, nustatyta, kad daugiau merginoms nei vaikinai mano, kad apranga ar jos spalva turi įtakos egzaminų rezultatams (žr. 9 pav.).

9 pav. Teikiamos reikšmės aprangai, jos spalvai prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį

Tiek vaikinams, tiek merginoms svarbu, kad apranga būtų patogi, o tai yra visiškai racionaliai paaiškinama. Kiti būdingi studenčių tikėjimai: rengiamasi tais drabužiais, su kuriais pasisekė išlaikyti egzaminą; rengiamasi ryškių spalvų drabužiais; stengiamasi rengtis raudona spalva – ji pritraukia sėkmę; raudona spalva nubaido blogį – 7 kasytės, 7 raudonos gumytės; raudonos naujos kelnaitės; raudona spalva pritraukia laimę; žalsva, gelsva spalvos nuramina, padeda įsiminti; kai apsirengi juodai, gauni geresnį pažymį; priimtini pilki, juodi, violetiniai atspalviai; juoda spalva ramina, padeda susikaupti, ryškios spalvos – blaško, trukdo susikaupti; žiūri, ką

²⁷⁷ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²⁷⁸ VDU ER b. 1394, anketa nr. 18. Inf. VDU ERASMUS studentė, 22 m., gim. Latvijoje, studijuoja filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁷⁹ VDU ER b. 1394, anketa nr. 15. Inf. VDU ERASMUS studentas, 23 m., gim. Ispanijoje. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

pataria Palmira Kelertienė²⁸⁰; apsivelka kažką naujo, gražaus, pasipuošia. Vaikinai stengiasi racionaliai paaiškinti, kodėl jiems svarbi patogė, tvarkinga apranga. Tačiau yra ir išimčių, pavyzdžiui, kašmyro megztukas per egzaminus neša sėkmę²⁸¹.

Naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas. 2006 m. apklausos parodė, kad naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas prieš egzaminus daugiau turi įtakos VDU studentėms merginoms (~19 %) nei vaikams (~3 %). Dažnai naujo daikto įsigijimo / naujo drabužio dėvėjimo įtaka egzaminų rezultatams grindžiama nuotaika, kuri paveikia rezultatą, – dauguma merginų mano, kad naujų daiktų įsigijimas pakelia nuotaiką, padeda atsipalaiduoti. Analogiškai mąsto ir vaikinai. Keletas respondenčių mano, kad naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas turi blogos įtakos ir skatina išsiblaškę egzaminų metu.

Užsienio studentai naujų daiktų, drabužių pirkimą sesijos metu daugiau supranta kaip teigiamą dalyką egzaminų rezultatams: „Taip. Jei aš gerai jaučiuosi su tais drabužiais, tai aš būsiu daugiau užsidegęs, entuziastingas laikyti / išlaikyti egzaminus“ (*Yes. If I feel good in my clothes I will be more enthusiastic to take / pass my exams*)²⁸². „Taip, nes jei aš turiu keletą valandų poilsio (pavyzdžiui, apsipirkimas), aš esu mažiau nervinga ir atgaunu energiją“ (*Yes because if I have some hours to relax (f. e. shopping) I am less nervous and I recharge my energies*)²⁸³. Panašiai mano ir dauguma lietuvių studentų. Iš pateiktųjų atsakymų matyti, kad gera įtaka egzaminų rezultatams yra siejama daugiau su atsipalaidavimu, pakilesne nuotaika ir pan.

Mažesnė dalis užsienio ir lietuvių studentų teigė, kad naujų daiktų, rūbų pirkimas sesijos metu turi neigiamos įtakos jų egzaminų rezultatams²⁸⁴. Tik vienas užsienio studentas teigė, kad svarbūs pirkiniai neigiamai veikia egzaminų rezultatus, nes mokslams reikia tik ramybės²⁸⁵.

Naujų daiktų, drabužių pirkimas sesijos metu yra ne itin paplitęs reiškinys tarp šiuolaikinių lietuvių ir užsienio studentų. Tačiau daugiau pastarųjų mano, jog tai daro gerą įtaką egzaminų rezultatams.

2009–2012 m. atlikti tyrimai parodė, kad naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas turi įtakos tiek merginoms, tiek vaikams (merginoms šiek tiek daugiau; žr. 10 pav.). Tai patvirtina ankstesnių etapų tyrimo rezultatus. Dažnai yra aiškinama, kad naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas gerina nuotaiką, o tai savo ruožtu turi įtakos egzaminų

---

²⁸⁰ Palmira Kelertienė yra Lietuvoje populiarė astrologinių prognozių sudarytoja. Palmiros vardu taip pat leidžiamas astrologinės tematikos žurnalas „Palmiros žvaigždės“.

²⁸¹ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

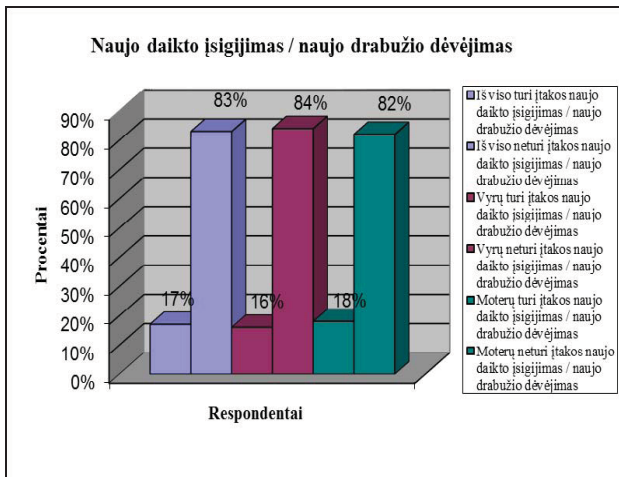
²⁸² VDU ER b. 1394, anketa nr. 21. Inf. VDU ERASMUS studentas, 23 m., gim. Prancūzijoje, studijuoja ekonomiką, vadybą. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁸³ VDU ER b. 1394, anketa nr. 6. Inf. VDU ERASMUS studentė, 25 m., gim. Italijoje, studijuoja verslą ir teisę. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁸⁴ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁸⁵ VDU ER b. 1394, anketa nr. 5. Inf. VDU ERASMUS studentas (kitų duomenų nenurodė). Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

rezultatams. Nauji daiktai / drabužiai blaško, bet ir pakelia nuotaiką, padeda geriau išlaikyti egzaminą. Vaikinų ir merginų atsakymai sutampa. Pasitaiko atvejų, kai mergina nesivelka naujų drabužių, nes jie neša nesėkmę, arba norint išmėginti sėkmę apsivelkamas naujas drabužis, įsigyjamas naujas tušinukas²⁸⁶.

10 pav. Teikiamos reikšmės naujo daikto įsigijimui, naujo drabužio dėvėjimui prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį

Higienos laikymasis / nesilaikymas – galvos nesitrinkimas / barzdos neskutimas. Jau 2006 m. apklausus tik VDU studentus nustatyta, kad nesiskusti barzdos prieš egzaminą yra būdinga ~26 % VDU studentų. Barzdos prieš egzaminą neskuta dėl įvairių priežasčių: tiesiog taip geriau jaučiasi, turi atrodyti paprastai ir pan. Šie studentai barzdą skutasi tik po egzamino. Likę studentai vaikinai blogiau jaustųsi, jei prieš egzaminą nesilaikytų elementarių higienos reikalavimų. ~12 % merginų mano, jog galvos nesitrinkimas prieš egzaminą gali nulemti egzamino rezultatus. Galvos nesitrinkimas prieš egzaminus paprastai siejamas su mokantis įgytų žinių išplovimu. Kai kurios merginos komfortabiliau jaučiasi išsitrinkusios galvą prieš egzaminus. Taigi galvos nesitrinkimas sąlygotų blogą savijautą, kuri turėtų įtakos prastesniems egzamino rezultatams.

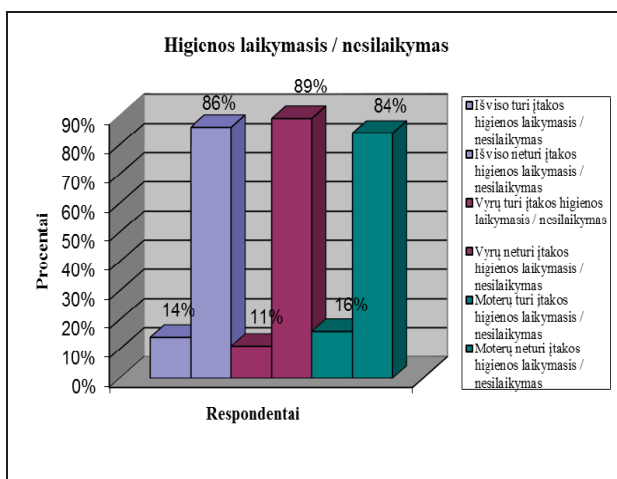
Užsienio studentams (vaikinams) barzdos skutimas prieš egzaminus ne itin aktualus ir žinomas reiškinys. Tačiau tai teigiamai veikia jų egzaminų rezultatus: „Taip, jeigu aš būsiu su ilga barzda, tai reikš, kad ilgai mokiausi“ (*Yes if I had a long beard it means I studied a lot*)²⁸⁷. Vienas studentas vaikinai teigė, kad tai jam siejasi su diskomfortu: „Taip. Aš mėgstu visada būti švarus. Man nerūpi barzda, bet jei aš neišsiplausiu galvos šį rytą, aš jausiuos blogiau“ (*Yes, I like*

²⁸⁶ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁸⁷ VDU ER b. 1394, anketa nr. 24. Inf. VDU ERASMUS studentas, 24 m., gim. Ispanijoje, studijuoja informatiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

to be clear always. I don't care the beard but if I don't wash the head this morning I feel worse)²⁸⁸. Dauguma lietuvių studentų vaikinių taip pat pabrėžia, jog neskutą barzdos, kad egzaminą išlaikytų, ir tik vos vienas pateikėjas siejo tai su diskomfortu²⁸⁹.

Tiek užsienio, tiek ir lietuvių studentėms merginoms galvos neplovimas daugiau asocijuojasi su nemaloniais dalykais, diskomfortu: „Jei pasirodai dėstytojui netvarkingas, nepadarysi jam gero pirmo įspūdžio. Tik tiek“ (*If you present yourself in front of the teacher dirty you don't give a good first impression. Only this*)²⁹⁰. Panašūs buvo ir apklausos, vykdytos kituose Lietuvos universitetuose 2009–2012 m., rezultatai. Higienos laikymasis ar nesilaikymas prieš egzaminus, kad pasisektų, yra retas reiškinys. Labiau higienos laikymuisi / nesilaikymui prieš egzaminus teikia reikšmės merginos nei vaikinai (žr. 11 pav.), nors pažymėtina, kad daugeliu atvejų tiek vaikinai, tiek merginos higienos nesilaikymą prieš egzaminus vertina neigiamai. Šią įtaką labiau suvokia kaip diskomfortą, galintį neigiamai paveikti egzaminų rezultatus. Retas vaikinai ar mergina teigia neplaunantys prieš egzaminą galvos. Vienas vaikinai laikėsi krepšininkams būdingo tikėjimo nesiskusti barzdos prieš varžybas.

11 pav. Teikiamos reikšmės higienos laikymuisi / nesilaikymui prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį

Išskirtinis kelias / maršrutas / susiję tikėjimai. 2006 m. nustatyta, kad išskirtinis kelias / maršrutas yra lygiai retai pasirenkamas tiek VDU studentų vaikinių (~3%), tiek merginų (~3%). Būdingiausi atsakymai: per Soborą, Laisvės alėja į universitetą; eina, kur malonu, ramu, netriukšminga; renkasi įprastą kelią, kad būtų kuo mažiau streso. Tuo tarpu tik viena užsienio studentė mergina minėjo specialų maršrutą, kuriuo eina, kad pasisektų per egzaminą: „Traukinių

²⁸⁸ VDU ER b. 1394, anketa nr. 22. Inf. VDU ERASMUS studentas, 25 m., gim. Ispanijoje. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

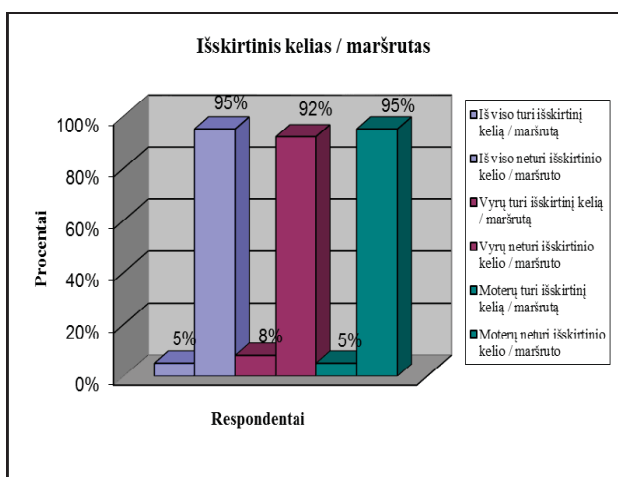
²⁸⁹ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

²⁹⁰ VDU ER b. 1394, anketa nr. 6. Inf. VDU ERASMUS studentė, 25 m., gim. Italijoje, studijuoja verslą ir teisę. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

stotyje Venecijoje aš einu pro pirmas duris, ne pro antras, nes tai būtų nesėkminga studentams“ (*In the train station of Venice I cross one door instead of the second one because it's unlucky for students*)²⁹¹. Paklausta, iš kur apie tai sužinojo, atsakė, kad tai tik studentų tradicija²⁹².

2009–2012 m. tyrimas patvirtino ankstesnių tyrimų rezultatus, kad išskirtinis tam tikro kelio ar maršruto kaip sėkmingo, laimingo pasirinkimas nelabai būdingas ir vaikinams, ir merginoms (šiek tiek labiau vaikinams; žr. 12 pav.). Merginoms būdinga: jei ką pamiršti, negalima grįžti atgal; stengiamasi eiti, važiuoti tuo pačiu keliu, kad nebūtų staigmenų; kelias gryname ore padeda nusiraminti, susidėlioti mintis; jos visada renkas kuo trumpesnę kelią. Vaikinams būdingi įsitikinimai: vienintelė sąlyga nevažiuoti jokių transportu, o eiti pėsčiomis, nes tai padeda susikaupti ir nusiteikti; jei perbėga kelią juoda katė, nusišpjaunama per kairį petį; pamatyti vaizdai gali pakelti nuotaiką ir kt.

12 pav. *Teikiamos reikšmės išskirtiniam keliui, maršrutui prieš egzaminus pasiskirstymas pagal lytį*

Susisteminus, palyginus visais tyrimo etapais surinktus duomenis (procentinė išraiška atspindi maginių-religinių praktikų paplitimą tarp studentų ir studentų) paaiškėjo, kad skirtingais tyrimo etapais tyrimo rezultatai lyties atžvilgiu šiek tiek, bet nežymiai kito. 2006 m. vykdytas VDU studentų tyrimas parodė, kad merginos žymiai daugiau reikšmės teikia 5 maginių-religinių praktikų teminėms grupėms: maldoms, nuotaikai / elgsenai, sapnams, aprangos spalvai, naujo daiktos įsigijimui, naujo rūbo dėvėjimui. Nežymiai skiriasi ar yra apylygiai rezultatai, kiek reikšmės amuletams / talismanams, specifiniams veiksams, išskirtiniam keliui / maršrutui prieš egzaminus teikia vaikinai ir merginos. Studentai vaikinai dominuoja tik tokiose maginių-religinių praktikų teminėse grupėse: laimingi skaičiai, higienos laikymasis / nesilaikymas. 2009–

²⁹¹ VDU ER b. 1394, anketa nr. 6. VDU ERASMUS studentė, 25 m., gim. Italijoje, studijuoja verslą ir teisę. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁹² VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

2012 m. apklausus VDU, KTU, LSVMU, VU, VGTU, KU, ŠU studentus paaiškėjo, kad tyrimo rezultatai daugiau patvirtina, negu paneigia 2006 bei 2008 m. vykdytų VDU studentų tyrimo rezultatus. Studentės daugiau žino maginių-religinių praktikų (8 iš 11 maginių-religinių praktikų teminių grupių). Tai – amuletai / talismanai, maldos, nuotaka / elgsena / mėnuo / mėnesio diena / savaitės diena, astrologinės prognozės / horoskopai, sapnai, apranga / spalva, naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas, higienos laikymasis / nesilaikymas – galvos netrinkimas²⁹³ (žr. 4 lentelę). Kitais atvejais pirmaujančias pozicijas užima studentai – specifiniai veiksmai prieš egzaminus (be mokymosi) ir išskirtinis kelias / maršrutas / susiję tikėjimai. Apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus nustatyta, kad maginės-religinės praktikos, susijusios su pasisekimu per egzaminus, būdingesnės studentėms negu studentams. Tokie rezultatai sutampa su daugelio mokslininkų XX a. atliktais studentų magijos tyrimais (F. B. Dresslaras, E. E. Emme, G. E. Lundeenas, O. W. Caldwellis, R. M. Zapf ir kt.). XXI a. matomos tos pačios tendencijos (R. Bhushan, L. I. Bhushanas, S. George, K. P. Sreedhar ir kt.). Vis dėlto nors skiriasi procentinė išraiška, kiekvienoje grupėje (studentų ir studentėjų) galime aptikti panašių tikėjimų / įsitikinimų, turimų laimingų skaičių ar objektų.

Tyrimo metu nustatyta, kad merginoms būdingiausia nešioti amuletus / talismanus, melstis, prašyti, kreiptis į Dievą, specifiskai nusiteikti, pasitelkti astrologines prognozes, aiškintis sapnus, tinkamai apsirengti (turint omenyje spalvą), įsigyti specifinį naują daiktą. Tyrimo rezultatai patvirtina B. A. Futrel tyrimo išvadas, kad moterys, norėdamos sumažinti stresą ar nerimą, labiau linkusios nešioti amuletus / talismanus ir ypatingai rengtis²⁹⁴.

Specifiniai veiksmai, išskirtinis kelias / maršrutas prieš egzaminus, laimingi skaičiai daugmaž vienodai būdingi tiek vaikinams, tiek merginoms. Nustatyta, kad maginių-religinių praktikų specifiška tarp merginų ir vaikinų nedaug skiriasi. Tiesa, atvirkštinės magijos principas, kalbant apie specifinį nusiteikimą prieš egzaminus, labiau būdingas merginoms, o ne itin vaikinams. Vaikiniai daugiau orientuojasi į teigiama, t. y. teigiama pritraukia teigiamą, o neigiama – neigiamą. Vaikiniai beveik nekreipia dėmesio į horoskopus (nebent jie būtų teigiami), retai aiškinasi sapnus ar aprangą suvokia kaip kažką „magiško“, o ne teikiančią patogumą.

M. Balikienė, tirdama blogos akies kompleksą šiuolaikinėje Lietuvoje, taip pat pastebėjo moteriškos lyties pranašumą vyrų atžvilgiu savo žiniomis apie blogą akį, tikėjimu ja. Dauguma nieko nežinojusių apie blogą akį buvo vaikinai. Mokslininkė taip paaiškina gautus rezultatus: „<...> [tai] galima būtų paaiškinti per maža vaikinų parengtimi priimti blogos akies konstrukta

²⁹³ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008.

²⁹⁴ Futrel B. A Closer Look at the Relationship Between Superstitious Behaviors and Trait Anxiety. *Rollins Undergraduate Research Journal*. Vol. 5, Issue 2, Art. 5, 2011, p. 1–8.

ir dalyvauti jo kūrime“²⁹⁵. Nors pastebėta, kad moterims šis reiškinys būdingesnis, M. Balikienė nėra linkusi teigti, jog moterys tiki bloga akimi daugiau nei vyrai: lauko tyrimų duomenys ir anoniminės apklausos rezultatai rodo, kad šiuolaikinėje Lietuvoje blogos akies komplekso raiška lyties požiūriu yra nevienoda. Moterys blogos akies idėją išreiškia ir akcentuoja intensyviau negu vyrai. Tačiau, remiantis šia išvada, jokių būdu negalima tvirtinti, kad šiuolaikinės Lietuvos moterys blogomis akimis tiki labiau negu vyrai²⁹⁶. Lygiai taip pat galima manyti ir apie magines-religines praktikas bei jų būdingumą vienai ar kitai lyčiai. Konkretias praktikas prieš egzaminus pripažįsta atliekančios daugiau moterys, bet tai nebūtinai rodo tai, kiek studentų apskritai tiki antgamtinių jėgų egzistavimu.

II. 2. Maginės-religinės praktikos ir studijuojama mokslų sritis

Šiame skyriuje atliktas kiekybinis tyrimas apibendrinamas tiek, kiek maginės-religinės praktikos susijusios su studijuojama mokslų sritimi. Respondentų atsakymai sugrupuoti taip, kad būtų atspindėta, kiek maginės-religinės praktikos būdingos tam tikrų mokslų sričių: humanitarinių mokslų (kalbos, etnologija, filosofija, menai ir kt.), tikslųjų mokslų (fizika, chemija, biologija, technikos mokslai ir kt.) ir socialinių mokslų (teisė, ekonomika, viešasis administravimas, sociologija, socialinė antropologija ir kt.), studentams. Buvo išvesta kiekvienos atskirai mokslų sričiai priklausančios studentų grupės procentinė išraiška, kuri nusako, kiek tiriamai grupei būdinga viena ar kita maginė-religinė praktika. Tyrimui naudoti 2009–2012 m. skirtinguose Lietuvos universitetuose (VDU, KTU, LSVMU, VU, VGTU, KU, ŠU) vykdytų anketinių apklausų metu surinkti duomenys. Siekiant pastebėti galimas pastovias maginių-religinių praktikų ir studijuojamos mokslų srities ryšio tendencijas, taip pat susisteminti ir palyginti 2006 ir 2008 m. VDU studentų apklausų metu surinkti duomenys (žr. 5 lentelę)²⁹⁷.

Iš lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad 2006, 2008 bei 2009–2012 m. vykdytų studentų apklausų rezultatai kiek skiriasi. Susisteminus 2006 ir 2008 m. duomenis paaiškėjo, kad maginių-religinių praktikų būdingumo vienai ar kitai mokslų sričiai procentinės išraiškos neretai yra didesnės palyginti su 2009–2012 m. atliktų tyrimų rezultatais. Taigi palyginus viso tyrimo metu gautus rezultatus nustatyta ir bendrų tendencijų, ir nesutapimų.

Amuletai / talismanai. 2006 ir 2008 m. bei 2009–2012 m. studentų apklausų rezultatai rodo, jog amuletai / talismanai neryškiai, bet daugiau būdingi tikslųjų mokslų atstovams (2006

²⁹⁵ Balikienė M. *Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija (Etnologija 07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012, p. 125.

²⁹⁶ Ten pat, p. 117.

²⁹⁷ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė; VDU ER b.1394. Surinko Eglė Savickaitė; VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė. 2006 m. tirtos tik maginės-religinės praktikos, jų specifika ir paplitimas tarp VDU studentų. Maginių-religinių praktikų ir studijuojamos mokslų srities santykis netirtas. Todėl tyrimo duomenys įvertinti iš naujo.

ir 2008 m. – ~42 %, 2009–2012 m. – 36 %), kiek mažiau humanitarinių (2006 ir 2008 m. – ~37 %, 2009–2012 m. – ~35 %) bei socialinių (2006 ir 2008 m. – ~26 %, 2009–2012 m. – ~31 %) mokslų atstovams. Skirtingais tyrimo etapais gauti rezultatai sutampa, procentinės išraiškos išlieka panašios.

5 lentelė. Maginių-religinių praktikų pasiskirstymas pagal studijuojamą mokslo sritį (2006 ir 2008 m. ir 2009–2012 m.)

Maginės praktikos / tikėjimai / įsitikinimai	Humanitarinių mokslų studentai		Tikslųjų mokslų studentai		Socialinių mokslų studentai	
	2006 ir 2008 m.	2009– 2012 m.	2006 ir 2008 m.	2009– 2012 m.	2006 ir 2008 m.	2009– 2012 m.
<i>Amuletai / talismanai</i>	~37 %	~35 %	~42 %	36 %	~26 %	~31 %
<i>Laimingi skaičiai</i>	~44 %	~19 %	~67 %	4 %	~38 %	~10 %
<i>Maldos / kreipimaisi / prašymai / mantros</i>	~42 %	~35 %	~17 %	20 %	~26 %	~43 %
<i>Specifiniai veiksmai prieš egzaminus (be mokymosi)</i>	~41 %	~19 %	~33 %	24 %	~36 %	~12 %
<i>Nuotaika / elgsena / savaitės diena / mėnuo / mėnesio diena</i>	~71 %	~49 %	75 %	56 %	~72 %	~69 %
<i>Astrologinės prognozės / horoskopai</i>	-	~11 %	-	8 %	-	~14 %
<i>Sapnai</i>	~27 %	~19 %	~8 %	4 %	~17 %	~14 %
<i>Apranga / spalva</i>	~29 %	~16 %	~25 %	16 %	~21 %	~12 %
<i>Naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas</i>	~20 %	~3 %	~8 %	4 %	~14 %	~7 %
<i>Higienos laikymasis / nesilaikymas</i>	~15 %	~5 %	17 %	8 %	~12 %	~5 %
<i>Barzdos neskutimas / galvos netrinkimas</i>	~15 %	~5 %	17 %	8 %	~12 %	~5 %
<i>Išskirtinis kelias / maršrutas / susiję tikėjimai</i>	~2 %	~8 %	0 %	4 %	~7 %	~5 %

Laimingi skaičiai. 2006 ir 2008 m. atliktų tyrimų rezultatai parodė, kad laimingiems skaičiams daugiau reikšmės teikia tikslųjų mokslų atstovai (~67 %). 2009–2012 m. tyrimų rezultatai nesutampa – laimingi skaičiai būdingesni humanitarinių mokslų atstovams (~19 %). Reikėtų paminėti, kad ženkliai skiriasi laimingų skaičių populiarumo tarp įvairių mokslo sričių studentų procentinės išraiškos. Laimingiems skaičiams studentų teikiama reikšmė vėlesniuose tyrimuose tarsi sumažėja.

Maldos / kreipimaisi / prašymai. Skirtingų tyrimo etapų rezultatai kiek skiriasi. Susisteminius 2006 ir 2008 m. studentų apklausų rezultatus paaiškėjo, kad meldimui / prašymams daugiau reikšmės teikia humanitarinių mokslų atstovai (~42 %). Vėlyvesnės apklausos (2009–2012 m.) rodo, jog šis reiškinys būdingas ne tik humanitarinių (~35 %), bet ir socialinių mokslų atstovams (~43 %). Pažymėtina, kad maldoms / prašymams studentų teikiama reikšmė viso tyrimo eigoje nemažėjo.

Specifiniai veiksmai prieš egzaminus. 2006 ir 2008 m. atliktų tyrimų rezultatai parodė, kad specifiniams veiksams prieš egzaminus (beldimas į medį, spjovimas per petį, žegnojimasis, kumščių laikymas) nežymiai, bet daugiau reikšmės teikia humanitarinių mokslų atstovai (~41 %). Vykdam tyrimą 2009–2012 m. gauti rezultatai nesutampa – specifiniai veiksmai (be mokymosi) prieš egzaminus būdingesni tikslųjų mokslų atstovams (24 %), šiek tiek mažiau – humanitarinių mokslų atstovams (~19 %).

Nuotaika / elgsena / savaitės diena / mėnesio diena / mėnuo. Skirtingais tyrimo etapais nustatyti kiek kitokie rezultatai. Susisteminius 2006 ir 2008 m. studentų apklausų rezultatus paaiškėjo, kad nuotakai ar elgsenai prieš egzaminus didelę reikšmę teikia tiek humanitarinių (~71 %), tiek tikslųjų (75 %), tiek socialinių (~72 %) mokslų atstovai. Vėlyvesnių apklausų (2009–2012 m.) metu paaiškėjo, kad nuotaika ar elgsena prieš egzaminus taip pat reikšminga visų mokslo sričių atstovams. Tiesa, ypač didelę reikšmę nuotakai ar elgsenai prieš egzaminus teikia ne tik humanitarinių (~35 %), bet ir socialinių mokslų atstovai (~43 %).

Astrologinės prognozės / horoskopai. Klausimai, susiję su astrologinėmis prognozėmis / horoskopams teikiama reikšmė, buvo įtraukti tik į 2009–2012 m. vykusių apklausų klausimynus. Pastarojo tyrimo rezultatai parodė, kad didesnę reikšmę astrologinėmis prognozėmis / horoskopams teikia socialinių (~14 %), mažesnę – humanitarinių (~11 %) bei tikslųjų (~8 %) mokslų atstovai.

Sapnai. 2006 ir 2008 m. bei 2009–2012 m. studentų apklausų rezultatai rodo, jog sapnus aiškinasi ir prieš egzaminus jiems teikia ypatingą reikšmę daugiau humanitarinių mokslų atstovai (2006 ir 2008 m. – ~27 %, 2009–2012 m. – ~19 %), kiek mažiau socialinių (2006 ir 2008 m. – ~17 %, 2009–2012 m. – ~14 %) ir tikslųjų (2006 ir 2008 m. – ~8 %, 2009–2012 m. – 4 %) mokslų atstovams. Skirtingais tyrimo etapais gauti rezultatai sutampa, procentinės išraiškos išlieka panašios.

Apranga / spalva. Susisteminius 2006 ir 2008 m. studentų apklausų rezultatus paaiškėjo, kad aprangai, jos spalvai prieš egzaminus nežymiai daugiau reikšmės teikia humanitarinių (~29 %) ir tikslųjų (~25 %) mokslų atstovai. Vėlyvesnių apklausų (2009–2012 m.) rezultatai tik patvirtino bendras tendencijas. Aprangai ar jos spalvai prieš egzaminus

daugiau reikšmės teikia humanitarinių (~16 %) bei tikslųjų (16 %), mažiau – socialinių (~12 %) mokslų atstovai.

Naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas. 2006 ir 2008 m. studentų apklausų rezultatai parodė, jog naujo daikto įsigijimui / naujo rūbo dėvėjimui prieš egzaminus daugiau reikšmės teikia humanitarinių (~20 %), kiek mažiau – socialinių (~14 %) ir tikslųjų (~8 %) mokslų atstovai. 2009–2012 m. apklausų metu gauti rezultatai nesutampa su anksčiau padarytomis išvadomis. Paaiškėjo, kad naujo daikto įsigijimui / naujo rūbo dėvėjimui prieš egzaminus teikiama reikšmė sumažėjo tarp visų mokslo sričių atstovų (humanitarinių mokslų atstovai – ~3 %, tikslųjų mokslų atstovai – 4%, socialinių mokslų atstovai – ~7 %).

Higienos laikymasis / nesilaikymas. Tiek 2006 ir 2008 m., tiek 2009–2012 m. studentų apklausų rezultatai rodo, jog higienos laikymasis / nesilaikymas (barzdos neskutimas, galvos netrinkimas) prieš egzaminus daugiau būdinga tikslųjų (2006 ir 2008 m. – 17 %, 2009–2012 m. – 8 %), kiek mažiau – humanitarinių (2006 ir 2008 m. – ~15 %, 2009–2012 m. – ~5 %) ir socialinių (2006 ir 2008 m. – ~12 %, 2009–2012 m. – ~5 %) mokslų atstovams. Skirtingais tyrimo etapais gauti rezultatai iš esmės sutampa, bet procentinė išraiška sumažėja.

Išskirtinis kelias / maršrutas. Išskirtiniam keliui / maršrutui prieš egzaminus teikia reikšmę retas humanitarinių, socialinių, tikslųjų mokslų atstovas. Tai galima bendrai pastebėti skirtingais tyrimo etapais. 2006 ir 2008 m. apklausų rezultatai parodė, kad išskirtinis kelias / maršrutas prieš egzaminus daugiau būdingas socialinių (~7 %), mažiau arba visai nebūdingas humanitarinių (~2 %) ir tikslųjų (0 %) mokslų atstovams. Susisteminus 2009–2012 m. apklausų rezultatus, paaiškėjo, kad išskirtinis kelias ar maršrutas daugiau būdingas humanitarinių (~8 %), mažiau – tikslųjų (4 %) ir socialinių (~5 %) mokslų atstovams.

Apibendrinant: humanitarinių mokslų srities atstovai ženkliai daugiau reikšmės prieš egzaminus teikia sapnams ir jų aiškinimui. Tikslųjų mokslų srities studentai šiek tiek daugiau reikšmės teikia amuletams / talismanams ir higienos laikymuisi / nesilaikymui – galvos netrinkimui / barzdos neskutimui prieš egzaminus. Socialinių mokslų atstovai – astrologinėms prognozėms / horoskopams. Nuotaika ar elgsena, apranga ar spalva prieš egzaminus turi reikšmės tiek humanitarinių, tiek tikslųjų, tiek socialinių mokslų studentams.

Lyginant skirtingais tyrimo etapais gautus rezultatus, nustatyta nesutapimų šiose maginių-religinių praktikų teminėse grupėse: laimingi skaičiai, maldos / prašymai / kreipimaisi, specifiniai veiksmai (be mokymosi), naujo daikto įsigijimas / naujo rūbo dėvėjimas bei išskirtinis kelias / maršrutas. Todėl tvirtai teigti apie jų būdingumą / nebūdingumą vienos ar kitos mokslų srities atstovams negalima.

Tyrimo rezultatus galima aiškinti įvairiai. Pirmiausia matyti, kad maginės-religinės praktikos būdingos visų mokslo sričių studentams, tačiau vienos praktikos yra būdingesnės

tikslųjų, kitos – humanitarinių, trečios – socialinių mokslų studentams. Tai rodo, kad net „techninis“ magijos įvertinimas (kiekybinis tyrimas, atsižvelgiant tik į praktikas ir jų pasiskirstymą) iš esmės paneigia vyraujančią visuomenės (taip pat studentų) stereotipą, kad magiją labiau praktikuoja humanitarai, menų studentai nei tikslųjų mokslų atstovai.

[domus maginių-religinių praktikų pasiskirstymas atsižvelgiant į tam tikras mokslo sritis. Pavyzdžiui, humanitarinių mokslų atstovai ypatingą reikšmę teikia sapnams ir jų interpretavimui prieš egzaminus. Tikslųjų mokslų atstovams būdingesnės su arhajiškais tikėjimais susijusios praktikos. Pavyzdžiui, tokie studentai daugiau žino praktikų, kai prieš egzaminą neplaunama galva. Tradicinėje lietuvių kultūroje nesiprausimas, prakaitas, blogas kvapas turėjo apsauginę funkciją, yra su tuo susijusių būrimų (kaip prisivilioti vaikina ir pan.). Tikslųjų mokslų atstovai didesnę reikšmę teikia amuletams / talismanams. Sunku interpretuoti tyrimo rezultatus. Tai gali būti susiję su studijuojama mokslų sritimi (humanitarinių, tikslųjų, socialinių mokslų specifika), egzaminų sudėtingumu ir kt.

Kalbant apie savitą studento pasaulėžiūrą, pasaulio pažinimo modelis, kiek jis priklauso nuo mokslo specializacijos, gali turėti įtakos požiūriui į vieną ar kitą antgamtinį reiškinį, praktiką. Tai priklauso nuo to, kaip respondentas geba jį paaiškinti. Pavyzdžiui, respondentė studijuoja biologiją, todėl, atsakydama į klausimą apie sapnų įtaką egzaminų rezultatams, ji gali išreikšti kritinį požiūrį į sapnų aiškinimą. Respondentė mato biologinius, natūralius žmogaus fizinius procesus ir juos aiškina:

„Geri (teigiami) arba blogi (neigiami) sapnai nebūtinai reiškia sėkmę arba nesėkmę. Nematau čia jokio tarpusavio ryšio. Sapnai yra gilaus miego fazės dalis, per kurią smegenys sprendžia įvairias „lygtis“ = problemas.“²⁹⁸

O psichologijos studentas atsižvelgia į psichologinius veiksnius, mėgina remtis kolektyvinės sąmonės terminu. Pavyzdžiui, kartais racionaliai bandoma pagrįsti intuityvų situacijos kontroliavimą, nors intuicija yra sunkiai paaiškinamas, apibrėžiamas dalykas:

„Manau, kad mes gerai nesuvokiame savo sąmonės ir gyvenimo įvykių, kad ir savo sapnų, nors mūsų sąmonė perspėja, kas galbūt įvyks ateityje. Racionalus mūsų mąstymas nėra visiškai realus. Daugiausia viskas kyla iš mūsų sąmonės, nes 80 proc. žmonių smegenų veiklos tenka sąmonei, visa kita yra racionalus mąstymas. Todėl aš sąmone, intuicija labiau pasitikiu, negu racionalių mąstymu.“²⁹⁹

Respondentas kalba apie žmoguje slypinčias galias. Tos galios, kurių nesuvokiame, nepažįstame, perspėja mus apie ateitį. Vadinasi, žmogus turi tam tikras duotybes, gebėjimus,

²⁹⁸ VDU ER b. 2288, anketa nr. 18. Inf. KU studentė, 19 m., gim. Kaune, studijuoja biologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

²⁹⁹ VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

kurių neišnaudoja, neivaldo. Šiuo atveju antgamtinis, nepažinus pasaulis žmogui visų pirma yra jis pats. Intuiciją respondentas laiko didesne savęs dalimi negu racionalų mąstymą, todėl ja gali labiau pasitikėti.

Remdamasis atlikto tyrimo rezultatais ir atsižvelgdamas į bendrus atsakymų modelius Eugene'as Subbotsky teigia, kad maginiai tikėjimai išlieka moderniaame industriniame pasaulyje, bet yra slepiami taip, kad atitiktų dominuojančią mokslinę paradigmą³⁰⁰. Tokios tendencijos pastebimos ir Lietuvos studentų tyrimų rezultatuose. Studentai ne tik bando kai kuriuos maginius reiškinius aiškinti moksliskai, bet ir jaučiamas nenoras atsiskleisti. Vengiama nuoširdžiai atsakinėti į anketos klausimus, šaipomasi. Tokia reakcija būdinga daliai tiek vaikinių, tiek merginų, kas galėjo turėti įtakos ir tyrimo rezultatams. M. Balikienė, tyrusi blogos akies fenomeną šiuolaikinėje Lietuvoje, teigė, kad „aukštasis išsilavinimas ir prestižinė profesija netrukdo bloga akimi tikėti, tačiau yra kliūtis apie ją kalbėti. Ši tema, apskritai, pavojinga, kadangi kompromituoja.“³⁰¹

Maginių-religinių praktikų būdingumas viena ar kitai mokslų sričiai taip pat yra sąlyginis. Kalbėdamas apie paranormalių tikėjimų ir studijuojamos disciplinos santykį, Kia Aarnio teigia, kad tikėjimų ir studijuojamos disciplinos sąsajos yra labai nedidelės, nes paranormaliajam tikėjimui analitinis mąstymas ir žinios neturi didelės reikšmės. Jis teigia, kad studijuoti tam tikrų mokslo sričių stoja žmonės, kurie yra daugiau ar mažiau kritiški, t. y. skeptiški, individai, labiau domisi tokiomis disciplinomis kaip psichologija ir medicina, o ne tokie kritiški individai renkasi tokias disciplinas kaip edukacija ir teologija³⁰². Taigi maginių-religinių praktikų ir studijuojamų mokslo sričių sąsajos ne tiek atskleistų tam tikros mokslo srities įtaką maginių-religinių praktikų specifikai, kiek kokios savybės sieja žmones, pasirenkančius studijuoti vienas ar kitas disciplinas.

II. 3. Maginės-religinės praktikos ir studijuojamas kursas

Maginių-religinių praktikų ir studijuojamo kurso galimoms sąsajoms nustatyti atlikta kiekybinių duomenų (atvirų klausimų anketų) analizė. Įvairių mokslo sričių bakalauro studentai suskirstyti į atskiras grupes pagal kursą ir išvesta kiekvienai maginei-religinei praktikai būdinga procentinė išraiška (žr. 6 lentelę).

³⁰⁰ Subbotsky E. Magical Thinking in Judgments of Causation: Cananomalous Phenomena Affect Ontological Causal Beliefs in Children and Adults? *British Journal of Developmental Psychology*. Vol. 22, 2004, p. 123–152.

³⁰¹ Balikienė M. *Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija (Etnologija 07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012, p. 125-126.

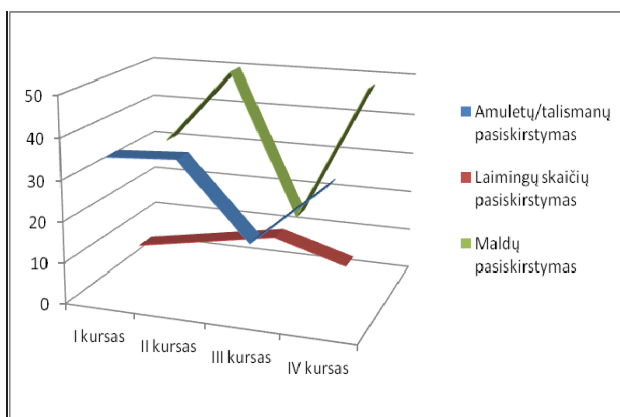
³⁰² Aarnio K. *Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs*. Academic dissertation to be publicly discussed, by due permission of the Faculty of Behavioural Sciences at the University of Helsinki in Auditorium XII, Fabianinkatu 33,

on the 19th of October, 2007, p. 44. Prieiga per internetą: <<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/15177/paranorm.pdf?sequence=1>> (prisijungta 2012 m. sausio 15 d.).

6 lentelė. *Maginių-religinių praktikų pasiskirstymas pagal studijuojamą kursą*

Maginės-religinės praktikos / tikėjimai / įsitikinimai	I KURSAS	II KURSAS	III KURSAS	IV KURSAS
<i>Amuletai / talismanai</i>	~35 %	~36 %	~18 %	~33%
<i>Laimingi skaičiai</i>	~8 %	~11 %	~14 %	~9 %
<i>Maldos / prašymai, kreipimaisi</i>	~31 %	50%	~14 %	~48 %
<i>Specifiniai veiksmai</i>	~12 %	~21 %	~14 %	~15 %
<i>Nuotaika / elgsena / mėnuo / mėnesio diena / savaitės diena /</i>	~71 %	~64 %	~41 %	~61 %
<i>Astrologinės prognozės / horoskopai</i>	~8 %	~18 %	~5 %	~24 %
<i>Sapnai</i>	~10 %	~14 %	~18 %	~18 %
<i>Apranga / spalva</i>	~8 %	~14 %	~23 %	~15 %
<i>Naujo daikto įsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas</i>	~10 %	~7%	~5 %	~9 %
<i>Higienos laikymasis / nesilaikymas – Neskutama barzda / netrinkama galva</i>	~17 %	~7%	~5 %	~6 %
<i>Išskirtinis kelias / maršrutas / susiję tikėjimai</i>	~2 %	~11 %	~9 %	~6 %

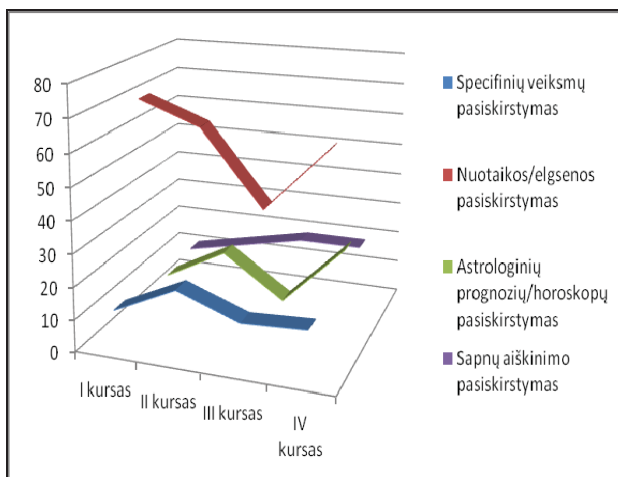

13 pav. *Teikiamos reikšmės amuletam / talismanams, laimingiems skaičiams, maldoms pasiskirstymas pagal studijuojamą kursą*

Remiantis lentele sudarytos diagramos vizualiai atspindi minėtų praktikų pasiskirstymą per ketverius studijų metus. Pirmojoje diagramoje pateiktos trys kreivės rodo, kiek amuletai / talismanai, laimingi skaičiai, maldos (individualūs kreipimaisi į Dievą, prašymai) yra būdingi pirmo, antro, trečio ir ketvirto kurso studentams (žr. 13 pav.).

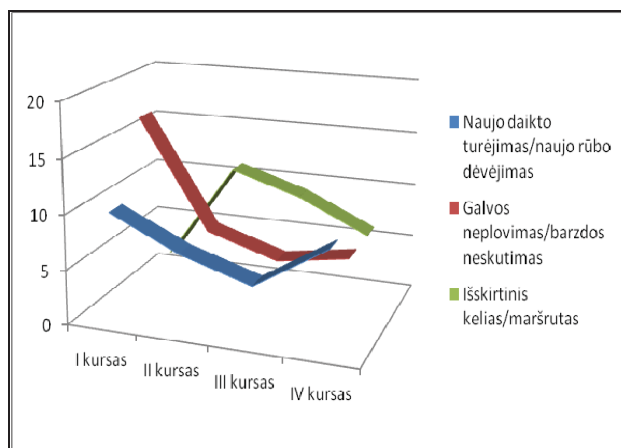
Amuletai / talismanai būdingesni pirmo (~35 %), antro (~36 %) ir ketvirto (~33 %) kurso, laimingi skaičiai – antro (~11 %), trečio (~14 %), maldos, prašymai, kreipimaisi – pirmo (~31 %), antro (50 %), ketvirto (~48 %) kurso studentams. Šios kreivės parodo, kad minėtos maginės-religinės praktikos tampa populiareesnės antraisiais studijų metais. Trečiaisiais studijų metais kreivė sumažėja ir vėl pakyla ketvirtais studijų metais. Keturios antrosios diagramos kreivės atspindi, kaip per ketverius studijų metus pasiskirsto specifinių veiksmų prieš egzaminus (be mokymosi), nuotaikos / elgsenos / mėnesio / mėnesio dienos / savaitės dienos, astrologinių prognozių / horoskopų, sapnų įtaka egzaminų rezultatams (žr. 14 pav.).

Pateiktoje diagramoje matyti, kad pirmaisiais ir antraisiais studijų metais trys iš pateiktų kreivių kyla. Tai – specifiniai veiksmai prieš egzaminus (I kursas - ~12 %, II kursas - ~21 %), astrologinių prognozių / horoskopų ir sapnų įtaka egzaminų rezultatams (I kursas - ~8 %, II kursas - ~18 %). Trečiaisiais studijų metais trys minėtos kreivės leidžiasi ir vos pakyla arba išlieka stabilios ketvirtaisiais studijų metais. Viena kreivė, susijusi su nuotaikos / elgsenos / mėnesio dienos / savaitės dienos įtaka egzaminų rezultatams, atvirkščiai, pirmaisiais, antraisiais metais krenta ir trečiaisiais studijų metais pasiekia žemiausią tašką, o ketvirtaisiais metais minėta praktika vėl tampa svarbi (I kursas - ~71 %, II kursas - ~64 %, III kursas - ~41 %, IV kursas - ~61 %).

14 pav. Teikiamos reikšmės specifiniams veiksams (be mokymosi), nuotaikai / elgsenai, astrologinėms prognozėms / horoskopams, sapnų aiškinimui prieš egzaminus pasiskirstymas pagal studijuojamą kursą

Trečiojoje diagramoje pateiktos trys kreivės atspindi naujo daikto įsigijimo / naujo drabužio dėvėjimo, galvos neplovimo / barzdos neskutimo, išskirtinio kelio / maršruto / susijusių tikėjimų įtakos egzaminų rezultatams pasiskirstymą (žr. 15 pav.).

15 pav. Teikiamos reikšmės naujo daikto išsigijimui / naujo drabužio dėvėjimui, higienos laikymuisi / nesilaikymui, išskirtiniam keliui / maršrutui prieš egzaminus pasiskirstymas pagal studijuojamą kursą

Pastebima panaši tendencija kaip ir anksčiau pateiktose dviejose diagramose. Pirmajame ir antrajame kursuose susidomėjimas maginėmis-religinėmis praktikomis (naujo daikto išsigijimas / naujo drabužio dėvėjimas: I kursas - ~10 %, II kursas - ~7 %), neplaunama galva / nesukutama barzda: I kursas - ~17 %, II kursas - ~7 %) tarsi sumažėja. Trečiajame kurse tai studentams yra visiškai nesvarbu, o ketvirtajame šios praktikos vėl tampa svarbios. Kreivė, susijusi su išskirtiniu keliu / maršrutu, išsidėsčiusi kiek kitaip: tarp pirmakursių ši praktika yra visiškai nepopuliari, tačiau antrajame kurse ji tampa ypač svarbi, o trečiajame ir ketvirtajame kursuose susidomėjimas ja slūgsta (I kursas - ~2 %, II kursas - ~11 %, III kursas - ~9 %, IV kursas - ~6 %).

Apibendrinant išryškėja gana panašios tendencijos. Neretai maginės-religinės praktikos būdingesnės pirmo ir antro kurso studentams. Trečiakursiai taiko mažiau maginių-religinių praktikų, o tarp ketvirtakursių šios praktikos gana populiarios.

Rezultatus gana sunku interpretuoti ar paaiškinti. Jie neleidžia daryti griežtų apibendrinimų, nes maginės-religinės praktikos nėra aiškiai susijusios su skirtingais studijų metais. Tyrimo metu gauti rezultatai nesutampa su George'o I. Za'rouro išvadomis ir daugelio XX a. pr. tyrėjų prielaidomis, kad prietaringumo lygis mažėja kylant išsilavinimo lygiui³⁰³. Tokių prielaidų nepatvirtina ir tyrimo metu per interviu ir anketomis apklaustų magistrantų, doktorantų nuomonės, nes jie taip pat teikia reikšmę maginėms-religinėms praktikoms, susijusioms su pasisekimu per egzaminus ar kitais svarbiais gyvenimo įvykiais³⁰⁴.

³⁰³Za'rou G. I. Superstitions among certain groups of Lebanese Arab students in Beirut. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 3, No. 3, 1972, p. 273–282.

³⁰⁴VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012; VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

III. STUDENTŲ MAGINIŲ-RELIGINIŲ PRAKTIKŲ BRUOŽAI

Moksliniame diskurse pastebimos ne tik maginių ir religinių praktikų perskyros ar sąsajos, bet kartais pabrėžiamas ir maginių-religinių praktikų tradiciškumas ar modernumas, naujumas (C. Campbells³⁰⁵, D. ir Ch. Albasai³⁰⁶, D. Kulakauskienė³⁰⁷ ir kt.). Tradiciškumo ar modernumo požymiai atskleidžiami atsižvelgiant į tiriamų praktikų perdavimo būdus (iš kartos į kartą (žodžiu), draugai, šeima, internetas ir kt.). Tai rodo, kad tradicinės ir moderniosios magijos formų, magijos ir moderniojo prietaro perskyros moksliniame diskurse glaudžiai susijusios su tradicijos samprata ir nuo jos priklauso. Pavyzdžiui, ankstyvesnės kultūros laikytos tradiciškesnėmis. Toks požiūris buvo grindžiamas nepakankamu jų išsivystymu, glaudesniais bendruomenės ryšiais, bendruomenei būdingu informacijos perdavimo iš kartos į kartą (žodžiu) būdu. Šiam laikotarpiui buvo būdinga perskyra tarp „mes“ (išsivystę) ir „jie“ (ne europiečiai, kolonizuotieji). Pagrindinis antropologijos tikslas buvo užfiksuoti tradicinės kultūros formas, ieškota autentiškų tradicinių aspektų. Nors folkloristikoje dažniausiai tiriamos ne gentinės bendruomenės, o Vakarų kultūra, ji taip pat dažnai sieta su tradicijos, tradicinių dalykų studijomis, sieta ir vis dar kartais siejama su nerašytiniu (žodiniu) perdavimo būdu³⁰⁸. Taigi terminai kaip „tradicinė magija“, „modernusis prietaras“, „tradicinė ar modernioji magijos forma“ atspindi mokslininko požiūrį į tiriamą reiškinių.

Šio darbo autorė laikosi požiūrio, kad tradicijos sampratos pagrindą sudaro ne maginių-religinių praktikų perdavimo būdas, o kūrybiškumas, ieškojimas, dėsninumų stebėjimas, taip pat sėkmingų praktikų kartojimas. Taip susiformavusią tradicijos sampratą pagrindžia ir studentų maginių-religinių praktikų bruožams atskleisti pasirinktas būdas – tyrimui naudojamos ir jungiamos dvi atskiros klasifikacijos, kuriose išskiriami moderniojo prietaro bruožai ir esminiai magijos principai. J. Simpson ir S. Roudas sava klasifikacija bando pagrįsti moderniojo prietaro išskirtinumą „tradicinės“ magijos atžvilgiu:

1. Pabrėžiami teigiami dalykai: daryk tam tikrą veiksmą dėl sėkmės, kad apsisaugotum nuo nesėkmės.
2. Sėkmę galima paveikti, bet ne visiškai įvaldyti.
3. Neperžengiamos kategorijos ribos.
4. Būti per daug įsitikinusiam dėl ateities yra likimo bandymas.
5. Kai kurios dienos ar tam tikras laikas neša sėkmę arba nesėkmę.

³⁰⁵ Campbell C. Half-belief and the Paradox of Ritual Instrumental Activism: a Theory of Modern Superstition. *The British Journal of Sociology*. Vol. 47. No., 1996, p. 156.

³⁰⁶ Albas D. Modern Magic: The Case of Examinations. *Qualitative Sociology*. Vol. 11, Nr. 4 (1988), p. 259–274.

³⁰⁷ Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr. Lietuvoje)*. Humanitariniai mokslai, etnologija (07H). Kaunas, 2006, p. 8

³⁰⁸ Finnegan R. Tradition, But What Tradition and For Whom? *Oral Tradition*. Vol. 6/1, 1991, p. 104–124.

6. Jei kažkas prasideda gerai arba blogai, tai taip pat ir pasibaigs.
7. Kaip ir magijoje, fiziškai susiję daiktai išsaugos ryšį net ir juos atskyrus.
8. Blogio jėgos egzistuoja ir veikia, kad tau pakenktų.
9. Tam tikri daiktai, žodžiai ar veiksmai turi neigiamą efektą ir jų reikia vengti.
10. Pranašingi ženklai pamatomi staiga, netikėtai, neįprastai³⁰⁹.

Tuo tarpu J. G. Frazeris išskiria esminius vadinamajai tradicinei magijai būdingus principus: panašumo, atvirkštinė ir kontaktinė magija³¹⁰. Siejant klasifikacijose nurodytus bruožus ir ieškant jų atitikmenų studentų maginėse-religinėse praktikose, siekiama atskleisti magiją (taip pat ir studentų magiją) kaip su kūrybiškumu ir kartote susijusį reiškinių, nepriklausomą nuo laikotarpio ar veiklos srities, kuriai ji būdinga.

Atsižvelgiant į studentų maginės-religinės praktikas, jų specifiką, taip pat J. Simpson bei S. Roudo ir J. G. Frazerio klasifikacijose nurodytus sąlyčio taškus, skiriami šie studentų magijai būdingi bruožai:

1) **orientacija į sėkmę** [sujungiami pirmas (*pabrėžiami teigiami dalykai: daryk tam tikrą veiksmą dėl sėkmės, kad apsisaugotum nuo nesėkmės*) ir antras (*sėkmę galima paveikti, bet ne visiškai įvaldyti*) bruožai];

2) **atvirkštinė ir panašumo magija** [sujungiami ketvirtas (*būti per daug įsitikinusiam dėl ateities yra likimo bandymas*), penktas (*kai kurios dienos ar tam tikras laikas neša sėkmę arba nesėkmę*), šeštas (*jei kažkas prasideda gerai arba blogai, tai taip pat ir pasibaigs*) ir dešimtas (*pranašingi ženklai pamatomi staiga, netikėtai, neįprastai*) bruožai];

3) **kontaktinė magija** [sujungiami septintas (*kaip ir magijoje, fiziškai susiję daiktai išsaugos ryšį net ir juos atskyrus*) ir devintas (*tam tikri daiktai, žodžiai ar veiksmai turi neigiamą efektą ir jų reikia vengti*) bruožai].

Trečias (*neperžengiamos kategorijos ribos*) ir aštuntas (*blogio jėgos egzistuoja ir veikia, kad tau pakenktų*) bruožai studentų magijai nebūdingi, todėl neanalizuojami³¹¹.

III. 1. Orientacija į sėkmę

Moksliniame diskurse neretai svarstomas sėkmės racionalumo / iracionalumo klausimas, siekiama nustatyti, kas ją sudaro, bandoma ją apibrėžti atsižvelgiant į sudedamąsias dalis, ieškoma dėsnių, hipotezių (M. J. Mauboussinas, M. J. A. Wohlis bei M. E. Enzle, R. Wisemanas, J. M. Burger, A. L. Lynn ir kt.). Taip pat pažymima, kad šiuolaikinė visuomenė labiau orientuota į sėkmę – atliekamais veiksmais daugiau norima pasisekimo negu apsaugos

³⁰⁹ Simpson J., Roud S. *A Dictionary of English Folklore*. Oxford university press, 2000, p. 347.

³¹⁰ Frazer J. G. *The Golden Bough: A Study of Magic and Religion*. New York, 1922. Prieiga per internetą: <http://www.hermetics.org/pdf/Sir_James_Frazer_-_The_Golden_Bough.pdf> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

³¹¹ Žr. J. Simpson ir S. Roudo modernaus prietaro skirstymą, p. 85-86.

nuo nesėkmės, todėl tokios praktikos vadinamos moderniomis, „naujai išrastomis“³¹². Tačiau saugojimasis nuo nesėkmės niekur nedingsta – geriausia apsauga nuo nesėkmės tampa sąmoninga orientacija į sėkmę.

Maginės-religinės praktikos yra ta sritis, kur gali prireikti išradinumo, o jo pasitaiko visur, kur tik žmogus kuria savo realybę. Maginės-religinės praktikos atliekamos intuityviai ir leidžia veikti vaizduotei, tai itin joms būdinga. Jomis, priklausomai nuo atvejo specifikos, perimami visi įmanomi kosmologijos, konstravimo, modeliavimo būdai³¹³. Jos nuolatos, nepriklausomai nuo laikotarpio, yra modernios, nes įgyja galią siejant senas praktikas su naujomis, perimant tam tikrus kitų kultūrų, religijų elementus ir kt. Tai būdinga ne šiuolaikinei, bet apskritai magijai. Pavyzdžiui, minėtini lietuvių užkalbėjimai, kurių veiksmingumui sustiprinti naudojamos krikščioniškos maldos. Taigi, nepriskiriant studentų magijos moderniajai magijai, o tiesiog magijos sričiai, šiame poskyryje ieškoma sėkmės sampratos apibrėžčių ir jos įvaldymo būdų.

Termino „sėkmė“ apibrėžtis sudėtinga tuo požiūriu, kad pats objektas, norint jį paaiškinti, verčia remtis intuicija ar savita patirtimi. Todėl sėkmės samprata tampa subjektyvi. Ką vienas individas laiko sėkme, nebūtinai bus sėkmė kitam individui. Sėkmė gali būti siejama su konkrečiais dalykais. Pavyzdžiui, sėkmė mokykloje, darbe, moksle, gyvenime.

Studentas, paklaustas, ką jam reiškia žodis „sėkmė“, paprastai sutrinka ir nežino, kaip išreikšti mintis ar vaizdinius, atsiminimus, patirtis, kurie užplūsta išgirdus minėtą sąvoką. Taip atsitinka todėl, kad norint apibrėžti, kas tai yra, reikia peržiūrėti, atrinkti ir apibendrinti visas su šiuo klausimu susijusias patirtis. Pavyzdžiui, keli pateikėjai taip reagavo į jam pateiktą klausimą, kas yra sėkmė.

„Labai geras sėkmės pavyzdys iš šio šeštadienio. Mes neturėjom nei cento ir galvojom, kad vakarėlis baigtas. Nei cento neturėjau ir visi labai nuliūdo, ir mes norėjom važiuot namo, ir tuo metu mes radom du šimtus litų. Va, tai yra sėkmė <...>.“³¹⁴

„Kai sekas, randi pinigų. Randi laimę, nu, tai sėkmė. Kaip kitaip pasakyti.“³¹⁵

„Kai esi pripažįstamas, pripažintas. Pripažintas tarp draugų savo.“³¹⁶

Šie pavyzdžiai rodo, kad lengviausia nusakyti sąvokos reikšmę pasitelkiant konkrečius gyvenimiškus potyrius, o jie gali būti susiję su palankiais atsitiktinumais, kurių žmogus nekontroliuoja. Taigi sėkmė dažniausiai suvokiama kaip nevisai įvaldomas dalykas.

³¹² Albas D., Albas Ch. Modern Magic: The Case of Examinations. *The Sociological Quarterly*. Vol. 30, Issue. 4, 1989, p. 603–613.

³¹³ Kapferer B. Outside All Reason: Magic, Sorcery and Epistemology in Anthropology. *Beyond Rationalism: Rethinking Magic, Witchcraft and Sorcery*. Edited by B. Kapferer. New York, 2006, p. 21.

³¹⁴ VDU ER b. 2288, l. 6. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³¹⁵ VDU ER b. 2288, l. 24. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³¹⁶ VDU ER b. 2288, l. 24. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Tai tu manai, kad sėkmė yra tai, ką tu gali įvaldyti, ar tai kažkas, ko tu negali įvaldyti? Tiesiog tu radai du šimtus litų, tačiau tai nuo tavęs nepriklausė.“

„Ne, nu, kaip... Sėkmė iš esmės priklauso nuo tavęs, kita vertus, palikime truputėlį vietos magijai.“³¹⁷

Respondentas, nors sėkmę iš esmės sieja su žmogaus valdomais dalykais (gebėjimais, žiniomis, įgūdžiais), pastebi ir sunkiai paaiškinamus atsitiktinumus. Toks samprotavimo būdas sėkmės atžvilgiu atsispindi ir moksliniame diskurse. Pavyzdžiui, Michaelui J. Mauboussinui įgūdžiai ar paprasti atsitiktinumai, dėsniumai ir yra tie, kuriais dažniausiai pagrindžiama sėkmės sąvoka. Pasiektas rezultatas, mokslininko nuomone, paprastai priklauso tiek nuo įgūdžių, tiek nuo tam tikrų palankių aplinkybių, atsitiktinumų. Tačiau, priklausomai nuo veiklos srities, įgūdžių ar atsitiktinumų atsvara gali būti didesnė arba mažesnė. Bet kokių atveju įvairių veiklos sričių rezultatai iš esmės yra įgūdžių ir sėkmės kombinacija³¹⁸.

Sėkmę studentai gali suvokti kaip prigimtinę duotybę, teigiamą dvasinio ieškojimo rezultatą. Tai atspindi gilesnę, platesnę sėkmės sampratą negu prieš tai aptartame pavyzdyje.

„Sėkmė man yra gyvenime... aš galvoju apskritai visų žmonių sėkmė yra tai, kad jie patys save atranda ir gyvena tai, kas jie iš tikrųjų yra. Ne tai, kas yra standartai, ne tai, ką mokykla, universitetas duoda, bet tai, kas yra iš tikrųjų žmogaus prigimtis. Va tai yra sėkmė. Jeigu žmogus savo prigimtį atrado ir taip gyvena, ir jis laimingai jaučiasi, tada yra jo sėkmė.“

„Tu manai, kad sėkmė yra įgimta, ką tu tiesiog gauni?“

„Taip. Jeigu tai, ką gauni, panaudoji šiame gyvenime, ką tau Dievas, tavo prigimtis suteikė, tai yra sėkmė.“³¹⁹

Sėkmę respondentas suvokia plačiaja prasme – kaip prigimtinių, Dievo duotą dalyką, kuriuo pasinaudojęs gali atrasti kelią į laimę: jei realizuoji save, atrandi savo stipriąsias puses ir gebėjimus, esi laimingas žmogus. Todėl skirtingai nei anksčiau autorės pateiktuose pavyzdžiuose, sėkmė priklauso ne nuo atsitiktinių aplinkybių, o nuo paties žmogaus sąmoningumo savęs atžvilgiu, t. y. kiek jam svarbu atrasti ir realizuoti save ir būti laimingam.

Įdomus ir sėkmės, kaip iš dalies likimo nulemtos, vaizdinys.

„Sėkmė tai yra, pirmas dalykas, toks terminas galėčiau pasakyti kaip... kuris kiekvienam žmogui yra labai svarbus ir jį žmogus pasiekia kiekvienas, kaip pasakyt, tiktai savo dėka. Manau, mes visi priklausom... nuo mūsų visų priklauso mūsų pačių sėkmė arba šiek tiek tai gali įtakoti ir likimas aišku.“

³¹⁷ VDU ER b. 2288, l. 6. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³¹⁸ Mauboussin M. J. *Untangling Skill and Luck: How to think about outcomes – Past, Present, and Future*. Prieiga per internet: <http://www.lnccm.com/868299.pdf> (prisijungta 2009 m. birželio 12 d.).

³¹⁹ VDU ER b. 2288, l. 100. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Ar tu manai, kad gali įvaldyti sėkmę, ar vis dėlto tai gali padaryti kažkas kitas? Kiek tu pats gali ir kiek iš tikrųjų priklauso ne nuo tavęs, o nuo kažko aukščiau?“

„Šiaip aš tikiu tokiu dalyku, kad mums jau visiem nulemta, ar mums seksis, ar ne, bet mes tą sėkmę patys vis vien kažkaip galim reguliuoti.“³²⁰

Šiame pavyzdyje kalbama apie tikėjamą sėkmę kaip likimo nulemta duotybe. Tiesa, nėra minima, kas lemia likimus. Tačiau panašu, kad žmogus turi likimą, kurį lydi arba sėkmė, arba sunkumai. Nors modernizmo kultūra, kaip teigia C. Campbellas, susijusi su esminiu tikėjimu (individualiu ir kolektyviniu) žmonijos galia³²¹, tikėjimas likimu kaip iš anksto nulemtu, lemtimi šiuolaikinėje lietuvių kultūroje visiškai nenunyko. Žmogaus bandymas įvaldyti sėkmę ir „kontroliuoti“ savo likimą atsiskleidė ir atsiskleidžia įvairiais pavidalais (per atliekamas įvairias praktikas, magiškus daiktus). Taigi tikima, jog kažkokiu būdu turėtų būti įmanoma „atrakinti“ tas duris į sėkmę.

Pažymėtina, jog dažniausiai studentai tiesiog deda lygybės ženklą tarp sėkmės ir siekiamybės (pvz., sėkmė = pinigai, sėkmė = meilė, sėkmė = santarvė šeimoje ir t. t.).

„Mano sėkmė atrodo geras darbas, mylintis vyras, vaikai, gražūs namai ir tiesiog tas sielos tas toksai harmoniškas gyvenimas.“³²²

„Na, tas pats, kaip ir šeima. Gal tarpusavio santykiai geri, kad ir su artimaisiais, su giminėmis ir šiaip būt tokiu žmogum, kad neatstumtum kitų žmonių.“³²³

„Sėkmė – tai gerai išlaikyti egzaminą. Gauti stipendiją.“³²⁴

Orientacija į sėkmę, kai labiau pabrėžiama tai, kas teigiama, studentams būdinga ne tik todėl, kad jie apskritai tiki sėkme, daugiau į ją orientuojasi, bando įvairiais būdais įvaldyti, bet ir todėl, kad jie stengiasi pabrėžti teigiama, tikėjamą tuo, ką daro, o ne atkreipti dėmesį į tai, kas turi neigiamą atspalvį.

„Tikrai nežaidžiu tokiais dalykais, šiaip labai nuoširdžiai tikiu ir esu toks žmogus, kuris, kaip pasakyt, galvoju, jog jeigu tu nuoširdžiai tiki, kažko sieki, tai tau paprasčiausiai tada ir sekasi. Todėl visą laiką gyvenime, jeigu ką nors darau, tai tikiu, kad man seksis. Nereikia galvoti pesimistiškai ir iš karto savęs taip nuteikti. Geriau galvoti, kad viskas bus gerai, ir tiesiog tada tu savotišką sau tokį, kaip pasakyt, pasidarai šviestuvėlį, kuris tau padeda to pasiekti.“³²⁵

Sėkmė šiuo atveju siejama su siekiu ir nuoširdžiu tikėjimu tuo, ko sieki. Todėl nusiteikiama teigiamai, kad rezultatas būtų teigiamas. Matomos sąsajos su panašumo magijos

³²⁰ VDU ER b. 2288, l. 22-23. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³²¹ Campbell C. Half-belief and the Paradox of Ritual Instrumental Activism: a Theory of Modern Superstition. *The British Journal of Sociology*. Vol. 47. No. 1, 1996, p. 161.

³²² VDU ER b. 2288, l. 27. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³²³ VDU ER b. 2288, l. 28. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³²⁴ VDU ER b. 2288, l. 33. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³²⁵ VDU ER b. 2288, l. 23. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

principu, kai panašus veiksmas sukelia panašų rezultatą: teigiamai nusiteiksi – gausi teigiamą rezultatą: „Tikėjimas yra stipriausias dalykas. Stipriai ir nuoširdžiai tikėdamas gali pritraukti trokštamus dalykus.“³²⁶

Tai itin glaudžiai susiję su kitu J. Simpson ir S. Roudo išskirtu magijai būdingu principu – *jei kažkas prasideda gerai ar blogai, tai taip pat ir pasibaigs*. Sąsajos pastebimos atsižvelgiant į panašumo magiją. Tam tikri geri ar blogi įvykiai, geros ar blogos aplinkybės gali susiklostyti nepriklausomai nuo studento pastangų, tačiau studentas geru nusiteikimu, tikėjimu ir pasitikėjimu gali paveikti kokio nors įvykio ar proceso pradžią, kad pabaiga arba rezultatas būtų atitinkamai taip pat geri:

„Šiaip esu skaičius daug literatūros apie sąmonės galią. Tad pilnai tikiu, kad įmanoma sąmoningai pasiekti užsibrėžtų tikslų, jeigu labai stipriai įtiki jų tikrumu. T. y. reikia savo sąmonę užprogramuoti daryti tai, ko nori. Tai vyksta dažnai kartojant kažkokias mantras ar pasitelkus vaizduotę.“³²⁷

Pasąmonę, panašu, galima paveikti sąmoningais veiksmais. Pavyzdžiui, kalbant mantras ar pasitelkus vaizduotę, randant kitų būdų, kuriais būtų galima tuos rezultatus pasiekti. Šiuo atveju mantrų kalbėjimas priskiriamas prie sąmoningų veiksmų, kurie remiasi sąmoningu tikėjimu ir padeda pasiekti sąmoningai trokštamą rezultatą. Dar vienas svarbus dalykas – vaizduotė. Ji atskleidžia vieną iš svarbiausių magijos bruožų, dėl kurių ši yra visą laiką moderni, besikeičianti ir įgauna naujų formų, neatmetant senųjų.

Optimizmą ir gerą nusiteikimą kaip būtiną sąlygą siekiant norimų rezultatų, užsibrėžtų tikslų pabrėžia ne vienas studentas: „Gerai nusiteikti egzaminui, būti optimistu. Pats pastebėjau ir taip elgiuosi kelerius metus.“³²⁸

Situacijos kontroliavimas arba kontroliavimo būdai siejami su kūrybiškumu. Jei nori, kad pasisektų, reikia kažką daryti. Taip atsiranda naujų būdų ir priemonių sėkmei pasiekti. Būdų geram rezultatui pasiekti buvo visais laikais. Kol sekasi, kartojama ta pati praktika, nesiseka – keičiama kita. Labiausiai atsižvelgiama į praktikos veiksmingumą. Studento atliekama praktika dažniausiai gimsta iš to, kad žmogus bando paaiškinti, kaip jam pavyko gauti tinkamą rezultatą. Analizuodamas vakardienos veiksmus, kai jį lydėjo sėkmė, ir ieškodamas priežasčių per kitas rungtynes, egzaminą, darbe, jis stengiasi pakartoti savo veiksmus. Kartodamas konkretų veiksmą, praktiką, taip pat elgdamasis žmogus stengiasi įvaldyti savo asmeninę, Dievo duotą, nulemtą sėkmę jam svarbaus įvykio metu.

---

³²⁶ VDU ER b. 2288, anketa nr. 34. Inf. KU studentė, 22 m., gim. Plungėje, studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³²⁷ VDU ER b. 2288, anketa nr. 164. Inf. KTU studentė, 21 m., gim. Varėnos r., studijuoja vadybą ir viešąjį administravimą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³²⁸ VDU ER b. 2288, anketa nr. 110. Inf. ŠU studentas, 32 m., gim. Šiauliuose, studijuoja informatiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Dažniausiai studentai suvokia, jog ne viskas yra paaiškinama ir ne viskas priklauso nuo jų pastangų, tačiau labai nori tikėti, kad kažkas priklauso ir nuo jų. Norima tikėti, kad galima kažką pakeisti, pasiekti, paveikti ir būti savo gyvenimo šeimininkais. Iš esmės tikima tuo, kuo norima tikėti. C. Campbellas teigia, jog šiuolaikinis žmogus siekia būti aktyvus savo gyvenimo dalyvis, o ne pasyvus stebėtojas³²⁹. Tačiau kūrybiškas, stebint dėsningumus, intuityvus įgytų žinių panaudojimas būdingas ne tik šiuolaikiniam XXI a. Lietuvos studentui, bet XIX a. pab.–XX a. pr. kaimo žmogui, ką liudija ir Lietuvos tautosakos rinkėjų, skelbėjų ir tyrėjų (B. Buračas, M. Čilvinaitė, J. Balys, J. Basanavičius ir kt.) sukaupta gausi medžiaga magijos tema. Toks pat žmogaus kūrybiškumas ir pasikartojimo reikšmė yra pastebima ne tik laiko, kultūros, bet ir skirtingų veiklos sričių atžvilgiu – egzistuoja įvairių sporto šakų atstovų (futbolo, beisbolo, krepšinio ir kt.), lošėjų, studentų, žvejų praktikos, kuriomis siekiama prisijaukinti sėkmę ar atitolinti nesėkmę svarbiu momentu.

III. 2. Atvirkštinė ir panašumo magija

J. G. Frazeris veikale *The Golden Bough: A Study of Magic and Religion* išskiria pozityviają ir negatyviają magiją. Pozityviosios magijos tikslas – pasiekti norimą rezultatą, o negatyviosios magijos, arba draudimų, – išvengti nenorimo rezultato. Šiuo atveju draudimas suvokiamas kaip negatyvus praktinės magijos taikymas³³⁰. Atvirkštinė magija yra puikus negatyviosios, panašumo magija – pozityviosios magijos pavyzdys. J. Simpson ir S. Roudo išskirtas moderniam prietarui būdingas bruožas – *būti per daug įsitikinusiam savo ateitimi yra likimo bandymas* – glaudžiai susijęs su atvirkštinės magijos principu, kuris taip pat yra vienas studentų magijai būdingų bruožų. Studentų maginės-religinės praktikos turi tiek vadinamajai tradicinei, tiek moderniajai magijai būdingų, tarpusavyje susipynusių bruožų, kas rodo, jog tai nėra visiškai naujas, o tiesiog toks kūrybos produktas, kuris remiasi esminiais maginių-religinių praktikų konstravimo principais.

Būti įsitikinusiam gera ateitimi, pasisekimu, pavyzdžiui, gerais egzamino rezultatais, daliai studentų nėra geras ženklas arba tokių įsitikinimų tiesiog vengiama, kad netyčia neprisishautų nesėkmės. Bandymas apsidrausti nuo nepasisekimo per egzaminą gali būti susijęs su manymu, kad studentas nieko nemoka. „Pastebėjau, kad dažnai rezultatui turi įtakos mano mintys, jog nieko nemoku, tada gaunu geresnius įvertinimus, negu kai manau, kad viską

---

³²⁹ Campbell C. Half-belief and the Paradox of Ritual Instrumental Activism: a Theory of Modern Superstition. *The British Journal of Sociology*. Vol. 47. No. 1, 1996, p. 161.

³³⁰ Frazer J. G. *The Golden Bough: A Study of Magic and Religion*. New York, 1922. Prieiga per internetą: <http://www.hermetics.org/pdf/Sir_James_Frazer_-_The_Golden_Bough.pdf> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

moku.³³¹ „Ne kartą yra pasitvirtinęs atvirkštinis magijos principas: kai sakai sau ir kitiems, jog nieko nemoki, neprisimeni, neparašysi, dažnai atsitinka priešingai. Niekada užtikrintai neteigiui, kad viską moku, todėl man negali nepasisekti, kartais ir dėl to, kad neprisišnekėčiau.“³³²

Atvirkštinis magijos principas čia veikia dėl tam tikros studento elgsenos, nusiteikimo. Taip tarsi bandoma apgauti, aplenkti nesėkmes, apsidrausti nuo galimų pasekmių. Pirmu atveju kalbama apie vidinį mąstymą, nusiteikimą, o antruoju pabrėžiama, jog nieko nemoki, neprisimeni, ir tai sakoma ne tik sau, bet ir kitiems. Toks sakymas sustiprina vidinį nusiteikimą ir iškelia jį į viešąją erdvę.

Respondentai gali sąmoningai nusiteikti pesimistiškai, manyti, kad egzamino neišlaikys. Pvz., „Taip. Pastebėjau pirmame kurse. Pasisekimą lemia pesimistiškas nusiteikimas, kad eilinį kartą susimausiu – tada rezultatas būna geresnis. Į egzaminą einu tikėdamasi neišlaikyti, būna liūdna, bet pasiseka. Pastebiu, pasitvirtina visad.“³³³ Reikėtų pažymėti, kad nors panašūs studentų tikėjimai savaime nuteikia neigiamai, jie orientuoti į teigiamą rezultatą – pasisekimą.

Prieš ir per egzaminą svarbi atvirkštinio aiškinimo principu paremta studento nuotaika: „Geriausiai pasiseka, kai esu pikta. Tiesiog stebėjau save kurį laiką.“³³⁴ „Taip, turi. Kuo daugiau jaudinuosi, tuo geresnį pažymį gaunu. Kuo esu abejingesnė, tuo labiau nesiseka. Net nežinau, kodėl taip yra.“³³⁵ „Jei būnu geros nuotaikos, dažniausiai parašau blogai.“³³⁶ Todėl būti piktam, prastai jaustis, jaudintis prieš egzaminą respondentams yra sėkmė.

Tokio pobūdžio pavyzdžiuose atsiskleidžia atvirkštinės magijos ir tam tikrų draudimų sąsajos. Pavyzdžiui, jokių būdu negalima užtikrintai teigti, kad moki, t. y. draudžiama jaustis per daug pasitikinčiam savimi ir tai demonstruoti. Pavyzdžiui, studentų horoskopų skaitymas prieš egzaminus taip pat gali būti interpretuojamas kaip tam tikras draudimas: „Dažniausiai prieš egzaminą neskaitau, nes jei rašo, kad nesiseks, tai dažnai ir nusiteikiu blogai.“³³⁷ „Horoskopais ir panašiais dalykais netikiu ir prieš svarbius įvykius stengiuosi jų neskaityti. Perskaičius blogas

---

³³¹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 23. Inf. KU studentė, 22 m., studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³³² VDU ER b. 2288, anketa nr. 58. Inf. VDU studentė, 26 m., gim. Plungėje, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³³³ VDU ER b. 2288, anketa nr. 201. Inf. SVMU studentė, 24 m., gim. Utenoje, studijuoja medicinos fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³³⁴ VDU ER b. 2288, anketa nr. 26. Inf. KU studentė, 20 m., gim. Šilutėje, studijuoja lietuvių filologiją ir etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³³⁵ VDU ER b. 2288, anketa nr. 81. Inf. ŠU studentas, 22 m., gim. Akmenėje, studijuoja informatiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³³⁶ VDU ER b. 2288, anketa nr. 62. Inf. VDU studentė, 22 m., gim. Kupiškėje, studijuoja sociologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³³⁷ VDU ER b. 2288, anketa nr. 23. Inf. KU studentė, 22 m., studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

prognozes kyla abejonių, subjurstą nuotaika. Taigi jeigu žvaigždės ką nors ir žada, manau, geriau to nežinoti.“³³⁸

Pateikti pavyzdžiai rodo, kad studentams smalsu skaityti horoskopus, bet jie daro tai dienos pabaigoje ar jau pasibaigus svarbiems dienos įvykiams. Kartais bandoma juokais „patikrinti“, ar horoskopas atitinka praėjusios dienos realijas.

„Ką manai apie horoskopus?“

„Net nežinau. Visada paskaitau.“

„Ir kodėl taip domiesi jais?“

„Pasiėmęs laikraštį pirmiausia perskaitau horoskopus ir iškart užmirštu, ką ten rašė, nesivadovauju jais, bet aš pripratau juos skaityti, man įdomu, tačiau dažniausiai noriu pasijuokti, šiandien turėjau tą daryti, man taip turėjo būti.“

„Bet vis tiek skaitot?“

„Skaitau ir skaitysiu.“

„O prieš egzaminą irgi paskaitot?“

„Ne ne ne. Prieš egzaminą neskaitau.“³³⁹

Studentai abejoja horoskopų prognozėmis, tačiau vengia juos skaityti prieš jiems svarbius įvykius, taip tarsi norėdami apsidrausti nuo neigiamų minčių, emocijų, nusiteikimo, kuris galėtų turėti įtakos jų rezultatui. Kita vertus, demonstruojant pasitikėjimą savimi, nenorima mėginti patikrinti ir įsitikinti, nes tai gali pritraukti neigiamą rezultatą. Tai rodo, kad studentai ne tik orientuojasi į sėkmę, bet ir tam tikrais savo veiksmų apribojimais bando apsisaugoti nuo nesėkmės.

J. G. Frazeris išskiria keturis draudimų tipus: 1) draudimai, susiję su konkrečiais veiksmais (pavyzdžiui, draudimais apribojamas bendravimas su svetimšaliais, valgymas, gėrimas, veido demonstravimas, išėjimas iš namų, maisto palikimas ir kt.); 2) draudimai, susiję su konkrečiais žmonėmis (pavyzdžiui, vadais, karaliais, laidotuvininkais, raudotojais, moterimis (menstruacijų ir pogimdyminiu laikotarpiu), kariais, žmogžudžiais, medžiotojais, žvejais); 3) draudimai, susiję su konkrečiais daiktais (pavyzdžiui, geležimi, aštriais įrankiais, krauju, galva, plaukais (plaukų kirpimo ceremonijos, disponavimas nukirptais nagais ir plaukais), seilėmis, maistu, mazgais ir žiedais); 4) draudimai, susiję su konkrečių žodžių vartojimu (pavyzdžiui,

³³⁸ VDU ER b. 2288, anketa nr. 16. Inf. KU studentė, 20 m., gim. Telšių r. (Telšiuose), studijuoja kraštovaizdžio architektūrą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³³⁹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 1. Inf. KU studentė, 21 m., gim. Šilalės r. (Bijotų km.), studijuoja kūno kultūros sporto pedagogiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

negalima minėti santykiais susaistytų žmonių, mirusiųjų, karalių, dievų ir kitų šventųjų vardų)³⁴⁰.

Studentų egzaminų magijoje galima aptikti draudimus, susijusius su tam tikrais veiksmis, kartu ir daiktais (prieš egzaminus netrenkama galva, neskutama barzda, neskaitomi horoskopai, tam tikri su savižtaiga, mąstymu susiję veiksmai (savęs programavimas), kai kurie prieš egzaminus nevalgo ir kt.). Studentas ir jo elgsena saistoma įvairiausių mąstymo tabu: negalima nusiteikti per daug teigiamai, būti įsitikinusiam savo žiniomis ir kt. Taip jis pats susikuria daugybę tabu. Taigi studentams prieš egzaminus būdingesni minčių, nusiteikimo, elgesio draudimai.

Kaip žinoma, įvairūs draudimai, susiję, pavyzdžiui, su higienos laikymusi / nesilaikymu, yra būdingi ir lietuvių žemdirbiškai kultūrai. Pavyzdžiui, tam tikromis dienomis drausta šukuoti plaukus: „Bloviesčiaus rytą gspadinės nešukuojas nė mergelēm savo laidž šukuotis čiuprynų – kad vištos nekastų rasodninykų nė darželių mergelėms.“³⁴¹ Ligonio galva nešukuota ir burna neprausta norint nuo jo pašalinti personifikuotą ligą: „Jeigu drugys merga, tai nešukuoti galvos nė burnos prausti ligoniui. Merga pasibridys ir pames.“³⁴² Prakaitas laižytas norint apsisaugoti nuo ligų: „Slogos, gripas, karštligė, džiova, maras, kolera ir sipelis yra limpamos ligos. Jeigu nori, kad karštlige neužsikrėstum, reikia, sako, prakaito iš po pažasčių palaižyti“³⁴³ ir kt.

Negana to, panašūs su higienos laikymusi / nesilaikymu susiję draudimai yra būdingi kitų šalių studentams bei įvairių sporto sričių atstovams. Pavyzdžiui, rusų studentai tiki, kad egzaminų metu negalima kirpti plaukų bei nagų (*Во время экзаменов нельзя стричь волосы и ногти*³⁴⁴), taip pat negalima skustis ir praustis (*Во время экзаменов нельзя мыться и бриться*³⁴⁵). Barzdos nesiskutimas prieš svarbias varžybas būdingas ir krepšininkams³⁴⁶, ledo ritulininkams³⁴⁷, futbolininkams³⁴⁸ ir kt.

Įvairūs draudimai (nebūtinai susiję su higienos laikymusi / nesilaikymu) yra būdingi ir kitoms veiklos sritims. Pavyzdžiui, žvejai tiki, jog negalima niekam sakyti, kiek sugavo žuvų

---

³⁴⁰ Frazer J. G. *The Goulden Bough: A Study of Magic and Religion*. New York, 1922. Prieiga per internetą: <http://www.hermetics.org/pdf/Sir_James_Frazer_-_The_Golden_Bough.pdf> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

³⁴¹ BsJK 179, nr. 13.

³⁴² BsJK 132, nr. 44.

³⁴³ LTA 1415/119

³⁴⁴ СГФ СТ 44

³⁴⁵ СГФ СТ 45

³⁴⁶ <http://www.sportopsi.com/content/view/38/>

³⁴⁷ <http://sportin.lt/blogai/mindaugas-kieras/prietai-ritualai-ar-vis-delta-tik-rutina-patys-beprotiskiausi-ledo-ritulininku-prietai/>

³⁴⁸ <http://www.kazluruda.info/2013/03/25/apie-futbola-ir-isimintinausius-jo-epizodus-asmeneje-sportineje-karjeroje-su-silo-puoleju-aurimu-tamaliunu/>

tol, kol nebaigs žvejoti³⁴⁹. Kasino lošėjai tiki, kad negalima skaičiuoti pinigų žaidimui dar nesibaigus³⁵⁰.

Be minėtų draudimų, susilaikymo nuo tam tikrų veiksmų, nusiteikimo prieš egzaminus, kai kurie studentai teikia reikšmę konkrečiai sėkmingai / nesėkmingai savaitės, mėnesio dienai, kurią laikomas egzaminas. Taigi J. Simpson ir S. Roudo išskirtas moderniojo prietaro bruožas – *kai kurias dienas ar laiką lydi sėkmė arba nesėkmė* – yra būdingas tiriamai studentų bendruomenei. Tiesa, studentai išskiria vos keletą dažniausiai pasitaikančių sėkmingų ar nesėkmingų mėnesio, savaitės dienų. Jos gali būti siejamos su krikščionybei, Bažnyčiai, artimiesiems svarbiomis datomis (pavyzdžiui, gimtadieniu) ir kt. Plačiau studentams būdingos sėkmingos / nesėkmingos dienos analizuojamos poskyryje „Maginės religinės-praktikos ir lytis“.

Pažymėtina, kad sėkmingos ar nesėkmingos savaitės, mėnesio dienos taip pat žinomos lietuvių bei artimų kaimynų latvių žemdirbiškoms kultūroms. Tiesa, savaitės dienos retai išskiriamos kaip geros ar blogos. Dažnai tai gali būti susiję su tam tikrais tabu (pvz., negalima dirbti), nes tą savaitės dieną vyksta sakrali šventė: „Kokioje dienoje grabnyčių šventė išpuola, (pvz., utarninke, seredoje ir t. t.), tokioje nereikia nė audeklo mesti, nė bulbų sodinti.“³⁵¹ Latvių kultūroje sekmadienis, kaip šventa diena, yra priskiriama prie laimingų dienų, laimingos, tikima, yra porinės savaitės dienos. Kitose Europos šalyse taip pat gausu tikėjimų, susijusių su sėkmingomis / nesėkmingomis savaitės, mėnesio dienomis. Tai neretai yra susiję su įvairiais nelaimingais istoriniais laikotarpiais, blogais įvykiais. Pavyzdžiui, Vokietijoje tikima, kad ketvirtadienis yra nelaimingiausia savaitės diena iš visų. Šią dieną neturi būti tvarkomi svarbūs reikalai, nesituokiami ir joks vaikas neturi būti vedamas šią savaitės dieną į mokyklą, jeigu trečiadienis yra pirmoji jo mokyklos diena³⁵². Anglosaksams pirmadienis yra žinomas kaip „mėnulio diena“. Velykų pirmadienis Anglijoje buvo pramintas Juodoju pirmadieniu 1360 m. balandžio 14 d.: tą dieną Anglijos karalius Edvardas III bandė apsiausti Paryžių, bet buvo užklyptas blogo oro, pasidarė tamsu ir daug vyrų žuvo mūšyje. Dėlto yra trys nelaimingi specifiniai metų pirmadieniai: balandį, rugpjūtį ir gruodį³⁵³.

Atvirkštiniiu magijos principu tarp studentų neretai grindžiamas sapnų aiškinimas. Sėkmę egzamine studentui gali reikšti susapnuoti barniai, pykčiai, nesėkmės, nelaimės, ašaros: „Jei susapnuoju, kad gavau blogą pažymį, viskas bus gerai.“³⁵⁴ „Jei susapnuoju, kad bus sunku,

³⁴⁹ <http://www.factmonster.com/spot/superstitions1.html>

³⁵⁰ <http://casinogamblingabout.com/od/casinooplayerinformation/a/superstition.htm>

³⁵¹ BsJK 105, Nr. 10.

³⁵² <http://www.mystical-www.co.uk>

³⁵³ <http://www.mystical-www.co.uk>

³⁵⁴ VDU ER b. 1195, anketa nr. 76. Inf. VDU studentė, gim. Kaune, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

nieko nemoku, tada realybėje būna lengva.³⁵⁵ „Ašaros simbolizuoja laimę, tad ašaras taip pat laikau pasisekimu.“³⁵⁶ Geros emocijos sapne gali būti aiškinamos atvirkščiai – kaip būsimos nesėkmės ženklas. „Susapnuotas dešimtukas ar lengvas egzaminas [vadinasi, egzamino nepasiseks išlaikyti].“³⁵⁷ Kad lietuvių žemdirbiškoje kultūroje buvo būdinga aiškinti sapnus remiantis priešprieša, patvirtina ir A. Višinskaitė, bet toks aiškinimas nėra tiek įprastas, kiek žodžių panašumu, analogija paremti sapnų aiškinimai.³⁵⁸

Nepaisant pateiktų pavyzdžių, susijusių su atvirkštinės magijos principu, daugelio studentų maginėse-religinėse praktikose atvirkštinės magijos principas nėra taip stipriai išreikštas. Paprastai geras nusiteikimas, geros emocijos siejamos su gerais rezultatais, o blogos – su blogais: „Pasisekimą lemia gera nuotaika, o nepasisekimą – nenoras rašyti.“³⁵⁹ „Gera, pakili nuotaika veikia teigiamai.“³⁶⁰ „Taip, turi. Kai esu geros nuotaikos, geriau sekasi per egzaminą. Pastebėjau dar mokydamasi mokykloje per atsiskaitymus.“³⁶¹ „Turi. Pasitikėjimas savimi padeda.“³⁶² Pavyzdžiui, sėkmė prognozuojama, jei sapnuojamos pramogos, pasilinksminimai, geros emocijos: „Mano sapnai geri. Kartais sapnuoju, kad nusirašau ir gaunu gerą pažymį.“³⁶³ „Geri sapnai, kai sapnuoju, kad pasisekė per egzaminą ir gerai įvertino. Kai skrendu, peršoku griovį.“³⁶⁴ Gerų emocijų, įkvėpimo ateinančiai dienai, mėnesiui, metams ieškoma ir horoskopuose. Įdomu, kad ieškoma gerus dalykus prognozuojančių horoskopų ir jais tikima, o bloga numatantys horoskopai atmetami kaip lėkštas melas. „Kiekvieną dieną skaitau horoskopus. Jeigu horoskope rašomi geri dalykai, tikiu truputį, bet jeigu blogi, perverčiu visas svetaines, laikraščius, ieškodama geresnio.“³⁶⁵

Minėti pavyzdžiai turi daug bendra su J. Simpson ir S. Roudo išskirtais moderniojo prietaro bruožais: „Jei kažkas prasideda gerai ar blogai, tai taip pat ir pasibaigs.“ „Tam tikri

³⁵⁵ VDU ER b. 1195, anketa nr. 39. Inf. VDU studentė, 23 m., gim. Vilkaviškyje, studijuoja Humanitarinių mokslų fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

³⁵⁶ VDU ER b. 2288, anketa nr. 115. Inf. ŠU studentė, 21 m., gim. Šiauliuose, studijuoja Socialinės gerovės ir negalės fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁵⁷ VDU ER b. 1195, anketa nr. 81. Inf. VDU studentė, 22 m., gim. Mažeikiuose, studijuoja Ekonomikos ir vadybos fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

³⁵⁸ Višinskaitė A. *Lietuvių liaudies sapnų aiškinimai ir pasakojimai apie sapnus: sandara, funkcionavimo specifika, reikšmės*. [Daktaro disertacija]. Kaunas, 2007, p. 25.

³⁵⁹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 55. Inf. VDU studentė, 18 m., gim. Tauragės r. (Skauvilėje), studijuoja ekonomikos ir vadybos fakultete. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁶⁰ VDU ER b. 2288, anketa nr. 7. Inf. KU studentė, 22 m., studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁶¹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 5. Inf. KU studentė, 22 m., gim. Klaipėdoje, studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁶² VDU ER b. 2288, anketa nr. 9. KU studentas, 23 m., gim. Tauragėje, studijuoja socialinį darbą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁶³ VDU ER b. 1195, anketa nr. 45. Inf. VDU studentė, 22 m., gim. Vilkaviškyje, studijuoja etnologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

³⁶⁴ VDU ER b. 1195, anketa nr. 51. Inf. VDU studentė, 22 m., gim. Kaune, studijuoja religijos mokslus. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

³⁶⁵ VDU ER b. 2288, 1. Inf. KU studentė, 21 m., gim. Šilalės r. (Bijotų km.), studijuoja kūno kultūros sporto pedagogiką. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

daiktai, žodžiai ar veiksmai turi neigiamą efektą ir jų reikia vengti.“ Tiriant studentus paaiškėjo, kad jei žmogus nusiteikęs gerai, tai gerai ir pasibaigs (panašumo magijos principas). Tuo tarpu antrasis bruožas susijęs su šiuo poskyriu tuo, kad neigiamų pasekmių gali turėti per didelis pasitikėjimas savo jėgomis, todėl to reikėtų vengti (atvirkštinės magijos principas).

Sąlyga, kad žmogaus elgesys, siekiant užtikrinti magiškojo veiksmo sėkmę, turi būti ypatingas, reikšminga ne tik šiandien, studentams. Pavyzdžiui, lietuvių agrarinėje magijoje minėtinas slaptumas, nuogumas ir tylą. Magiški veiksmai atliekami slapta, dažniausiai vėlai vakare ar ankstyvą rytą. Nuogumas minimas vaisingumo derliaus ar kenkimo burtuose. Sakant magišką formulę buvo ypač svarbu netriukšmauti; turėjo vyrauti rimtis ir tylą. Būta ir tam tikrų elgesio reikalavimų dienos sėkmei / laimei užtikrinti: „Pirma reikia pradėt eit dešine koja, nes geriau seksis.“³⁶⁶ „Rytą keldama iš lovos aš visada apsiaunu pirmą dešinę koja, kad diena būtų laimingesnė.“³⁶⁷ Konkreti maginius veiksmus atliekančiojo nuotaika būtina kaip sudedamasis panašumo magijos elementas: „Duoną minkant reikia juoktis, tai duona kelias.“³⁶⁸ „Kad barščiai rūgtų reikia būti piktam.“³⁶⁹ „Kad žvakės šviesiai degtų, reikia dirbant juoktis.“³⁷⁰ Tikėta, kad yra svarbi nuotaika ar elgsena šeiminkams statant naujus namus: „Jei statant namus pešasi šeimyninkai, tai visi, kas tuose namuose gyvens, pešys.“³⁷¹

Tarp studentų pasitaiko atvejų, kai panašumo magijos principu grindžiama amuleto galia. Pavyzdžiui, dešimties akmenėlių apyrankė, mažiukas medinis rožančius iš dešimties karolių ir jų nešiojimas simbolizuoja dešimtuką³⁷².

Studentų magijoje matoma atvirkštinės ir panašumo magijos principų apraiškų. Pasitaiko studentų, kurie žino ir taiko atvirkštinės bei panašumo magijos taisykles, kad pasiektų teigiamą rezultatą, užsitikrintų sėkmę per egzaminus. Dažniausiai atvirkštinės ar panašumo magijos principai atsiskleidžia per studentų pojūčius, o ne per veiksmus. Sąmoningai nusiteikę, tinkamai elgdamiesi, stebėdami save ir laikydamiesi tam tikrų tabu, studentai stengiasi pritraukti sėkmę ir išvengti nesėkmės. Tai rodo kūrybišką esminių magijos principų naudojimą konkrečiu laiku ir konkrečioje erdvėje. Reikšminga ne tai, kiek „tradiciška“ ar „moderni“ yra studentų magija, o tai, kaip žmogus apskritai stebi dėsningumus, kuria, jungia praktikas ir išbando jų veiksmingumą.

---

³⁶⁶ LTA 1532/75.

³⁶⁷ LTA 1416/6-105.

³⁶⁸ LTA 1289/374.

³⁶⁹ LTA 507/31.

³⁷⁰ LMD I 275/1-14.

³⁷¹ LMD I 474/598.

³⁷² VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 2288, anketa nr. 24. Inf. KU studentė, 20 m., gim. Telšių r. (Paragų km.), studijuoja kraštovaizdžio architektūrą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

III. 3. Kontaktinė magija

J. G. Frazeris kontaktinę magiją apibūdino kaip simpatinės magijos šaką, susijusią su reiškiniiais, sukeltais naudojantis paveiktinam subjektui priklausančiais daiktais, t. y. daiktai, su kuriais kartą turėtas sąlytis, net ir atskirti, išsaugo minėto sąlyčio metu buvusį ryšį³⁷³. Kontaktinės magijos pavyzdžiais gali būti laikomi įvairiais tikslais (teigiamais ir neigiamais) atliekami būrimai, užkalbėjimai ir kt. Tiriant studentus, neigiamais tikslais naudojamų praktikų neužfiksuota.

Kontaktinei magijai autorė priskiria studentų turimus amuletus ir talismanus. Tikėjimas jais susijęs su juose slypinčia galia, kuri gali būti įgyjama dviem būdais:

1) kai studentas pats įprasmina amuletą ar talismaną atlikdamas tam tikrą ritualą ar tiesiog tikėdamas jo veiksmingumu;

2) kai studentui amuletą / talismaną savo linkėjimais, teigiamomis emocijomis dovanodamas įprasmina jam brangus žmogus (artimieji, draugai ir kt.).

Dauguma lietuvių studentų amuletus / talismanus gauna dovanų iš artimų žmonių: mamos, tėčio, močiutės, draugų, mokytojų, auklėtojos ir kt. Tokie amuletai / talismanai yra ypač brangūs studentams, nes įkūnija geriausius artimųjų linkėjimus: „Būtinai į egzaminą reikia pasiimti amuletą. Aš nešiuosi grandinėlę su pakabučiu, kuris keliauja iš kartos į kartą, o aš gavau iš močiutės.“³⁷⁴ Mažesnė dalis studentų amuletų / talismanų patys nusiperka kitame mieste (Vilniuje, Palangoje) ar kitoje šalyje (Norvegijoje ir pan.). Pvz., „Kažkada apsilankiau Palangoje ir vyko mugė, kur buvo pardavinėjami tie akmenukai. Pasidomėjau, kokiam ženklui koks akmuo tinka. Susiradau savo akmenuką ir nusipirkau.“³⁷⁵ „Pati esu parsivežusi iš aplankyto šalių arba kas nors iš draugų padovanojo.“³⁷⁶ Kiti teigia amuletą / talismaną pasigaminę patys³⁷⁷. Užsienio (VDU ERASMUS) studentai dažniau amuletus / talismanus nusiperka patys arba gauna dovanų iš artimo žmogaus. Rečiau pasigamina patys³⁷⁸.

Panašu, kad tiek lietuvių, tiek užsienio studentai teikia reikšmę teigiamomis emocijomis įprasmintiems daiktams (amuletais / talismanams), kurie, tikima, atneša sėkmę. Todėl dažniausiai studentai neteikia reikšmės medžiagai, iš kurios padarytas talismanas ar amuletas: „Manau medžiaga nelemia, lemia tikėjimas juo.“³⁷⁹ Tiesa, pasitaiko atveju, kai medžiagai priskiriama teigiama reikšmė ir ji supriešinama su plastiko ar metalo negyvumu, šaltumu:

³⁷³ Frazer J. G. *The Goulden Bough: A Study of Magic and Religion*. New York, 1922. Prieiga per internetą: <http://www.hermetics.org/pdf/Sir_James_Frazer_-_The_Golden_Bough.pdf> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

³⁷⁴ VDU ER 692.

³⁷⁵ VDU ER b. 2288, l. 18. Užr. Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁷⁶ VDU ER b. 2288, anketa nr. 168. Inf. KTU studentė, 23 m., gim. Klaipėdoje, studijuoja viešąjį administravimą. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁷⁷ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

³⁷⁸ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

³⁷⁹ VDU ER b. 2288, anketa nr. 76. Inf. VDU studentė, 18 m., gim. Tauragėje, studijuoja anglų filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Manau, kad molis turi teigiamos energijos, geresnės nei koks metalas ar plastikas.“³⁸⁰ Studentui ne tiek svarbi medžiaga, iš kurios padarytas amuletas / talismanas, specialūs jo įprasminimo, galios suteikimo ritualai, kiek artimo žmogaus dovanojimo aktas, tikėjimas įdėta gera žmogaus energija ir pan. Šiuo atveju svarbiausia yra ne amuletas / talismanas, o kaip studentas įprasmina jį savo tikėjimu. Taigi iš esmės didžiausia amuleto / talismano galia slypi pačiame žmoguje, jame glūdinčiose galiuose.

Tarp Lietuvos studentų populiariausi amuletai / talismanai: žiedai, grandinėlės, pakabučiai (pavyzdžiui, gintaro gabalėlis ant odinės juostelės), ant kojos segimas karoliukų vėrinėlis, net aprangos elementai. Atsižvelgiant į studentų turimų objektų buitinę paskirtį, išskirtos dvi amuletų grupės: 1) amuletai papuošalai, 2) amuletai aprangos elementai³⁸¹ (plačiau apie tai kalbėta poskyryje „Maginės-religinės praktikos ir lytis“).

Matomos sąsajos tarp moksleivių ir studentų turimų amuletų bei talismanų. D. Kulakauskienė, tirdama moksleivių bendruomenę, amuletus ar talismanus apibūdino kaip sudvasintus daiktus – daiktus padėjėjus ir išskyrė dvi jų rūšis: 1) natūralūs gamtos objektai; 2) žmogaus pagaminti daiktai (antrajai rūšiai priklauso ir papuošalai su „laimingais akmenimis“). Natūraliems gamtos objektams priskiriami augalai, akmenys, gyvūnai ir žmonės. Prie žmogaus pasigamintų daiktų priskiriami žaisliukai, papuošalai, skulptūrėlės, pasagos, pinigai³⁸². Nustatyta, jog dažniausiai daiktus padėjėjus moksleiviai naudoja per egzaminus. Tai – laimę nešantys daiktai, drabužiai. Antrasis sudvasintų daiktų tipas, anot D. Kulakauskienės, yra daiktai kenkėjai (aštrūs daiktai, peiliai – nesėkmė ir t. t.)³⁸³. Tiesa, atvejų, kad tarp studentų būtų naudojami daiktai kenkėjai, nepasitaikė.

Siekis apsisaugoti, o kartu ir sulaukti sėkmės būdingas ne tik šiandien, studentams ar moksleiviams. Pavyzdžiui, iš mitologinių sakmių tekstų matyti, kad, norint apsisaugoti nuo laumių, reikia pastatyti gale galvos veidrodį, šilkinė skarelė paveikia gyvačių karalių, šermukšnio rykštė padeda apsiginti nuo vilkalotų, velnio ir gydo nuo nuomario, sidabrine saga, kulka, žiedu nušaunamas velnias ar ragana ir kt.³⁸⁴ Taigi maginis veiksmas ir maginis objektas yra neatsiejami vienas nuo kito, t. y. visada pasakoma, ką su daiktais reikia daryti: šilkinę skarelę reikia patiesti ant žemės, rykšte – mušti, sidabrinę, kulką, žiedą – iššauti.

³⁸⁰ VDU ER b. 2288, anketa nr. 14. Inf. KU studentė, 20 m., gim. Tauragėje, studijuoja anglų filologiją. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁸¹ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008; VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

³⁸² Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr. Lietuvoje)*. Humanitariniai mokslai, Etnologija (07 H). Kaunas, 2006, p.139–150

³⁸³ Ten pat, p. 150–153.

³⁸⁴ Kerbelytė B. *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas*, [T.] 3: Etiologinės sakmės. Mitologinės sakmės. Padavimai. Legendos. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 70 – 304.

Liaudies tikėjimuose, užkalbėjimuose, burtuose maginės galios turinčių objektų taip pat gausu, tai – sidabrinis rublis, iš šventintos žvakės sulipdytas kryželis, šventinta žvakė, šventas paveikslėlis, kryželiai, medalionai, rožinis, auksinis žiedas, iš konkrečios vietovės paimti akmenėliai, raudonas akmenukas, pinigai / kapeika, kiškio koja ir kt. Bažnyčioje šventintus daiktus žmonės laikė tiesiog magiškais daiktais, kurie patys turi galios apsaugoti (pavyzdžiui, šventinta žvakė, šventas paveikslėlis ir kt.). Tačiau tai yra vėlyvesnis reiškinys, nes panašūs maginiai daiktai užėmė anksčiau naudotų šermukšnių, barkūnų, dilgėlių, epušės šakų ir kt. vietą³⁸⁵.

Tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos studentai turi nemažai religinės tematikos objektų (kryželis, rožinis, šventas paveikslėlis).

Be amuletų / talismanų, puikus kontaktinės magijos pavyzdys, kai paskutinę naktį prieš egzaminą po pagalve pasidedami konspektai ar knygos. Tai rodo, kad kai kurie studentai tiki, jog miegant bus palaikomas miegančiojo ir knygoje, konspektuose slypinčių žinių ryšys. Dažnai tuo studentai tiki jau nuo mokyklos laikų: „Mokykloj prieš egzaminus buvo prietas po pagalve pasidėti knygą nakčiai, kad visos raidės subėgtų į galvą.“³⁸⁶ Šis tikėjimas yra specifinis, t. y. susijęs su mokymosi, žinių perėmimo, išsaugojimo procesu. Todėl natūralu, kad panašios praktikos yra būdingos tiek moksleiviams, tiek studentams. D. Kulakauskienė pažymi, kad „norėdami geriau išlaikyti egzaminus, jaunuoliai (dažniausiai merginos) turi tam tikrus laimę nešančius daiktus: tai gali būti pliušinis žaisliukas, papuošalas, laimingas tušinukas (su juo kartą buvo pasisekė), laimingas rūbas <...> ir panašiai.“³⁸⁷ Visos minėtos praktikos būdingos ir studentams.

Lietuvių studentams būdingas tų pačių drabužių dėvėjimas per egzaminus gali būti siejamas su kontaktine magija. Jei drabužiai, kuriuos dėvint laikomas egzaminas, atneša sėkmę, su tais pačiais rūbais nevengiama eiti laikyti ir kito egzamino: „Reikia eiti laikyti egzamino su tais pačiais drabužiais, su kuriais prieš tai egzaminą gerai išlaikėi, kad vėl sektųsi.“³⁸⁸ „Reikėtų nekeisti drabužių, su kuriais ruošėsi egzaminui, kad visų žinių nepaliktum senuose.“³⁸⁹ Tai būdinga ir latvių, rusų studentų tradicijoms: jeigu ankstesniame egzamine pasisekė, į kitą egzaminą reikia eiti su ta pačia sėkmę nešančia apranga (*Если на предыдущем экзамене повезло, то на следующий надо идти в той же «одежде – везучке»*)³⁹⁰.

³⁸⁵ Balys J. Įvedamosios pastabos. *Lietuvių žemdirbystės papročiai ir tikėjimai: Lietuvių liaudies tradicijos*. Silver Spring, Md., 1986, p. 17, 18.

³⁸⁶ VDU ER 692.

³⁸⁷ Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr. Lietuvoje)*. Humanitariniai mokslai, Etnologija (07 H). Kaunas, 2006, p.151.

³⁸⁸ VDU ER 692.

³⁸⁹ VDU ER 692.

³⁹⁰ СГФ СТ 46.

Laimingiems rūbams ypatingą reikšmę teikia ir sportininkai. Pavyzdžiui, beisbolo žaidėjai žaisdami dėvi tuos pačius drabužius (jei gerai pasisekė)³⁹¹, miega su beisbolo lazda³⁹² ir kt. Boulingo žaidėjai per varžybas dėvi tuos pačius drabužius, su kuriais sekėsi žaisti³⁹³. Bėgikams būdinga dėvėti laimingas drabužių detales³⁹⁴ ir kt. Visa tai yra susiję su dinamika, kūrybiškumu, kuris nėra svetimas įvairiems skirtingų veiklos sričių žmonėms. Neįmanoma nepastebėti panašumo tarp to, kaip studentai prieš egzaminą miega pasidėję užrašus po pagalve, o pvz., beisbolo žaidėjai – su beisbolo lazda. Skiriasi tik tai, kas žmogui aktualu ir kokias žinias bei iš ko jam reikia įgyti.

Galvos netrinkimas prieš egzaminus taip pat gali būti priskiriamas kontaktinei magijai. Galva neplaunama motyvuojant tuo, kad bus išplautos žinios. Tai rodo, jog į tai atsižvelgiantis studentas tiki, kad mokantis žinias įgauna ne tik jo smegenys, bet tam tikra prasme ir visas kūnas (taip pat ir plaukai). Todėl jeigu išsitrenka galvą – išsplauna ir visas žinias, kurias sukaupia mokydamasis. Taip pat kai kurie vaikinai nesiskuta barzdos, kad išlaikytų egzaminą: „Na per egzą neskutu, tik po egzo. Sužinojau iš draugų.“³⁹⁵ „Tais kartais turi įtakos barzdos neskutimas. Paprasčiausiai įprotis, be to, krepšininkai (kai kurie) irgi neskuta barzdos dėl sėkmės.“³⁹⁶ Barzdos neskutimas prieš egzaminą nėra motyvuojamas. Tai įvardijama kaip su sėkme siejamas įprotis.

Dalis studentų maginių-religinių praktikų remiasi kontaktinės magijos principu. Dauguma studentų taikomų praktikų yra susijusios su siekiu išsaugoti, įgyti tam tikras žinias (pvz., neskutama barzda, netrenkami plaukai, nekerpami nagai, dedami užrašai po pagalve ir kt.). Amuletai / talismanai taip pat priskiriami kontaktinei magijai, atsižvelgiant į tai, kad studentai įprasmina juos savo tikėjimu. Kontaktinės magijos principu paremtos maginės-religinės praktikos (kaip ir atvirkštinės bei panašumo magijos principu paremtos maginės-religinės praktikos) kuriamos stebint aplinką, dėsningumus. Studentai siekia atrasti gerų egzaminų rezultatų priežastis ir nebūtinai tai sieja su geru žinių įsisavinimu. Panašu, kad toks priežasčių ir pasekmių stebėjimas būdingas ne tik lietuvių bei kitų šalių studentams, bet ir kitų veiklos sričių atstovams. Negana to, maginių-religinių praktikų kūrimo principas, tam tikriems objektams teikiamos reikšmės išlieka panašūs tiek skirtingais laikotarpiais, tiek įvairiose pasaulio šalyse.

---

³⁹¹ Gmelch G. *Baseball Magic* (2000). Revised version of „Superstition and Ritual in American Baseball“ from *Elysian Fields Quarterly*. Vol. 11, No. 3, 1992.

³⁹² <http://www.factmonster.com/spot/superstitions1.html>

³⁹³ <http://www.factmonster.com/spot/superstitions1.html>

³⁹⁴ Burke K. L. An Exploratory Investigation of Superstition, Personal Control, Optimism and Pessimism in NCAA Division I Intercollegiate Student-Athletes. *Athletic Insight: The online Journal of Sport Psychology*. Vol 8 (2), 2006.

³⁹⁵ VDU ER b. 1195, anketa nr. 89. Inf. VDU studentas, 20 m., gim. Plungėje, studijuoja politikos mokslus. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

³⁹⁶ VDU ER b. 1195, anketa nr. 95. Inf. VDU studentas, 22 m., gim. Kaune, studijuoja istoriją. Surinko Eglė Savickaitė, 2006.

IV. MAGIJA KAIP UNIVERSALI PATIRTIS: STUDENTŲ ANTGAMTINIO PASAULIO SUVOKINIAI

Darbo dalyse „Studentų maginės-religinės praktikos: egzaminai“ ir „Studentų maginių-religinių praktikų bruožai“ telkiasi į maginių-religinių praktikų analizę, todėl magijai būdingi bruožai atskleisti per jos taikymo technikas studentui svarbių įvykių (ypač egzaminų) metu. Šioje darbo dalyje, pasitelkiant antgamtinio pasaulio suvokinius, atsiskleidžiančius per studentų patiriamas tiesiogines ir netiesiogines patirtis (sapnus, vaidenimosi reiškinius, draugų, pažįstamų pasakojimus, keistus sutapimus, dėsninumus ir kt.), parodomas magijos suvokimo dualizmas. Antras magijos suvokimo būdas atskleidžiamas remiantis S. Greenwood magijos, kaip santykio su antgamtiniu pasauliu, samprata³⁹⁷. Mokslininkės manymu, magija yra žmogaus gyvenimo dalis net jeigu jina nuvertinama, slopinama, oficialiai pašalinama iš visuomenės gyvenimo. S. Greenwood sako, kad maginis sąmoningumas yra proto aspektas, kuris pasireiškia įvairiais būdais įvairiuose kultūriniuose kontekstuose ir laike. Taip susitelkiama į tai, kas yra universalu, orientuojamasi daugiau į tai, kas sieja, o ne skiria žmones, susitelkiama daugiau į žmonių panašumus nei skirtumus ir tai gali sumažinti skirtingų grupių socialinę atskirtį bei paskatinti bendravimą³⁹⁸. Taip apibrėžiama magija atsiskleidžia ne tik kaip konkreti atlikimo technika, bet ir kaip universali bendražmogiškos pasaulėžiūros kategorija. Kitaip tariant, žmogaus (nepriklausomai nuo jo lyties, išsimokslinimo, amžiaus ir kt.) susidūrimai su antgamtiniu pasauliu, per praktikas išreikštas santykis su juo lemia mąstymą ir padeda formuoti pasaulėžiūrai. Magija, anot S. Greenwood, suvokiama kaip viena iš orientacijų į pasaulį ir remiasi asociatyviu mąstymu per sensorinius sąsajų modelius³⁹⁹.

Nuo XX a. pr. mokslininkai skiria du žmonėms būdingus skirtingus mąstymo modelius – loginį ir analoginį/asociatyvųjį/intuityvųjį. Loginis mąstymas paremtas logika, analoginis/asociatyvusis/intuityvusis, arba maginis, mąstymas – analogija, asociacijomis, intuicija. Tiesa, pirminiuose tyrimuose analogija, asociacijomis, intuicija paremtas mąstymas buvo priskiriamas primityviesiems kultūroms, todėl įvardytas „primityvuoju“ ar „ikiloginiu“ mąstymu, o tai labiau atspindėjo evoliucionistinį požiūrį į žmogaus vystymąsi. Pavyzdžiui, L. Levy-Brühlis ikiloginį mąstymą (angl. *prelogical mentality*) priešpriešino moderniam loginiam mąstymui (angl. *logical mentality*) ir jame pastebėjo ir mistiniam mąstymui (angl. *mystical mentality*) būdingų bruožų⁴⁰⁰.

³⁹⁷ Greenwood S. *The Anthropology of Magic*. Oxford, New York, 2009.

³⁹⁸ Ten pat, p. 4.

³⁹⁹ Ten pat, p. 69.

⁴⁰⁰ Tambiah S. J. *Magia, Science, Religion and the Scope of Rationality*. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1990, p. 91.

Šiandien mokslininkai (R. A. Schwederis⁴⁰¹, K. Aarnio⁴⁰², P. Rozinas, L. Millmanas, C. Numeroffas⁴⁰³, J. S. Tambiahas⁴⁰⁴, S. Greenwood⁴⁰⁵, M. F. Brownas⁴⁰⁶ ir kt.) abu mąstymo modelius, abi orientacijas į pasaulį linksta laikyti daugiau ar mažiau būdingais kiekvienam žmogui visais laikais. Taip magija gali būti suvokiama kaip universali patirtis, t. y. ji gali būti patiriama kiekvieno žmogaus, kai santykis su antgamtinio pasauliu yra jusliškai intuityviai aiškinamas ir suvokiamas. Neretai tai būna situacijos, kurias logiškai paaiškinti žmogui yra gana sunku.

Tarp studentų taip pat pasitaiko įvairių antgamtinio pasaulio patirčių, kurios skirtingai paveikia žmogų ir gali būti skirtingai interpretuojamos. Šioje darbo dalyje, atsižvelgiant į antgamtinio pasaulio patirčių pobūdį, išskiriamos pirminės (tiesioginės) ir antrinės (netiesioginės) studentų antgamtinio pasaulio patirtys.

Antgamtinio pasaulio patirtys tiriant studentus išryškėjo per tiesiogiai patiriamus vaidinimosi reiškinius, pranašiškus sapnus, netiesiogiai patiriamus reiškinius, apie kuriuos studentai išgirsta iš draugų, pažįstamų. Antgamtinio pasaulio patirtims taip pat priskiriami įvairūs studentų pasakojami ir interpretuojami gyvenime pastebėti sutapimai, dėsniumai, kurie jiems kelia klausimų apie tam tikrų jėgų egzistavimą / neegzistavimą ir, matyt, lemia magines-religines praktikas.

IV. 1. Pirminės (tiesioginės) patirtys

Maginės-religinės patirtys darbe suvokiamos kaip su antgamtinio pasauliu susijusios patirtys, patvirtinančios antgamtinių jėgų egzistavimą / neegzistavimą. Živilė Advilonienė, Agnė Budriūnaitė, Vida Daugirdienė savo studijoje „Neordinarinės religinės patirties samprata ir raiška Lietuvoje“ vartoja neordinarinės religinės patirties sąvoką ir ją apibrėžia kaip individualią dvasinę žmogaus patirtį, kuri peržengia įprasto religinio gyvenimo ir patirties ribas, kai asmuo išgyvena tiesioginį santykį su transcendentine realybe, savitai įvardijama kiekvienoje religinėje

---

⁴⁰¹ Sweder R. A. Likeness and Likelihood in Everyday Thought: Magical Thinking in Judgments about Personality. *Current anthropology*. Vol. 18, No. 4, 1977.

⁴⁰² Aarnio K. *Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs*. Academic dissertation to be publicly discussed, by due permission of the Faculty of Behavioural Sciences at the University of Helsinki in Auditorium XII, Fabianinkatu 33, on the 19th of October, 2007 p. 44. Prieiga per internetą: <<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/15177/paranorm.pdf?sequence=1>> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

⁴⁰³ Rozin P., Millman L., Nemeroff C. Operation of the Laws of Sympathetic Magic and Disgust and Other Domains. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 50, No. 4, 1986.

⁴⁰⁴ Tambiah S. J. *Magic, Science, Religion and the Scope of Rationality*. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1990.

⁴⁰⁵ Greenwood S. *The Anthropology of Magic*. Oxford, New York, 2009.

⁴⁰⁶ Brown M. F. Thinking about Magic. *Anthropology of Religion: A Handbook*. Westport, Conn., 1997.

tradicijoje⁴⁰⁷. Pažymėtina, kad patirtis (jausmas, pojūčiai, intuicija) yra ne tik religijos, bet ir magijos pagrindas. Todėl šiame darbe maginių-religinių patirčių samprata neapsiriboja vien šventųjų, įvairių religinių vaizdinių, simbolių regėjimais, stebuklais, pranašystėmis. Maginės-religinės patirtys darbe apima visus intuityvius ir tiesioginius antgamtinio pasaulio studentų potyrius, kuriuos žmogus interpretuoja per save. Religijos pateikiami antgamtinio pasaulio tvarkos aiškinimai nebūtinai sutampa su individualiomis žmogaus interpretacijomis, sąlygotomis konkrečios antgamtinio pasaulio patirties, ir atvirkščiai. Aušra Kairaitytė, aptardama religines patirtis, pastebi, kad „Katalikų Bažnyčios požiūriu, per žmogaus ir šventojo asmens susitikimą patirti regėjimai, vizijos, pranašystės, mistinės patirtys, stebuklai ir pan. vertintini kaip „privatūs“ apreiškimai“⁴⁰⁸.

Maginės-religinės praktikos darbe suvokiamos kaip glaudžiai susijusios su maginėmis-religinėmis patirtimis. Praktikos sietinos su tikėjimu, kad egzistuoja antgamtinės jėgos ir kad jas įmanoma kažkaip paveikti. Kartais įvairiomis praktikomis tarsi tikrinamas antgamtinio pasaulio egzistavimas / neegzistavimas (pavyzdžiui, kai bandoma iškviešti dvasias). Pažymėtina, kad magiją studentai dažnai sieja su dvasių kvietimu, tačiau tokią praktiką jie vertina atsargiai, daugiau neigiamai nei teigiamai, ir ji nėra jiems būdinga⁴⁰⁹. Tuo tarpu D. Kulakauskienė dvasių, dvaselių kvietimus analizuoja kaip vieną iš būdingiausių moksleivių magijos praktikų. Mokslininkė teigia, jog dvaselių kvietimo praktikos priežastis susijusi ne tik su materialiais dalykais, smalsumu (siekiama gauti atsakymus į rūpimus klausimus, sužinoti ateitį), bet ir su noru magijos žiniomis pasipuikuoti prieš kitus bendraklasius⁴¹⁰. Ingrida Šlepavičiūtė, analizuodama mistines jaunimo patirtis internetiniuose pasakojimuose, taip pat pabrėžia visų laikų žmonėms būdingą norą įsitikinti kito pasaulio egzistavimu, jaunuolių tikėjimą mirusiųjų ir gyvųjų pasaulių artumu⁴¹¹. Mokslininkė teigia, jog „susidaro įspūdis, kad dvasios, bildukai kviečiami ne tiek dėl bandymo sužinoti ateitį ar gauti atsakymus į įvairius klausimus, kiek dėl noro įsitikinti kito pasaulio tikrumu. Šiuolaikinis žmogus tiki tuo, kas apčiuopiama. Jaunimui, pasitelkus įvairius burtus, įsitikinti, kad dvasios egzistuoja, yra daug paprasčiau negu patikėti abstraktaus visagalio Dievo buvimu.“⁴¹² Taigi maginės-religinės praktikos yra susijusios su žmogaus bandymu įsitikinti antgamtinių jėgų egzistavimu, mėginimu įgyti jų palankumą, o

---

⁴⁰⁷ Advilonienė Ž., Budriūnaitė A., Daugirdienė V. *Neordinarinės religinės patirties samprata ir raiška Lietuvoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010, p. 7.

⁴⁰⁸ Kairaitytė A. Religinės patirtys lietuvių folkloro naratyvuose. *SOTER – Religijos mokslo žurnalas*. T. 43, 2012, p. 72.

⁴⁰⁹ VDU ER 2288; Paskaita „Magija kaip universali patirtis“, baras „Fortas“ – 2012 m. vasario 23 d. (asmeninis įrašas).

⁴¹⁰ Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr. Lietuvoje)*. Humanitariniai mokslai, Etnologija (07 H). Kaunas, 2006, p. 100–123.

⁴¹¹ Šlepavičiūtė I. Mistinės jaunimo patirtys interneto pasakojimuose. *Tautosakos darbai*. T. XLIII, Vilnius, 2012.

⁴¹² Ten pat, p. 78.

maginės-religinės patirtys patvirtina apie antgamtinio pasaulio egzistavimą ir formuoja žmogaus požiūrį į antgamtiškumą.

Kaip minėta, tyrimo metu apklaustiems studentams dvasių kvietimo praktika nėra būdinga, tačiau jų savitą santykį su antgamtinėmis jėgomis galima pastebėti ir per maginės-religinės praktikas, susijusias su pasisekimu per egzaminus. Tokiomis maginėmis-religinėmis praktikomis ne tiek siekiama įsitikinti antgamtinių jėgų ar dievybės egzistavimu, kiek užsitikrinti gerą abipusį santykį su ja ar jomis. Studentai ieško visų įmanomų priemonių sėkmei prijaukinti: 1) racionalių (mokosi); 2) paremtų intuicija, asociacijomis, analogijomis, kurios darbe įvardijamos maginėmis-religinėmis praktikomis. Šios maginės-religinės praktikos dažnai skiriamos konkrečiam antgamtinio pasaulio subjektui arba kyla iš pajautimo, kad taip galima užsitikrinti sėkmę, taip pat jos susijusios su antgamtinio pasaulio suvokiniais. Pavyzdžiui, maldose prieš egzaminus kreipiamasi į Dievą, kitais maginiais veiksmais bandoma paveikti abstrakčias antgamtines jėgas, kurios galbūt valdo gyvenime pastebimus dėsningumus, duoda ženklų, t. y. pasireiškia gyvenime kaip tam tikri sutapimai, perspėjimai (pvz., studentą gyvenime lydi vis tas pats skaičius, juoda katė perbėga kelią ir kt.). Galiausiai žmogui gali pasirodyti, kad jis pats turi ypatingų galių, gebėjimų, gali pasaulį matyti kitaip.

Vidinis tikėjimas glaudžiai susijęs su tuo, ką studentas praktikuoja, ir veikia kaip pagrindinė tų praktikų veiksmingumo sąlyga.

„<...> Šiaip as gimus 25 dieną ir visą laiką galvoju, kad mano laimingas skaičius yra 25. Taip pat apskritai visi skaičiai, kurie turi skaičių 5, nes kažkada esu skaičiusi grynai apie savo <...> gimimo datą, nu, kad savo tą dieną, kadangi aš lapkričio 25 gimus, irgi 25 dieną, tai skaičius 5 tame visame, kaip pasakyt, toje datoje yra ir manau, tai irgi man kaip prisideda prie to, kad aš tikiu, kad tas skaičius neša sėkmę. Ir plius, sakau, kad radau kažkada tokiam laikraštėlyje, kuriame buvo parašyta, kad šauliui, būtent gimusiam tą dieną, skaičius 5 neša sėkmę.“⁴¹³

Respondentė kalba apie tikėjimą žodžiais „aš tikiu tuo, nes apie tai skaičiau“. Tas vidinis jautrumas, pastabumas aplinkai atrodo kaip duotybė, nes pastebimas kiekvienas sutapimas, atsitiktinumas, stebima savijauta, įvairūs ženklai:

„<...> Esu labai jautrus žmogus ir, nu, kaip... nuo nuotikos labai daug kas dažnai priklauso. Jeigu aš gerai nusiteikęs, teigiamai nusiteikęs, automatiškai aš labiau savimi tikiu ir man labiau sekasi. O jeigu, tarkim, nusiminusi ar kažkokia įskaudinta, tai jau įtakoja mano sėkmę ir kartais tenka, kaip pasakyt, nusvilti nagus.“⁴¹⁴

⁴¹³ VDU ER b. 2288, l. 18 Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴¹⁴ VDU ER b. 2288, l. 20. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Bet ar būna kokių nors, na, ypatingų ženklų, <...> kurie prognozuotų ką nors negero ateityje?“

„Tai būna, tarkim, kad ir, vat, ta juoda katė perbėga per kelią. Visada stengiuosi, kaip pasakyt, per tą kelią, gi yra sakoma, geriau nevaikščirot. Nu, kaip, perbėga, tai reiškia, nereikia eiti per tą kelią, ir aišku, jeigu man perbėga, tai stengiuos persižegnot ir pagalvot, nu, kad taip nebus, viskas bus gerai.“⁴¹⁵

Stiprus respondentės susitelkimas į save, savo emocijas: „Esu labai jautrus žmogus“, „aš labiau savimi pasitikiu“. Kreipiamas dėmesys ne tik į ženklus, sutapimus, bet ir į sapnus, ypač jeigu pastebima, jog jie pildosi, yra pranašiški. Nevengiama eksperimentuoti, išbandyti, patikrinti, ar koks nors daiktas bus laimingas. Taip per bandymus ir klaidas tarsi pati sau atranda sėkmę nešantį daiktą, kuris apsaugo ir suteikia dvasinį komfortą.

„Kai išbandau kažką ir atrandu, tarkim, sėkmingą, tai tada aš nebijau. Tarkim, net ir prieš egzaminą eidama aš pagalvoju, va, anąkart aš buvau taip apsirengusi, gavau dešimt, tai dabar apsirengsiu ir irgi gausiu dešimt. Tai būna tokių dalykų. Čia, sakau, aišku, priklauso nuo savęs, kaip tu pats sau įsiteiki, bet galbūt irgi prie to prisideda ir tie drabužiai, kažkokią įtaką daro.“⁴¹⁶

Šiuo atveju respondentė pati kuria ritualą, patikrina jo veiksmingumą, o vėliau jį analogiškai tiksliai kartoja kaip nešantį sėkmę. Tik patikrinus, atsiradus kokių nors sutapimų ar pastebėjus tam tikrų dažnai besikartojančių dėsningumą, atsiranda tikėjimas, darantis praktišką veiksmingesnę.

Tikėjimas gali būti siejamas su geromis ateities prognozėmis. Tačiau blogos ateities prognozės su tikėjimu – ne.

„Kokia tavo nuomonė apie horoskopus?“

<...>

„Aš šiaip kiekvieną dieną irgi skaitau. Jeigu geras horoskopas kažkaip, nu taip gal ir tikiu jais truputį, bet jeigu blogas – tai perverčiu visus portalus, laikraščius, kad būtų geresnis.“⁴¹⁷

Kiekvienas mūsų kuo nors tiki, net jei tai būtų tikėjimas savimi, savo galiomis.

„Bet tu tiki, kad jis tau padeda siekti sėkmės, ypač per egzus?“ (Vienas respondentas klausia kito respondento, savo draugo; kalbama apie amuletą – sidabrinį auskarą su kryželiu.)

„Man padeda.“

„Na, o aš tikiu vien tik savimi.“⁴¹⁸

⁴¹⁵ VDU ER b. 2288, l. 20. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴¹⁶ VDU ER b. 2288, l. 21. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴¹⁷ VDU ER b. 2288, l. 30. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴¹⁸ VDU ER b. 2288, l. 24. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Reikėtų pažymėti, kad tai, kuo tikima, taip pat bandoma pažinti. Šiuolaikinis studentas siekdamas pažinimo paprastai pasitelkia ne vieną pasaulio aiškinimo sistemą: mokslą, religiją, magiją. Tačiau, kitaip nei mokslas ir religija, magija neturi tokios aiškios sistemos. Ji yra sunkiai apčiuopiama, todėl joje gali jungtis begalės skirtingų praktikų (pavyzdžiui, mantras, maldu kalbėjimas, meditacija). Magija glūdi ir žmogaus mąstyme, samprotavimuose, kai remiamasi intuicija.

Kad ir kokia pasaulio aiškinimo sistema studentas remiasi (religijos pasaulio aiškinimo modeliu ar netiki niekuo (laiko save ateistu), religiją pateikia kaip masių valdymo formą, o magiją kaip „durnių“ valdymo formą ir kt.), šiandien jis stengiasi viską aiškinti remdamasis savo pojūčiais, išgyvenimais, patirtimi, intuicija ir kt. „Aš jaučiu“, „aš tikiu“, „priklausau nuo tavęs, kaip nusiteiki, įsiteigi“. Todėl esminė priemonė, kurią pasitelkus mėginama kažką aiškinti, yra pats žmogus. Žmogus, kuris yra laisvas rinktis.

„Aš žmogus esu tas, kuris nėra arba viena, arba kita. Aš galbūt šokinėju priklausomai nuo situacijos. Vieną kartą bandau labiau racionalizuoti, kitą kartą labiau remiuosi savo jausmais. Tai tokia, tarkime, pasakyti, tokia tvirta pozicija. Aš ieškau aplinkui daugiau atsakymų, pavadinkim taip, ir tiesiog nesinorėtų, kad aš ribočiausi kažkoku vienu pasiūlytu modeliu ir viskas.“⁴¹⁹

Todėl dėl tam tikrų apribojimų, tikėjimų sistemos, baigto aiškinimo modelio paprastai ir atsiranda studentų nepasitenkinimas Bažnyčia – ten negalima aiškinti remiantis savo nuomone, varžo visuomenės nuostatos, koks turi būti doras katalikas ir kt. Dėl to pasitaiko studentų, kurie save įvardija nepraktikuojančiais katalikais, ateistais, užrašo: „Tikiu į Dievą, ne religiją.“⁴²⁰

Mia Lövheim pastebėjo, kad bažnyčią lanko ir tiki tradiciniais krikščioniškais mokymais dažniau senesni žmonės nei jaunimas. Jauni žmonės taip pat tiki egzistuojant transcendentinę būtybę ar sferą, mokslininkai (Sjodinas 2001, Hogeve 2002) yra pastebėję didesnę jaunų žmonių susidomėjimą religija. Jaunų žmonių idėjos apie kažką transcendentiška, anot M. Lövheim, daugiau susijusios su savybingomis, individualiomis vertybėmis ar normomis „religingas savaip“ (angl. *religious in my own way*)⁴²¹.

Nepriklausomai nuo to, ar taiko magines-religines praktikas, ar turi savitų antgamtinio pasaulio patirčių, daugelis studentų pripažįsta egzistuojant kažką aukščiau mūsų empirinio pažinimo lygmens. Tai gali būti Dievas (skirtingi jo vaizdiniai), kitos antgamtinės jėgos, pasireiškiančios per tam tikrus nepaaiškinamus dėsningumus, atsitiktinumus, kurių neįmanoma

⁴¹⁹ VDU ER b. 2288, l. 49. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴²⁰ VDU ER b. 2288, anketa nr. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴²¹ Lövheim M. Virtually Boundless?: Youth Negotiating Tradition in Cyberspace. *Everyday Religion. Observing Modern Religious Lives*. Oxford University press, 2007, p. 85.

įvaldyti. Tuo tarpu magija suvokiama kaip viena iš priemonių, galinčių prasiskverbti ten, kur mokslas bejėgis, tačiau ne visuomet tai siejama su teigiamais dalykais.

„<...> Nu, kaip tu tai panaudosi, nes magija, aš manau, priena prie tų dalykų, kur, va, būtent mes to racionaliai nesuvokiam, nesuprantam, o iš tų dvasinių dalykų atiduodam kažkam ne savo fizinį kūną, o tą dvasinį, nes mes, kai magija užsiiminėjame, jeigu kiekvienas žmogus kažkokia magija užsiiminėja, apskritai gali kiekvienas žmogus tuo užsiiminėti arba blogąja, arba gera prasme, tai mes atiduodam dalį savęs tam ir kam mes tai, kokiai energijai tai atiduosim, tam ir liks.“⁴²²

Pagrindinis pavojus, anot pateikėjo, yra tas, kad žmogus, bandydamas įsitikinti tam tikrų antgamtinių reiškinių egzistavimu, pats to nesuvokdamas ir nenorėdamas gali pažeisti antgamtinio pasaulio tvarką ir sulaukti skaudžių pasekmių. Pripažįstama, kad yra įmanoma bendrauti su anapusiniu pasauliu, naudoti įvairias praktikas (siekiant gero ar blogo), bet kartu ir keliamas klausimas, ar verta dėl to paaukoti save (ne savo kūną, o dvasią). Akivaizdu, kad respondentas tapatina magiją su dvasių kvietimais, spiritizmo seansais, o antgamtinio pasaulio egzistavimu neabejoja. Pavyzdyje atsispindi maginio mąstymo elementai: „<...> jeigu kiekvienas žmogus kažkokia magija užsiiminėja <...>, tai mes atiduodam dalį savęs tam ir kam mes tai, kokiai energijai atiduosim, tam ir liks.“ Magijos praktikavimas yra tarsi dalijimasis energija tarp šio ir ano pasaulio ir priklausomai nuo to, su kokia energija žmogus susidurs (gera ar bloga), tokią energiją jis ir praras bendraudamas su antgamtiniu pasauliu. Čia atsispindi kontaktinės magijos principas, paremtas energiniais ryšiais.

Tikėjimas arba netikėjimas antgamtinio pasaulio egzistavimu neretai priklauso nuo tiesioginių susidūrimų su juo, nors kartais netiesioginės antgamtinio pasaulio patirtys taip pat gali sukelti abejonių arba baimę, kad gali egzistuoti kažkas aukštesnio ir nepažinaus. Kita vertus, šiandien žmogus nori įsitikinti daugybės nepaaiškinamų reiškinių egzistavimu / neegzistavimu ir reikalauja įrodymų. Tačiau ne visi būdai atrodo priimtini tam tikrai tiesai pagrįsti. Stipriausias įrodymas yra sava studentų patirtis.

„Jo, mano patirtys tai yra stipriausias įrodymas, o kitų – tai yra jų patirtis, jiems yra svarbiausias įrodymas ir, tarkime, ta patirtis ir veikia jų mąstymą. Man, tarkim... aš priimu tai kaip informacijos šaltinį, bet aš nemanau, kad tai mane galėtų paveikti. Aš turiu pati patirti savo kailiu. Esu jau toks žmogus, kad aš geriau nukrisiu nuo dviračio ir žinosiu, ką reiškia važiuoti dviračiu, negu man pasakos, ką reiškia važiuoti dviračiu, ir žinodamas, kas, kur, kodėl, o ne skaitęs knygose. Tai yra įtaigiausias dalykas.“⁴²³

⁴²² VDU ER b. 2288, l. 105. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴²³ VDU ER b. 2288, l. 50. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Čia pabrėžiama sava patirtis kaip tikra ir įtaigi. Tik tai gali patvirtinti ar paneigti tam tikrą tiesą, o dar tiksliau – tik „Aš“ per savo patirtį „galiu“ patvirtinti ar paneigti tam tikrą tiesą. Šiame pavyzdyje išryškėja racionalus požiūris, nes reikalaujama empirinių duomenų tiesai paremti. Ryškiai išreikštas individualizmas: niekas kitas negali man suteikti žinių ar manęs paveikti savo žiniomis, tik aš pati save galiu paveikti. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad ne visuomet net tiesioginis susidūrimas su antgamtiniais reiškiniais paskatina savą patirtį pripažinti kaip pakankamą įrodymą, kad tas reiškinys egzistuoja.

„Suabejojau vieną sykį. Labai stipriai suabejojau ir trupertėlį išsigandau. Aišku, paskui užmiršau tai ir viskas, bet tai buvo vieną kartą, kad kažkam tai labai stipriai pikto palinkėjau ir prieš akis atsitiko avarija. Tai kažkaip atsargiai galbūt šituo... galbūt pasižiūrėjau, kad nereikia to daryti, nes galbūt tai buvo visiškas sutapimas, bet toks sukirbėjo viduj, kad galbūt vis tiek yra ryšiai kažkokie, nežinau, energijos, ne energijos, magnetiniai laukai. Aš bandau tai paaiškinti racionaliai.“ (šypsosi)⁴²⁴

Pateiktame pavyzdyje savas patyrimas aiškinamas atsitiktinumu, sutapimu ir bandoma situaciją tiek sau (sukrėtus minėtam atsitikimui), tiek tyrėjui paaiškinti racionaliai. Bandant racionaliai paaiškinti susiklosčiusius įvykius stengiamasi tarsi apsisaugoti nuo gąsdinančių patirčių ar išvengti jų. Panašu, kad baimę, abejonių sukelia staigus nusistovėjęs pasaulio tvarkos žlugimas. Čia galima pastebėti keturis François P. Mathijsen išskirtus žinojimo lygmenis, kai susiduriama su paranormalia patirtimi: 1) žinojimo pažeidimas (*cognitive disturbance*), 2) bandymas išsaugoti / palaikyti iki tol egzistavusį žinojimą (*the fight for cognitive control*), 3) žinojimo žlugimas (*cognitive disruption*), 4) paradigminis augimas (*paradigmatic growth*)⁴²⁵. Pirmasis žinojimo lygmuo (žinojimo pažeidimas) pasireiškė vos respondentei susidūrus su sunkiai paaiškinama situacija – palinkėjo kažkam pikto ir prieš akis atsitiko avarija. Tai sukėlė išgąstį ir baimę. Antrasis žinojimo lygmuo atsiskleidžia bandymu save įtikinti, jog tai atsitiko tik vieną kartą, kad galima būtų iš esmės griauti visą iki tol egzistavusį žinojimą. Trečiasis žinojimo lygmuo atsiskleidžia merginos samprotavimuose, kad „atsargiai galbūt šituo... galbūt pasižiūrėjau, kad nereikia to daryti, nes galbūt tai buvo visiškas sutapimas, bet toks sukirbėjo viduj, kad galbūt vis tiek yra ryšiai kažkokie, nežinau, energijos, ne energijos, magnetiniai laukai“. Nors respondentė siekia įrodyti, kad ji viską bando aiškinti racionaliai, ji mini energijas, magnetinius laukus. Tai rodo, kad atsitikus nelaimei nejučia pagalvojama ir apie tarp žmonių egzistuojančius ryšius, žodžiais išreikštas mintis ir kylančius jų

⁴²⁴ VDU ER b. 2288, l. 48. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴²⁵ Mathijsen F. P. Young People and Paranormal Experiences: Why Are They Sacred? A Cognitive Pattern. *Archive for the Psychology of Religion*. Vol. 32, 2010, p. 356–357.

padarinius. Ketvirtasis pažinimo lygmuo yra susijęs su pateikėjos žinojimo horizontų praplėtimu.

Gebėjimą veikti per atstumą, blogos akies fenomeną šiuolaikinėje Lietuvoje, kaip minėta, plačiau analizavo M. Balikienė. Mokslininkė nustatė, kad visi tyrimo metu dalyvavę jauni ir išsilavinę respondentai nusimanė apie kenksmingą blogos akies galią, ir priėjo išvadą, kad blogos akies kompleksas yra integrali jaunų ir išsilavinusių žmonių pasaulėvaizdžio dalis.⁴²⁶ Tuo tarpu energetinį vampyriзмą mokslininkė mini kaip artimiausią blogos akies idėjai populiariosios kultūros elementą⁴²⁷. Tokie tyrimo rezultatai rodo, kad tikėjimas poveikiu (kenkimu) per atstumą yra pakankamai paplitęs ne tik senyvų žmonių, bet ir jaunimo, taip pat ir studentų tarpe.

Tai, kad žmogaus mintys, žodžiai, elgesys, veiksmai gali būti galingas įrankis siekiant sąmoningai užsibrėžtų tikslų, pastebėta jau nuo senų laikų. Tai atsispindi nuo seno įvairioms kultūroms būdinguose užkalbėjimuose, burtažodžiuose, kerėjimuose, kur itin reikšminga žodinė formulė ir tikėjimas tuo, kas sakoma: „Ir tie visi ligų užkalbėtojai, šnabždėtojai sako, kad reik tikėti, ir bus sveiks. O kad netikėsi, tai nieko negelbės.“⁴²⁸

Konkreiti maginius veiksmus atliekančiojo nuotaika gali egzistuoti kaip sudedamasis panašumo magijos elementas: „Duoną minkant reikia juoktis, tai duona kelias“⁴²⁹; „Kad barščiai rūgtų, reikia būti piktam“⁴³⁰; „Kad žvakės šviesiai degtų, reikia dirbant juoktis.“⁴³¹ Pavyzdžiui, tikėta, kad statant namus yra svarbi šeiminių nuotaika ar elgsena: „Jei statant namus pešasi šeimyninkai, tai visi, kas tuose namuose gyvens, pešys“⁴³² ir kt. Linkėjimai, atsispindintys lietuvių folklore (oracijose, laiminimuose ir kt.), taip pat reikšmingi lietuvių liaudies tradicijoje ir turi magišką prasmę.

Studentai pastebi, kad yra panašus ryšys tarp to, kaip žmogus jaučiasi, elgiasi, ko linki kitam. Tai atsispindi ir maginėse-religinėse praktikose, susijusiose su pasisekimu per egzaminus, kai studentai akcentuoja pozityvaus mąstymo, gero nusiteikimo svarbą arba, atvirkščiai, pabrėžia atvirkštinės magijos principu paremtą nusiteikimą prieš egzaminus. Telkiantis į antgamtinio pasaulio patirtis, žmogaus patyrimas veda link suvokimo, kad reikėtų atkreipti dėmesį į tai, ką kalbi ir kaip elgiesi. Šiuo atveju svarbiausia ne tai, kas rašoma su magija susijusioje literatūroje ar ką perdavė tėvai ir pažįstami, bet tai, ką žmogus pats patiria ir prie kokių prieina išvadų, t. y. kaip suvokia ir aiškina neįprastus reiškinius. Pažymėtina, kad neretai

⁴²⁶ Balikienė M. Bloga akis jaunimo pasaulėvokoje. *Laikas ir Žodis*. T. 2, 2011, p. 39.

⁴²⁷ Balikienė M. *Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija (Etnologija 07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012, p. 148.

⁴²⁸ BsJK 446, p. 266.

⁴²⁹ LTA 1289/374.

⁴³⁰ LTA 507/31.

⁴³¹ LMD I 275/1-14.

⁴³² LMD I 474/598.

neįprasti reiškiniai aiškinami (šalia bandymo aiškinti racionaliai) pasitelkus sensorinius sąsajų modelius (remiamasi jutimais, intuicija, intuityviai jaučiamais asociaciniais ryšiais).

Pirminės (tiesioginės) antgamtinio pasaulio patirtys gali būti vieninės (nutinkančios rečiau arba vieną kartą gyvenime) arba nuolat pasikartojančios. Pasikartojančios tiesioginės antgamtinio pasaulio patirtys ypač veikia studentą, jeigu jį persekioja nuo mažens. Toks gebėjimas matyti, jausti tam tikrus antgamtinius reiškinius (pvz., regėti dvasias) siejamas su išskirtiniais intuityviais gebėjimais (šeštuoju pojūčiu, aiškiaregyste), todėl išvengti artimo ryšio su antgamtiniu pasauliu neįmanoma.

„Aš tau pasakysiu. Ne visą laiką yra tas „vengi“, nes yra vietų, kurių tu negali išvengti, ir tai yra tiesiog tam tikras... yra sakoma, vieniems duota pajauti, kitiems neduota. Be abejo, aš, ta prasme, kaip besidomėdamas savo ten, pavyzdžiui, gimimo skaičium 13 tenais, tas skaičius yra daug vienetų, tai, pavyzdžiui, yra tai, kad mano yra maždaug išvystytas šeštasis pojūtis, ta intuicija. Ir, ta prasme, vat, aš turiu dovaną, pavyzdžiui, truputėlį aiškiaregystės ir panašiai, dėl to aš galiu pajauti ir pamatyti, nes yra, pavyzdžiui, mano tėtis, kuris yra racionalus, nesako, kad nei yra, nei nėra, nes jis yra pakankamai jau išgyvenęs savo gyvenimo. Tačiau, nu, ir sako būtent atsargiai tu taip. Tačiau, nu, jisai labai skeptiškai vertina tą mano patyrimą bute [vaikystėje respondentui vaidenosi, kai jis gyveno sename bute Laisvės alėjoje], bet jisai sako, aiškina kitais atvejais, kitais būdais ir visiškai nesvarbu, kad miręs žmogus, kada jisai išeina, ir tada, pavyzdžiui, užuolaidos susklendžia, pavyzdžiui, arba laikrodžio sudunksi kiek kartų. Ta prasme, čia yra praktiškai patirti dalykai ir jo paties. Bet vis tiek. Tai va.“⁴³³

Pažymėtina, kad retas studentas jaučiasi taip stipriai susijęs su antgamtiniu pasauliu ir tiki turintis tam tikrų išskirtinių gebėjimų matyti, jausti ir patirti. Tačiau tai galbūt lemia asmeninės patirtys, kurios persekioja respondentą nuo gimimo. Nuo vaikystės persekiojančios antgamtinio pasaulio patirtys skatino domėtis, ieškoti atsakymų, kodėl taip atsitinka man, kodėl aš tai matau ir patiriu, o kiti nemato ir nepripažįsta. Šiuo atveju atkreipiamas dėmesys į gimimo datą (domimasi numerologija). Aiškindamasis gimimo datoje esančių skaičių reikšmes, respondentas atrado, jog turi išvystytą šeštąjį pojūtį, intuiciją, aiškiaregystės dovaną. Savo ypatingą gebėjimą matyti, jausti jis aiškina kaip duotybę: vieniems duota pajauti, kitiems – ne. Taigi, gavęs šią dovaną, jis pats tampa antgamtinio pasaulio dalimi ir yra itin jautrus tarpininkas tarp šio ir ano pasaulio.

C. Geertzas religiją apibūdina ne tik kaip pasaulio modelį, bet ir kaip įrankį tam pasauliui kurti. Mokslininkas teigia, kad žmogus yra priklausomas nuo simbolių ir simbolių sistemų, kurios palaiko jo gyvybingumą ir padeda susidoroti su gyvenimo patirtimis. Visa tai jis grindžia chaoso baime. Siekis išvengti chaoso, prasmės ieškojimas, anot C. Geertzo, yra vienas

⁴³³ VDU ER b. 2288, p. 63. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

iš esminių dalykų, vedančių į tikėjimą dievais, velniais, dvasiomis, totemais⁴³⁴. Chaoso, kuris susijęs su nežinia, nepaaiškinamais sukrėtimais, siekia išvengti ir respondentas. Jis stengiasi paaiškinti savo patirtis. Tačiau atsakymų ieško ne religijoje. Kitaip tariant, pasitelkęs religiją respondentas negali išsamiai atsakyti į jam kylančius klausimus ar paaiškinti jį persekiojančius antgamtinius reiškinius.

Be respondento atrastų savo gebėjimų, pavyzdyje išryškėja ir skirtingas jo bei tėvo požiūris į vaidinimąsi sename bute, mirusio žmogaus išėjimą. Respondento tėvas tai bando aiškinti racionaliai, o jis – remdamasis savo patirtimi. Respondentas tai, ką mato, priima, jaučia kaip tikrovę, tiesą ir jos nekvestionuoja, nes tai remiasi jo asmeniniu patyrimu.

„Prasidėjo nuo gimimo. Nuo gimimo, kada aš gyvenau čia vat senajam bute, čia ant kampo Maironio–Laisvės alėjoj, ir tas butas turėjo savus gyventojus. Ta prasme, kunigas atėjęs ten buvo, atrodo, tris ar keturis kartus. Jisai tą butą šventino, bet sakė: nu, žinokit nieko nepadarysiu, energetika bloga, gyvenkit, kiek galit. Kaip tik buvo aplink kaminą tokia vat vieta. Geriausia, jaukiausia vieta buvo tokio žydo, buvusio bendrasavininkio, kambarys pietinėj pusėj pats jaukiausias, o visose kitose vietose būdavo arba girgždėjimas, arba durų atsidarinėjimas, arba tiesiog tu negali tiesiog pereiti per kambarį neatsisukęs atgal, už tai, kad visą laiką jauti įtampą už nugaros. Va, pavyzdžiui, dar vienas buvo, nežinau, kiek tikėt, kiek ne, tai buvo taip. Mano sesė ir aš miegojom skirtinguose kambariuose ir atidarytos durys per juos. Ir vieną kartą, vieną naktį sesė šaukia: „Juliau, nemiegi?“. Ne, sakau, nemiegu. Sako: „Ateik, kai ką parodysiu.“ Nu, aš nuėjau, o tai gal buvo kokie gal 1997, gal 1996-ieji. Tai tikrai aš jau buvau septynerių aštuonerių metų, sesė vyresnė šešeriais ir... bet ta prasme, kad technologinių išsivystymų nei lazeriukų, nei ko, nu, nebuvo... ir taip ant lubų, o lubos 1,80, labai aukštos, tokios dvi žalios akys. Būna. Pirmą naktį absoliučiai nei iš šio nei iš to atsirado. Kambarys neapšviečiamas iš lauko, trečias aukštas, Jėzau Marija, ir taip toliau. Dvi akys žalios. O ką? O paskui kitą dieną jau nebėra. Ta prasme, tai nori suprask, nori ne. Ir paskui mes su sese į sieninę spintą nulįsdavom ant patalų ir jinai man sakė: „Juliau, va, čia gyvena tokie bildukai vadinami, kurie šiaip iš esmės yra geri. Tu su jais draugauk. Tu su jais pasisveikink, bet jeigu tu būsi jiems blogas, tau bus blogai.“ Nu, aš niekada nesielgiau su jais blogai ir manau, kad visai neblogai buvo, bet tiesiog įtampa ir košmarai tai tikrai persekiojo ilgą laiką ir, ta prasme, tai buvo ne mano vieno patirtis. Tai buvo žmonių, kurie yra nesusiję su mūsų šeima, ir kurie susiję su mūsų šeima. Tikrai tie, kurie ateidavo į tą butą, ir jausdavo tai. Tai yra pojūtis.“⁴³⁵

⁴³⁴ Geertz C. Religion as a Cultural System. In: *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. Fontana Press, 1993, p. 87–125.

⁴³⁵ VDU ER b. 2288, l. 60-61. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Šeimai susidūrus su vaidenimosi reiškiniiais, pirmiausia buvo kreiptasi į kunigą – bandyta šventinti namus, kad daugiau nesivaidentų. Pažymėtina, kad respondentas tuo metu buvo dar mažas, todėl logiška manyti, jog tokią išeitį (kreiptis į kunigą) rado jo tėvai. Nors namai buvo šventinami tris ar keturis kartus, vaidenimosi reiškiniai nesiliovė. Jau būdamas vaikas respondentas puikiai žinojo jaukesnes („žydo, bendraturčio kambarys pietinėj pusėj“) ir pavojingesnes savo namų vietas („prie kamino buvo tokia vieta“).

Nors baimė, nesaugumo jausmas, košmarai buvo nuolatiniai respondento palydovai, jis nesiekė atsikratyti dvasių ar rasti būdo joms išnaikinti. Sesers patarimai respondentui, kaip reikia elgtis su „namų gyventojais“, puikiai iliustruoja, kaip jie dorojasi su esamomis patirtimis ir ieško išeities. Vienintelė išeitis respondentui ir jo seseriai buvo sugyventi su „namų gyventojais“, priimti juos kaip egzistuojančius kartu toje pačioje namų erdvėje: pasisveikinti, gerai su jais elgtis ir kt.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kaip respondentas aiškina vieną iš matytų vaidenimosi reiškinių. Pirmiausia stengiamasi racionaliais būdais įtikinti save ir tyrėją vaidenimosi reiškiniu tikrumu, t. y. kad tai vyko arba vyksta iš tikrųjų: „Tai tikrai aš jau buvau septynerių aštuonerių metų, sesė vyresnė šešeriais ir, bet ta prasme, kad technologinių išsivystymų nei lazeriukų, nei ko, nu, nebuvo. Ir taip ant lubų, o lubos 1,80, labai aukštos, tokios dvi žalios akys. Būna. Pirmą naktį absoliučiai nei iš šio nei iš to atsirado. Kambarys neapšviečiamas iš lauko, trečias aukštas, Jėzau Marija, ir taip toliau.“⁴³⁶ Taip pat pabrėžiama, jog tai buvo ne jo vieno patirtis. Tai išgyveno daugelis žmonių, kurie nakvodavo ar lankydavosi jų sename bute. Galiausiai respondentui viską sunku paaiškinti. Visa tai lieka kaip patirtis, kaip pojūtis, kurį labai sunku apibūdinti ir suprasti.

R. Ottas ir M. Eliade religiją apibūdino kaip jausmą, todėl teigė, jog jos ištirti iki galo neįmanoma. Vienintelis būdas pažinti jausmą, tikėjimą yra analizuoti žmonių patirtis ir jų poveikį. Todėl magija yra tarsi palaikant santykį su antgamtinio pasauliu (per patirtis, praktikas) gimstantis jausmas.

Respondentas stengiasi suprasti, paaiškinti antgamtinių reiškinių egzistavimą tiek racionaliais, tiek intuityviais būdais. K. Aarnio teigia, jog paranormalieji ir religiniai tikėjimai egzistuoja lygiagrečiai su mokslu tiek socialiniu, tiek individų proto lygmeniu (Numeroffas, 2000). Tai gali būti suprantama taikant dvigubo proceso teorijas, pagal kurias žmonių mąstymas būna dviejų nepriklausomų modelių – analitinis ir intuityvusis (Evansas, 2003; Slomanas, 1996; Stanovichius ir Westas, 2000). K. Aarnio tyrimai parodė, kad tikėjimai remiasi intuityvia, o ne „blogai veikiančia“ analitine sistema. Panašius rezultatus gavo ir M. Lindeman bei M. Saher (2007). Tai leidžia manyti, kad mąstymo modeliai yra nepriklausomi, todėl į tą patį dalyką gali

⁴³⁶ VDU ER b. 2288, l. 61. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

būti skirtingi požiūriai.⁴³⁷ Tiek analitinis, tiek intuityvusis mąstymas pasireiškia žmogaus sąmonėje priklausomai nuo situacijos, su kuria tenka dorotis.

Kitame pavyzdyje respondentai (vaikinas ir mergina) svarsto savo reakcijas susidūrus su keistais, mistiniais potyriais per etnografinę ekspediciją.

„Kaip tu manai, kas ten buvo?“ [kalbama apie ekspediciją, kai buvo nakvojama mokykloje, kurioje, sakoma, vaidenasi].

„Ten buvo kažkas labai keista, nepakartojama patirtis.“

„Ne, bet man įdomu, kaip tu pats tada jauteisi? Ten kažkas buvo ar nebuvo?“

„Aš jaučiausi kažkaip nesmagiai, turiu pasakyt.“

„Buvo baugu, nes vis tiek žmogus bijo to, ko nepažįsta ir negali racionaliai paaiškinti, tada atsiranda kažkokia baimė?“

„Išsikreipia realybė kažkaip. Nu, jo.“

„Nes tu pamatai, kad tu su savo ta sistema įsitikinimų, kuriuos tu turi, tu nebegali to paaiškinti, nebeįtelpa į kažkokius rėmus ir tai sukelia tokį kažkokį, jo, baimės jausmą.“⁴³⁸

Respondentų dialogas apie patirtą eksperimentą (bandyta įsitikinti, ar mokykloje iš tiesų vaidenasi) atspindi jų savijautą, reakcijas į buvusias patirtis. Žinoma, reikia įvertinti tai, kad apie tas patirtis kalbama jau praėjus kažkiek laiko, taip pat tekste negirdėti pasakotojų balsų, ekspresijos, tačiau tyrėja gana aiškiai prisimena respondentų pakeltą balsą, diskusijas, klegesį, jaudulį ir, prisiminus bendras patirtis, troškimą sužinoti vienas kito išpūdžius: kaip tuo metu jautėsi, ką mąstė, kokius tai paliko pėdsakus ir kt. Panašu, kad respondentų atmintyje, jausenoje išgyventa bendra patirtis paliko gana panašius pėdsakus. Respondentas tai apibūdino kaip nepakartojamą, keistą patirtį, kuri privertė jį jaustis nesmagiai, nejaukiai, iškreipė jo realybę. Respondentei tai sukėlė baimę, nes ji negalėjo paaiškinti to, kas vyksta. Jokie būdai netiko paaiškinti vykstančiam reiškiniui. Taip, tiesiogiai patyręs atgamtinį pasaulį, žmogus sugriauna nusistovėjusią tvarką, savo suvokiamą realybę, įsitikinimus. Pažymėtina, kad, kaip ir prieš tai aptartame pavyzdyje (kai respondentas vaikystėje patyrė, kad sename bute vaidenasi), taip ir šiame dialoge abu respondentai pabrėžia patirtį („keista ir nepakartojama patirtis“).

Reikšminga ne tik tai, ką patyrė respondentai, sąmoningai pasirinkę eksperimentą, nes jie patys sutiko jame dalyvauti. Tai rodo, kad ne tik vaikai (respondentai yra studentai), bet ir suaugusieji yra iš dalies vedami smalsumo, noro įsitikinti tam tikrų atgamtinių reiškinių (pvz., gamtiniame pasaulyje klaidžiojančių dvasių) egzistavimu / neegzistavimu. Lygiai taip pat, kaip

---

⁴³⁷ Aarnio K. *Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs*. Academic dissertation to be publicly discussed, by due permission of the Faculty of Behavioural Sciences at the University of Helsinki in Auditorium XII, Fabianinkatu 33, on the 19th of October, 2007, p.44. Prieiga per internetą: <<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/15177/paranorm.pdf?sequence=1>> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).

⁴³⁸ VDU ER b. 2288, l. 54. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

ir vaikai, užsiimdami dvaselių kvietimais, studentai siekia įsitikinti ar paneigti, kad jos egzistuoja⁴³⁹. Taip teigia ir I. Šlepavičiūtė: „Internetė šių burtų populiarumą pastebime ir tarp vyresnio amžiaus jaunuolių (neabejojame, kad yra jais užsiimančių ir tarp suaugusiųjų).“⁴⁴⁰

Susidurti su antgamtiniu pasauliu studentai gali ir per sapnus. Paprastai sapnai skirstomi į pranašiškus, numatančius ateitį, ir paprastus, tiesiog atspindinčius gyvenimo realijas: įtampą, patiriamą stresą ir kt. Nuo seno sapnai yra tarsi tiltas tarp šio ir ano pasaulio. Juose gali susitikti gyvieji ir mirusieji, mirusieji ar Dievas gali perspėti apie laukiančias nelaimes: „Lietuvninkai, beje, ne kožną sapną ko vertą laiko, ale per daugumą sapnų, jie vieryja, apreiškimus gauną – ar nuo Dievo paties, ar nuo nabaštinkų, arba šiaip iš ko.“⁴⁴¹ Sapnai taip pat glaudžiai susiję ir su būrimais. Pavyzdžiui, sapne galima susapnuoti savo būsimą mylimąjį⁴⁴².

Pažymėtina, kad ne daugelis studentų spėja iš sapnų apie savo ateitį ar mato sapnuose užkoduotą informaciją kaip ženklą ar išpėjimą, bet pasitaiko studentų, kurie gyvenime yra sapnavę išsipildančių, pasikartojančių sapnų, kurie vertė juos atkreipti dėmesį į tai, ką sapnuoja. Kalbant apie spėjimą iš sapnų, pavyzdžiui, prieš egzaminus, studentams sapnai yra menkas ateities perspektyvų indikatorius, nors ir pasitaiko studentų, kurie domisi sapnais ir atpažįsta pranašiškus sapnus. Dar kiti teigia apskritai nespėjantys iš sapnų, tačiau žino tam tikras simbolines sapnų reikšmes, ypač tas, kurios žmogų sukrečia labiausiai. Tai reikšmės, susijusios su artimųjų mirtimi, netektimis ir kt. Įdomu ir tai, kad dažniausiai sapnų reikšmes studentai sužino iš artimų žmonių arba iš savo patirties (t. y. remiasi sapnu ir netrukus po jo atsitikusiu įvykiu)⁴⁴³.

Kaip minėta, sapnams daugiau dėmesio teikia studentai, sapnavę ypatingus sapnus, kurie sukrečia žmogų iš vidaus, arba pasikartojančius sapnus ir pastebėję tam tikrus dėsningumus. Vienas iš susidūrimų su antgamtiniu pasauliu sapne atsispindi šiame pavyzdyje.

„Tai čia senam bute. Vėlgi buvo čia anksčiau, daug anksčiau. Žodžiu, taip. Aš dabar tau pasakysiu tokį... ne, geriau balsu, nes tau bus aiškiau paskui. Žodžiu, yra tas koridoriukas toksai mažas, kuriame yra sieninė spinta, sieninė spinta, kopėčios, kurios tįsta iki pat lubų, o tos lubos, kaip sakau, aukštos ir tas koridoriukas yra maždaug pusantro ant pusantro. Paskui yra durys. Į vieną šoną, šalia tų kopėčių, į miegamąjį, tą jaukųjį. Kitam šone yra vonia, o priešais tarp kopėčių ir, nu, priešais vonią – durys į vidurinį kambarį, kur mano sesė miegojo. Ir taip

⁴³⁹ Kulakauskienė D. Pirmoji magijos praktika moksleivių gyvenime: dvaselių kvietimai. *Tautosakos darbai*. T. XXXV. Vilnius, 2008.

⁴⁴⁰ Šlepavičiūtė I. Mistinės jaunimo patirtys interneto pasakojimuose. *Tautosakos darbai*. T. XLIII, Vilnius, 2012, p. 77.

⁴⁴¹ BsJK 17, p. 43.

⁴⁴² Apie oneirines patirtis advento–Kalėdų ciklo tikėjimuose (lemtingus pasimatymus sapnuose) yra rašiusi Vita Ivanauskaitė–Šeibutienė [Ivanauskaitė–Šeibutienė V. Lemtingi pasimatymai sapnuose: oneirinės patirtys advento–Kalėdų ciklo tikėjimuose. *Tautosakos darbai*. T. XL. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010.].

⁴⁴³ VDU ER b. 1195. Surinko Eglė Savickaitė, 2006; VDU ER b. 1394. Surinko Eglė Savickaitė, 2008; VDU ER b. 2288. Surinko Eglė Savickaitė, 2009-2012.

pereinant, įsivaizduok dabar: eini tiesiai link lango ir pasuki prie sienos į dešinę, ir yra didysis kambarys, salionas, kur miegam mes su broliu. Ir vienu žodžiu, buvo taip. Sapnuoju, kad aš užlipu kažkaip tom kopėčiom ir sėdžiu ant viršaus, ir atsidaro sieninės spintos durys, tos, kuriose mes sėdėdavom su sese, tos spintos, ir išlenda toksai aukštas ir toks ganėtinai pakumpęs senis. Nu, ne senis, o tokio vidutinio amžiaus, gal 45 metai. Ir jisai taip sau eina eina, pasuko link kambario ir eina per vidurinę kambarį tiesiai link saliono. Aš jau žinau, kad jisai eis link saliono. Man reikia apsaugot save ir brolių, kur kad, nes aš žinau, kad tenai miegu. Greitai perbėgau per kambarį, kol jisai lėtai ėjo link to... link sienos. Aš užšokau ant karnizo to lango ir laukiau, kol jisai pasuks, kad įeitų į salioną, ir tada aš jam užšokau ant pečių. Jisai mane pradėjo blaškyti ir peržengė slenkstį. Ir kaip tik tada, kai jisai peržengė tą slenkstį, aš tuo metu miegojau taip. Matai, jau įeini į salioną. Yra viena lova, kur miega brolis ir dešinėj, prie dešinės sienos aš. Ir aš taip taukšt, kada jisai mane numetė, atsimerkiu ir toje pačioje vietoje, kur buvo „Zingerio“ mašina siuvimo ir tas, kaip sakyti, tas vyras, kuris mane numetė, tokie taip pchhhhh balti tokie plaiksteliai. Tą naktį daugiau aš ir nebemiegojau ir aš maniau, kad tai buvo arba demonas į sapną įėjęs, arba šita <...> sapnų valdytojas, kuris įeina į kito sapną. Va, tokios istorijos.“⁴⁴⁴

Toks išsamus sapno pasakojimas atskleidžia itin giliai respondento sąmonėje įstrigusio sapno detales: iki smulkmenų piešiami tikslūs gyvenamųjų kambarių vaizdai, sapne regėtas asmuo, jo bruožai, atsibudimo akimirka. Daugiausiai respondentą sukrečia sapno ir realybės sąsajų suvokimas, kai atsibudęs jis išvysta regėtą asmenį virstant baltomis dulkėmis. Ryškus sapnas paskatino ieškoti jo prasmės. Kitaip tariant, stengiasi paaiškinti, kas tai galėjo būti. Respondentas pateikė dvi galimas išvadas: tai galėjo būti patekęs į sapną demonas arba sapnų valdytojas. Tokios išvados nurodo į tikėjimą, kad demonas arba tam tikrus gebėjimus turintis žmogus kokiū nors būdu gali pakliūti į sapną. Vadinas, tikima ne tik gamtinio ir antgamtinio pasaulio ryšiais, šiuo atveju konkrečiai sapne, bet ir galimybe žmonėms bendrauti per sapnus. Šiuos tikėjimus paremia respondento patirtys ir intuityviai jaučiami sąsajų modeliai.

Respondento panaudotas „sapnų valdytojo“ terminas taip pat liudija apie jo išskirtinį domėjimąsi antgamtiniais, mistiniais reiškiniais. Atsakymus į rūpimus klausimus veikiausiai jis randa specialiojoje literatūroje, nes internete tokia informacija taip išsamiai nepateikiama: apsiribojama forumuose pasakojamomis galimybėmis valdyti sapnus, pratęsti norimą sapną ir kt.

„<...> [Kalbama apie literatūrą magijos tema] Absoliučiai informacijos, galima sakyti, nėra. Internetas arba kažkokie tai spausdiniai po 90-ųjų metų ir žmonės padaro labai daug klaidų <...>.“⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ VDU ER b. 2288, l. 62-63. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁴⁵ VDU ER b. 2288, l. 67. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Pagrindinis respondento šaltinis yra sava patirtis, kuri skatina domėtis antgamtiniais reiškiniais ir plėsti savo žinias.

Kai kurių studentų tiesioginės antgamtinio pasaulio patirtys lemia antgamtinio pasaulio suvokinius, pasaulėžiūrą. Susidūrimas su klaidžiojančia dvasia, nuolatinis vaidinimasis namuose, neramūs sapnai, kuriuose susilieja gamtinis ir antgamtinis pasauliai, sugriauna iki tol žmogui būdingą nusistovėjusią pasaulio viziją, tikėjimų sistemą, susijusią su dievybės egzistavimu / neegzistavimu, pomirtinio pasaulio egzistavimu / neegzistavimu, gamtinio ir antgamtinio pasaulio ryšiais, galimybe bendrauti su mirusiais. Tiesa, ne visada reikia tiesiogiai susidurti su antgamtinio pasauliu, kad galima būtų nujauti, koks jis yra.

Tyrimo metu keletas studentų bandė atskleisti, kaip išivaizduoja Dievą, pomirtinį gyvenimą.

„Tai Dievo tu neišivaizduoji kaip asmens, kuris valdo?“

„Ne ne. Tikrai ne. Ta prasme, tą Dievą, nemanau, kad... nežinau, ar daug kas labai išivaizduoja tą Dievą kažkokį senuką, kurio rankos ten viską valdo ir dėlioja. Tai tiesiog yra kažkokia dievybė, bet tai galima įvardinti kaip ir „Dievas“, bet jis tiesiog neturi materialaus kažkokio pavidalo.“

„Tai tau vadinamasis Dievas viską apima?“

„Nu, taip. Tai yra kažkas tokio, kas, nu, kažkaip įtakoja.“

„Neapibrėžiama?“

„Taip, neapibrėžiama.“⁴⁴⁶

Šis respondentės Dievo vaizdinys atrodo gana magiškas, jam suteikiamas ne materialus pavidalas. Dievas yra visur. Kitaip tariant, Dievas yra viskas, o tai, ką galėtume apibrėžti, tarsi jau nebūtų Dievas. Jacquesas Janssenas, tirdamas olandų jaunimo Dievo vaizdinius, taip pat pastebėjo, kad jauniems žmonėms daugiau priimtina abstrakti, miglota Dievo idėja. Neretai jiems sunku tai nusakyti žodžiais. Įdomu tai, kad Dievas dažniau apibūdinamas kaip veikla, negu kaip būtis, taip pat dažniausiai Dievas apibūdinamas kaip dvasia ar jėga, bet ne kaip žmogus⁴⁴⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad studentai retai susimąsto arba dažniausiai vengia mąstyti, taip pat ir kalbėti apie pomirtinį gyvenimą.

„Mhm. <...> Norėjau paklausti, kaip tu išivaizduoji tą pasaulį? Ar po mirties yra koks gyvenimas? Pragaras, žemė... rojus. Kokių nors vaizdinių.“

---

⁴⁴⁶ VDU ER b. 2288, l. 92. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁴⁷ Janssen J. The Abstract Image of God: The Case of the Dutch Youth. *Archives de sciences sociales des religions*. Vol. 109, 2000, p. 11.

„Ne. Tikrai taip kažkaip neįsivaizduoju, kad yra ten kažkoks pragaras ar rojus ir, iš tikrųjų. Nežinau, ar dažnai susimąstau, kas būna po mirties. Šiaip, galbūt netgi galvoju, kad nieko nebebūna.“⁴⁴⁸

„Aš neskiriu daug dėmesio, kas bus po mirties. Kartais manau, kad į ką nors persikūnysi, tačiau ne ypač tikiu, nes niekas nežino, kaip bus, ir tiesiog per daug nesigilini, kaip bus. Gal paprasčiausiai sugriauš kirmėlės (šypsosi).“⁴⁴⁹

Pateiktame pavyzdyje atsispindi dvejonės ir atsargūs pamąstymai, ar gali egzistuoti pomirtinis gyvenimas. Išvados reiškiamos atsargiai – *galbūt* nieko nėra, *kartais manau*, kad persikūnysi, *gal* sugriauš kirmėlės. Taip savotiškai pripažįstama, kad trūksta žinojimo apie pomirtinį gyvenimą, todėl baiminamasi apsijuokti, daryti griežtus apibendrinimus.

Galima manyti, kad kai kuriuos studentus gyvenime daugiau lydi antgamtinio pasaulio patirtys, todėl jie labiau domisi ir antgamtinio pasaulio reiškiniais ir turi savo patirtimi bei jausmais paremtą pasaulio viziją. Tiesioginės patirtys, nors ir skirtingai, bet veikia respondentus, o tų patirčių neturėjimas neretai tampa priežastimi neigti antgamtinio pasaulio egzistavimą.

„Ar tu kada nors susimąstei, kad egzistuoja koks nors ar antgamtinis pasaulis, ar kažkas?“

„Ta prasme?“

„Na, sakykim, ar tau teko susidurti su kokia nors keistomis mistinėmis patirtimis, kurios būtų tave sukrėtusios ar verstų abejoti?“

„Aš tuo netikiu.“

„Bet tu nesi susidūręs?“

„Aš nesu susidūręs ir tuo netikiu.“⁴⁵⁰

Respondentas nėra tiesiogiai susidūręs su antgamtiniu pasauliu, galbūt todėl šiems reiškiniais paaiškinti jam priimtinesnė mokslo siūloma įrodymais pagrįsta pasaulio pažinimo sistema. Neturėdamas įrodymų, argumentų, respondentas negali patikėti, kad egzistuoja antgamtinis pasaulis. Jam priimtinau tikėti ateivių iš kitų planetų egzistavimu. Lygiai taip pat moksliskai aiškinamas ir pasaulio atsiradimas.

„Netiki, kad egzistuoja kažkas aukščiau negu žmogus?“

„Nebent kitam pasaulyje kokie ateiviai.“

<...>

„Nežinau, einam kiekvienas savo gyvenimo kelią ir kuriam pats. Aš net netikiu, kad Dievas sukūrė pasaulį, nes pasaulis išsivystė pats realiai.“

⁴⁴⁸ VDU ER b. 2288, l. 92. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁴⁹ VDU ER b. 2288, l. 57. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁵⁰ VDU ER b. 2288, l. 96. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Netiki, kad Dievas egzistuoja?“

„Jo. Nežinau, iš tikrųjų. Čia galima išmąstyti daug ką, iš tikrųjų. Kiekvieno žmogaus mąstymo ir supratimo forma. Argi ne taip?“⁴⁵¹

Įdomu, kad respondentas, racionaliai aiškindamas antgamtinius reiškinius, pabaigoje, pasiteiravus, ar jis netiki, kad Dievas egzistuoja, suabejoja: „Jo. Nežinau. Čia galima daug ką išmąstyti. Kiekvieno žmogaus mąstymas ir supratimas savitas. Argi ne taip?“ Viena vertus, nepripažįstama, kad egzistuoja antgamtinis pasaulis, antgamtinės esybės, deklaruojamas savas santykis su juo. Kita vertus, antgamtinio pasaulio egzistavimą įrodyti moksliskai būtų taip pat sunku, kaip ir įrodyti, kad jis neegzistuoja.

Magija yra tai, ką sunku suprasti, tačiau lengviau pajausti ar patirti. Net tas žmogus, kuris tiesiogiai nesusiduria su antgamtiniu pasauliu, turi vaizdinių apie jį, pvz., kad jo nėra, arba bando tai koku nors būdu aiškinti (pvz., mokslu): nežinau, nemačiau, man taip neatsitiko, todėl netikiu ir pan. Šiuo požiūriu magija yra universali. Vis dėlto nepaneigiamas yra pirminių (tiesioginių), ypač pasikartojančių antgamtinio pasaulio patirčių poveikis studento pasaulėžiūrai. Kaip teigia Ž. Advilonienė, A. Budriūnaitė, V. Daugirdienė, yra tikėtina, kad tiek neordinarinės religinės patirties siekis, tiek išgyvenimas tiesiogiai veikia asmens religinį identitetą⁴⁵². Antgamtinio pasaulio patirtys skatina studentą priimti savo duotybes, gebėjimus, susigyventi su jais ir kurti prasmingą ryšį su antgamtiniu pasauliu. Šiandien žmogui jo tiesioginė patirtis yra pats tikriausias antgamtinio pasaulio egzistavimo įrodymas. Tiesioginės antgamtinio pasaulio patirtys ne tik sugriauna iki tol egzistavusį studento žinojimą, bet kartu ir atveria naujus žinojimo horizontus, iškelia naujus klausimus ir skatina ieškoti atsakymų į iškilusius klausimus.

IV. 2. Antrinės (netiesioginės) patirtys

Pirminės (tiesioginės) patirtys dažniausiai sukelia stiprias studento reakcijas, kurios gali net pakeisti požiūrį į pasaulį ir save, kaip to pasaulio dalį. Antrinės (netiesioginės) patirtys, kai apie susidūrimus su antgamtiniu pasauliu pasakoja draugai ar pažįstami, ne visuomet stipriai paveikia studentus. Taigi studentus, susidūrusius su antrinėmis (netiesioginėmis) antgamtinio pasaulio patirtimis, galima skirstyti į dvi grupes: 1) studentai, kurie jautriai reaguoja į kito žmogaus antgamtinio pasaulio patirtis; 2) studentai, kurie kitų potyrius bando aiškinti racionaliai ir jų nepriima.

Nors toli gražu ne visi studentai gyvenime tiesiogiai susiduria su antgamtinio pasaulio reiškiniais (dažniau intuityviai jaučia juos egzistuojant), pasitaiko atvejų, kai išgirdus draugų

⁴⁵¹ VDU ER b. 2288, l. 97. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁵² VDU ER b. 2288, l. 97. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

pasakojimus apie susidūrimus su antgamtinio pasauliu, tai tampa priežastimi susimąstyti, suabejoti, kartais net patikėti.

„<...> Tais dalykais tikiu ir kažkokie kiti pasauliai tikrai yra, nes kiek iš mano pažįstamų bendrų, jo, tai yra su tuo žmonės susidūrę ir dvasiom tikiu visiškai, ir baltąja, ir juodąja magija irgi tikiu, nes aš turėjau tokių draugų, kurie užsiiminėjo, nu, kaip pažįstamų, kurie užsiiminėjo juodąja magija, ir žmonės šiek tiek prisidirbo gyvenime, kad paskui juos vaikščiojo dvasios ir... <...> šiaip tos kitos dvasios siurbia iš žmonių energijas.“⁴⁵³

Pažymėtina, kad respondentas tiki lygiagrečiai egzistuojant kelis pasaulius. Taip tarsi paliekama erdvė tam, ko jis dar nežino (gal dar kas nors gali egzistuoti?). Respondentas neabejodamas dėsto mintis apie dvasių egzistavimą, juodąją ir baltąją magiją. Dvasių egzistavimu jis tiki susidūręs su blogomis draugų patirtimis, kurių pasekmes galbūt jam teko stebėti arba apie jas girdėti. Šiuo atveju respondentas visiškai nekvestionuoja savo draugų, pažįstamų patirčių, susijusių su juodąja magija (juodąją magiją jis sieja su dvasių kvietimais). Kišimasis į antgamtinio pasaulio tvarką laikomas pavojingu, atimančiu žmogaus energiją. Tikima, kad taip iškviestos dvasios siurbia ją iškvietusio žmogaus energiją. Respondentas, žvelgdamas į kitų patirtis, baimės nejaučia, jis veikia siekia parodyti, ko jokiū būdu negalima daryti. Pasiteiravus, ar jam gyvenime teko patirti panašių dalykų, jis atsakė: „Aš nepatyrčiau, gyvenu laimingai.“⁴⁵⁴

Čia netikėtai išryškėja respondento džiaugsmas, jog jam neteko susidurti su antgamtinėmis patirtimis. Nepatirti to tam tikra prasme jam reiškia būti laimingam. Tai rodo, kad susidurti su antgamtinio pasauliu yra duota ne kiekvienam žmogui. Tai ne tik žinojimo dovana, bet ir didelė atsakomybė, emocinė, psichologinė našta ir kt. Ryškiau baimės jausmas, šokas, nenoras išgyventi panašių patirčių atsispindi trijų studentų pašnekesyje apie vienos iš jų susidūrimą su namų dvasiomis.

„Pavyzdžiui, kai jinai pasakojo [respondentė kalba apie savo draugės pasakotą patirtį, susijusią su dvasių apsigyvenimu namuose], tai mane šokiravo, žinok.“

„Kodėl?“

„Na, kai tu pasakojai, kad tenai spintelės atsidarinėja.“

„Tai, ne nu, pavyzdžiui, kai tu sakei kad tenais tos spintelės atsidarinėja.“

„Tu galvoji, aš taip lengvai tikėčiau, kad taip darosi? Tai kaip? Aš ir dabar dėl to suabejojau – vis tiek sėdžiu namie ir galvoju: „Dieve, nu tai jeigu dabar taip? Kaip gali taip darytis?“ Supranti?“

<...>

⁴⁵³ VDU ER b. 2288, l. 102. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁵⁴ VDU ER b. 2288, l. 103. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

„Aš to gyvenime nenoriu pajusti, nes...“

„Aš irgi nenorėčiau.“

„Aš nesu to pajutusi gyvenime.“

„Man kažkaip.... Aš galvoju, aš tokių labai ilgai jau todėl... Aš irgi tikiu tuo, kad tas, kas labai nenori to pajusti, ten, žiauriai to bijo, su juo niekas nebūna...“

„Kas tiki, visą laiką pritraukia tokius dalykus.“

„Bet tai vat būtent, aš žiauriai bijau ir baidaus tuo, ir net netikiu ir aš... Su manim niekas nekontaktuoja, vien dėl to, kad aš žiauriai negaliu to pakelt.“⁴⁵⁵

Šiame trijų merginų pokalbyje išryškėjo reikšmingi dalykai apie dvasių kontaktavimą su žmogumi. Merginos tiki, kad dvasios bendrauja su tais, kurie jomis tiki. Kaip viena iš respondenčių teigė, „kas tiki, visą laiką pritraukia tokius dalykus“. Tokie pastebėjimai atskleidžia dvasių ir tam tikrų žmonių ryšio priežastis. Neramios dvasios blaškosi gamtos pasaulyje ir tarsi ieško žmogaus, kuris galėtų jas išgirsti. Nors kalbantis nebuvo pabrėžiama, kad dvasios yra piktybiškos (gal daugiau atkreipiamas dėmesys į jų keliamą triukšmą, neįprastus garsus), respondentės bijojo tokių patirčių ir nenorėjo su jomis susidurti. Pašnekesyje jaučiamas ne tik nenoras susidurti ir baimė, bet ir išankstinė panika. Taigi šiuo atveju gana ryškiai pastebimos jautrios reakcijos, t. y. pasakojimo apie antgamtinės patirtis poveikis toms, kurios gyvenime to nėra patyrusios. Akivaizdu, kad tikima dvasių egzistavimu, pasitikima draugės pasakojimu ir patirtimi, tačiau viliamasi, kad jų pačių baimė užkirs kelią bendrauti su dvasiomis.

Be dvasių klaidžiojimo gamtos pasaulyje ir pasakojimų apie susidūrimą su jomis, pasitaikė ir antrinių (netiesioginių) patirčių, susijusių su sapnais. Sapnai šiuo atveju per kitų pasakojimus respondentei atskleidžia ryšius su antgamtiniu pasauliu.

„<...> Ar tu tiki, kad kažkas daugiau egzistuoja? <...>“

„Aš nežinau. Kol kas tai kažkaip su tuo nesu susidūrusi. Lyg ir ne, bet tiesiog iš aplinkinių pasakojimų išgirdus. Pavyzdžiui, esu girdėjęs daug pažįstamų pasakojo apie sapnus. Pavyzdžiui, sapnavo... kažką susapnavo, aš dabar tiksliai nepamenu, bet, pavyzdžiui, po poros dienų mirė giminaitis, tarkim. Arba irgi būdavo, kad jeigu pamatydavai, irgi daug kas pasakojo, sapne pamatydavai savo jau mirusį giminaitį, tarkim, kad irgi kažką blogo reiškia, kad mirs kažkas kitas. Tai kaip ir prisiklausai tokių pasakojimų, tai tikrai atrodo, kad lyg galbūt ir yra.“⁴⁵⁶

Respondentei yra įstrigę sapnai, susiję su mirusiaisiais. Dažniausiai tokio pobūdžio sapnai pateikiami kaip būsimos artimųjų mirties ženklas. Ši netiesioginė antgamtinio pasaulio patirtis veikia merginą ir kelia klausimų ir abejonių dėl antgamtinio pasaulio egzistavimo.

⁴⁵⁵ VDU ER b. 2288, l. 112. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁵⁶ VDU ER b. 2288, l. 110. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Antriniai (netiesioginiai) kontaktai su antgamtiniu, racionaliai nepaaiškinamu pasauliu veikia studentus iš dalies kaip ir pirminiai (tiesioginiai) ir padeda susidaryti tam tikrą alternatyvią pasaulėžiūros koncepciją, kuri egzistuoja ir neišnyksta, nors kartais apie tai vengiama šnekėti ar galvoti. Racionaliai aiškinti antgamtinius reiškinius gali būti bandoma tiesiogiai nesusidūrus su antgamtiniu pasauliu.

„Ir todėl netiki? O tau nėra pasakoje kokių nors atsitikimų, kuriuos...?“

„Kad vaidenasi, kad name yra dvasia...“

„Yra pasakoje?“

„Yra yra. Jinai kažkiek laiko būna, paskui išeina, daužosi visur, ieško išėjimo. Yra pasakoje...“

„Yra pasakoje?“

„Bet aš tuo netikiu.“

<...>

„Gerai, bet kiti žmonės pasakoja... Manai, kad jie meluoja?“

„Tai pasakojimai gali būt įsitikinimai, gali būt sapnas, gali būt tiesiog kažkokia...“⁴⁵⁷

Tikėjimas šiame pavyzdyje išryškėjo kaip itin glaudžiai susijęs su patyrimu. Jeigu žmogus nėra gyvenime patyręs antgamtinių reiškinių, jam sunku turėti aiškia nuomonę apie antgamtinį pasaulį ir jį pareikšti. Respondentas teigia girdėjęs apie susidūrimo su dvasiomis patirtis, bet neteikia tai informacijai didelės reikšmės. Ieškoma racionaliaus, respondento požiūriu, minėtų patirčių paaiškinimo. Tai galėjusi būti vaizduotė, sapnas, t. y. patirtis, kurioje labai sunku susivokti esant realioje ar nerealioje erdvėje.

Ne visuomet respondentams pavyksta paaiškinti ir tam tikrus dėsningumus, atsitiktinumus, kurie taip pat kelia klausimų, priverčia susimąstyti.

„Kaip tu aiškintum atsitiktinumo akimirką? Tarkim, susiklosto tam tikros aplinkybės, kažkas visiškai atsitiktinai?“

„Net nežinau.“

„Kaip tą pavadinti? Kas tai? Vėlgi tu tuo tiki, kad taip gali būti?“

„Na, gali. Net nežinau, kaip į šį klausimą atsakyti.“

„Apskritai, kuo tu tiki? Tik tuo, kas realu? Ir kas yra realu?“

„Tikiu visu tuo, kas realu...“

„Daugiau nuo pačio žmogaus priklauso, kaip manai?“

„Na, taip.“

„O likimas? Tiki likimu?“

„Niekada negalvojau, labiau tikiu, kad viskas priklauso nuo žmogaus.“⁴⁵⁸

⁴⁵⁷ VDU ER b. 2288, l. 96. Užrašė Eglė Savickaitė, 2009-2012.

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad respondentė yra sutrikusi. Ji nėra susidūrusi su antgamtiniais reiškiniais, todėl mažiau domisi, skaito, tiria aplinką. Taip paklausta, ji supranta, kad nėra apie tai galvojusi. Respondentė mato tik tai, kas, jos įsitikinimu, yra realu, o realybės samprata yra gana subjektyvi, reliatyvi kategorija, priklausanti nuo individualių patirčių lauko. Galima manyti, kad žmogaus, mačiusio ar išskvietusio dvasias, realybės suvokimas yra kur kas platesnis negu tiesiogiai nesusidūrusio su antgamtiniais, racionaliai nepažįstamu pasauliu.

Netiesiogiai su antgamtinio pasaulio patirtimis žmogus gali susidurti ne tik tuomet, kai išgirsta apie tam tikras patirtis iš draugų, pažįstamų, tėvų. Studento antgamtinio pasaulio vaizdinį formuoja ir spauda (joje skelbiami įvairūs pranašavimai, horoskopai, astrologinės prognozės), įvairūs teminiai žurnalai („Magija ir burtai“, „Mistinės istorijos“, „Būrėja“, „Palmiros žvaigždės“ ir kt.), televizijos laidos („Pasaulis X“, „Ekstrasensų mūšis“ ir kt.), filmai („Haris Poteris“, „Narnijos kronikos“, „Žiedų valdovas“, „Įsikūnijimas“, „Oro valdytojas“ ir kt.). Pavyzdžiui, žurnale „Mistinės istorijos“ gausu įvairiausių pasakojimų, susijusių su balsais iš anapus, prakeiktais žmonėmis, nepaprastais gebėjimais, dvasiomis, lemtimi, pranašiškomis nuojautomis, sapnais. Galima manyti, kad tokius žurnalus skaito ne kiekvienas. Tai gali būti tiek tuo atsitiktinai besidomintis, tiek su tiesiogine antgamtinio pasaulio patirtimi susidūręs žmogus, kuriam trūksta informacijos, kuris ieško atsakymų į iškilusius klausimus ir bendraminčių, su kuriais galėtų pasidalinti savomis patirtimis.

„Atsimenu, kad tada, prieš dvejus metus, rytą atsibudau apimta nerimo. Turbūt kaltas buvo sapnas, kurio negalėjau prisiminti. Atsikėliau išpilta prakaito. Nuėjau į vonios kambarį ir, stovėdama po dušu, pajutau, kad man labai silpna. Prieš akis kažkas sumirgėjo, lyg nepaprastai greitai važiuojantis automobilis! Svaigo galva. Pritūpiu, kad neprarasčiau pusiausvyros. Ant manęs liejosi karštas vanduo, bet jaučiau šaltį ir baimę. Supratau, kad man kažkas gresia, bet nežinojau kas. Keista nuojauta neapleido manęs ir darbe. <...>“⁴⁵⁹

Pateikėjos pasakojimas baigiasi tuo, kad sapno pasakotoja išsiklauso į savo nuojautas ir niekur nevažiuoja. Tuo tarpu merginos vaikinai, nepatikėjęs jos nuojautomis, išvažiavo ir patyrė sunkią avariją. Tai primena sakmiškus pasakojimus, kurie turi sąsajų su vadinamosiomis tradicinėmis sakmėmis. Čia yra pasakojamas tikrai įvykęs faktas ir suteikiamos žinios, kaip teisingai elgtis, susidūrus su nepaaiškinamais reiškiniais. Susipažinimas su tokia tekste pateikta informacija (sapnas, vizija, pranašiškos nuojautos) gali būti laikomas antrine (netiesiogine) antgamtinio pasaulio patirtimi.

---

⁴⁵⁸ VDU ER b. 2288, l. 111. Užrašė. Eglė Savickaitė, 2009-2012.

⁴⁵⁹ MI 2, p. 38-39.

Apie susidūrimus su antgamtiniais pasauliu (per sapnus, kontaktus su dvasiomis, bildukais ir kt.) ypač daug informacijos galima rasti įvairiose interneto svetainėse⁴⁶⁰. Visa šia informacija dalijamasi ir forumuose⁴⁶¹, kas liudija šio reiškinio aktualumą šiuolaikinėje visuomenėje. Šiandien informacija yra lengvai pasiekama, tačiau susiduriama su jos atrankos klausimu. Priklausomai nuo to, kiek žmogus susidūręs su antgamtiniais pasauliais, jis atidžiau arba visiškai laisvai, tarsi „sugerdamas“ visą pasitaikiusią informaciją, renkasi literatūrą. Tiesiogiai susidūręs su antgamtiniais pasauliais, studentas labai atsakingai žiūri į praktikavimą bei kokybišką maginių žinių kaupimą. Magijos praktikavimas, neturint pakankamai žinių, paprastai laikomas neatsakingu ir pavojingu. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad dauguma studentų vis dėlto neužsiima rimtesne magija (pvz., dvasių kvietimu), taip pat jiems nuolat nesivaidena ir jie nėra trikdami sapnų. Atlikdami magines-religines praktikas, studentai tarsi nuolatos bando pasitikrinti, atnaujinti savo ryšį su antgamtiniais pasauliais.

Apibendrinant visą autorės tyrimo metu surinktą medžiagą (studentų magines-religines praktikas, antgamtinio pasaulio patirtis), kurios dėka atskleidžiami skirtingi magijos matymo būdai, galima teigti, kad surinktų duomenų pobūdis, jiems surinkti taikoma metodologija moksliniame diskurse turi įtakos magijos supratimo riboms. Analizuojant studentų magines-religines praktikas, magija daugiau atsiskleidė kaip technika, orientuota į konkretų siekiamą rezultatą. Ši magija neatsiejama nuo eksperimentavimo, bandymų įsitikinti kitų jėgų egzistavimu ir jų prisijaukinimu. Analizuojant antgamtinio pasaulio patirtis, neįprastus atsitikimus, magija (kaip pasaulėžiūra)⁴⁶² atsiskleidė ne tiek kaip technika, bet kaip tiesiogiai ar netiesiogiai išgyvenamas santykis su antgamtiniais pasauliais, kuriam atsirasti nereikalingas konkretus praktikavimas. Intuicija paremtos antgamtinio pasaulio patirčių interpretacijos, susidūrus su antgamtiškumu, iryškėjusios emocijos, vėliau sekę veiksmai (pvz., domėjimasis specialia literatūra) rodo, kad taip suprantama magija yra pasaulėžiūros dalis, o asmeninės antgamtinio pasaulio patirtys neabejotinai prisideda prie jos formavimosi. Šis magijos supratimo būdas padeda atskleisti šiuolaikinio žmogaus požiūrį į antgamtiškumą, sąlygotą tiesioginių ir netiesioginių antgamtinio pasaulio patirčių, leidžia stebėti, kaip patirtys formuoja požiūrį į vieną ar kitą antgamtinį reiškinį. Toks platus magijos matymas šiuolaikinių tyrimų kontekste yra ypač reikalingas, nes šiandien žmogus pats aktyviai dalyvauja kurdamas ir perkurdamas savo maginę-religinę pasaulėžiūrą.

---

⁴⁶⁰ Pvz., <http://apiemistika.lt/>.

⁴⁶¹ Pvz., www.man.lt (*Aš tikiu dvasia ir bildukais*); <http://www.animezona.net/forum/threads/4278-Pasakojimai-apie-antgamtinus-rei%C5%A1kinius/page12> (*Pasakojimai apie antgamtinus reiškinis*); <http://www.likimas.lt/pasakojimai-apie-dvasiu-kvietima/issikvietem-ne-ta-dvasia-73.0.rkp.html> (*Pasakojimai apie dvasių kvietimą <...>*) ir kt.

⁴⁶² Šiame sakinyje naudojamas platesnis magijos apibrėžimas – magija yra suvokiama kaip pasaulėžiūros dalis. Darbe maginė pasaulėžiūra apibrėžiama kaip intuityviai, individualių tiesioginių ir netiesioginių antgamtinio pasaulio patirčių pagrindu susiformavusių pažiūrų į pasaulį visuma. Žr. *Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos*, p. 9.

IŠVADOS

1. XXI a. pr. Lietuvos studentų magijos ir religijos sampratos neretai atspindi jau nuo XIX a. moksliniame diskurse suformuluotas magijos ir religijos perskyras. Magiją studentai laiko individualia, o religiją – dogmomis pagrįsta tikėjimų sistema. Religija siejama su bendruomene ir ją vienijančiomis moralinėmis vertybėmis, magija – su individualiomis praktikomis. Kita vertus, studentai pripažįsta, kad religijos ir magijos sampratas sieja panašios struktūros simboliniai ritualai, praktikos. Nepaisant minėtų panašumų, studentai labiau palaiko tradicinę religiją (neretai krikščionybę) nei magiją. Dažnai magija tapatinama su įvairiomis praktinėmis jos formomis: gydymu žolelėmis, burtais, dvasių kvietimu ir kt., o atsižvelgdami į teigiamus ar neigiamus atliekamos praktikos tikslus, studentai magiją skiria į juodąją ir baltąją.
2. Analizuojant studentų maginės-religines praktikas, susijusias su pasisekimu laikant egzaminus, pastebėtos jų sąsajos su lytimi bei studijuojama mokslų sritimi. Maginių-religinių praktikų bei studijuojamo kurso sąsajos sunkiai apčiuopiamos. Susisteminius ir palyginus skirtingų tyrimo etapų (2006, 2008, 2009–2012 m.) rezultatus paaiškėjo, kad maginės-religinės praktikos būdingesnės studentėms nei studentams. Tokie rezultatai rodo, kad konkrečias praktikas prieš egzaminus pripažįsta atliekančios daugiau merginos, bet tai nebūtinai rodo, kiek studentų apskritai tiki antgamtinių jėgų egzistavimu. Merginos labiau linkusios nešiotis amuletus / talismanus, melstis, prašyti, kreiptis į Dievą, specifiskai nusiteikti, pasitelkti astrologines prognozes, aiškinti sapnus, tinkamai apsirengti, įsigyti specifinį naują daiktą, prieš egzaminus nesitrinkti galvos. Specifiniai veiksmai, išskirtinis kelias / maršrutas prieš egzaminus, laimingi skaičiai būdingi tiek vaikinams, tiek merginoms. Merginų ir vaikinų maginių-religinių praktikų specifika skiriasi nedaug. Tiesa, kalbant apie specifinį nusiteikimą prieš egzaminus, atvirkštinės magijos principas būdingesnis merginoms nei vaikinams. Vaikinai daugiau orientuojasi į teigiamus dalykus. Vaikinai, palyginti su merginomis, mažai atsižvelgia į horoskopų prognozes (nebent jos būtų teigiamos), retai aiškina sapnus, sprendžia iš jų apie būsimą sėkmę ar nesėkmę. Maginių-religinių praktikų sąsajos su studijuojama mokslų sritimi pastebimos, tačiau skirtingais tyrimo etapais gautos išvados ne visuomet sutampa. Pastebėta, kad humanitarinių mokslų atstovams būdinga aiškinti sapnus, teikti reikšmę astrologinėms prognozėms / horoskopams, tikslųjų mokslų atstovams – teikti reikšmę amuletam / talismanams, higienos laikymuisi / nesilaikymui prieš egzaminus. Socialinių mokslų atstovams būdingos maginės-religinės praktikos prieš egzaminus, bet nė viena maginė-religinė praktika ryškiai nedominavo visais tyrimo etapais.

3. Studentų egzaminų magijai būdinga (plg. J. Simpson ir S. Roudo pateiktus modernaus prietaro ir J. G. Frazerio išskirtus esminius magijos principus): 1) orientacija į sėkmę; 2) atvirkštinė ir panašumo magija; 3) kontaktinė magija. Studentų egzaminų magija yra išskirtinai teigiama, orientuota į sėkmę. Net pripažindami ir suvokdami, jog ne viskas yra paaiškinama, ne viskas priklauso nuo jų pastangų (pavyzdžiui, likimas), studentai trokšta tikėti, kad kažkas priklauso ir nuo jų pačių. Sėkmė yra įvaldoma, jei tai priklauso nuo studento gebėjimo atskleisti save. Kalbant apie atsitiktinumus, sėkmė suvokiama kaip ne iki galo įvaldomas dalykas. Studentų egzaminų magija daugiau remiasi individualistinio pobūdžio atvirkštinės, panašumo bei kontaktinės magijos principais. Studento elgesys veikiamas įvairiausių mąstymo tabu: negalima nusiteikti per daug teigiamai, būti įsitikinusiam savo žiniomis ir kt. Taip jis savo iniciatyva tampa nuo tabu priklausomu asmeniu. Šiuo požiūriu studentų magija atsiskleidžia ne kaip moderni, bet kaip dinamiška, lanksti, prisitaikanti prie kintančių sąlygų ir besiplečianti į naujas veiklos sritis.
4. Kad ir kuo studentai remtųsi aiškindami tam tikrus antgamtinius reiškinius (magija, religija, mokslu), bendra tendencija – antgamtinius reiškinius, objektus aiškinti remiantis savo pojūčiais, išgyvenimais, patirtimi, intuicija: „aš jaučiu“, „aš tikiu“, „priklauso nuo tavęs, kaip nusiteiki, įsiteigi“, todėl esminė priemonė, kuria bandoma paaiškinti antgamtiška, yra pats žmogus. Studentams svarbiausios savos (tiesioginės) antgamtinės patirtys, kurios labiausiai formuoja jų maginę-religinę pasaulėžiūrą. Tiesioginiai susidūrimai su antgamtiniu pasauliu griaua iki tol žmogui būdingą nusistovėjusį pasaulio vaizdinį, tikėjimų sistemą, susijusią su dievybės egzistavimu / neegzistavimu, pomirtinio pasaulio egzistavimu / neegzistavimu, gamtinio ir antgamtinio pasaulio ryšiais, galimybe komunikuoti su mirusiaisiais ir santykiu su antgamtiniu pasauliu, skatina ieškoti naujų atsakymų ir būdų.
5. Analizuojant studentų magines-religines praktikas, magija daugiau atsiskleidė kaip technika, orientuota į konkretų siekiamą rezultatą. Analizuojant antgamtinio pasaulio patirtis, atsiskleidė platesnė magijos kaip pasaulėžiūros samprata. Šis magijos supratimo būdas padeda atskleisti šiuolaikinio žmogaus požiūrį į antgamtiškumą, sąlygotą tiesioginių ir netiesioginių antgamtinio pasaulio patirčių, leidžia stebėti, kaip patirtys formuoja požiūrį į vieną ar kitą antgamtinį reiškinį. Toks platus magijos matymas šiuolaikinių tyrimų kontekste yra ypač reikalingas, nes šiandien žmogus pats aktyviai dalyvauja kurdamas ir perkurdamas savo maginę-religinę pasaulėžiūrą.

SANTRUMPOS

JAV	– Jungtinės Amerikos Valstijos
KTU	– Kauno technologijos universitetas
KU	– Klaipėdos universitetas
LKŽe	– Elektroninis lietuvių kalbos žodynas
LMD	– Lietuvių mokslo draugijos rinkiniai
LSMU	– Lietuvos sveikatos mokslų universitetas
ŠU	– Šiaulių universitetas
TŽŽ	– Tarptautinių žodžių žodynas
VDU	– Vytauto Didžiojo universitetas
VDU ER	– Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų ir etnologijos katedros rankraštynas
VG TU	– Vilniaus Gedimino technikos universitetas
VU	– Vilniaus universitetas

a.	– amžius
kt.	– kitas
m.	– metai
nr.	– numeris
p.	– puslapis
pan.	– panašiai
pav.	– paveikslas
pr.	– pradžia
proc.	– procentas
pvz.	– pavyzdžiui
t.	– tomas
t. y.	– tai yra
t. t.	– taip toliau
vid.	– vidury
žr.	– žiūrėti

ŠALTINIAI

BsJK – *Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 12: Juodoji knyga. Surinko Jonas Basanavičius, parengė Kostas Aleksynas, Leonardas Sauka. Vilnius, 2004.

LKŽe – Lietuvių kalbos žodynas internete <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

LMD – Lietuvių mokslo draugijos rinkiniai.

LTA – Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriuje saugomi Lietuvių tautosakos archyvo folkloro tekstai.

TŽŽ – Tarptautinių žodžių žodynas.

VDU ER – Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų ir etnologijos katedros rankraštynas.

СГФ СТ - Современный городской фольклор. Москва, Российский государственный гуманитарный университет, 2003, p. 169 – 170.

<http://www.sapnai.net>

<http://www.silvametodas.net>

<http://www.sportopsi.com/>

<http://sportin.lt/>

<http://www.kazluruda.info/>

<http://www.factmonster.com/>

<http://casinogamblingabout.com/>

<http://www.mystical-www.co.uk>

<http://www.animezona.net/forum/>

<http://www.likimas.lt/>

<http://apiemistika.lt/>

LITERATŪRA

1. Aarnio K. *Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs*. Academic dissertation to be publicly discussed, by due permission of the Faculty of Behavioural Sciences at the University of Helsinki in Auditorium XII, Fabianinkatu 33, on the 19th of October, 2007. Prieiga per internetą: <<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/15177/paranorm.pdf?sequence=1>> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).
2. Advilonienė Ž., Budriūnaitė A., Daugirdienė V. *Neordinarinės religinės patirties samprata ir raiška Lietuvoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010.
3. Albas D., Albas Ch. Modern Magic: The Case of Examinations. *Qualitative Sociology*. Vol. 11, Nr. 4, 1988, p. 259–274.
4. *Anthropological Theory*. Prieiga per internetą: <<http://www.webpages.uidaho.edu/~rfrey/220theories.html>> (prisijungta 2012 m. lapkričio 5 d.).
5. Bailey M. D. The Disenchantment of Magic: Spells, Charms and Superstition in Early European Witchcraft Literature. *American Historical Review*. April, 2006.
6. Bailey M. The Meanings of Magic. *Magic, Ritual, and Witchcraft*. University of Pennsylvania press, 2006.
7. Balikienė M. Bloga akis jaunimo pasaulėvokoje. *Laikas ir Žodis*. T. 2, 2011.
8. Balikienė M. *Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje*. Daktaro disertacija (Etnologija 07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.
9. Balys J. Įvedamosios pastabos. *Lietuvių žemdirbystės papročiai ir tikėjimai: Lietuvių liaudies tradicijos*. Silver Spring, Md., 1986.
10. Balys J. *Lietuvių kalendorinės šventės: tautosakinė medžiaga ir aiškinimai*. Vilnius, 1993.
11. Balys J. Lietuvių liaudies pasaulėjauta tikėjimų ir papročių šviesoje. *Raštai*, t. 2.
12. Beck R., Miller J. P. Erosion of Belief and Disbelief: Effects of Religiosity and Negative Effect on Beliefs in the Paranormal and Supernatural. *The Journal of Social Psychology*. Vol. 141, Issue 2, 2001.
13. *Beyond Rationalism: Rethinking Magic, Witchcraft and Sorcery*. Edited by B. Kapferer. New York, 2006.
14. Belmont N. *Superstition and Popular Religion in Western Societies*. Chicago, 1982.
15. Berger P. L. *The Sacred Canopy*. In: *The Interpretation of Cultures*. Fontana Press, 1993.
16. Bhushan R., Bhushan L. I. Superstition among College students. *Asian Journal of Psychology and Education*. No. 19 (4), 1987, p. 11–16.
17. Bremmer J. N. The Birth of the Term „Magic“. *Papyrologie und Epigraphik*. Vol. 126, 1999.
18. Bremmer J. N., Veenstra J. R. *The Metamorphosis of Magic: From Late Antiquity to the Early Modern Period*. Leuven, Paris, Dudley, MA, 2002.
19. Bressan P. The Connection Between Random Sequences, everyday coincidences, and Belief in the Paranormal. *Applied Cognitive Psychology*. Vol. 16, Issue 1, 2002.
20. Brown M. F. Thinking about Magic. *Anthropology of Religion: A Handbook*. Westport, Conn., 1997.
21. Burger J. M., Lynn A. L. Superstitious Behavior among American and Japanese Professional Baseball Players. *Basic and Applied Social Psychology*. Vol. 27, Issue 1, 2005, p. 71–76.
22. Burke K. L. An Exploratory Investigation of Superstition, Personal Control, Optimism and Pessimism in NCAA Division I Intercollegiate Student-Athletes. *Athletic Insight: The online Journal of Sport Psychology*. Vol 8 (2), 2006.
23. Campbell C. Half-belief and the Paradox of Ritual Instrumental Activism: a Theory of Modern Superstition. *The British Journal of Sociology*. Vol. 47, No. 1, 1996.

24. Casey E. Gambling and Concupption: Working-Class Women and U.K. National Lottery play. *Journal of Consumer Culture*. Vol. 3, No. 2, 2003, p. 245–263.
25. Conklin E. S. *Superstitious Belief and Practise among College Students*. *The American Journal of Psychology*. Vol. 30, No.1, 1919, p. 83–102.
26. Cuningham G. *Religion & Magic – Approaches and Theories*. Edinburgh University Press, 1999. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=CkvnfNOpcoC&pg=PA42&hl=lt&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false> (prisijungta 2012 m. lapkričio 5 d.).
27. Dag I. The Relationships among Paranormal Beliefs, Locus of Control and Psychopatology in a Turkish College Sample. *Personality and Individual Differences*. Vol. 26, Issue 4, 1999, p. 723–737.
28. Dresslar F. B. *Superstition and Education*. University press, 1907.
29. Dulskis R. *Anxiety and Fear in the Lithuanian Catholic Society Today*. Prieiga per internetą: <http://www.kuleuven.be/eurotheo/old/anxiety_lithuania.pdf> (prisijungta 2008 m. kovo 23 d.).
30. Durkheim E. *Elementary Forms of the Religious Life*. Oxford University press, 2008.
31. Emme E. E. Modification and Origin of Certain Beliefs in Superstition among 96 College Students. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*. Vol. 10, Issue 2, 1940, p. 279–291.
32. Finnegan R. Tradition, but What Tradition and For Whom? *Oral Tradition*. Vol. 6/1, 1991.
33. Fiske J. *Populiariosios kultūros supratimas*. Vilnius, 2008.
34. Francis L. J. Personality and Religion among College Students in the U. K. *Personality and Individual Differences*. Vol. 14, Issue 4, 1993, p. 619–622.
35. Frazer J. G. *The Goulden Bough: A Study of Magic and Religion*. New York, 1922. Prieiga per internetą: <http://www.hermetics.org/pdf/Sir_James_Frazer_-_The_Golden_Bough.pdf> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).
36. Furnham A., Wong L. A. Cross-cultural Comparison of British and Chinese Beliefs about the Causes, Behaviour Manifestations and Treatment of Schizophrenia. *Psychiatry Research*. Vol. 151, Issues 1–2, 2007.
37. Futrel B. A. Closer Look at the Relationship Between Superstitious Behaviors and Trait Anxiety. *Rollins Undergraduate Research Journal*. Vol. 5, Issue 2, Art. 5, 2011.
38. Geertz C. *Religion as a Cultural System*. In: *The Interpretation of Cultures*. Fontana Press, 1993.
39. George S., Sreedhar K. P. Globalisations and the Prevalence of Superstitious Beliefs. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*. Vol. 32, No. 3, 2006, p. 241–247.
40. Gmelch G. Baseball Magic (2000). Revised version of „Superstition and Ritual in American Baseball“ from *Elysian Fields Quarterly*. Vol. 11, No. 3, 1992.
41. Goeritz A. S., Schumacher J. WWW as a Research Medium: An Illustrative Survey on Paranormal Belief. *Perceptual and Motor Skills*. Vol. 90, p. 1195–1206.
42. Goldberg R. A. *America in the Twenties*. New York, Syracuse University Press, 2003.
43. Goode E. *Paranormal Beliefs: A Sociological Introduction*. Waveland per. Inc., 2000.
44. Graff D. L., Haynes D. *Beliefs or not [electronic resource]: a study of Bachelor of Social Work students' beliefs about the inclusion of religious and spiritual content in social work*. Prieiga per internetą: <<http://dspace.lib.utexas.edu/handle/2152/104>> (prisijungta 2009 m. liepos 9 d.).
45. Granger J. *Looking for God in Harry Potter*. USA, 2006. Prieiga per internetą: <http://files.tyndale.com/thpdata/FirstChapters/978-1-4143-0091-7.pdf> (prisijungta 2012 m. liepos 15 d.).
46. Greenwood S. *The Anthropology of Magic*. Oxford, New York, 2009.
47. Gregory C. J., Petrie B. M. Superstitions of Canadian Intercollegiate Athletes: an Inter-Sport Comparison. *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 10, No. 2, 1975, p. 59–68.
48. Grimmer M. R., White K. D. The Structure of Paranormal Beliefs among Australian Psychology Students. *The Journal of Psychology*. Vol. 124, No. 4, 1990, p. 357–370.

49. Harmening D. The History of Western Magic: Some Considerations. *Folklore* (Electronic Journal of Foklore). Vol. 17. Tartu, 2001.
50. Harter R. S. The Effects of Training Upon the Belief in Certain Popular Misconceptions. *Journal of Applied Psychology*. Vol 21 (1), 1937.
51. Huntley C., Peeters T. *Paranormal Beliefs, Religious Beliefs and Personality Correlates*. Prieiga per internetą: <http://www.studiosus.nl/scripts/00_paranormalbeliefs.doc> (prisijungta 2009 m. liepos 10 d.).
52. Irvin H. J. *The Psychology of Paranormal Belief – A Researcher's Handbook*. Great Britain, 2009.
53. Ivanauskaitė-Šeibutienė V. Lemtingi pasimatymai sapnuose: oneirinės patirtys advento–Kalėdų ciklo tikėjimuose. *Tautosakos darbai*. T. XL. Vilnius, 2010.
54. Yip K. S. Traditional Chinese Religious Beliefs and Superstitions in Delusions and Hallucinations of Chinese Schizophrenic patients. *International Journal of Social Psychiatry*. Vol. 49, No. 2, 2003.
55. Jacobsen K. Harry Potter And The Secular City: The Dialectical Religious Vision of J. K. Rowling. *Animus*. Vol. 9, 2004.
56. Jahoda G. *The Psychology of Superstition*. Middlesex, U. K., 1971.
57. Jahoda G. Scientific Training and the Persistence of Traditional Beliefs among West African University Students. *Nature*. Vol. 220, 1968.
58. James A., Wells A. Death Beliefs, Superstitious Beliefs and Health Anxiety. *British Journal of Clinical Psychology*. Vol. 41, Issue 1, 2002.
59. Janssen J. The Abstract Image of God: The Case of the Dutch Youth. *Archives de sciences sociales des religions*. Vol. 109, 2000.
60. Jedidjah de Vries. Wielding Magic, Smashing Patriarchy. *Foundations of Social Science*, 2009.
61. Jeffers A. Magic and Divination in Ancient Israel. *Religion Compass*. Vol. 1/6, 2007.
62. *Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*. L. Saukos įvadas. Vilnius, 2004.
63. Kairaitytė A. Religinės patirtys lietuvių folkloro naratyvuose. *SOTER – Religijos mokslo žurnalas*. T. 43, 2012.
64. Kapferer B. *Outside All Reason: Magic, Sorcery and Epistemology in Anthropology*. Beyond Rationalism: Rethinking Magic, Witchcraft and Sorcery. Edited by B. Kapferer. New York, 2006.
65. Keinan G. The Effects of Stress and Desire for Control on Superstitious Behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*. Vol. 28, 2002.
66. King K. M. Neutralizing marginally deviant behavior: Bingo Players and Superstition. *Journal of Gambling Studies*. Vol. 6, Issue 1, 1990, p. 43–61.
67. Kulakauskienė D. *Magija bręstančios asmenybės gyvenime (XX a. II pusė–XXI a. pr. Lietuvoje)*. Humanitariniai mokslai, Etnologija (07 H). Kaunas, 2006.
68. Kulakauskienė D. Pirmoji magijos praktika moksleivių gyvenime: dvaselių kvietimai. *Tautosakos darbai*. T. XXXV. Vilnius, 2008.
69. Kulhara P., Avasthi A., Sharma A. Magico-religious Beliefs in Schizophrenia: a Study from North India. *Psychopathology*. Vol. 33, 2000.
70. Lang A. *Magic and Religion*. Cosimo, Inc., 2005. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=3Gk9S9e_9F8C&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).
71. Laurinavičiūtė J. Religijumo tipai ir jų sąsajos su išsilavinimu ir savęs vertinimu. *Pedagogika*. Nr. 81, 2006.
72. Levitt Eugene E. Superstitions: Twenty-five Years Ago and Today. *The American Journal of Psychology*. Vol. 65, No. 3, 1952, p. 443–449.
73. Lewis G. *Magic, Religion and The Rationality of Belief*. *Companion Encyclopedia of Anthropology: Humanity, Culture and Social life*. Edited by T. Ingold. London and New York, 2003.

74. Lewis M. Chad. *Investigating students' Beliefs in the Paranormal*. A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master of Science Degree With a Major in Applied Psychology, 2002. Prieiga per internetą: <<http://www.uwstout.edu/lib/thesis/2002/2002lewis.pdf>> (prisijungta 2009 m. liepos 9 d.).
75. *Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės*. Sudarė D. Vaitkevičienė. Vilnius, 2008.
76. *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Prieiga per internetą: <<http://identitetas.mch.mii.lt/>> (prisijungta 2012 m. gegužės 10 d.).
77. Lindeman M., Aarnio K. Paranormal, Superstitious, Magical and Religious Beliefs. *Journal of Research in Personality*. Vol. 41, Issue 4, 2007.
78. Lindeman M., Saher M. Vitalism, Purpose and Superstition. *British Journal of Psychology*. Vol. 98, Issue 1, 2007.
79. Lovheim M. Virtually Boundless?: Youth Negotiating Tradition in Cyberspace. *Everyday Religion. Observing Modern Religious Lives*. Oxford University press, 2007.
80. Lundeen G. E., Caldwell O. W. A study of Unfounded Beliefs among School Seniors and College Students. *The Journal of Educational Research*. Vol. 22, No. 4, 1930.
81. Maceina A. *Religija ir visuomeninis gyvenimas*. Prieiga per internetą: <<http://maceina.lt/pdf/religijairvisuomeninisygyvenimas.pdf>> (prisijungta 2012 m. vasario 13 d.).
82. *Magic and The Supernatural*. Edited by S. E. Hendrix, T. J. Shannon. United Kingdom, Oxford, 2012.
83. Malinowski B. *Magic, Science and Religion and Other Essays*. Boston, 1948.
84. Maller J., Lundeen G. Sources of Superstitious Beliefs. *Journal of Educational Research*. Vol. 26 (5).
85. Marett R. R. *The Threshold of Religion*. Adamant Media Corporation, 2005. Prieiga per internetą: <<http://books.google.lt/books?id=xUu9gjHX51EC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>> (prisijungta 2013 m. sausio 4 d.).
86. Mathijssen F. P. Young People and Paranormal Experiences: Why Are They Sacred? A Cognitive Pattern. *Archive for the Psychology of Religion*. Vol. 32, 2010.
87. Mauboussin M. J. *Untangling Skill and Luck: How to think about outcomes – Past, Present, and Future*. Prieiga per internetą: <http://www.lmcm.com/868299.pdf> (prisijungta 2009 m. birželio 12 d.).
88. Mauss A. *General Theory of Magic*. London and New York, 2002.
89. McHenry K. B. *The Cross and Catholics: Magic or Religion?* Prieiga per internetą: <<http://soar.wichita.edu/dspace/bitstream/handle/10057/1148/t07030.pdf?sequence=1>> (prisijungta 2012 m. vasario 5 d.).
90. Messer W. S., Griggs R. A. Student Belief and Involvement in the Paranormal and Performance in Introductory Psychology. *Teaching of Psychology*. Vol. 16, Issue 4, 1989, p. 187–191.
91. Milius V. *Lietuvių etnologijos bibliografija*. Vilnius, 2001.
92. Miškinienė G. Būrimo tekstai Lietuvos totorių rankraščiuose. *Tautosakos darbai*. T. IX (XVI), 1998.
93. Nixon H. K. Popular Answers to Some Psychological Questions. *The American Journal of Psychology*. Vol. 36, No. 3, 1925, p. 418–423.
94. Nowosieski K., Droszdzol A., Skrzypulec V., Lindert O., Klimanek M., Jablonski K. *Percepcja bólu okolo porodowego i natęzenie stresu przedporodowego u kobiet cięarnych w aspekcie myślenia symboliczno-magicznego*. Prieiga per internetą: <http://www.viamedica.pl/gazety/gazetaJ/darmowy_pdf.phtml?indeks=6&indeks_art=81> (prisijungta 2009 m. liepos 10 d.).
95. Ohtsuka K., Duong T. (2000). *Vietnamese Australian gamblers' Views on Luck and Winning: A Preliminary Report*, in: J. MacMillen, L. Laker (Eds.), *Developing strategic alliances: Proceedings of the 9th National Association for Gambling Studies Conference*. Gold Coast, Queensland, 1999.

96. Orenstein A. Religion and Paranormal Belief. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Vol. 41, Issue 2, 2002.
97. Ostling M. Harry Potter and the Disenchantment of the World. *Journal of Contemporary Religion*. Vol. 18, No. 1, 2003, p. 3–23. Prieiga per internetą: <<http://www.ic.arizona.edu/ic/soc3173/readings/OstlingPotter.pdf>> (prisijungta 2012 m. liepos 15 d.).
98. Pasachoff J. M., Cohen R. J., Pasachoff N. W. Belief in the Supernatural among Harvard and West African University Students. *Nature*. Vol. 227 (5261), 1970. Prieiga per internetą: <<http://www.nature.com/nature/journal/v227/n5261/pdf/227971a0.pdf>> (prisijungta 2009 m. birželio 5 d.).
99. Peltzer K. Paranormal Beliefs and Personality among Black South African Students. *Social Behavior and Personality: an international journal*. Vol. 30, No. 4, 2002, p. 391–397 (7).
100. Proctor R. A. *Chance and Luck: A Discussion of the Laws of Luck, Coincidences, Wagers, Lotteries, and the Fallacies of Gambling. With notes on Poker and Martingales*. London, 1887 [eBook, 2005].
101. Redner H. *Conserving Cultures: Technology, Globalization and the Future of Local Cultures*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2004.
102. Repšienė R. Tradicijų sankirtose: „Kito“ tapatumas. *Tautosakos darbai*. T. XXI (XXVIII), 2004.
103. Rice T. W. Believe it or Not: Religious and Other Paranormal Beliefs in the United States. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Vol. 42, Issue 1, 2003.
104. Rozin P., Millman L., Nemeroff C. Operation of the Laws of Sympathetic Magic and Disgust and Other Domains. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 50, No. 4, 1986.
105. Ruane Janet M. *Essentials of Research Methods: A guide to Social Science Research*. United Kingdom 2005.
106. Saher M. *Everyday Beliefs About Food and Health*. Prieiga per internetą: <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/psyko/vk/saher/everyday.pdf>> (prisijungta 2009 m. liepos 10 d.).
107. Salazar C. Prayer and Symbolisation in an Irish Catholic community. *Etnografica*. T. 12 (2), 2008.
108. Salter C. A., Routledge L. M. Supernatural Beliefs among Graduate Students at the University of Pennsylvania. *Nature*. Vol. 232, 1971. Prieiga per internetą: <<http://www.nature.com/nature/journal/v232/n5308/pdf/232278a0.pdf>> (prisijungta 2009 m. birželio 5 d.).
109. Scweder R. A. Likeness and Likelihood in Everyday Thought: Magical Thinking in Judgments about Personality. *Current anthropology*. Vol. 18, No. 4, 1977.
110. Simpson J., Roud S. *A Dictionary of English Folklore*. Oxford university press, 2000.
111. Stanaitis A., Verseckas R. *Lietuvos gyventojai tautiniu ir religiniu požūriais (Tarptautinio projekto tyrimo duomenimis)*. Prieiga per internetą: <<http://www.geo.lt/metrastis/31/PDF/369-381.pdf>> (prisijungta 2008 m. kovo 23 d.).
112. Styers R. *Making Magic: Religion, Magic, and Science in the Modern World*. Oxford university press, 2004.
113. Storey J. *Cultural Theory and Popular Culture*. Harlow, 2009.
114. Stulpinas T. Šiuolaikinių ugdymų tyrimų aspektai: mokinių vertinamieji emociniai santykiai su aplinka. *Acta Pedagogica Vilnensia*. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/8/straipsniai/str8.pdf> (prisijungta 2008 m. kovo 23 d.).
115. Subbotsky E. Magical Thinking in Judgments of Causation: Cananomalous Phenomena Affect Ontological Causal Beliefs in Children and Adults? *British Journal of Developmental Psychology*, 2004.

116. Šlepavičiūtė I. Mistinės jaunimo patirtys interneto pasakojimuose. *Tautosakos darbai*. T. XLIII, Vilnius, 2012.
117. Tambiah S. J. *Magic, Science, Religion and the Scope of Rationality*. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1990.
118. Tangury B., Dercon S., Taffesse A. S. *Beyond fatalism – an empirical exploration of self-efficacy and aspirations failure in Ethiopia*. CSAE Centre For the Study of African Economies. Prieiga per internetą: <<http://www.csae.ox.ac.uk/workingpapers/pdfs/csae-wps-2011-03.pdf>> (prisijungta 2011 m. gegužės 14 d.).
119. Ter Keurst A. J. The Acceptance of Superstitious Beliefs among Secondary School Pupils. *Journal of Education*. Vol. XXXII (9), 1939.
120. Tobacyk J. J., Pirttila-Backman A. M. Paranormal Beliefs and Their Implications in University Students from Finland and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 23. No. 1, 1992, p. 59–71.
121. Valk J. Religion or Worldview: Enhancing Dialogue in the Public Square. *Marburg Journal of Religion*. Vol. 14, No. 1, 2009.
122. Višinskaitė A. *Lietuvių liaudies sapnų aiškinimai ir pasakojimai apie sapnus: sandara, funkcionavimo specifika, reikšmės*. [Daktaro disertacija]. Kaunas, 2007.
123. Vyse S. *Believing in Magic: The Psychology of Superstition*. Oxford University press, 1997.
124. Vlachos I. O., Beratis S., Hartocollis P. Magico-religious Beliefs and Psychosis. *Psychopathology*. Vol 30 (2).
125. Wagner M. E. Superstitions and their social and psychological correlatives among college students. *Journal of Educational Sociology*. Vol. 2, No. 1, 1928, p. 26–36.
126. Wain O., Spinella M. Executive Functions in Morality, Religion and Paranormal Beliefs. *International Journal of Neuroscience*. Vol. 117, No. 1, 2007, p. 135–146. Prieiga per internetą: <<http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a769405706~db=all>> (prisijungta 2009 m. liepos 10 d.).
127. Watson N. J., Czech D. R. The Use of Prayer in Sport: Implications for Sport Psychology Consulting. *Athletic Insight* (The Online Journal of Sport Psychology). Vol. 7, Issue 4, 2005.
128. Willing B. T., Lester D. Paranormal Beliefs and Personality Scores of High School Students. *Perceptual and Motor Skills*. Vol. 85 (3, Pt 1), 1997.
129. Wiseman R. The Luck Factor. *Skeptical Inquirer*. 2003, p. 26–30.
130. Wiseman R., Watt C. Measuring Superstitious Belief: Why Lucky charms matter. *Personality and Individual Differences*. Vol. 37, Issue 8, 2004.
131. Wohl M. J. A., Enzle M. E. The Deployment of Personal Luck: Sympathetic Magic and Illusory Control in Games of Pure Chance. *PSBS*, Vol. 28, No. 10, 2002.
132. Zapf R. M. Relationship Between Belief in Superstitions and other Factors. *Journal of Educational Research*. Vol. 38(8), 1945.
133. Za'rour, G. I. Superstitions among Certain Groups of Lebanese Arab students in Beirut. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 3, No. 3, 1972, p. 273–282.
134. Zavalova M. Daiktų pasaulis lietuvių užkalbėjimuose. *Tautosakos darbai*. T. VIII (XV), Vilnius, 1998.
135. *Современный городской фольклор*. Москва, 2003.

PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

Straipsniai disertacijos tema moksliniuose recenzuojamuose periodiniuose Lietuvos leidiniuose, įtrauktuose į Mokslo ir studijų departamento patvirtintą sąrašą:

1. Savickaitė E. Studentų prietarai: Tradicijos tęstinumas ir masinės kultūros įtaka. *Liaudies kultūra*. 2010, Nr. 2 (131), p. 30–35. [ISSN 0236-0551].

Straipsniai disertacijos tema recenzuojamuose užsienio mokslo leidiniuose:

1. Savickaitė E. The Characteristics of Modern Magic: Students' Superstitions. *Magic and the Supernatural*. Edited by Scott E. Hendrix and Timothy J. Shannon. First published in the United Kingdom in eBook format in 2012. First Edition. P. 83–88. [ISBN: 978-1-84888-095-5].

2. Savickaitė E., Šlepavičiūtė. Luck: a predetermined given or a possibility to influence one's fate individually? (įteiktas publikuoti II ISFR tarptautinės konferencijos „The Uses of Enchantment: Magic in Fairy-Tales, Myths, and Stories“ pranešimų pagrindu rengiamame leidinyje)

Pranešimai disertacijos tema nacionalinėse ir tarptautinėse mokslinėse konferencijose Lietuvoje ir tarptautinėse konferencijose užsienyje

1. Savickaitė E. *Studentų prietarai: tradicijos tęstinumas, naujovės ir masinės kultūros įtaka*. Antroji studentų humanitarų konferencija „Hominem quero – ieškau žmogaus“. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2009 03 26.

2. Savickaitė E. *Good/bad days in Lithuanian traditional culture and their relations to the four basic elements of fire, water, air, earth*. International Research Conference „Four Elements in Culture: Fire, Water, Earth, Air“. Daugpilio universitetas. Latvija, Daugpilis, 2009 05 14.

3. Savickaitė E. *The Characteristics of Modern Magic: Students' Superstitions*. 1st Global Conference „Magic and Supernatural“ (An Ethos project). Austrija, Zalsburgas, 2010 04 16.

4. Savickaitė E. *Changing Concept of Magic: Problems and Implications to International and Lithuanian Researches*. Tarptautinė jaunųjų mokslininkų konferencija. Šiaulių universitetas. Šiauliai. 2010 05 30.

5. Savickaitė E. *Šiuolaikinė sėkmės samprata*. Mokslinė konferencija „Šiuolaikinio folkloro tyrimų patirtis ir perspektyvos“. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2010 10 24.

6. Savickaitė E. *Individual Meanings of Magic: The Case of Lithuanian Neopagan Movement Romuva*. International conference Neo-Pagan and Native Faith Movements in Central and Eastern Europe. Jogailos universitetas. Lenkija, Krokva, 2011 03 12.

7. Savickaitė E., Šlepavičiūtė I. *Success: is it something predetermined or an opportunity to have influence on fate individually?* II IFSR International Conference „The Uses of Enchantment: Magic In Fairy-Tales, Myths and Stories“. Jogailos universitetas. Lenkija, Krokva, 2011 06 02.

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1

Pateikėjo vardas, pavardė:

Gimimo metai:

Gimimo vieta:

Dabartinė gyvenamoji vieta:

Mokymosi įstaiga, kursas, fakultetas (specialybė):

ANKETA

I. Ar turite talismanų arba amuletų, kurie neštų jums sėkmę egzaminų, atsiskaitymų metu? Jei taip, apibūdinkite juos.

- Iš kur juos gavote (pirkote, padovanojo, pasigaminote pats, pati ar pan.)?
- Iš kokios medžiagos (akmens, medžio, geležies ar pan.) Jūsų amuletas ar talismanas padarytas?
  - Ar medžiaga, iš kurios padarytas amuletas ar talismanas, Jūsų nuomone, turi didesnę ar mažesnę poveikį Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui egzamine? Pakomentuokite. Iš kur tai sužinojote (t.y. šią informaciją)?

II. Ar turite amuletų ar talismanų susijusių su skaičių magija?

- Kokie skaičiai ar skaičius vyrauja Jūsų amuletuose ar talismanuose?
- Kodėl dominuoja, būtent, šie skaičiai ar skaičius? Gal žinote, ką jie reiškia?
- Jei žinote skaičių ar skaičiaus reikšmes, tai iš kur jas sužinojote?

III. Ar sukalbate maldą, kad pasisektų prieš sesiją ar egzamino metu?

- Kiek kartų sukalbate maldą? Kodėl, būtent, tiek kartų? Argumentuokite.
- Kokią maldą sukalbate?
- Iš kur sužinojote, kad maldos sukalbėjimas atneša pasisekimą egzaminų metu?

IV. Ar žegnojatės, beldžiate į medį, spjaunate per petį, laikote kumščius, metate pinigą, kad Jums pasisektų egzamine?

- Ar turi įtakos minėtų veiksmų atlikimo skaičius ar laikas? Jei taip, konkretizuokite.
- Iš kur tai sužinojote?

V. Ar tos dienos nuotaika, elgsena turi įtakos Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui egzamine?

- Kokia nuotaika, elgsena neša pasisekimą egzamine?
- Kokia nuotaika, elgsena atneša nepasisekimą egzamine?
- Iš kur apie tai sužinojote?

VI. Ar sprendžiate iš sapnų apie būsimą pasisekimą arba nepasisekimą egzamine?

- Kokie sapnai reiškia pasisekimą egzamine?
- Kokie sapnai reiškia nepasisekimą egzamine?

- Iš kur sužinojote tokias sapnų reikšmes?

VII. Ar Jūsų pasisekimui egzamine turi įtakos apranga ar jos spalva?

- Kokios vyrauja spalvos? Pakomentuokite.
- Kokia apranga vyrauja? Pakomentuokite.
- Iš kur apie tai sužinojote?

VIII. Ar turi įtakos naujų daiktų, rūbų pirkimas sesijos (egzaminų) metu? Argumentuokite. Iš kur apie tai sužinojote?

IX. Ar Jūsų pasisekimui egzamine turi įtakos galvos neplovimas, barzdos neskutimas (vyrams)? Jei taip, tai argumentuokite. Iš kur tai sužinojote?

X. Ar Jūs turite kokį išskirtinį kelią, maršrutą, kuriuo nuėjus lauktų didesnis pasisekimas egzamine?

- Kokį maršrutą, kelią? Konkretizuokite.
- Iš kur sužinojote, kad, būtent, šis kelias, maršrutas atneš Jums sėkmę egzaminų metu?

XI. Ar mityba (maistas) turi įtakos pasisekimui arba nepasisekimui egzaminų metu? Jei taip, tai koks maistas atneša pasisekimą egzamine?

- Koks maistas atneša pasisekimą egzamine?
- Koks maistas atneša nepasisekimą egzamine?
- Ar turi įtakos Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui egzamine nevalgymas?
- Iš kur apie tai sužinojote?

XII. Kokiais dar būdais galima užsitikrinti sėkmę egzaminų metu? Jei žinote, paminėkite juos. Iš kur apie tai sužinojote?

XIII. Ar minėti Jūsų atliekami veiksmai, turimi objektai, skatinantys pasisekimą per atsiskaitymus, Jums yra susiję su nuoširdžiu tikėjimu, ar tai tik tam tikra žaidimo, formalumo išraiška. Nurodykite Jums labiausiai tinkantį variantą. Jei tai yra „kita“, paaiškinkite, ką turite omenyje.

- 1) Nuoširdus tikėjimas
- 2) Daugiau tikėjimas nei žaidimas
- 3) Ir taip, ir taip
- 4) Daugiau žaidimas nei tikėjimas
- 5) Žaidimas
- 6) Kita...

PRIEDAS NR. 2

Name, Surname:

Date of birth:

Place of birth:

Contemporary living place:

Learning Institution/ Course/ Faculty (Speciality):

QUESTIONNAIRE

This is a questionnaire about some actions or convictions that are related to success or failure during examinations that students do practice in Vytautas Magnus University. I would be very grateful if you could answer those questions sincerely because it would be very useful for my research. When you answer the questions please send this questionnaire to egleesavickaite@gmail.com

Eglė Savickaitė, VDU student (The master studies of Ethnic culture)

I. Do you have any talismans or amulets that would bring you success during examinations? If yes, describe it.

- Where did you get it from (bought it, someone gave it to you as a present, made it by yourself and etc.)?
- What is it made of (stone, wood and etc.)?
- Does the material that the amulet or talisman is made of, in your opinion, have any influence on the success or failure during your examinations? If yes, why? How did you get to know this information?

II. Do you have any amulets or talismans that are related to the magic of numbers?

- What number has dominion over your amulets or talismans? Why?
- Do you know the meaning of this number? If yes, how did you get to know this information?
- If you don't have any amulets or talismans that are related to the magic of numbers, maybe you have your favorite number that is successful for you? If yes, what is it? Do you know the meaning of it? Where did you get this information from?

III. Do you pray for your examination to be successful?

- How many times do you say a prayer? Why?
- What kind of prayer do you say?
- How did you get to know the information that saying the prayer brings success during examinations?

IV. Do you cross yourself, knock into the wood, spit through the shoulder, hold your fists, and throw the coin for your exam to be successful? If yes, what kind of actions do you usually do before the examination?

- How many times do you repeat such action or actions? Why?
- How did you get to know the information?

V. Does the mood or behavior of the day have some influence on the success or failure during your examinations?

- What kind of mood or behavior brings you success during examinations?

- What kind of mood or behavior brings you failure during examinations?
- How did you get to know the information?

VI. Do you guess from the dreams about the future success or failure during your examinations?

- What kind of dreams means success during examination?
- What kind of dreams means failure during examination?
- How did you get to know about the meanings of the dreams?

VII. Do the clothes/ the color of the clothes have some influence on the success during your examination?

- If yes, what colors do have a dominion?
- What clothes do have a dominion?
- How did you get to know the information?

VIII. Do buying new things or clothes during the session have some influence on the examinations? If yes, please, explain why. How did you get to know the information?

IX. Does not washing the head/ non shaving the beard have some influence on the success during your examination? If yes, please, explain why. How did you get to know such information?

X. Do you have your exceptional way or route to the place were the exam is taken that would bring you success during examinations?

- What kind of way/route? Explain, please.
- How did you get to know that this way or route would bring you success during examinations?

XI. Does the nourishment (food) have some influence on the success or failure during your examinations? If yes, please, explain why.

- What kind of food brings you success during examinations?
- What kind of food brings you failure during examinations?
- Does not eating at all have some influence on your success or failure during examinations?
- How did you get to know the information?

XII. In what more ways you can pave the way for success during examinations? If you know some, mention it, please. How did you get to know such information?

XIII. Do the actions you do or the objects you have that stimulates success for you are related to sincere belief or is it an expression of the game/ formality. Please, point to the variant that would mostly fit for you. If it is something “different”, please, explain what you mean by this.

- 1) Sincere belief
- 2) More belief than a game
- 3) Both belief and a game
- 4) More a game than a belief
- 5) A game
- 6) Different....

PRIEDAS NR. 3

Universitetas, fakultetas (specialybė), kursas:

Lytis:

Amžius:

Religija:

Gimimo vieta (rajonas, miestas/miestelis, kaimas):

KLAUSIMYNAS

1. Ar Jūs turite talismanų arba amuletų, kurie nešėtų Jums sėkmę egzaminų, atsiskaitymų metu? Jei taip, tai kokie jie? Iš kokios medžiagos Jūsų amuletas/talismanas padarytas? Ar medžiaga, iš kurios padarytas amuletas ar talismanas, Jūsų nuomone, turi didesnę ar mažesnę poveikį Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui egzamine? Iš kur apie tai sužinojote? Paašškinkite.
2. Iš kur gavote savo amuletą/talismaną?
3. Kiek laiko turite šį amuletą/talismaną?
4. Ar jį nešiojate visada, ar tik atsiskaitymų metu?
5. Ar Jūs turite amuletų/talismanų susijusių su tam tikrais ypatingais skaičiais? Jei taip, tai kokie jie ir kiek laiko juos turite? Kokie skaičiai ar skaičius vyrauja Jūsų amuletuose ar talismanuose? Kodėl dominuoja būtent šie skaičiai ar skaičius? Gal žinote, ką jie reiškia? Iš kur tai sužinojote?
6. Ar sukalbate malda, kad pasisektų prieš sesiją ar egzamino metu? Jei taip, tai kokią malda/maldas sukalbate? Kiek kartų ją sukalbate? Kodėl būtent tiek kartų? Kiek laiko tai darote? Kaip sužinojote, kad maldos sukalbėjimas atneša Jums pasisekimą egzaminų metu?
7. Ar atliekate dar kokius nors veiksmus (greta mokymosi), kad Jums pasisektų atsiskaitymų metu? Jei taip, tai kokius? Ar turi įtakos Jūsų minėtų veiksmų atlikimo skaičius ar laikas? Kiek laiko tai darote? Iš kur tai sužinojote?
8. Ar egzamino diena (mėnesis, mėnesio diena, savaitės diena), tos dienos nuotaika (kaip Jūs ta dieną jaučiatės), elgsena (kaip Jūs tą dieną elgiatės) turi įtakos Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui egzamine? Kada tai pastebėjote? Kokia nuotaika, elgsena lemia pasisekimą egzamine? Kokia nuotaika, elgsena lemia nepasisekimą egzamine? Iš kur apie tai sužinojote?
9. Ar astrologinės prognozės, horoskopai turi įtakos Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui egzamine, sesijos metu? Kodėl? Pateikite pavyzdžių.
10. Ar sprendžiate iš sapnų apie būsimą pasisekimą arba nepasisekimą egzamine? Kada pradėjote spėti iš sapnų? Kokie sapnai pranašauja pasisekimą egzamine? Kokie sapnai pranašauja nepasisekimą egzamine? Iš kur sužinojote tokias sapnų reikšmes?
11. Ar Jūsų pasisekimui egzamine turi įtakos apranga ar jos spalva? Kada tai pastebėjote? Kokia apranga, jos spalva padeda sulaukti geresnių atsiskaitymų rezultatų? Kodėl? Iš kur apie tai sužinojote?
12. Ar naujo daikto turėjimas, naujo rūbo dėvėjimas egzamino metu turi įtakos Jūsų sesijos rezultatams? Kada tai pastebėjote? Kokios įtakos visa tai turi Jūsų egzaminų rezultatams? Kodėl? Iš kur apie tai sužinojote?
13. Ar Jūsų pasisekimui atsiskaitymų metu turi įtakos galvos neplovimas, barzdos nesukutimas (vyrams)? Jei taip, tai kokios? Kodėl? Kada tai pastebėjote? Iš kur sužinojote?
14. Ar Jūs turite kokį išskirtinį kelią, maršrutą, kuriuo nuėjus lauktų didesnis pasisekimas atsiskaitymų metu? Jei taip, tai koks tai maršrutas, kelias? Kodėl toks? Kiek laiko jį turite? Iš kur sužinojote, kad būtent šis kelias, maršrutas atneš Jums sėkmę atsiskaitymų metu?
15. Ar tai, kuo maitinatės egzamino dieną, turi įtakos Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui atsiskaitymų metu? Kada tai pastebėjote? Ką reikėtų valgyti, ko nevalgyti, kad Jums sektųsi egzamine? Ar turi įtakos Jūsų pasisekimui arba nepasisekimui egzamine nevalgymas? Kokios? Kodėl? Iš kur apie šiuos dalykus sužinojote?

16. Ar žinote/turite dar kokių būdų, be mokymosi, kurie padėtų Jums užsitikrinti sėkmę egzaminų metu? Jei taip, tai kokie tie būdai? Iš kur apie juos sužinojote? Kiek laiko juos naudojate?

17. Kokiose gyvenimo/veiklos srityse, be mokslų, Jūs paprastai siekiate pasisekimo? Kaip tą sėkmę suprantate? Kokiais būdais jos siekiate? Ar būdai skirtingų veiklos sričių tikslams pasiekti skiriasi? Jei taip, tai kuo? Kokie jie? Kiek laiko naudojate? Pateikite pavyzdžių.

18. Ar minėti Jūsų atliekami veiksmai, turimi objektai, skatinantys pasisekimą per atsiskaitymus, Jums yra susiję su nuoširdžiu tikėjimu, ar tai tik tam tikra žaidimo, formalumo išraiška? Paaiškinkite.

Eglė SAVICKAITĖ

**MAGIJA KAIP UNIVERSALI PATIRTIS:
LIETUVOS STUDENTŲ TYRIMAI XXI A. PR.**

Daktaro disertacija

Išleido ir spausdino – Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)
Užsakymo Nr. K13-071. Tiražas 12 egz. 2013 07 22.
Nemokamai.